

ANKARA

HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**REŞAT NURİ GÜNTEKİN'İN “YAPRAK DÖKÜMÜ”
ROMANI ÜZERİNE DİL İNCELEMESİ**

Nasser ALBISHARI

**Tez Danışmanı
Doç. Dr. Hakan AKCA**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ BİLİM DALI**

OCAK- 2020

**REŞAT NURİ GÜNTEKİN'İN “YAPRAK DÖKÜMÜ” ROMANI ÜZERİNE
DİL İNCELEMESİ**

Nasser ALBISHARI

**YÜKSEK LİSANSTEZİ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ BİLİM DALI**

**ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

OCAK 2020

Nasser Albishari tarafından hazırlanan “Reşat Nuri Güntekin’in Yaprak Dökümü Adlı Romanı Üzerine Dil İncelemesi” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ / ~~OY ÇOKLUĞU~~ ile Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında Türk Dili Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Doç. Dr. Hakan AKÇA

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum

Başkan : Prof. Dr. Çetin PEKACAR

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum

Üye : Doç. Dr. Yılmaz YEŞİL

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Gazi Üniversite

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum

Tez Savunma Tarihi: 16/10/2019

28.01.2020

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Figen ZAİF

Enstitü Müdürü

ETİK BEYAN

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Nasser ALBISHARI

28.01.2020

REŞAT NURİ GÜNTEKİN'İN “YAPRAK DÖKÜMÜ” ROMANI ÜZERİNE DİL İNCELEMESİ
(Yüksek Lisans Tezi)

Nasser ALBISHARI

ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Ocak 2020

ÖZET

Bu tez, Türk edebiyatının mühim ve başarılı yazarlarından biri olan Reşat Nuri Güntekin'in Yaprak Dökümü romanının dil özelliklerini ortaya koymak amacıyla hazırlanmıştır. Bu çalışma, Giriş ve İki bölümden oluşmaktadır. Giriş Bölümünde Reşat Nuri Güntekin'den önceki Türk romanı hakkında bilgiler verilmiştir. I. Bölüm Reşat Nuri Güntekin'in Hayatı, Edebi Kişiliği ve Eserleri; II. Bölüm, Kelime Dünyası, Kelime Grupları ve Cümle ana başlıklarını taşımaktadır. Bütün kelimelerin sayısı, türleri ve sıklıkları bu bölümde belirtilmiştir. Çalışmada elde ettiğimiz tespitler genel biçimde değerlendirilerek Sonuç bölümünde verilmiştir.

Bilim Kodu : 30103
Anahtar Kelimeler : Reşat Nuri Güntekin, Dil İncelemesi, Roman, Yaprak Dökümü, Türk Dili
Sayfa Adedi : 245
Tez Danışmanı : Doç. Dr. Hakan AKCA

LANGUAGE İNVESTİGATION ON THE NOVEL “YAPRAK DÖKÜMÜ” OF REŞAT NURİ
GÜNTEKİN
(M. Sc. Thesis)

Nasser ALBISHARI

ANKARA HACI BAYRAM VELİ UNIVERSITY
İNSTİTUTE OF GRADUATE PROGRAMS

January 2020

ABSTRACT

This thesis was prepared to reveal the language characteristics of the Reşat Nuri Güntekin’s novel book, which is known as "Yaprak Dökümü", one of the important and successful writer of Turkish literature. This thesis, consists of the Introduction, I. and II. Sections with the Conclusion. Introduction Section provides information about Turkish novel before Reşat Nuri Güntekin. In the first Section Reşat Nuri Güntekin's Life, literary personality and works. Second section bears the title of: Word world, Word categories and sentences. The number of all word types and frequency are given in this section. The results obtained in this study in general form are given by evaluating the conclusion section.

Science Code : 30103

Key Words : Reşat Nuri Güntekin, Language Study, Novel, Yaprak Dökümü, Turkish..

Page Number : 245

Supervisor : Assoc. Prof. Dr. Hakan AKCA

TEŞEKKÜR

Tez konumun belirlenmesinde yardımcı olan ve bir süre danıŐmanlıđını yürüten Öğr. Gör. Dr. Serap AKI'ya, çalışmam boyunca yardımlarını esirgemeyen saygıdeğer danışman hocam Doç. Dr. Hakan AKCA'ya teşekkür ederim. Ayrıca çalışmam boyunca hep yanımda olan anneme, kardeşlerime ve sevgili eşime; her zaman bana destek veren ve beni yüksek lisans yapmaya teşvik eden çok değerli arkadaşım Kosret BEG ZADE'ye, her konuda bana yardımcı olan bütün arkadaşlarıma, özellikle Ali ALMASAWA, Sohaib SHAMSAN, Mohammed ALMURAIŐI, Abdulmalik AGABAT'a ve Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesindeki bütün hocalarıma teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
TEŞEKKÜR.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
ÇİZELGELERİN LİSTESİ.....	x
ŞEKİLLERİN LİSTESİ.....	xi
KISALTMALAR.....	xii
1. GİRİŞ.....	1
2. TÜRKİYE'DE ROMANIN TARİHÇESİ VE REŞAT NURİ GÜNTEKİN'İN HAYATI, EDEBÎ KİŞİLİĞİ, ESERLERİ.....	3
2.1. TÜRKİYE'DE ROMANIN TARİHÇESİ	3
2.2. REŞAT NURİ GÜNTEKİN'İN HAYATI, EDEBÎ KİŞİLİĞİ, ESERLERİ.....	5
2.2.1. Hayatı	5
2.2.2. Edebi Kişiliği	8
2.2.3. ESERLERİ	10
2.2.4. YAPRAK DÖKÜMÜ'NÜN ÖZETİ.....	14
3. “YAPRAK DÖKÜMÜ” ROMANI ÜZERİNE DİL İNCELEMESİ.....	15
3.1. Reşat Nuri Güntekin'in Kelime Dünyası	15
3.1.1. Alıntı Kelimeler	16
3.1.2. Kelime Türleri.....	23
3.1.2.1. İsimler	23
3.1.2.2. Sıfatlar	23
3.1.2.2.1. Niteleme Sıfatları	24
3.1.2.2.2. İşaret Sıfatları	24
3.1.2.2.3. Belgisiz Sıfatlar	24
3.1.2.2.4. Sayı Sıfatları.....	24
3.1.2.2.5. Soru Sıfatları	24
3.1.2.3. Zamirler.....	24
3.1.2.3.1. Kişi Zamirleri	24
3.1.2.3.2. Dönüştürme Zamiri	25
3.1.2.3.3. Soru Zamiri	25

	Sayfa
3.1.2.3.4. Belgisiz Zamir	25
3.1.2.4. Zarflar	25
3.1.2.4.1. Zaman Zarfları	25
3.1.2.4.2. Yer-Yön Zarfları	25
3.1.2.4.3. Miktar Zarfları.....	25
3.1.2.4.3. Soru Zarfları	25
3.1.2.4.3. Hâl Zarfları.....	25
3.1.2.5. Edatlar	26
3.1.2.6. Fiiller	26
3.1.3. Kelime Grupları	27
3.1.3.1. İsim tamlaması	29
3.1.3.2. Sıfat tamlaması.....	31
3.1.3.3. Sıfat-fiil grubu	33
3.1.3.4. İsim-fiil grubu	35
3.1.3.5. Zarf-fiil grubu.....	36
3.1.3.6. Tekrar grubu	38
3.1.3.7. Edat grubu	40
3.1.3.8. Bağlama grubu	42
3.1.3.9. Birleşik isim	43
3.1.3.10. Birleşik fiil	43
3.1.3.11. Kısaltma grupları.....	47
3.1.3.11.1. Yönelme grubu.....	47
3.1.3.11.2. Çıkma grubu.....	47
3.1.3.11.3. Bulunma grubu.....	47
3.1.3.11.4. İsnat grubu.....	47
3.1.4. Deyimler.....	48
3.1.5. Özel isimler	57
3.2. Cümle	57
3.2.1. Yapısına Göre Cümleler.....	58
3.2.1.1. Basit cümleler.....	58
3.2.1.2. Birleşik cümleler	59
3.2.1.2.1. İç içe birleşik cümle	59
3.2.1.2.2. Şartlı birleşik cümle	60

	Sayfa
3.2.1.2.3. Ki'li birleşik cümle	61
3.2.1.2.4. Sıralı ve bağlı cümle	61
3.2.2. Anlamlarına Göre Cümleler	62
3.2.2.1. Olumlu cümleler.....	63
3.2.2.2. Olumsuz cümleler	63
3.2.2.3. Soru cümleleri	64
3.2.2.4. Emir cümleleri.....	65
3.2.2.5. Hitap (ünlem) cümleleri	65
3.2.3. Yüklem Türüne Göre Cümleler	66
3.2.3.1. İsim cümleleri.....	66
3.2.3.2. Fiil cümleleri	67
3.2.4. Yüklem Yerine Göre Cümleler	67
3.2.4.1. Kurallı cümleler	68
3.2.4.2. Devrik cümleler.....	68
4. SONUÇ.....	69
KAYNAKÇA.....	73
EKLER.....	75
Ek-1. Tıpkıbasım.....	76
ÖZGEÇMİŞ.....	245

ÇİZELGELERİN LİSTESİ

Çizelge 3.1. "Yaprak Dökümü" romanında deyimler listesi49

ŞEKİLLERİN LİSTESİ

Şekil 3.1. Kullanılan Kelimelerin Türlerine Göre Dağılımı	16
Şekil 3.2. Alıntı Kelimelerin Kelime Sayısına Göre Oranları	22
Şekil 3.3. Sözcükler ve Birbirinden Farklı Sözcüklerin Sayısı.....	22

KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar	Açıklamalar
--------------------	--------------------

Age	: Adı geçen eser
------------	------------------

e.	: edat
-----------	--------

f.	: fiil
-----------	--------

i.	: isim
-----------	--------

s.	: Sayfa
-----------	---------

sı.	: sıfat
------------	---------

TDK.	: Türk Dili Kurumu
-------------	--------------------

vb.	: ve benzeri
------------	--------------

zm.	: zamir
------------	---------

zr.	: zarf
------------	--------

1. GİRİŞ

Bu tezin konusu, Çağdaş Türk Edebiyatı'nın ünlü roman, öykü ve tiyatro yazarı Reşat Nuri Güntekin'in "Yaprak Dökümü" adlı romanının dil ve üslup özellikleri bakımından incelenmesidir. Çalışmanın amacı, "Yaprak Dökümü" adlı romandan hareketle Reşat Nuri Güntekin'in dil ve üslup özelliklerini ortaya koymaktır. Çeşitli baskıları bulunan romanın bu çalışmada ilk baskısı esas alınmış ve bütün inceleme bu baskı üzerinde gerçekleştirilmiştir.

İncelemeyi sağlıklı bir biçimde yapabilmek için öncelikle bütün roman bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Daha sonra romandaki bütün kelimeler Microsoft Excel programına aktarılmış ve her bir hücrede yalnızca bir sözcük olacak şekilde sıralanmıştır. Sözcüklerin karşısındaki hücrede sözcüğün türünü belirlemek için şu kısaltmalar kullanılmıştır: i: isim, sı: sıfat, f: fiil, zr: zarf, zm: zamir, e: edat.

Yukarıdaki işlemler yapıldıktan sonra Microsoft Excel programında hücreler arası işlemlerde kullanılan =EĞERSAY() formülü ve =TOPLA() formülleri kullanılarak toplam sözcük sayısı ve bu sözcük sayılarından kaç tanesinin isim, sıfat, fiil, zamir, edat ya da zarf olduğu hesaplanmıştır. Yine aynı formüller kullanılarak birbirinden farklı sözcük sayısı ve bu sözcük sayılarından kaç tanesinin isim, sıfat, fiil, zamir, edat ya da zarf olduğu hesaplanmıştır. Elde edilen veriler 4 farklı tabloda çalışmanın ikinci kısmında detaylı bir şekilde sunulmuştur.

Romanda geçen yabancı kökenli kelimeler de tek tek sayılmıştır. Bazı alıntı kelimelerin kökeni konusunda Türk Dil Kurumunun internet ortamındaki Güncel Türkçe Sözlük'ü (<https://sozluk.gov.tr/>) ve Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat vakfı tarafından kurulan Kubbealtı Lugatı (<http://www.lugatim.com/>) esas alınmıştır. Çalışmada eserde geçen bütün farklı kelimeler ile tekrar eden kelimelerin sayısı ayrı ayrı verilmiştir. Romanda geçen bütün deyimler de tek tek fişlenmiştir. Tespit edilen deyimleri doğrulamak için Türk Dil Kurumunun Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü'nden yararlanılmıştır.

Bu çalışmada, eş zamanlı dil bilgisi yöntemi kullanılmıştır. Reşat Nuri Güntekin'in "Yaprak Dökümü" Romanında dil incelemesi bakımından şimdiye kadar herhangi bir çalışma yapılmamış olması bu tezin önemini artırmaktadır. Çalışmamız sonucunda Reşat Nuri Güntekin'in dil ve üslup özellikleri ortaya konacak ve Türkçe dil bilgisi çalışmalarına katkıda bulunulacaktır.

Bu tez, iki bölümden oluşmaktadır. Birinci Bölüm’de, Türkiye’de Romanın Tarihçesi, Reşat Nuri Güntekin’in Hayatı, Edebi Kişiliği ve Eserleri üzerinde durulmuş ve Yaprak Dökümü romanının özeti verilmiştir.

İkinci Bölüm, yazarın Yaprak Dökümü adlı romanının dil ve üslup bakımından değerlendirildiği inceleme kısmıdır. Bu bölümde kitaptaki kelimelerin sayısı ve kullanım sıklığı belirlenmiş, yazarın romanda kullandığı deyimler ve özel isimler tespit edilmiştir. Cümleler anlamına, yapısına, yüklem türüne ve yerine göre sınıflandırılmıştır. İncelemede kullanılan örnek cümleler, romanda geçtiği şekilde yazılmıştır. Bu cümlelerin yanında parantez içerisinde hangi sayfada ve kaçınıcı satırda yer aldığı belirtilmiştir.

2. TÜRKİYE'DE ROMANIN TARİHÇESİ VE REŞAT NURİ GÜNTEKİN'İN HAYATI, EDEBİ KİŞİLİĞİ, ESERLERİ

2.1. TÜRKİYE'DE ROMANIN TARİHÇESİ

Roman ve hikâyenin Türkiye'deki başlangıcı Batı'dan farklı olmuştur: Batı kendi destan, hatıra, denemelerinden hareketle romana gelmiş ve söz konusu türü bugüne ulaştırmıştır. Batılının romanı daima geliştirerek, değiştirerek yenilemesine karşılık bizde biçimlerini donarak aynen tekrarlanmaları söz konusudur. Eskiden Türk toplumunun roman ihtiyacını halk hikâyecileri ve meddahların anlattığı destan, halk hikâyeleri, masallar karşılamıştır. Klasik şairlerimiz onları mesnevilerde tekrarlamışlardır. Halk hikâyelerinin yazıya geçmemesi veya daha sonra aktarılması onların gelişmesini izlemekten bizi mahrum bırakmaktadır. Öte yandan halk hikâyeleri uzun bir süre edebî açıdan çok önemli bulunmamış, gösteri sanatlarında şifahi anlatılar hâlinde devam etmiştir (Enginün, 2016: 265).

Söz konusu çerçevede Ahmet Mithat Efendi'nin yazdıkları ilk roman çalışmalarından sonraki süreci yansıtmıştır. Ahmet Mithat Efendi ve Namık Kemal Batılı tarzda roman yazmayı amaçlayan entelektüel bilgi ve geleneği yeni bir şekle sokarak ona canlılık kazandırmış, halk için didaktik romanlar, hikâyeler kaleme almışlardır. Fransız edebiyatını model alan şair ve yazarların romantizmi yeğlemelerinin sebebi ise ilgili akımın ana vatanında o dönemde halen geçerliliğini sürdürmesidir (Nayır, 1953: 32).

Bu romancılardan sonra, olguları gerçeğe uygun olarak anlatma yolunu tutarak realizmi uygulayan müellifler ortaya çıkmıştır. "Zehra" adlı kitabında Nabizade, "Sergüzeşt" adlı çalışmasında Samipaşazade Sezai ve "Araba Sevdası" adlı yapıtında Recaizade Ekrem benzeri isimler böylesi bir yol benimsemişlerdir. Bu üç eserle beraber Nabizade Nazım'ın köy yaşamını yansıtan küçük romanı "Kara Bibik", buldukları döneme göre edebî açıdan başarılı romanlardır. Eksik yönleri olmakla birlikte, gerçek olayları, gerçek kişileri, gerçek yaşamları ele almışlardır. Romancı, gözlemci olarak doğaya, hayata, kişilere bakmıştır ve gerçek somut yapılarla, ruhları alarak işlenmiştir. Yalnız Araba Sevdası'nda diğerlerinden ayrı ağır bir dili vardır (Burdurlu, 1977: 16).

Yukarıda adı geçen yazarların dışında, Mizancı Murat, Müfide Ferit, Halide Edip, Yakup Kadri, Halit Ziya Uşaklıgil gibi yazarlar da ilk denemelerinde roman tarzında eserler vermişlerdir. Ayrıca Fatma Aliye bu alandaki ilk kadın romancı olarak bilinmektedir. II. Meşrutiyet ile birlikte hikâyede Ömer Seyfettin ve Refik Halit yepyeni sesler olarak boy

göstermişlerdir. Yazarlar çok çeşitli konularda romanlar kaleme almışlardır, kimi tarihi, kimi ideolojik, kimisi de siyasi içerikli yapıtlar ortaya koymuşlardır (Enginün, 2016: 271).

Cumhuriyet ilan edildiği anda birkaç sanatçı, roman ve hikâyede varlıklarını ispat ettikleri gibi Milli Mücadele'ye verdikleri destekten dolayı yeni devrin önde gelen kişiler arasında yer almışlardır. Örneğin, Aka Gündüz (1886-1958), Peyami Safa (1899-1961) bu isimlere örnek verilebilir. İlk romanını 1896'da yazan Hüseyin Rahmi Gürpınar soyadı gibi gür bir pınardan fişkıarak Cumhuriyet döneminde de romanlarına yapı ve içeriğini değiştirmeden devam etmiştir. Halide Edip Adivar ve Yakup Kadri Karaosmanoğlu Milli Mücadele'yi adım adım takip etmiş ve macerayı sanat alanına aktarmışlardır. Onların yazdıkları her satır heyecanla beklenmiş ve okunmuştur. Halide Edip romancı olarak meşhur olduğu hâlde Yakup Kadri, Cumhuriyetten sonra romancı olarak şöhret kazanmıştır (Enginün, 2016: 272).

Reşat Nuri Güntekin'in adı, Cumhuriyet döneminin (1923-1945) ilk romancıları arasında geçmektedir. Reşat Nuri, kariyerinin başında oyunlara, tiyatro çalışmalarına, hikâyelere yönelmiştir. Daha sonra çok sayıda roman aracılığıyla Anadolu ve Anadolu insanının yalnızlığını, derinliğini bir halk hikâyesi yapısında sunmuştur (Burdurlu, 1977: 33).

Köylü, çiftçi, küçük memur ve benzeri kişiler günlük geçim derdindeyken, bunların kaderiyle meşgul olan öğretmen, doktor, asker gibi meslek mensubu aydınlar hem onlar gibi geçim derdindedirler, hem de onların hayatında kurtarıcı rol oynarlar. Onların hikâyeleri, yazar için Cumhuriyetin ilk yıllarındaki imkânsızlıkları ve idealizmi anlatma vasıtası olur. Yazarın Cumhuriyet sonrası yayımlanan eserleri: *Damga* (1924), *Dudaktan Kalbe* (1925), *Akşam Güneşi* (1926), *Bir Kadın Düşmanı* (1927), *Kızılıcak Dalları* (1932), *Gökyüzü* (1935), *Ateş Gecesi* (1942), *Değirmen* (1944), *Miskinler Tekkesi* (1946), *Kavak Yelleri* (1961), *Son Sığınak* (1961), *Kan Davası* (1962)'dir. Reşat Nuri'nin *Son Sığınak* romanı da çok sevdiği tiyatro ile alakalıdır, kitapta bir tiyatro grubu Anadolu'da dolaşır. Yazar, söz konusu yapıtta da bir sanat dalı mensupları üzerinden sosyal tenkitlerini dile getirmektedir. Bir bakıma bu eserle *Çalılıkusu* birleşmektedir (Enginün, 2016: 287).

Güntekin, roman yazmaya geçmeden önce tiyatro ve öykü yazmıştır. Tiyatro ile ilgili ortaya koyduğu düşünceler ve yaptığı değerlendirmelerle beraber geniş bir tiyatro kültürüne sahip olmuş, bu alanda birçok makale kaleme almış, aynı zamanda küçük hikâyeler üretmiştir. Daha ziyade konuşmalarla kurgulanan söz konusu küçük hikâyeleri 1919-1932 yılları arasında yayımlanan kitaplarında toplamıştır (Burdurlu., 1977: 33).

Reşat Nuri'nin tiyatrodan romana geçmesi de kendi isteği ile olmamıştır. İlk romanı nasıl yazdığını şöyle anlatmaktadır:

“*Gizli El* benim ilk romanımdır. Mütarekenin ilk yıllarında *Dersaadet* isminde bir gündelik gazete çıkarmaya hazırlanan Sedat Simavi arkadaşım, benden bir roman istedi. O zaman tiyatro piyesleriyle uğraşılıyor ve roman yazmayı hiç aklımdan geçirmiyordum. ‘Yapamam’ dedim. ‘Yaparsın’ dedi, roman ile tiyatro zaten kardeş sanatlardır” (Önertoy, 1983: 11).

Reşat Nuri, konularını nasıl belirlediğini, bir konu üzerinde nasıl çalıştığını, nasıl roman yazdığını şu ifadelerle anlatır:

“Roman ve hikâye yazarken, mevzunun evvela asıl canlı noktası, amudufıkarisi gelir. Bu amudufıkaridir ki bana yazmak arzusunu verir. Bu bazen bir vaka olur, beni alakadar eden bir vaka... Fakat çok kere pek alakadar olduğum insan tipi... Şu vakayı veya şu insanı, şu tipi yazayım derim. Bu suretle eserin ilk adımı atılmış olur. Mevzu pek iptidai bir şekilde fikrime gelir. Hiç bir zaman hemen derhal mevzuun planını yapıp da yazmaya başladığım vaki değildir. Bulduğum mevzuu zihnimde bir köşeye atarım. Onun francala hamuru gibi kendi kendine kabarması için uzun müddet bırakırım. Çok defa aradan birçok senelerin geçtiği de vakidir. Bu müddet zarfında mevzua bazı ilaveler yaparım. Bazı kısımlarını atarım, çıkarırım, vakaları rötuş ederim, tipleri develop ederim” (Burdurlu, 1977: 30).

Yazarlardan biri: "Reşat Nuri Güntekin, Hiçbir zaman okurları için yazmamış, hep kendi zevki için yazmıştır" sözünü kullanmıştır (Burdurlu, 1977: 34).

Her yazar, kendine ait bir tarza sahiptir. Bu tarz onun bütün çalışmalarına yansımaktadır. Hem teknik alanda hem konu seçiminde hem de eser için uygun bir isim belirlenmesinde anılan yöntem uygulanmaktadır. Reşat Nuri Güntekin de romanlarına isim bulurken kendine ait özgün yöntemi kullanmıştır (Burdurlu,1977: 34).

2.2. REŞAT NURİ GÜNTEKİN'İN HAYATI, EDEBİ KİŞİLİĞİ, ESERLERİ

2.2.1. Hayatı

Reşat Nuri Güntekin, 26 Kasım 1889'da İstanbul'da (Üsküdar'da) doğdu. Yazarın babası askerî doktor olan Nuri Bey'dir, annesi ise Lütfiye Hanım'dır. Reşat Nuri, Selimiye'deki mahalle okulunda okumuş, bu ilkokulda Ruşen Eşref Bey'le arkadaş olmuştur. Küçüklüğünde çok yaramaz bir çocuk olan Reşat Nuri, dikkatini çeken itfaiyecilik, ip cambazlığı ve karagöz oyunculuğu konularına merak salmıştır. Reşat Nuri, 1909'da Çanakkale'de yine bir mahalle okulunda, bir yıl kadar da İstanbul'da Galatasaray Sultanisi'nde okumuş, daha sonra İzmir'deki Frerler Okulu'na yazılıp bu mektebi bitirmiştir. Yükseköğrenimini İstanbul'da Edebiyat Fakültesi'nde yapan Reşat Nuri, Bursa Lisesi'nde

edebiyat öğretmeni olarak meslek hayatına başlamıştır. Öğretmenliğe Vefa, Kabataş, Galatasaray, Erenköy liselerinde devam eden yazar, arada lise müdürlüğü de yapmıştır (Burdulu, 1977: 7).

Yazarın gerçek adı Mehmet Nuri'dir. Reşat Nuri Güntekin, kendi adıyla beraber ailesinin de soy ağacını şu şekilde açıklamıştır:

“İsmi Mehmet Reşad, pederi Daire-i Umûri Sıhhiye Üçüncü Şubesine memur tabib binbaşılardan İbrahim Nuri Bey olup elyevm Çatalca Ordu-yı Hümayunu Sıhhiye Müfettişliği'nde bulunmaktadır. Pederi ve kendisi İstanbullu, ailesi serasker-i esbak Yaver Paşa sülalesine mensubdur, tâbiyyeti Osmanlıdır.” Bu belgenin yanı sıra Maarif Vekâleti'nden alınan “Maaş tahsisine ait tahkikli hüviyet ilmühaberinde”, “Maarif Vekaleti Zat İşleri Müdürlüğü'nden alınan nüfus kayıt ve ikametgâh bilgilerinde”, “Milli Eğitim Vekâleti Başmüfettişliği'nden ve Kültür Bakanlığı'ndan alınan Hizmet Cetveli”nde, Milli Eğitim Vekâleti ve Maarif Vekâletince bağlanacak emekli ve yetim maaşlarına mahsus bordrolarda yazarın adı, Mehmet Reşat Güntekin, babasının adı ise İbrahim Nuri olarak geçmektedir (Kanter, 2006: 14).

Babasının memuriyetinden ötürü memleketin çeşitli okullarında eğitim gören Reşat Nuri, bir dönem eğitime ara verir, babası onu okula göndermez. “Bilmiyorum neden? Vücudumu zayıf bulduğu için mi? Yoksa başka sebepten mi? Babam bir sene beni mektebe göndermedi.” diye kendini sorgular Reşat Nuri Güntekin (Yücebaş, 1957: 65).

Reşat Nuri'nin babası İbrahim Nuri Bey, çok konuşmayı sevmeyen bir askeri doktordu. Kendi odasına saatlerce çekilerek Fransızca kitaplar okurdu. Konağın nüfus sayısı kalabalık olmamasına rağmen bu kalabalıktan da hoşlanmayan Nuri Bey, hacca gittiği için konak halkı tarafından Hacı Nuri Bey olarak çağrılırdı ve sözlerine saygı gösterilirdi. Babasının bu karakterinden etkilenen Reşat Nuri Güntekin de başka insanların yanında çok hareketli bir çocuk olmasına rağmen babasının yanında daima sessiz bir şekilde davranırdı. Bu sessizlik babasından korktuğundan değil, ona karşı duyduğu saygıdan ve büyük aşktan kaynaklanır. Reşat Nuri Güntekin'in önünde örnek bir baba modeli oluşturan İbrahim Nuri Bey'in tavırları, bilgisi, edebi zevki, eğlence anlayışı onun ilerideki yaşamını şekillendirmede etkin bir rol oynayan bir insandı (Ünaydın, 2002: 146–147).

İbrahim Nuri Bey'in bu durumu, oğlunu etkilemiş, böylece okuyan ve okumayı seven bir babanın oğlu olmak Reşat Nuri'nin üzerinde iz bırakmıştır. Reşat Nuri, hem Dîvan Edebiyatı hem de Batı edebiyatlarıyla, onların nitelik ve özellikleri ile ilk defa babasının kütüphanesinde tanışır (Necatigil, 1960: 246).

1912'den başlayarak önce Bursa'da, sonra da İstanbul'da çeşitli liselerinde Fransızca, Türkçe ve Edebiyat öğretmenliği yaptı. Gittiği yerlere ilişkin gözlemlerini, yol hatıralarını

Anadolu Notları (1936) adlı iki cilt kitabında topladı. Yazarın Adapazarı, Bursa, Afyon, Denizli, İzmir, Niğde, Diyarbakır gibi kentlerde ve kasabalarda karşılaştığı, tanıdığı insan tipleri ve toplumsal olaylar; yapıtlarına zengin eserler oluşturuyordu (Temel Britannica, 1992: 300).

Yazar, 1927’de Millî Eğitim Bakanlığı Genel Müfettişliği’ne atanmış, bu görevle tüm Anadolu’yu dolaşmıştır. 1939’da Çanakkale Milletvekiline seçilmiş, dört yıl bu görevde kaldıktan sonra, yine müfettişliğe dönmüştür. Ardından Paris’teki Unesco Temsilciliğine seçilmiş, yurda gelişinde tekrar bakanlık müfettişliğine dönüp emekliliğine kadar bu görevi sürdürmüştür. Reşat Nuri, 12 Nisan 1924’te yazar Mahmut Yesari, ressam Münif Fehim, İbnürrefik Ahmet Nuri ile birlikte **Kelebek** adlı mizah dergisini çıkarmış, 1947 yılında da bir süre Memleket adlı günlük gazeteyi yönetmiştir. Emeklik yıllarında ‘İstanbul Şehir Tiyatroları Edebi Heyeti’ne seçilen Reşat Nuri, 7 Aralık 1956’da akciğer kanserinden Londra’da ölmüş, 13 Aralık 1956’da Karacaahmet Mezarlığı’nda toprağa verilmiştir (Burdurlu, 1977: 8).

Reşat Nuri, Anadolu halkının yaşantılarını, sorunlarını ve Türkçenin tüm sadelik ve açıklığıyla dile getirir. “Çalığışu” romanına gelinceye kadar, küçük hikâyeleri, tiyatro eleştirileri, piyesleriyle dikkat çeker, bu romanıyla ünü genişler (Necatigil, 1960: 247).

Çağdaş Türk Edebiyatı’nın öncülerinden sayılan Reşat Nuri Güntekin, roman, oyun ve öykülerinde Türk toplumunun, çeşitli bölgelerden insanların problemlerini dile getirmiş, yazılarıyla geniş kitlelere ulaşmış bir yazardır.

2.2.2. Edebi Kişiliği

Reşat Nuri Güntekin, günlük konuşma kullanmasının yoluyla eserlerindeki karakterleri canlı ve tesirli unsurlar kılabilmiştir. Aynı zamanda yoğun bir biçimde kullandığı diyaloglarla, tutarlı ve sağlam bir anlatım birliği kurmaktadır. Olaylar daha ziyade kahramanların ağzından aktarılmakta ve geriye dönüşlerle verilmektedir. (Bkz. Gökyüzü, Akşam Güneşi, Kan Davası, Harabelerin Çiçeği, Kavak Yelleri, Gizli El, Ateş Gecesi, Damga). Bu anlatım şekli, ona göre, bir yazar için gerekli hatta zaruridir: "Ben, kahramanlarımdan birini alıp onun ağzından anlatmayı daha kolay bulurum. Hem bu suretle vakalar dağılmaz. Vakayı anlatan kahraman vahdeti muhafaza eder. Sonra, bunun bir iyiliği daha vardır, romancı mesuliyetin mühim bir kısmını üstünden silkip atmış olur. Ekseriya bir romancının yaptığı bir tasvir okuyucuya soğuk gelebilir, çok defa okuyucular, romancının bir adamı anlatışını beğenmeyebilir. İşte roman kahramanının ağzından anlattırsanız mesuliyetin bir kısmı sizden ziyade kahramanın görüşüdür." Sığınak, Yaprak Dökümü, Değirmen, Bir Kadın Düşmanı, Son gibi yazarın diğer romanlarında ise, "vaka bir olayla başlayıp ileriye doğru" gelişmektedir (Önertoy, 1983: 15)..

Reşat Nuri'nin iyimser bir kişiliği vardır, bunu eserlerine de yansıtmıştır. Eserlerinde insan sevgisine geniş yer verir. Reşat Nuri, etrafındaki insanlara son derece iyi davranan ve insanları kırmamaya özen gösteren bir şahsiyettir. Müfettişliğinde veya herhangi bir münasebetinde kimseyi kırdığı veya incittiği görülmemiştir. Bu özelliğini romanlarında da görmekteyiz. Güntekin'in roman kahramanları da kendisi gibi yapıcı alçak gönüllü ve iyimserdir. Reşat Nuri, Ahmet Kabaklı'nın ifadesiyle şöyle bir insandır: "Reşat Nuri Güntekin, tanıdığını hayran bırakarak insanlara dost, şefkatli, iyimser ve hoşgörülü olmak gibi üstünlükleri vardı" (Kabaklı, 1958: 338).

Reşat Nuri Güntekin çocukluğundan beri okumayı seven bir kişidir. Bu sevgisinin temelini, kendisine lalalık yapan Şakir Ağa'nın ona anlattığı şu masal oluşturmuştur.

"Galiba ilk heyecanı ben Şakir Ağa'nın masalında duydum. Üç kardeş geyik avına çıkmışlar, çocuklar bir geyiğe tesadüf etmişler ki, yavrusunu emziriyormuş... Büyük kardeşler dokunmayalım, tekin değildir demişlerse de küçük kulak asmamış. Geyik bir taşın üstüne çıkmış, o yine takip etmiş, fakat taş birdenbire yükselmeye başlamış, yüksele yüksele tepesi görünmez bir kule olmuş (ki lalanın demesine göre bilmem nerede harabesi hâlâ dururmuş) iki kardeş bulutlar üzerine yükselen küçüklerini bir daha görmemişler. Bunun bir de manzum parçası da vardır. Şöyle bir parçasını hatırlıyorum:

"Üç kardeşlik çıktık geyik avına

Geyik çekti bizi kendi vavına (Ne demek bilmiyorum)

Üçüncüsün göğsü mavi düğmeliydi”

Bu üçüncüsünün göğsü mavi

düğmeli olmasına bilmem neden

ağlaşırđık. Galiba lala da ağlardı.” (Yücebaş, 1957: 41).

Farklı kitapları okuyan Güntekin, çocukluğundan itibaren çeşitli divanların mısralarını ezberlemiş, daha sonra Halid Ziya ve Fatma Aliye'nin hikâye ve romanları ile tanışmıştır.

Birol Emil, Reşat Nuri Güntekin'in romancılığını değerlendirirken, onun çok okunan bir kişi olduğuna değinerek bu durumu şöyle açıklamıştır:

"Küçük dereceli memurdan devlet ve hükümet başkanına, lise öğrencisi hatta o devirde ilkokul mezunu ve ilkokul öğretmeninden üniversite profesörüne kadar Türkiye'de okuma-yazma bilen farklı sosyal gurupların ve kültür tabakalarının roman okuyucusu sıfatıyla üzerinde birleştikleri tek romancımız Reşat Nuri Güntekin'dir. Bu mesut birleşmenin Türk kültür tarihi ve Türk roman sosyolojisi bakımından derin bir manası vardır. Bu mana asırlık bir kültür ve cemiyet meselesinin çözümü demektir. Yüz elli yıldır batılılaştıkça bir kültür yabancılaşmasına uğrayan Türk aydını karşısında Türk halkının kapıldığı çekingenlik ve içe kapanma bugün de ortadan kalkmış değildir. Ancak büyük fikir ve edebiyat adamları bu ikiliğe son verebilirdi. Reşat Nuri kendi sahasında buna muvaffak olabilen tek Türk romancısıdır" (Emil, 1989: 55).

Güntekin, Millî Edebiyat Hareket ve Görüşü'nün doğruları üzerinden halka yönelen ve Anadolu'ya uzanan öncü ve başarılı temsilcisi olarak bilinmektedir. Güntekin'in eserlerinde farklı kesimden insanlar bulunabilir, yaşlı, memur, çocuk, öğretmen, vb... . O, Türk edebiyatının en sevilen ve en kıymetli yazarlarından olduğu gibi eserleri de değerlidir. Kitapları ile okuyucuların gönlünü kazanmış ve dikkatini yazdıklarına çekmeyi başarmıştır. Onun roman ve hikâyeleri hâlâ değerli bulunmakta, bireysel ve genel kütüphanelerde yerlerini korumaktadır. Reşat Nuri Güntekin, romancılık dışında öykü yazma alanında da kıymetli bir konuma sahip bir edebiyatçı olarak nitelenmektedir.

Reşat Nuri, ilk hikâye kitabını romanlarından önce yayımladı. Verimli olduğu romancılığının ve tiyatro yazarlığının yanında, öykücülüğünü etkili ve sürekli kılmadı. Ömer Seyfettin'le yeni bir kişilik kazanan Türk öykücülüğünün Refik Halit Karay'la Anadolu'ya açılan yönelimin süreğinde ürünler verdi. Yer yer Anadolu insanının sorunlarına değinmekle birlikte, öykülerinin başlıca temasını evlilik sorunları ve sevgi oluşturdu. Bunların yanında değindiği diğer toplumsal konular; Cumhuriyet'in kuruluş yılları insanının yeni yaşam şekilleri karşısındaki çatışmaları, gençlerin sorunları, kötü yola düşen kadınlar, 'küçük insanların dünyası' ve çalışma şartları taşra yaşamından görünüm, gözlemler sayılabilir. Romanlarında olduğu gibi, sağlam bir diyalog kurgusu öyküsünün belirgin yanındır. Biçimsel

bir kaygıdan ise, konu birliğini önceler. Eleştirel bir yaklaşımla yazdığı bir takım kısa öykülerinde mizah ögesi ağır basar (Cantürk, 2010: 8).

Reşat Nuri Güntekin, ilk tiyatro eleştirilerini Meşrutiyet döneminde (1918-1919) yıllarında çıkan Zaman Gazetesi'nde yazmaya başlamıştır. Daha sonra kaleme aldığı bazı oyunlar, Darülbeydi'de sahnelenmiştir. Bu alanda öncelikle hazırladığı eserler, memleketteki yeni toplumsal oluşumunun getirdiği problemlere dair eleştirel bir yorum anlamındadır (Cantürk, 2010: 10).

Tiyatroya yaptığı katkılardan dolayı Fatih Şehir Tiyatrosu'na 'Reşat Nuri Güntekin' adı verilmiştir. Reşat Nuri, kuşkusuz ki toplumun, eğitim dünyasına ve dar dünyaları, basit yaşayışları içine hapsolmek zorundaki insanları en iyi anlatan yazardır. (Enginün, 2016: 182)

Güntekin'in, hikâye, roman ve oyunları dışında Anadolu Notları (1936) adında gezi hatıralarını içeren bir eseri vardır. Ayrıca Dil ve Edebiyat (tarihsiz), Fransızca-Türkçe Resimli Büyük Dil Kılavuzu (1935), Türk Kıraatı (1930) gibi sözlük ve bilimsel etüt niteliğinde çeşitli yapıtları bulunmaktadır (Enginün, 2016: 184).

2.2.3. ESERLERİ

I ROMANLARI

1. Çalığışu, İkbal Kütüphanesi, İstanbul, 1922.
2. Gizli El, İkbal Kütüphanesi, İstanbul, 1924.
3. Damga, İkbal Kütüphanesi, İstanbul, 1924.
4. Dudaktan Kalbe, İkbal Kütüphanesi, İstanbul, 1925.
5. Akşam Güneşi, İkbal Kütüphanesi, İstanbul, 1926.
6. Bir Kadın Düşmanı, Yeni Matbaa, İstanbul, 1927.
7. Yeşil Gece, Suhulet Kütüphanesi, İstanbul, 1928.
8. Acımak, Suhulet Kütüphanesi, İstanbul, 1928.
9. Yaprak Dökümü, İstanbul, 1930.
10. Kızılıcak Dalları, Muallim Ahmet Halit Kütüphanesi, 1932.
11. Gökyüzü, Muallim Ahmet Halit Kütüphanesi, 1935.
12. Eski Hastalık, Kanaat Kitabevi, İstanbul, 1938.

13. Ateş Gecesi, Semih Lütü Kitabevi, İstanbul, 1942.
14. Değirmen, Semih Lütü Kitabevi, İstanbul, 1944.
15. Miskinler Tekkesi, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1961.
16. Harabelerin Çiçeği, Hadise Yayınevi, İstanbul, 1953.
17. Kavak Yelleri, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1961.
18. Son Sığınak; İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1961.
19. Kan Davası; İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1962.
20. Ripka İfşa Ediyor, 1949 yılında Ulus gazetesinde tefrika yayımlanmıştır.

II ÖYKÜLERİ

1. Recm - Gençlik ve Güzellik, Türk Dünyası Matbaası, İstanbul, 1919.
2. Roçild Bey, Matbaa-i Ahmet İhsan ve Şürekâsı, İstanbul, 1919.
3. Eski Ahbab, Ahmed İhsan Matbaacılık Osmanlı Şirketi, İstanbul, (tarihi yok).
4. Tanrı Misafiri, İkbâl Kütüphanesi, İstanbul, 1927 -1963.
5. Sönmüş Yıldızlar, İkbâl Kütüphanesi, İstanbul, 1928.
6. Leylâ ile Mecnun, Suhulet Kütüphanesi, İstanbul, 1928.
7. Olağan İşler, Muallim Ahmet Halit Kütüphanesi, İstanbul, 1930.

III OYUNLARI

BASILMIŞ OYUNLARI

1. Hançer, Diken-İnci Neşriyatı Matbaası, İstanbul, 1918.
2. Eski Rüya, Hüsn-i Tabiat Matbaası, İstanbul, 1922.
3. Ümidin Güneşi, İkbâl Kütüphanesi, İstanbul, 1924.
4. Gazeteci Düşmanı, Şemsiye Hırsız, İhtiyar Serseri (Üç oyun); İstanbul, 1925.
5. Taş Parçası, İkbâl Kütüphanesi, İstanbul, 1926.
6. Bir Köy Hocası, Muallim Ahmet Halit Kitaphanesi, İstanbul, 1928.
7. Babür Şah'ın Seccadesi, Muallim Ahmet Halit Kitaphanesi, İstanbul, 1931.
8. Bir Kır Eğlencesi, Muallim Ahmet Halit Kitaphanesi, İstanbul, 1931.

9. Ümit Mektebinde, Muallim Ahmet Halit Kitaphanesi, İstanbul, 1931.
10. Felaket Karşısında Gözdağı, Eski Borç (Üç oyun), Muallim Ahmet Halit Kitaphanesi, İstanbul, 1931.
11. İstiklâl, Hâkimiyet-i Milliye Matbaası, Ankara, 1933.
12. Vergi Hırsız, Devlet Matbaası, İstanbul, 1933.
13. Hülleci, Devlet Basımevi, İstanbul, 1933.
14. Bir Yağmur Gecesi, Ulusal Matbaa, Ankara, 1943.
15. Yaprak Dökümü, M E B, İstanbul, 1971.
16. Eski Şarkı, M E B, İstanbul, 1971.
17. Balıkesir Muhasebecisi, M E B, İstanbul, 1971.
18. Tanrı Dağı Ziyafeti; M E B, İstanbul, 1971.

BASILMAMIŞ OYUNLARI

1. Gönül ve İnhidam, 1916.
2. Yol Geçen Hanı, 1944.
3. Ağlayan Kız, 1943.
4. Bu Gece Başka Gece, 1956.
5. Daktilo Makinesi, (Radyofonik Oyun)

IV GEZİ NOTLARI

1. Anadolu Notları, C I-II, Kanaat Kitabevi, İstanbul, 1936.

V ÇEŞİTLİ KİTAPLARI

1. Dil ve Edebiyat; Başvekâlet Müdevvenât Matbaası, Ankara (Tarihsiz)
2. Fransızca-Türkçe Resmî Büyük Dil Kılavuzu (İsmail Hâmi Dânişmend, Ali Süha Delibaşı, Nurullah Ataç ile birlikte), Kanaat Kitabevi, İstanbul, 1935.
3. Türk Kıraatı (Refet Avni ile birlikte ortaokullar için) İstanbul, 1930.

VI ÇEVİRİLERİ

A) ROMANLAR

1. Grandeur et Decandance de Cezar Birotteau, Eugenie Grandet, Le Père Goriot

(Honoré de Balzac'tan seçmeler), Devlet Matbaası, İstanbul, 1927.

2. Hakikat (Emile Zola'nın Vèritè adlı romanının çevirisi), Devlet Matbaası, İstanbul, 1929.
3. Hakikat, Dünya Edebiyatından Tercümeler, Fransız Klasikleri: 91, Sadık Kâğıtçı Basımevi, İstanbul, 1945.
4. Atlı Adam (Drieu La Rochellein'dan çeviri), İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1947.
5. Yabancı (Albert Camus'nun L'ètranger adlı romanının çevirisi), Varlık Yayınları Sayı 146, Varlık Cep Kitapları: 59, İstanbul, 1953.
6. Evham, İstanbul Yayınları No:8, İstanbul Yayınevi Matbaası, İstanbul, 1955
7. Don Kişot, Doğan Kardeş Yayınları, İstanbul, 1957.
8. Mektep Çocuğu(Lèon Frapie'den çeviri hikâyeler),Milliyet Yay. İstanbul,1930.

B) ÇEŞİTLİ ÇEVİRİLER

1. İlm-i Mantık (Emile Boirac'tan çeviri) Kanaat Matbaası, İstanbul, 1931.
2. Fransız Edebiyat Antolojisi, Devlet Matbaası, İstanbul, 1931.
3. Kahramanlar (Carlyle'den çeviri) Semih Lütfi Kitabevi, İstanbul, 1943.
4. Muhammed'in Hayatı, (Emile Dermenghem'den çeviri), Devlet Matbaası, İstanbul, 1930-1961.
5. Üç Asırlık Fransız Edebiyatı, 3 cilt Kanaat Kütüphanesi, İstanbul, 1932.
6. Tolstoy, Hayatı ve Eserleri, Kanaat Kütüphanesi, İstanbul, 1933.
7. İbsen, Hayatı ve Eserleri, Kanaat Kütüphanesi, İstanbul, 1934.
8. Napolyon'un Düşünceleri, Yedigün Neşriyatı, İstanbul, 1943.
9. İtirafılar (J J Rousseau'nun les Confessions adlı kitabın çevirisi), Maarif Basımevi, İstanbul, 1955.

2.2.4. YAPRAK DÖKÜMÜ'NÜN ÖZETİ

“Ali Rıza Bey, uysal, çalışkan, kendi halinde, dürüst bir memurdur. Annesiyle kız kardeşi ölünce, İstanbul'dan ayrılarak Suriye'ye gider, Anadolu'da çalışır. Kırk yaşında evlenir, beş çocuğu olur. Ali Rıza Bey, bir kadın kaçırılması olay yüzünden işinden çıkarılınca İstanbul'a döner. Bağlarbaşı'ndaki evine yerleşir, iş arar. Öğrencisi Muzaffer, onun Altın Yaprak Anonim şirketine yerleştirir. Fakat bir süre sonra, buradan, şirkete yerleştirdiği bir arkadaşının kızının Muzaffer'le ilişkisi yüzünden ayrılır. Ali Rıza Bey'in oğlu banka memurudur. Kızları büyümüş, evin gideri artmıştır. Ailenin ekonomik durumunda dengesizlik vardır. Ortanca kızlar Leyla ile Necla ailenin hiçbir şeyini beğenmezler. Parasızlık, uyuşmazlık, genç kızların çevreyle ilişkileri yüzünden Ali Rıza Bey'in ailesinin huzuru kalmamıştır. Her gün kavga, gürültü ve tartışmalar yaşanır, bu durum ailenin temellerini kökünden sarsar. Şevket, bankadaki daktilo katibi Ferhunde ile evlenir. Gelinin evin yaşamına girmesi kimi değişiklikleri de beraberinde getirir. Artık evde, Batılı hayat tarzına uygun toplantılar düzenlenir. Bu toplantılara Ali Rıza Bey'in kızları da katılır. Ali Rıza Bey, bir köşede kısılr kalır. Büyük kız Fikret, evlenerek Adapazarı'na gider. Şevket, aşırı giderlerini karşılamak için bankadan gizlice çektiği paralar yüzünden tutuklanır. Necla, zengin sayılan bir Suriyeliyle evlenir. Leyla ise uygun olmayan bir yolun yolcusudur. Ali Rıza Bey, parasızlık yüzünden evini satar, daha küçük bir ev alır. Yoksuldu, yorgundur, mutsuzdur. Bir inme geçirerek hastanede yatar. Leyla, Ali Rıza Bey'i metres olarak yaşadığı adamın evine götürür. Ali Rıza Bey, bu son günlerinde iyileşir, kızının yanında rahattır ama kızının bu uygunsuz yaşamı onu çok üzmektedir.” (Burdurlu, 1977: 64).

3. “YAPRAK DÖKÜMÜ” ROMANI ÜZERİNE DİL İNCELEMESİ

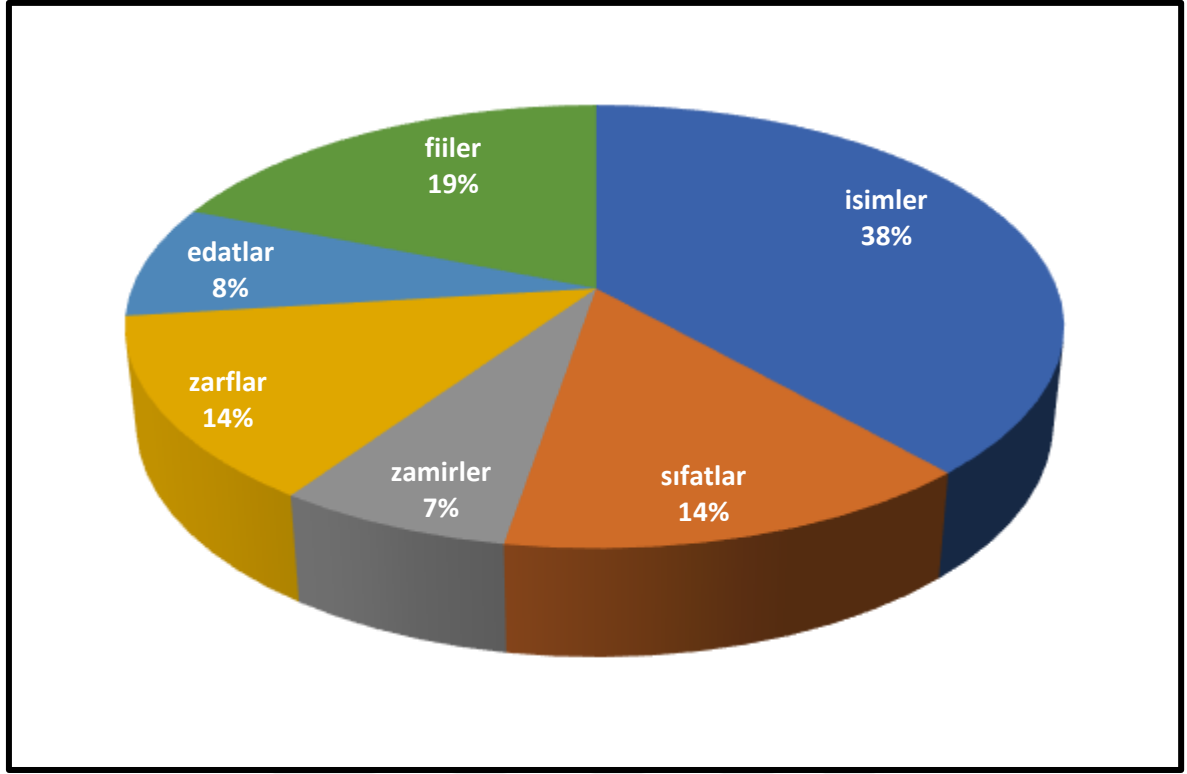
3.1. Reşat Nuri Güntekin’in Kelime Dünyası

Reşat Nuri Güntekin’in Yaprak Dökümü adlı romanında toplam tekrar eden kelimeler dâhil 27,411 kelime kullanılmıştır. Romanda kullanılan farklı kelimeler Sayısı (8.291)'dir. Yazarın üslubunu etkileyen kelimeler, türlerine göre sınıflandırıldığında İsimler: 10537; Sıfatlar: 3893; Zamirler: 1891; Zarflar: 3692; Edatlar: 2251; Fiiller: 5147 sayıları şeklinde ortaya çıkmaktadır.

Reşat Nuri Güntekin’in incelenen romanında en çok kullanılan kelime “bir” sıfatıdır. Yazar bu kelimeyi 1239 defa kullanmıştır. En çok kullanılan ikinci kelime “ol-” fiilidir. Bu kelime metinde (612 defa) geçmiş ve bunun sebebi ise “ol-” fiilinin hem yardımcı hem de esas fiil olarak görev yaptığından dolayıdır. En sık tercih edilen üçüncü kelime ise “gibi” edatı olup kitapta 272 defa başvurulmuştur. Dördüncü sıradaki “gel-” fiiline 228 defa yer verilmiştir. Romanda “gel-” fiilinin çok kullanılmasının nedeni gel- fiilinin de “ol-” fiili gibi aynı zamanda yardımcı fiil görevinde işletebilmesidir.

Üslup çalışmalarında genellikle yazarın kullandığı ilk 100 kelime yazarın üslubu hakkında fikir vermektedir. Bu sebeple yazarın en çok kullandığı ilk 100 kelime en sıktan aza doğru burada sıralanmıştır.

bir: 1239, ol-: 612 , gibi: 272, gel-: 228, et-: 225, de-: 220, gör-: 215, için: 171, gün: 166, kal-: 162, yap-: 158, fakat: 147, kadar: 146, bil-: 137, ile: 134, sonra: 132, ver-: 128, göz: 121, çık-: 120, değil: 119, iste-: 118, adam: 115, hanım: 108, o: 107, bul-: 106, git-: 102, insan: 100 , ne: 98, kadın: 97, baba: 96, geç-: 95, şey: 93, söyle-: 92, onun: 89, ki: 88, anla-: 87, el: 86, ihtiyar: 85, başka: 84, başla-: 83, söz: 82, zaman: 82, al-: 78, biraz: 77, daha: 76, kendi: 75, iki: 74, karı: 73, fazla: 72, ben: 68, pek: 65, koca: 64, bak-: 63, böyle: 60, görün-: 59, çek-: 57, gece: 54, şimdi: 53, gir-: 52, hiç: 51, kapı: 50, öl-: 48, ses: 47, gül-: 46, vakit: 45, kardeş: 43, kız: 42, otur-: 41, sen: 39, bile: 37, konuş-: 35, anne: 34, bana: 33, nihayet: 29, göster-: 28, akşam: 27, dünya: 26, sokak: 25, sana: 24, misafir: 23, can: 22, çare: 21, yer: 20, ama: 19, ancak: 18, Ay: 17, onlar: 16 , erkek: 15, hepsi: 14, haber: 13 , halbuki: 12, sabah: 11, yemek: 10, taman: 9, hoş: 8, nefes: 7, tamir: 6, bazen: 5, tarih: 4, şöhret: 3.

Şekil 3.1. Kullanılan Kelimelerin Türlerine Göre Dağılımı

3.1.1. Alıntı Kelimeler

Reşat Nuri Güntekin'in Yaprak Dökümü romanında bulunan toplam 27.411 kelimenin %38'i isimdir, 689'u Arapçadan Türkçeye geçen sözcüklerdendir, 97'i Farsça asıllı kelimelerdir. Ayrıca bu kelimeler arasında Fransızca kökenli 39, İtalyanca kökenli 11, İngilizce kökenli 5 ve Yunanca kökenli 6 kelime bulunmaktadır. Böylece yazar tarafından romanda yabancı kelimelerin geniş bir şekilde yer verildiğini görmekteyiz.

- Tekrar eden Arapça kökenli kelimelerin sayısı: 3061, farklı olan Arapça kökenli kelime sayısı: 689'dur.
- Tekrar eden Farsça kökenli kelime sayısı: 796, farklı olan Farsça kökenli kelime sayısı: 97'dir.
- Tekrar eden Fransızca kökenli kelime sayısı: 96, farklı olan Fransızca kökenli kelime sayısı: 39dur.
- Tekrar eden İtalyanca kökenli kelime sayısı: 16, farklı olan İtalyanca kökenli kelime sayısı: 11'dir.
- Tekrar eden Yunanca kökenli kelime sayısı: 17, farklı olan Yunanca kökenli kelime sayısı: 6'dır.

- Tekrar eden İngilizce kökenli kelime sayısı: 7, farklı olan İngilizce kökenli kelime sayısı: 5'tir.

Arapça Kökenli Kelimeler

acaba (14 defa), acayip (4 defa), acele (13 defa), acır (2 defa), aciz (5 defa), affetmek (7 defa), ahabap (3 defa), ahiret (2 defa), ahlak (17 defa), aile (43 defa), ait (7 defa), akıl (20 defa), akraba (4 defa), aksi (11 defa), alamet (5 defa), Allah (19 defa), ama (21 defa), aman (3 defa), ameliyat (2 defa), araba (3 defa), arabi (1 defa), asıl (19 defa), asker (3 defa), aşk (3 defa), aynı (14 defa), azap (2 defa), bahis (19 defa), battaniye (2 defa), bayat (1 defa), bazen (12 defa), bazı (26 defa), bereket (6 defa), beyaz (1 defa), bilakis (14 defa), bilhassa (9 defa), buhar (1 defa), cahil (5 defa), cennet (1 defa), cep (1 defa), cephe (1 defa), cereyan (1 defa), cesaret (20 defa), cesur (2 defa), cevap (23 defa), ceza (2 defa), ciddi (8 defa), cihat (5 defa), cihet (5 defa), cinayet (1 defa), civar (1 defa), cuma (1 defa), çorap (4 defa), çorba (1 defa), dahiliye (3 defa), dakika (13 defa), dava (4 defa), davet (14 defa), defa (23 defa), defter (2 defa), dehşet (2 defa), derece (28 defa), devam (21 defa), devlet (11 defa), dikkat (11 defa), dua (3 defa), dükkan (3 defa), dünya (26 defa), ebcet (1 defa), edebiyat (2 defa), ehemmiyet (18 defa), ekseri (5 defa), elbette (7 defa), elbise (16 defa), emanet (1 defa), emel (2 defa), emin (7 defa), emniyet (12 defa), emretmek (2 defa), emsali (3 defa), eser (3 defa), esnaf (3 defa), esnasında (8 defa), eşya (11 defa), etraf (25 defa), evlat (21 defa), evvel (59 defa), ezeli (1 defa), faaliyet (1 defa), facia (1 defa), fakat (216 defa), fark (13 defa), farz etmek (1 defa), fasulye (1 defa), fayda (3 defa), fazilet (6 defa), fazla (73 defa), feci (2 defa), feda (12 defa), felaket (14 defa), felsefe (1 defa), fena (27 defa), ferah (9 defa), fesat (1 defa), fevkalade (12 defa), fıkra (5 defa), fındık (1 defa), fırça (1 defa), fırsat (1 defa), fikir (28 defa), filan (2 defa), fincan (4 defa), fırka (1 defa), fiyat (1 defa), gafil (1 defa), galiba (4 defa), galip (1 defa), ganimet (1 defa), gargara (1 defa), garip (9 defa), gark (1 defa), gayet (12 defa), gayret (10 defa), gayri (6 defa), gazel (2 defa), gurbet (3 defa), gurur (4 defa), günah (8 defa), haber (16 defa), hacet (2 defa), hafif (24 defa), hak (57 defa), hakaret (9 defa), hakikat (24 defa), hakiki (3 defa), hakir (2 defa), hal (94 defa), hala (12 defa), halas (1 defa), hale (8 defa), halk (5 defa), halka (1 defa), hamt (1 defa), hamilik (2 defa), hammal (2 defa), hapsetmek (11 defa), harap (5 defa), hararet (1 defa), harç (1 defa), hareket (13 defa), hasıl (6 defa), hasislik (1 defa), hasret (2 defa), hatır (27 defa), hatip (1 defa), hatta (31 defa), hava (16 defa), havadis (3 defa), hayal (6 defa), hayat (32 defa), hayır (15 defa), hayret (10 defa), haysiyet (5 defa), hayvan (3 defa), hazır (31 defa), hazine (1 defa), hazret (1 defa), hediye (2 defa), helak (1 defa), helal (1 defa), hesap (13 defa), heyecan (10 defa),

heykel (1 defa), hırka (6 defa), hırs (1 defa), hiddet (9 defa), hikaye (6 defa), hikmet (2 defa), hile (2 defa), himaye (2 defa), hisar (1 defa), his (21 defa), hitap (1 defa), hırdavat (1 defa), hücum (8 defa), hüküm (8 defa), hülya (1 defa), hürmet (8 defa), ibadet (4 defa), ibaret (7 defa), ibret (1 defa), icat (3 defa), idare (9 defa), iflas (1 defa), iftihar (3 defa), iftira (2 defa), ihmal (5 defa), ihtilaf (1 defa), ihtimal (9 defa), ihtimam (1 defa), ihtiyaç (7 defa), ihtiyar (135 defa), ikram (4 defa), iktidar (2 defa), iktifa (1 defa), iktisadi (4 defa), ilaç (1 defa), ilave (1 defa), ilim (1 defa), iltifat (5 defa), iman (1 defa), imkan (14 defa), imtihan (2 defa), imtiyaz (1 defa), inan (22 defa), infial (1 defa), inkar (1 defa), inkılap (1 defa), insan (108 defa), inşallah (9 defa), intihar (5 defa), intizam (1 defa), iptidai (3 defa), irtibat (1 defa), ırz (1 defa), isabet (2 defa), isim (13 defa), ispat (2 defa), ısrar (4 defa), istifa (3 defa), istihza (1 defa), istila (1 defa), istintak (2 defa), istirahat (1 defa), istiap (4 defa), istiskal (2 defa), işgal (1 defa), iştiha (1 defa), itaat (5 defa), itibaren (7 defa), itidal (1 defa), itikat (1 defa), itiraf (1 defa), izahat (2 defa), izan (1 defa), izdivaç (7 defa), izin (4 defa), icap (6 defa), iddia (1 defa), ihtisas (1 defa), illet (2 defa), iltifat (5 defa), imdat (5 defa), inat (13 defa), insaf (4 defa), isyan (9 defa) işaret (3 defa), ittiham (1 defa), kabahat (11 defa), kabil (4 defa), kabul (14 defa), kadar (147 defa), kadeh (1 defa), kader (3 defa), kadife (5 defa), kafa (16 defa), kafes (1 defa), kâfi (5 defa), kefil (1 defa), kafile (2 defa), kahkaha (4 defa), kahır (3 defa), kahve (25 defa), kaide (2 defa), kalabalık (2 defa), kalem (3 defa), kalp (12 defa), kanaat (7 defa), kanun (2 defa), karar (26 defa), kasap (2 defa), kastetmek (2 defa), kâtip (5 defa), katiyen (4 defa), kayıp (25 defa), kayıt (4 defa), kaymakamlık (1 defa), kaza (6 defa), kelime (9 defa), kere (20 defa), keşfetmek (4 defa), keyif (2 defa), kısım (11 defa), kısmet (6 defa), kıta (2 defa), kıyafet (11 defa), kıyameti (6 defa), kıymetli (4 defa), kibar (1 defa), kıymet (4 defa), kitap (13 defa), kumar (2 defa), kumaş (1 defa), kurban (1 defa), kuruluş (6 defa), kusur (6 defa), kuvvet (33 defa), küfe (2 defa), küfür (2 defa), lakin (1 defa), lanet (3 defa), laubali (2 defa), layık (1 defa), lazım (31 defa), leylek (2 defa), lisan (3 defa), lokma (3 defa), lütuf (1 defa), lüzum (20 defa), maalesef (4 defa), maaş (2 defa), mabet (2 defa), macera (3 defa), maddi (1 defa), madem (12 defa), maden (1 defa), mağlup (1 defa), mağrur (1 defa), mahalle (3 defa), mahcup (7 defa), mahiyet (1 defa), mahkeme (1 defa), mahkûm (2 defa), mahkûmiyet (1 defa), mahlûk (2 defa), mahrum (3 defa), mahrumiyet (2 defa), mahsus (7 defa), mahşer (1 defa), mahut (1 defa), mahvetmek (3 defa), mahzun (6 defa), maiyet (1 defa), maksat (7 defa), mal (7 defa), maliye (1 defa), maalmemnuniye (1 defa), malum (1 defa), malumat (7 defa), mamafih (27 defa), mana (12 defa), mani (1 defa), manzara (1 defa), masa (8 defa), masal (5 defa), masraf (3 defa), masum (4 defa), matem (1 defa), mazeret (2 defa), mazlum (3 defa), mazur (3 defa), mecbur (18 defa), meclis (5 defa), mecmu (1 defa),

mecra (1 defa), mektep (10 defa), mektup (18 defa), melek (6 defa), melun (1 defa), memba (2 defa), memleket (4 defa), memnun (18 defa), memur (28 defa), memuriyet (7 defa), mendil (3 defa), menfaat (4 defa), merak (12 defa), meram (1 defa), merasim (1 defa), merhamet (6 defa), mertebe (1 defa), mesela (2 defa), mesele (14 defa), meslek (3 defa), mesul (1 defa), mesuliyet (2 defa), mesut (15 defa), meşgul (7 defa), meşguliyet (1 defa), meşhur (2 defa), meşrep (1 defa), metanet (1 defa), mevkii (11 defa), mevkuf (1 defa), mevsim (1 defa), meydan (16 defa), meyus (6 defa), mezat (1 defa), mezar (7 defa), meziyet (2 defa), miktar (1 defa), mimar (1 defa), minnet (3 defa), miras (3 defa), misafir (25 defa), miskin (1 defa), muamele (14 defa), muamma (4 defa), muavenet (1 defa), mucize (1 defa), mugayir (1 defa), muhabbet (6 defa), muhafaza (3 defa), (defa), muhafazakâr (4 defa), muhakeme (2 defa), muhakkak (16 defa), (defa), muhallebi (1 defa), muharebe (3 defa), muhasebe (1 defa), muhtaç (3 defa), muhtelif (1 defa), mukabil (8 defa), mukaddeme (3 defa), mukavemet (5 defa), muktedir (2 defa), muntazaman (1 defa), murat (1 defa), musallat (1 defa), müsavi (1 defa), muşamba (2 defa), mutabakat (2 defa), mutasarrıf (4 defa), mutfak (14 defa), mutlaka (18 defa), muvaffak (3 defa), muvafakat (1 defa), muvaffakiyet (2 defa), muzaffer (21 defa), mustarip (1 defa), mübalağa (1 defa), mücadele (2 defa), mücevher (4 defa), müdafaa (6 defa), müddet (11 defa), müdür (15 defa), müdüriyet (1 defa), müessir (1 defa), müfettiş (1 defa), mühim (3 defa), mükemmel (3 defa), mülkiye (1 defa), mümkün (15 defa), münakaşa (3 defa), münasebet (9 defa), münasip (1 defa), müphem (2 defa), müracaat (1 defa), mürekkep (1 defa), müsaade (10 defa), müsabaka (3 defa), müsait (1 defa), müsamere (1 defa), müstesna (1 defa), müşkül (3 defa), müşteri (5 defa), mütalaa (1 defa), mütareke (1 defa), müteessir (7 defa), mütekait (3 defa), mütemadi (2 defa), mütemadiyen (14 defa), mütevazı (1 defa), müzakere (1 defa), nafile (1 defa), nahif (1 defa), namus (36 defa), nasihat (4 defa), nasip (1 defa), nefes (7 defa), nefis (3 defa), nefret (4 defa), neşe (8 defa), neşir (1 defa), netice (15 defa), nev (5 defa), nezle (1 defa), nihayet (29 defa), nikâh (4 defa), nimet (1 defa), nispeten (1 defa), nispet (4 defa), nizami (3 defa), nokta (4 defa), nüfus (1 defa), nüfuz (3 defa), nüzul (1 defa), papağan (1 defa), rabita (1 defa), rağmen (26 defa), rahat (21 defa), rakam (1 defa), razı (21 defa), reddetmek (7 defa), refahat (1 defa), refakat (1 defa), rehin (5 defa), reis (7 defa), resim (4 defa), rezalet (7 defa), rezil (3 defa), rikkat (3 defa), rivayet (1 defa), ruh (3 defa), rüştiye (1 defa), rütbe (2 defa), rutubet (2 defa), rüya (5 defa), saadet (16 defa), saat (34 defa), sabah (25 defa), sabır (4 defa), sadaka (2 defa), sadık (1 defa), saf (7 defa), sahi (2 defa), sahip (8 defa), sakat (5 defa), sakin (10 defa), samimiyet (1 defa), sarf (11 defa), satır (4 defa), sebep (34 defa), sefahat (11 defa), sefalet (7 defa), sel (1 defa), sene (3 defa), sevk (1 defa), sıhhat (1 defa), sırf (9 defa), sırrı (1 defa),

silah (5 defa), sofrâ (11 defa), sohbet (4 defa), sokak (25 defa), sual (9 defa), suret (5 defa), sükûn (8 defa), sükûnet (1 defa), sûrat (1 defa), şahit (2 defa), şekil (10 defa), şerait (3 defa), şeref (7 defa), şey (211 defa), şiddet (13 defa), şiir (1 defa), şikâyet (12 defa), şirket (30 defa), şöret (3 defa), Şubat (1 defa), şube (1 defa), şükür (3 defa), şüphe (23 defa), tabiat (3 defa), tabii (12 defa), taç (1 defa), tafsilat (2 defa), tahammül (13 defa), tahkik (1 defa), tahkikat (3 defa), tahmin (5 defa), tahrirat (2 defa), tahsil (3 defa), Tahsin (5 defa), takdim (1 defa), takdir (3 defa), takip (2 defa), taklit (1 defa), talep (4 defa), tali (3 defa), tam (6 defa), tamam (9 defa), tamir (6 defa), taraf (20 defa), tarih (4 defa), tarz (7 defa), tasavvur (3 defa), tasdik (2 defa), tasvir (1 defa), tatbik (1 defa), tavsiye (3 defa), tavır (31 defa), tayin (1 defa), taze (3 defa), tazminat (1 defa), teamül (1 defa), tebdil (3 defa), tecrübe (8 defa), tedarik (1 defa), tedbir (2 defa), teessüf (1 defa), teessür (4 defa), teftiş (2 defa), tehdit (4 defa), tehlike (17 defa), tekaüt (15 defa), teklif (10 defa), tekrar (28 defa), telaş (9 defa), tembih (2 defa), temin (2 defa), temiz (27 defa), tenkit (2 defa), terazi (1 defa), terbiye (15 defa), tercih (1 defa), tercüme (1 defa), tereddüt (16 defa), terk (1 defa), tertip (1 defa), tesadüfen (2 defa), teselli (12 defa), tesir (13 defa), teslim (2 defa), teşbih (1 defa), teşebbüs (2 defa), teşekkür (3 defa), teşkil (2 defa), teşrifat (1 defa), teşvik (2 defa), tevekkül (2 defa), tevkif (4 defa), tıpkı (2 defa), ticaret (2 defa), tövbe (1 defa), tuhaf (2 defa), ufuk (1 defa), umumi (1 defa), usul (5 defa), vaat (5 defa), vahşi (4 defa), vaka (30 defa), vakit (65 defa), vali (1 defa), vallahi (3 defa), vasıta (4 defa), vazife (19 defa), vaziyet (12 defa), veda (1 defa), vehim (4 defa), vekâlet (1 defa), velinimet (1 defa), vesile (3 defa), vicdan (6 defa), vilayet (5 defa), vücut (11 defa), yani (4 defa), yarabbi (3 defa), yemin (2 defa), zaaf (4 defa), zahmet (5 defa), zam (2 defa), zaman (154 defa), zannetmek (11 defa), zapt etmek (5 defa), zarar (5 defa), zarf (3 defa), zarif (1 defa), zaruri (5 defa), zat (2 defa), zaten (22 defa), zavallı (25 defa), zayıf (7 defa), zeki (5 defa), zerre (1 defa), zeval (1 defa), zevce (1 defa), zevk (1 defa), zeytin (4 defa), zıt (1 defa), zihin (7 defa), ziyade (16 defa), ziyafet (4 defa), ziyaret (2 defa).

Farsça Kökenli Kelimeler

bahane (7 defa), bahçe (19 defa), bahtiyar (2 defa), bayram (5 defa), bedava (1 defa), bedbin (3 defa), belki (27 defa), beraber (29 defa), beyhude (9 defa), bisküvi (2 defa), büfe (1 defa), can (20 defa), canavar (1 defa), çare (28 defa), çarşaf (2 defa), çarşı (9 defa), çehre (28 defa), dert (18 defa), dolap (7 defa), dost (4 defa), düşman (4 defa), duvar (13 defa), eğer (3 defa), endişe (1 defa), enişte (1 defa), feryat (4 defa), geveze (1 defa), hafta (16 defa), hasta (46 defa), havyar (4 defa), hele (6 defa), hem (16 defa), hemen (20 defa), hemşire (1

defa), henüz (2 defa), hizmet (8 defa), hoca (13 defa), hoş (10 defa), işkence (2 defa), kağıt (10 defa), kah (9 defa), kahya (2 defa), kavga (26 defa), kenar (9 defa), kepaze (1 defa), keşkül (1 defa), köşe (19 defa), köşk (2 defa), küstah (5 defa), meğer (2 defa), merdiven (5 defa), mühür (1 defa), müjde (1 defa), mum (4 defa), nankör (2 defa), nazik (5 defa), nezaket (4 defa), para (61 defa), parça (22 defa), pazar (2 defa), pembe (1 defa), pençe (4 defa), pencere (12 defa), perde (1 defa), perişan (1 defa), pervane (2 defa), peynir (3 defa), pişman (3 defa), renk (9 defa), rüzgar (4 defa), sade (6 defa), sahtekar (1 defa), sarhoş (3 defa), serbest (6 defa), sert (8 defa), şişe (1 defa), sitem (4 defa), siyah (4 defa), tahta (1 defa), tembel (2 defa), tencere (3 defa), teneke (2 defa), تنها (4 defa), terzi (3 defa), tohum (1 defa), ümit (31 defa), yaban (7 defa), yahut (24 defa), yardım (17 defa), zehir (4 defa), zengin (10 defa), zurna (1 defa), zerzevat (7 defa), zindan (1 defa), ziyan (3 defa), zor (14 defa).

Fransızca kökenli kelimeler

şık (3 defa), pratik (1 defa), potin (1 defa), polis (2 defa), politika (5 defa), plan (2 defa), petrol (1 defa), palto (1 defa), otomobil (9 defa), otobüs (1 defa), otel (1 defa), model (1 defa), margarin (1 defa), manto (10 defa), lüks (5 defa), likör (1 defa), laf (1 defa), koridor (5 defa), konserve (1 defa), komisyon (3 defa), jest (1 defa), iskambil (1 defa), dekor (3 defa), dekolte (1 defa), doktor (5 defa), fantezi (2 defa), garson (1 defa), gazete (3 defa), granit (1 defa), grup (2 defa), program (1 defa), randevu (1 defa), rol (3 defa), romatizma (1 defa), sinema (3 defa), tentürdiyot (2 defa), tren (1 defa), tuvalet (3 defa), vapur (6 defa).

İtalyanca Kökenli Kelimeler

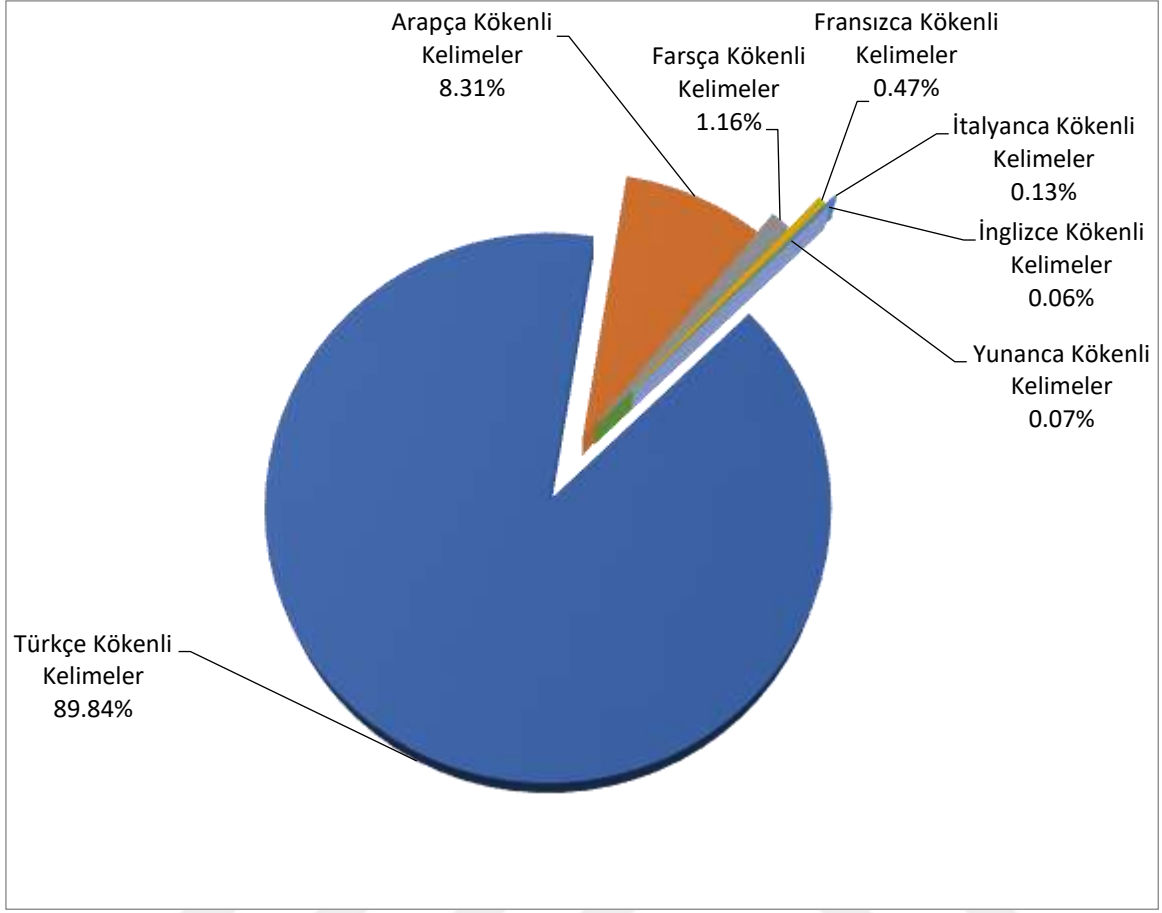
fanila (1 defa), fırtına (1 defa), francala (1 defa), gazino (2 defa), iskarpin (2 defa), iskele (3 defa), kumpanya (1 defa), lokanta (1 defa), metre (2 defa), paket (1 defa), protesto (1 defa).

İngilizce Kökenli Kelimeler

çarliston (1 defa), enflüenza (1 defa), konfeti (1 defa), sandviç (3 defa), vagon (1 defa).

Yunanca Kökenli Kelimeler

cimbız (1 defa), efendi (5 defa), fener (2 defa), fidan (1 defa), kerfeti (4 defa), mermer (2 defa), temel (2 defa).

Şekil 3.2. Alıntı Kelimelerin Kelime Sayısına Göre Oranları

Farklı isim sayısı	3551	İsim sayısı	10537
Farklı fiil sayısı	2972	Fiil sayısı	5147
Farklı zamir sayısı	185	Zamir sayısı	1891
Farklı edat sayısı	226	Edat sayısı	2251
Farklı zarf sayısı	410	Zarf sayısı	3692
Farklı sıfat sayısı	947	Sıfat sayısı	3893
Farklı Kelime Sayısı	8291	Kelime sayısı	27411

Şekil 3.3. Sözcükler ve Birbirinden Farklı Sözcüklerin Sayısı

3.1.2. Kelime Türleri

3.1.2.1. İsimler

İsimler, soyut ve somut varlıkları, canlı veya cansız kavramları bildiren sözcüklerdir.

“Dilbilgisinde isim kelimesi, geniş ve dar olarak, iki manada kullanılır. Geniş bir manada isim, fiile göre fiilin karşında isim demektir. Bu manada isimler, sıfatlar ve zamirler hep isimdir. Dar anlamda isim ise sıfat, zarf zamire göre isim olan kelimelerdir.” (Ergin, 2002: 260).

Reşat Nuri Güntekin, “Yaprak Dökümü” adlı romanında isimleri, diğer kelime türlerinden daha fazla kullanmıştır. Eserde kullanılan isim sayısı 10537’dir. Birbirinden farklı isimler ise 3551’dir. Kelimeler çeşit olarak değerlendirildiğinde sıklık bakımından isimlerin ilk sırada olduğu görülmektedir.

Yazarın eserindeki sıklığı yüksek isimlerden bir kısmı şu şekildedir: gün (166 defa), göz (121 defa), adam (115 defa), hanım (108 defa), insan (100 defa), kadın (97 defa), baba (96 defa), el (87 defa), zaman (83 defa), söz (83 defa), karı (74 defa), koca (64 defa), gece (54 defa), kapı (51 defa), ses (47 defa), vakit (45 defa), kardeş (43 defa), kız (42 defa), anne (34 defa), yol (32 defa), nihayet (29 defa), vak’a (28 defa), dünya (26 defa), sokak (25 defa), hakikat (24 defa), misafir (23 defa), can (22 defa), çare (21 defa), yer (20 defa) , hava (19 defa), ay (18 defa), erkek (16 defa), haber (15 defa), yemek (14 defa), ateş (13 defa), çiçek (10 defa), ağaç (8 defa), takım (7 defa), kuruş (6 defa), gönül (5 defa), dost (4 defa), dua (3 defa), gazel (2 defa).

“Daha önce yapılan stilistik çalışmalara ait verilerde, sıklığı en yüksek kelimenin çoğunlukla *göz* olduğu bilinmektedir. Bunun dışında söz konusu çalışmalarda sıklığı yüksek bazı kelimeler *kişi, kız, yol, ot, gün, su, gönül, gök* şeklindedir. Bu çalışmaların birçoğu şiir türü üzerinde yapılmıştır.”

(Karakılıç Akı, 2013). Romanda geçen kelimeler arasında sıklığı en yüksek ismin “*gün*” kelimesi olduğu görülmektedir. *Gün* kelimesinin sık kullanması, insanların tüm varlık işlevlerini içine alan bir mefhumdur. Dünyada insanın süre ve dil nitelikleriyle zaman içinde olduğunu kaynaklanmasındır.

3.1.2.2. Sıfatlar

İsimlerden önce gelen ve aynı zamanda varlıkları belirleyen kelimelere sıfat denir. “Sıfatlar vasıf isimlerdir. Türkçede tek başına sıfat diye bir şey yoktur. Her sıfat aynı

zamanda bir isimdir. Bir vasıf ismi, isim gibi de kullanılır, sıfat gibi de kullanılır.” (Ergin, 2009: 272)

İncelediğimiz romanda isimlerden sonra en yaygın kelime çeşidi sıfatlardır. Romanda tespit edilen sıfat sayısı 3893'tür. Birbirinden farklı sıfatlar ise 947'dir. Kitap boyunca daha çok nitelendirme sıfatlarına başvurulmaktadır. Eserde en çok kullanılan sıfat, 1239 defa ile “bir”dir. Nitekim “Bir kelimesi Türkçede hem konuşma dili hem de edebi dilde sıklığı yüksek kelimeler arasında yer almaktadır” (Göz, 2003:312).

3.1.2.2.1. Nitelendirme Sıfatları

küçük (kardeş) (2 defa), açık (bir sayfa) (3 defa), güzel (bir genç) (1 defa), sarhoş ve ahlâksız (bir memur) (1 defa), ihtiyar (memur) (87 defa), yakın (bir arkadaş) (1 defa), tatlı (muamele) (1 defa), kapalı (kapılar) (1 defa), son (vak'a) (2 defa)... .

3.1.2.2.2. İşaret Sıfatları

bu (sel) (1 defa), şu (rüya) (1 defa)

3.1.2.2.3. Belgisiz Sıfatlar

başka (bir şey) (20 defa), her (zaman) (12 defa), pek (ehemmiyetli) (1 defa), bütün (yükünü) (3 defa), birkaç (saat) (2 defa)

3.1.2.2.4. Sayı Sıfatları

bir (aile) (9 defa), iki (ay) (5 defa), üç (kişi) (3 defa), beş (sene) (6 defa)

3.1.2.2.5. Soru Sıfatları

nasıl (bir adam) (1 defa)

3.1.2.3. Zamirler

İsimlerin yerini tutan kelimelere zamir denir.

Yazar, eserinde toplam 1892 zamir kullanmakla birlikte bunların arasında en çok şahıs zamirlerini kullanmıştır. Şahıs zamirlerinden en çok “o” (107 defa) yani üçüncü tekil şahıs zamirini kullanmıştır. Bunun temel sebebi, yazarın romandaki olayları genel olarak karakterlerin dilinden anlatmasıdır.

3.1.2.3.1. Kişi Zamirleri

Onu (95 defa), onun (89 defa), ona (62 defa), bana (33 defa), senin (33 defa), benim (31 defa), sana (24 defa), beni (20 defa), onların (18 defa), seni (14 defa), onlara (12 defa),

kendisi (11), bizim (8 defa), sizin (7 defa), bize (6 defa), o (107 defa), ben (68 defa), sen (39 defa), onlar (18 defa), siz (13 defa), biz (11 defa)...

3.1.2.3.2. Dönüşlülük Zamiri

kendi (75 defa)

3.1.2.3.3. Soru Zamiri

ne (100 defa), kim (7 defa)

3.1.2.3.4. Belgisiz Zamir

şey (95 defa), hepsi (16 defa), biri (12 defa)

3.1.2.4. Zarflar

Cümlelerin içinde sıfatları, fiilleri, fiilimsileri niteleyen ve manalarını etkileyen kelimelere zarf denir.

Fiillerin ya da fiilimsilerin, sıfatların, zarfların anlamlarını **zaman, yer ve yön, durum, nicelik, soru** kavramlarıyla belirleyen ya da kısım sınırlayan kelimelere **zarf** denir (Ediskun 1999: 273).

Romanda toplam 3692 zarf tespit edilmiştir. Birbirinden farklı zarflar sayısı 410'dur. Yazarın üslubunu etkileyen, sıklığı en yüksek zarf, "sonra" (132 defa) kelimesidir.

3.1.2.4.1. Zaman Zarfları

gece (54 defa), şimdi (53 defa), akşam (27 defa), sabah (15 defa), bugün (9 defa), hemen (14 defa), sonra (132 defa), bazen (5 defa)

3.1.2.4.2. Yer-Yön Zarfları

içeri (6 defa), ileri (4 defa)

3.1.2.4.3. Miktar Zarfları

biraz (76 defa), daha (76 defa), fazla (73 defa), pek (65 defa), hiç (51 defa)

3.1.2.4.3. Soru Zarfları

ne kadar (2 defa)

3.1.2.4.3. Hâl Zarfları

böyle (çıkışınca) (1 defa)

3.1.2.5. Edatlar

Cümlede tek başlarına bir manası olmayan, kelimeler arasında ilgi kuran kelimelere edat denir.

Edatlar, “Bağlı bilgilerin ve ilişkilerin adlarıdır. Bu özellikleriyle, sözlük birimleri arasında apayrı bir yere sahiptirler. Dilde bağımsız olarak var olmayan, yani kendi başlarına kullanılmayan edatlar, söz, söz öbeği ve cümle gibi dil birimleriyle kullanılabilen ve onlara değişik anlam renkleri katan veya onları çekime sokan sözlük veya söz dizimi birimleridir.” (Karaağaç, 2012: 432).

İncelenen romanda toplam 2251 edat kullanmıştır. Sıklığı yüksek edatlar şu şekildedir: gibi (272 defa), için (171 defa), fakat (147 defa), kadar (146 defa), ile (134 defa), değil (120 defa), ki (88 defa), bile (37 defa), ama (19 defa), ancak (18 defa), halbuki (15 defa), çünkü (11 defa), yoksa (8 defa), beri (6 defa), ise (6 defa), gayri (4 defa), eğer (2 defa).

3.1.2.6. Fiiller

“Fiiller hareketleri karşılayan kelimelerdir, hareketler, nesnelere zaman ve mekân içindeki yer değiştirmeleri; oluşları, kılışları, duruşları; hülâsa her türlü faaliyetleridir.” (Ergin 2011: 280).

İncelenen metinde sadece cümlelerin yüklemi konumundaki fiiller değil, eylemlerin mastar, sıfat-fiil, zarf-fiil ve çekimli biçimleri de fiil grubunda değerlendirilmiştir. Yazar, romanında toplam 5147 fiil kullanmıştır. Birbirinden farklı fiiller sayısı 2972'dir. Romandaki fiiller arasında ilk sırayı *ol-* kökünün aldığı görülmüştür. Bu durum, Türkiye Türkçesinde *ol-* fiilinin hem yardımcı fiil hem de temel fiil olarak işlek bir şekilde kullanılmasından kaynaklanmaktadır. İkinci sırada ise 228 defa anılan *gel-* fiili bulunmaktadır. Bu durum ise *gel-* fiiline yardımcı fiil olarak sürekli başvurulmasından ötürü olabilir.

Örneğin: - **Gel** yanlış anlama, ben sadece senin insafına, aklı selimine müracaat ettim.

- Bir gün Hayriye Hanımla Leyla otomobille hastahaneye **geldiler**

Yazarın sık kullandığı fiiller şu şekildedir: *ol-* (612 defa), *gel-* (228 defa), *et-* (225 defa), *de-* (220 defa), *gör-* (215 defa), *kal-* (162 defa), *yap-* (158 defa), *bil-* (137 defa), *ver-* (128 defa), *çık-* (120 defa), *iste-* (118 defa), *bul-* (106 defa), *git-* (102 defa), *geç-* (96 defa), *söyle-* (91 defa), *anla-* (87 defa), *başla-* (85 defa), *al-* (78 defa), *bak-* (63 defa), *görün-* (59 defa), *çek-* (57 defa), *gir-* (52 defa), *öl-* (47 defa), *gül-* (45 defa), *otur-* (42 defa), *tut-* (39

defa), konuş- (35 defa), sor- (34 defa), bit- (29 defa), göster- (28 defa), bekle- (21 defa), eğlen- (20 defa), oku- (19 defa), yaşa- (18 defa), koy- (17 defa), kork- (15 defa), yürü- (13 defa), dök- (11 defa), ara- (5 defa).

3.1.3. Kelime Grupları

Kelime grupları ile ilgili Türk dilbilgisi araştırmacılarının görüşleri şu şekildedir:

Zeynep Korkmaz, Gramer Terimleri Sözlüğü isimli kitabında kelime grubunu şöyle tanımlar:

“Kelime grubu, cümle içinde kavramlar arasında ilişki kurmak üzere birden çok kelimenin belirli kurallar ile yanyana getirilmesinden oluşan, yapı ve anlamındaki bütünlük dolayısıyla cümle içinde tek bir nesne veya hareketi karşılayan ve herhangi bir yargı bildirmeyen kelimeler topluluğu” (Korkmaz, 1992: 100)

Leylâ Karahan, Türkçede Söz Dizimi isimli kitabında kelime gruplarını şu şekilde tanımlar: *“Kelime grubu, bir varlığı, bir kavramı, bir niteliği, bir durumu, bir hareketi karşılamak veya belirtmek, pekiştirmek ve nitelemek üzere, belirli kurallar içinde yan yana dizilmiş kelimelerden oluşan yargısız dil birimidir.”* (Karahan, 2014: 39)

H. İbrahim Delice, Türkçe Sözdizimi adlı kitabında kelime gruplarını “kelime öbekleri” şeklinde adlandırır ve şöyle tanımlar:

“Birden çok kelimedenden oluşan, yapısında ve anlamında bir bütünlük bulunan, cümle veya cümlemsi içinde tek cümle ögesi; kelime öbeği içinde bütün hâlinde yardımcı veya temel öge olarak işlem gören ve bir kelime türü (isim, sıfat, zamir, edat vb.) yerine kullanılan söz dizileridir.” (Delice, 2012: 17)

Bilâl Aktan, Türkiye Türkçesinin Söz Dizimi adlı kitabında kelime grupları şu şekilde tanımlar:

“Cümle içinde kavramlar arasında ilişki kurmak üzere birden çok kelimenin belirli kurallar ile yan yana getirilmesinden oluşan, yapı ve anlamındaki bütünlük dolayısıyla cümle içinde tek bir nesne veya hareketi karşılayan ve herhangi bir yargı bildirmeyen kelimeler topluluğuna kelime grubu denir.” (Aktan, 2009: 2)

Enfel Doğan, Türkçe Cümle Bilgisi-1 adlı kitabında kelime gruplarını şöyle tanımlar: *“Dilde bazen nesnelere, durumların ve hareketlerin nicelikleri ve nitelikleri hakkında bilgi vermek için kelimeler tek başına yeterli gelmeyebilir. Böyle durumlarda birden fazla kelime bir araya gelir, bir grup oluşturur ve anlatılamayan o olayı, hareketi veya nesneyi ifade eder. İfadeyi kolaylaştıran, netleştiren, zenginleştiren bu yeni yapıya kelime grubu denir.”* (Doğan, 2012: 3)

Günay Karaağaç, Türkçenin Söz Dizimi adlı kitabında kelime gruplarını söz öbekleri olarak adlandırır ve şöyle tanımlar:

“Söz öbekleri, kısaca cümle oluşturmamayan söz dizimi birimleri olarak tanımlanır. Birden çok sözden oluşan yapılardır. Bütün dillerde söz dizimi, varlıkların nitelendirildiği yapılar olan söz öbekleri ile yapma ve olmaların nitelendiği yapılar olan cümlelerden oluşur. Bir başka deyişle, söz öbeği, bir varlığın nitelendiği yapıdır. Söz öbeği, bir varlığı, bir kavramı, bir niteliği, bir durumu veya bir hareketi karşılamak üzere, belirli kurallar içinde yan yana gelen sözler topluluğudur.” (Karaağaç, 2012: 159)

Sezai Güneş, Türk Dili Bilgisi adlı kitabında kelime grupları şöyle tanımlar: “Birden fazla kelimedenden oluşan, kendi içinde- yapı ve anlamca- bir bütünlük taşıyan yapılara kelime grubu denir.” (Güneş, 2004: 325)

Muharrem Ergin, Türk Dil Bilgisi adlı kitabında kelime grupları şöyle tanımlar: “Kelime grubu birden fazla kelimeyi içine alan, yapısında ve mânâsında bir bütünlük bulunan, dilde bir bütün olarak muamele gören bir dil birliğidir.” (Ergin, 2013: 374)

Tahsin Banguoğlu, Türkçenin Grameri isimli kitabında kelime gruplarını belirtme öbekleri olarak adlandırır ve şöyle ifade eder: “Sözü geliştirmek üzere kelimeler öbeklenirler, kavramlar arasında derece derece ilişkiler meydana getirirler. Böylece tek kavramdan anlatmaya doğru giderler. Bunlara kelime öbekleri diyoruz.” (Banguoğlu, 2011: 496)

Engin Yılmaz, Temel Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü adlı kitabında kelime gruplarını sözcük öbeği olarak adlandırır ve şöyle tanımlar:

“Her dilin kendi yapısal karakteristiğine uygun olarak –aynı veya farklı- sözcüklerden oluşturulmuş; sözcükler arasındaki anlam ve yapı bağı kalıplaşmaya uğrayarak – genellikle – konum ve çekim itibarıyla değiştirilemez ve dilde kalıcı nitelikteki ya da anlam ve yapı bağı zayıflayarak (dilsel anlamda özgürleşerek) – genellikle –konum ve çekim itibarıyla değiştirilebilir, geçici nitelikteki yeni kavramları karşılamaya yarayan sözcük birliklerine denir.” (Yılmaz, 2014: 90)

Kelime grupları farklı Türkologlar tarafından çeşitli biçimde sınıflandırılmıştır:

Leylâ Karahan, Türkçede Söz Dizimi adlı kitabında kelime gruplarını on dört başlık altında sınıflandırır. Bunlar: İsim tamlaması, sıfat tamlaması, sıfat-fiil grubu, isim-fiil grubu, zarf-fiil grubu, tekrar grubu, edat grubu, bağlama grubu, unvan grubu, birleşik isim grubu, ünlem grubu, sayı grubu, birleşik fiil, kısaltma grupları. (Karahan, 2014: 30- 84)

Muharrem Ergin ise, Türk Dil Bilgisi adlı kitabında kelime gruplarını yirmi bir başlık altında sınıflandırmış. Bunlar: Tekrarlar, bağlama grubu, sıfat tamlaması, iyelik grubu ve isim tamlaması, aitlik grubu, birleşik isim, birleşik fiil, unvan grubu, ünlem grubu, sayı grubu, edat grubu, isnat grubu, genitif (ilgi) grubu, datif (yönelme) grubu, lokatif (kalma) grubu, ablatif (ayrılma) grubu, fiil grubu, partisip (sıfat-fiil) grubu, gerundium (zarf-fiil) grubu, kısaltma grupları, akuzatif (yükleme) grubu. (Ergin, 2013: 654-680)

Zeynep Korkmaz, Gramer Terimleri Sözlüğü adlı kitabında on kelime grubuna yer vermiştir. Bunlar: Ad tamlaması, sıfat tamlaması, sıfat-fiil grubu, ad-fiil grubu, zarf-fiil grubu, ilgi grubu, ünlem grubu, sayı grubu, ikileme, edat grubu, bağlama grubu, unvan grubu, birleşik fiil, birleşik ad ve kısaltma grupları. (Korkmaz, 1992: 100)

Sezai Güneş, Türk Dili Bilgisi adlı kitabında kelime gruplarını on üç başlık altında incelemiştir. Bunlar: İyelik grubu, isim tamlaması, sıfat tamlaması, aitlik grubu, unvan grubu, isnat grubu, sayı grubu, çağırma grubu, tekrar grubu, bağlama grubu, kısaltma/ hâl grubu, edat grubu ve fiilimsi grupları. (Güneş, 2004: 325-356)

Kelime grupları bakımından incelediğimiz "Yaprak Dökümü" romanının çalışmamızda daha fazla Leyla Karahan'ın kelime gruplarının sınıflandırılmasını uygulayarak metinde örnekleri bulunan başlıkları örneklerle beraber ele alınmıştır. Ancak romanda örneği bulunmayan başlıkları ele almadık.

3.1.3.1. İsim tamlaması

Leyla Karahan, (2014: 42) "Türkçede Söz Dizimi" adlı yapıtında isim tamlamasını şöyle tanımlamaktadır: "İyelik ekli bir isim unsurunun, iyeliğin işaret ettiği bir başka isim unsuruyla kurduğu kelime grubudur."

İsim tamlamasında ana ögeye tamlanan ve yardımcı ögeye ise tamlayan denilir. Bu grubun tamlayan ögesi başta, tamlanan ögesi ise sonda bulunur. Tamlanan ögesi her zaman iyelik eki taşımaktadır. Tamlayan ögesi ise, ilgi hal ekinin ya ekli ya da eksiz şeklini taşımaktadır. Bahsedilen kelime grubuna tamlayanın ilgi eki alması durumunda "belirtili isim tamlaması" denirken tamlayanın ilgi eki almaması halinde "belirtisiz isim tamlaması" adı verilir.

Romanda geçen isim tamlamaları içeren bazı örnek cümleler şu şekildedir:

- Belirtili İsim Tamlamaları

Canımın çektiği bir kadını bir kere koynuma almayayım mı? (4/6)

Üç beş ayak satıcısı işportalarındaki son yemişleri ve zerzevatları bir an evvel satıp gitmek için alabildiğine bağıyorlardı, Ali Rıza Bey onların önünde biraz oyalandı. (25/8)

Üçünün de sokakta ve evde ayrı ayrı vazifeleri olduğu için öyle yapmağa mecburdular. (31/1-2)

Kadının çehresi nedense çatkındı, sözler adeta ağzından dökülüyordu. (33/10)

İş ciddileşiyor, sebebini bilmediği bir korku Ali Rıza Bey'in yüreğini sıkmağa başlıyordu. (34/1)

Fakat açlığın kapılarına vurduğu bu saatte bu kelime onun üstündeki kuvvetini kaybetmiş gibi göründü. (35/8)

Bu söz Ali Rıza Bey'in kafasına bir sopa gibi indi. (36/1)

Sen çocuklarının menfaatini daima vehimlere feda ettin. (36/7-8)

Bu çocukların her biri şimdi büyük bir insan oldu. (36/12)

Bilmem ama galiba onların terbiyelerinde de yanlışlık oldu. (36/13)

Benim çocuklarım öyle melekler ki. (36/14)

Hem olmasa bile parmak kadar çocuğun boynuna yük olmak günah değil mi? (37/7)

Ali Rıza Bey muhakkak, babaların en iyisiydi. (37/8)

Fakat aklınca çok müessir olan bu söz Ali Rıza Bey'in yalnız kendi gözlerini yaşarttı. (44/2-3)

Ali Rıza Bey'in bütün tekaüt memurlara benzemesi için bir ay kafi geldi. (45/1)

Ne yapсын yak'aların önüne durulmazdı ki... Bunların hemen hepsi geçinme cihetinden sıkıntı çeken ihtiyarlardı. (48/2)

Genç adam babasının gözünde yavaş yavaş bir ilah mertebesine çıkmaya başlıyordu. (53/11)

- Belirtisiz İsim Tamlamaları

Derin bir yardım arzusu uyandıрмаğa kâfi geldi. (14/10)

İdare adamı kadar inanmak istemedi. (17/13)

Tekaüt aylıkları, günün ihtiyaçları karşısında devde kulak gibi kalıyordu. (48/5)

Rol koklamağa başlayan tiyatro kızları benzetiyor. (87/18)

Sofadaki yemek masası ve daha başka hurdavat eşya mutvağa taşınıyorç (81/7)

- Zincirleme İsim Tamlaması

Eski mutasarrıf beş seneden beri Altın Yaprak Şirketi'nin en iyi bir memuru olmuştu. (13/12)

3.1.3.2. Sıfat tamlaması

“Bir isim unsurunun bir sıfat unsuruyla nitelendiği veya belirtildiği kelime grubudur.”

(Karahana, 2014: 48)

Sıfat tamlamasında sıfat ögesi baştadır, isim ögesi ise sonda bulunmaktadır. Bu kelime grubunda sıfat tamlayan, isim ise tamlanandır.

Romanda geçen sıfat tamlamaları içeren cümlelerden bazıları şu şekildedir:

Bunda anlaşılmayacak hiçbir şey yok. (3/1-2)

Yumruğunu çenesinin altına dayamış, yemeğini yarım bırakmış, gözlerini kapayarak düşünüyordu Genç adam masadan inmişti. (6/6)

Ancak müsaade ederseniz size başka bir cihetten sitem edeceğim. (7/5)

Ancak bunun için de hiç olmazsa yaşayacak (yaşayacak) kadar bir para lazımdır. (8/5)

Çok malûmath, çalışkan bir adamdı. (9/8)

Karısı, taliine(talihine), pekiyi, ağır başlı ve temiz bir kadın çıkmıştı. (10/10)

Bazı yorgun ve bedbin saatlerinde bu düşünce onu biraz rahatsız ederdi. (11/8)

Beş çocuk babası bir mutasarrıf ne artırmış olabilirdi? (12/7-8)

Biraz sonra Ali Rıza Bey bu tahmininde aldanmadığını gördü. (s.13 str.2)

Muzaffer iki büyük şirkette meclisi idare azası ve "Altın Yaprak Anonim Şirketinin umumî müdürü idi. (13/3-4)

Bugün bu kızcağzın başına gelen şey, yarın da kendi çocuklarının başına gelebilirdi. (15/1)

Ali Rıza B. bu babalık ve hamilik vazifesine büyük bir gayretle başlamıştı. (15/2-3)

İhtiyar adam biraz kendine geldikten sonra kadını teselli etti. (17/6)

Bir genç kızın göz göre göre mahvolmasına vicdanı razı olamaz. (17/9)

Bu yaştan ve bu kadar temiz bir hayattan sonra bu da mı başına gelecekti? (18/12)

Şimdi bu kayaya eliyle dokunuyor ve onun nasıl bir madenden yapıldığını anlıyordu. (20/13)

Anladığıma göre, bana bu kızla evlenmeği teklif ediyorsunuz. (21/4)

Genç adam bunu hafif bir merhamet ve istihza ile söylemişti. (22/2)

Fakat zannettiğiniz gibi o kıza değil kendi çocuklarıma üzülüyorum. (23/9)

Biraz evvelki sözlerimi hatırlayınız. (24/1)

İhtiyar adam bugün karısında bir şeyler sezinledi. (34/12)

Ben de senin kadar namuslu bir insanım.. (35/10)

Bu çocukların her biri şimdi büyük bir insan oldu.. (36/12)

Bu karı koca bir sene münakaşa etseler bu noktada anlaşılamazlardı. (37/7-8)

Genç kız hasta gözü için bir tehlike teşkil edecek kadar çok kitap okurdu. (39/5-6)

Büyük babanın artık başını kaşımaya (kaşımaya) vakti yoktur. (42/8)

Bir insan için saadetin bundan büyüğü düşünülür mü? (43/1)

Ne kitaplarında, ne bahçesinde artık eski renk kalmıştı. (45/10)

Hoş hapislik benim için pek korkulacak ceza da sayılmaz ya! (50/8-9)

Daha, nihayet, üç beş sene misafirdiler. (56/13)

Karısına daima "Bu yaşta çocuklar için güzellik en büyük tehlikedir. (57/4)

İhtiyar baba hiçbir şeyin farkında değil sayılırdı. (60/1)

Ah, bu çocuklara bir parça kendisini anlatmak mümkün olsaydı! (62/7)

Rüzgâr giren bir pencere aralığını kâğıtla tıkadı. (64/8)

Sonra evdeki sefalet ve para sıkıntısı büsbütün artacaktı. (68/3)

Hayriye H. bir zaman da ona bu cepheden hücum etti. (70/8)

Büyük bir kayanın kenarına oturdu; şakaklarını elleri içine aldı. (71/10)

Zavallı çocuğun başında ateşler yanıyordu. (72/8)

Bunlar para ile olan şeylerdi. (73/9-10)

Ne de olsa düşüncesiz, saf bir kadındı. (75/4)

Yengeleri açık fikirli, cesur bir kadındı. (76/1-2)

Zavallı çocuklar havası boşaltılmış bir şişe içindeki kuşlar gibi adeta nefessizlikten can çekişiyorlardı. (76/7-8)

Babaları eski kafalı bir ihtiyar, anaları aciz bir kadındı. (76/9)

Yirmi yaşında bir genç kız olmasına rağmen eski kafalılıkta babasına taş çıkartıyordu. (76/10)

İnşallah yengeleri sayesinde o da bir parça açılır, kendi yaşındaki asri gençlere benzerdi. (76/12-13)

3.1.3.3. Sıfat-fiil grubu

“Bir sıfat-fiil ile bu sıfat-fiile bağlı tamlayıcı veya tamlayıcılardan kurulan kelime grubuna sıfat-fiil denir.” (Karahana, 2014: 53).

Bu grubun temel ögesi sıfat-fiil ekleri almış fiil ögesidir ve sonda bulunur. Sıfat-fiil grubu yüklem görevi yapar ve yargı bildirmez.

Romanda geçen sıfat fiil grubunu içeren örnek cümlelerden bazıları şu şekildedir:

Yirmi yaşında olduğunu temin etmelerine rağmen ferah ferah yirmi beş vardı. (10/10)

Gerçi son numara çocuğu olan Ayşe pek vakitsiz gelmişti. (11/12)

Hocasının ne kıymetli bir insan olduğunu biliyordu. (13/7)

Ali Rıza beyin on, on iki sene evvel vilayetlerden birinde tanıdığı bir orman müdürünün kızı idi. (14/3)

Siz fevkalâde iyi, bu asırda, bu dünyada emsali bulunmıyacak kadar başka bir insansınız. (21/1)

Önüne gelenle düşüp kalkıyordu. (21/11)

Siz buraya benim vasıtamla girmiş bir kıza elinizi uzattınız. (24/4)

Ben siz kadını getirmiş bir insan mevkiinde kaldım.. (24/5)

Ali Rıza Bey o akşam son vapura kaldığı için otobüs bulamamıştı. (25/1)

Bu, onun ilk defa başına gelen bir şey değildi. (25/2)

Fakat birdenbire işsiz, aylıksız bir adam olduğunu hatırladı. (25/5)

Göklerden gelmiş bir yardıma benzeyen (benzeyen) son muvaffakiyet bunun en parlak bir delili idi. (28/12)

Ali Rıza Bey mecburiyetler karşısında, tahtını oğluna terkedene bir hükümdar tavrile Şevketi yerine oturttu. (30/2)

İhtiyar adam uğradığı felaketi, bu son sözleri söylerken sesine verdiği ağır manadan başka bir şeyle hissettirmedi. (30/6)

Bilhassa Şevket sırtına yüklenen ağır mes'uliyeti haber almadan son bir gece rahat ve mes'ut uyumalı idi. (30/7)

Üçünün de sokakta ve evde ayrı ayrı vazifeleri olduğu için öyle yapmağa mecburdular. (31/2)

İhtiyar adam biraz evvel yanına oturduğu şevketin yüzünü okşadı. (32/1)

Hayriye H. onu bir zaman üzüp bağırttıktan ve yaptığını iyice burnundan getirdikten sonra politikayı değiştirdi. (34/11)

Hemen biribirinin aynı olan bu iki söz iki dünya kadar birbirinden ayrı iki insanın ağzından çıkmıştı. (36/3)

Ali Rıza Bey bu davanın öyle kavga gürültü ile halledilecek bir iş olmadığını anlamıştı. (37/2)

Günden güne artacak fukaralıkları bunu bir kat daha güçleştirmeyecek (güçleştirmeyecek) miydi? (39/15)

Bu zamanda onlara akli başında, helal süt emmiş birer koca bulmak da mesele idi. (40/13)

Hayriye Hanımın bu hareketi kadar ona dokunan bir şey yoktu. (43/12)

Fakat akılca çok müessir olan bu söz Ali Rıza Beyin yalnız kendi gözlerini yaşarttı. (44/2)

Onlar da olmasa, mütekaitletler için ölmekten başka yapılacak iş kalmıyacaktır (kalmayacaktır). (47/10)

Ne yapsın vak'aların önüne durulmazdı ki... Bunların hemen hepsi geçinme cihetinden sıkıntı çeken ihtiyarlardı. (48/3)

Bunlar hiçbir zaman Ali Rıza Bey'in ağır tabiatına uyacak şeyler değildi. (49/3-4)

Bir gün uzun zaman belediye reisliklerinde bulunmuş bir arkadaşı ile çarşıya çıkmıştı. (49/4)

Alacaklı esnaf iki defa kapısı önünde bağıırıp çağırmağa başladığı zaman ölecek gibi olmuştu. (50/5)

Zaten öteden beri iktisada son derece riayet eden bir kadındı. (53/7)

Ali Rıza Bey'i yakan ateşi şimdilik yalnız o anlıyordu. (53/12)

Hayriye Hanım artık şimdi bütün bütün yanına varılmaz bir hale gelmişti. (56/4)

Ali Rıza Bey mutlaka aksi bir cevap alacağını bildiği için artık ona hiçbir şey sormağa cesaret edemiyordu. (56/5)

Bu, artık evde bir baba nüfuzu, hürmet edilecek bir reis kalmadığını gösteren en güzel bir delildi. (56/8)

Kızların fazla sokağa çıkmasına ağırbaşlı tanınmıyan (tanınmayan) ailelerin kızları ile arkadaş olmasına izin yoktu. (57/3)

Son zamanlarda karısı ile çıkan kavgaların birçoğu bu yüzdendi. (57/7)

Bu, onda, babasının mütemadi telkinleri neticesinde doğup büyümüş bir duygu idi. (58/7)

Leyla ile Necla açılırlar ve serbest kalırlarsa çehre züğürdü olan zavallı büyük ablanın kıymetini hiçe indirirlerdi. (62/1)

Her şey gibi çocukların terbiyesine verilen emekte boş bir gayretti. (62/3)

El ile dokunulacak kadar yakın görünen bu başlar en uzak yıldızlardan yabancı dünyalardır. (62/9)

cehennem!..ilk defa Leyla ile Neclanın kullandığı bu kelime tutmuştu. (63/1)

Hayriye Hanım yanına yaklaşılmaz bir kadın olmuştu. (64/3)

Fakat bu sarsılmaz zannedilen kayanın altında görünmez bir takım cöküntüler olmuştu. (70/13)

Bu halile evinin yandığını uzaktan seyreden bir zavallıya benziyordu. (71/11)

Ali Rıza B. haftalardan beri ağırlık basmış gibi bir halde yaşamıştı. (72/4)

Bunlar para ile olan şeylerdi. (73/11)

3.1.3.4. İsim-fiil grubu

“Bir hareket ismi ile ona bağlı tamlayıcı veya tamlayıcılardan kurulan kelime grubudur.” (Karahan, 2014: 55)

İsim-fiil grubun temel ögesi sonda bulunur. İsim-fiil grubu da yüklem görevi yapar, yargı bildirmez. Bu grup “-mak”, “-ma” ve “-ış” ekleriyle yapılır.

Romanda geçen isim-fiil grubunu içeren örnek cümlelerden bazıları şu şekildedir:

Bunların çoğu bire bin katmak sureti ile şişirilmiş masallardı. (6/8)

Ali Rıza B. sarardı, dudaklarının ve sakalının hafifçe titrediğini belli etmemiye (etmemeye) çalışarak gülümsedi. (7/18)

Bir aile kurmak onun gözünde yeni bir devlet kurmak kadar etli bir işti. (10/6-7)

Çocukları için geceli, gündüzlü didinmek onu yormuyor (yormuyor), bilakis mes'ut ediyordu. (11/6)

Vazifesini yapmakta kusur ederse Allah onu çocuklarında cezalandırırdı. (12/6)

Fakat nedense fazla arayıp sormak içinden gelmemişti. (15/16)

Bir aralık Muzafferi hiç görmeden çıkıp gitmeyi de düşündü. (18/13)

Bir aralık yol kenarındaki taşlardan birine oturmayı düşündü. (26/1)

Daha bu geceden çoluğu çocuğu telaşa düşürmekte mana yoktu. (30/7)

Ali Rıza Bey karısı ve büyük oğlu ile beraber erken uyanmaya alışmıştı. (31/1)

Çirkin bir kalbin içine uyanık bir ruh koymak niçin? (40/.2)

Elimden silahımı aldıkları bir zamanda beni arkadan vurmak doğru mu? (43/16)

Hayatlar karınca gibi mütemadiyen çalışmakla geçmişti. (48/4)

Her şeyi hakiki rengile, hakiki çehresiyle görmiye (görmeye) başladı. (52/2)

Şevket derin derin düşündü: iyi bir mimar olmak isterdim, baba.. (54/4)

İnsan içine çıkmak, sosyetelere girmek, dansetmek istemezler midir? (60/8-9)

Ah, bu çocuklara bir parça kendisini anlatmak mümkün olsaydı! (62/7)

Nedense bütün aile onu sevmekte ve saymakta devam etmişti. (63/6)

Birkaç defalar ne olursa olsun oğlu ile konuşmak, istemişti. (73/12)

3.1.3.5. Zarf-fiil grubu

“Bir zarf-fiil ile bu zarf-fiile bağlı tamlayıcı veya tamlayıcılardan kurulan kelime grubudur.” (Karahana. 2014: 57)

Zarf-fiil, grubun temel ögesi olup genellikle sonda bulunur. Bazen zarf-fiilin yeri özellikle şiir dilinde değişebilir. Zarf-Fiil grupta yüklem görevi yapar. Romanda geçen zarf fiil grubunu içeren örnek cümlelerden bazıları şu şekildedir:

Ben böyle çıkışınca ister istemez yelkenleri suya indiriyorlardı. (3/10)

İnsanların paradan başka şeylerle de mes'ut olacaklarına inanarak yaşadım. (8/2)

Eski hocasının vaziyetini öğrenince ona bir teklifte bulundu. (13/4)

Fakat yarım saat geçmeden yine eski münasebetsiz şakalar başlıyordu. (15/7)

Bir aralık Muzafferi hiç görmeden çıkıp gitmeyi de düşündü. (18/13)

Bir an gözlerini kapayarak düşündü. (22/9)

Sonra dikkatle oğluna gülümsiyerek (gülümseyerek): Şevket seninle yerimizi değişeceğiz, dedi. (29/16)

Her günkü gibi eline bir kitap alıp pencerenin önüne geçti. (31/6)

Heyecanını belli etmemiye (etmemeye) çalışarak: Şevkete danışılacak bir meselem var, dedi. (32/2)

Hayriye Hanım hafifçe titizleşerek: Yarım bütünü var mı? (33/12)

Kocasını epeyce üzüp yaptığına pişman etmedikçe beklediği teselliye vermezdi. (34/7)

Fazla olarak onu annesi derecesinde iyi bir ev kadını olarak da yetiştirmişti. (39/11)

İhtiyar baba o gün bahçe ile uğraşırken mütemadiyen bunları düşündü. (41/3)

Ali Rıza Bey kitabını kaparken daima "Ah bir tekaüt olsam", diye söylenirdi. (43/6)

İlk zamanlarda kendi kendine bir köşeye çekilerek gazete okuyordu. (46/13)

Leyla ile Necla'ya gelince: onlar da hemen hemen aynı halde idiler. (52/7)

Ali Rıza Bey "Leyla ile Necla namuslu bir kadın olarak yetişirlerse kâfidir", derdi. (57/1)

Bu, onda, babasının mütemadi telkinleri neticesinde doğup büyümüş bir duygu idi. (58/7)

Böyle zamanda kimin kapısını çalıp evlenecek kızınız var mı? Diye soruyorlardı (61/1)

Yahut da kendileri için sabahtan akşama kadar didinip harap olmasına acıyorlardı. (63/7)

Çünkü ertesi sabah mutlaka bohçasını eline verip evden kovmağa karar verilmiş bulunurdu. (65/2)

Onun için fazla bir şey söylemiyerek- söylemeyerek oturduğu yerde sessiz, sedasız ağlamaya (ağlamaya) başladı. (67/3)

Leyla ile Necla'ya gelince onlar Şevketin evlenmesini delicesine istiyorlardı. (68/3)

Koca bir aileyi, bir alay çocuğu aciz bir kadının başına bırakıp kaçmak hırsızlıktan daha mı namusludur sanıyorsun? (70/2)

Cazbanda uyarak dans eden çocuklar, hatta büyük insanlar beliriyor. Ali Rıza Bey usulca arkadaki mutfak kapısından kaçtı, dört beş yüz adım uzaktaki bir tepeye çıktı. (71/8)

Düğün lakırdısı ortaya çıkınca ağırbaşlı Fikrete varıncıya (varıncaya) kadar bütün çocukları elbise diye üstüne üşüşmüşlerdi. (72/6)

Herkes çocuklarının bir dediğini iki etmezken kardeşimizin düğününde bizi hizmetçi gibi gezdirmeye (gezdirmeye) utanmıyacak (utanmayacak) mısın? Diyordu (73/3)

Fakat bir bakışta onun konuşulmıyacak (konuşulmayacak) bir insan olduğunu anlayınca vazgeçti ve artık kendini vak'alara bırakmaktan başka çare görmedi. (74/8)

Cazbant durmadan çalıyor, iki gün evvel kafesleri sökülmiş pencerelerin arkasında bir alay insanın mütemadiyen sıçrayıp tepindiği görünüyordu. (74/10)

Fakat buna rağmen bu gece ona acıyordu, bu zayıf kadın bu beş çocuğu yetiştirinceye (yetiştirinceye) kadar neler çekmemişti? (74/15)

Vazifesini bitirmiş bir insan sükûnetiyle bir köşeye oturacağı, rahat bir nefes alacağı bir zamanda böyle mutbak (mutfak) köşelerinde didinip çırpınması, her gün bin sıkıntı içinde kendini helak etmesi doğru mu idi? (74/17)

Fakat sesi birdenbire gözyaşlarıle (gözyaşları ile) dolmuş, yukardan (yukarıdan) birisinin, "Şevket, Şevket diye kendisini çağırmasını behane (bahane) ederek kaçmıştı. (75/15-16)

3.1.3.6. Tekrar grubu

Tekrarlar, eksiz bir şekilde yan yana, ünlüyle başlayan kelime önceden gelmektedirler. Zamir, bağlama ve çekim edatları dışında her çeşit kelime ile tekrar grubu kurulabilir.

“Bir nesneyi, bir niteliği, bir hareketi karşılamak üzere eş görevli iki kelimenin meydana getirdiği kelime grubudur.” (Karahana, 2014: 60)

Romanda tespit edilen tekrar grubunu içeren örnek cümlelerden bazıları şunlardır:

1.Aynen Tekrarlar:

Onları eskisi gibi peşine takıp memleket memleket gezdiremezdi. (13/11)

İhtiyaradam başını önüne eğerek acı acı gülümsemiş: Siz bilirsiniz çocuğum; darılmayınız demişti. (15/12)

Fakat biraz sonra ayakları suya erince birdenbire irkildi, yavaş yavaş çehresini ve tavırlarını değiştirmeye (değiştirmeye) başladı. (20/2-3)

Bu çocukta için için anlaşılmas bir şeyler geçiyordu. (52/4-5)

Hafif hafif omuzlarını okşuyor, gönlünü almaya (almaya) çalışıyordu: Ne kadar güzel kalplisiniz (kalplisiniz). (23/5)

Üçünün de sokakta ve evde ayrı ayrı vazifeleri olduğu için öyle yapmağa mecburdular. (31/2)

Ali Rıza Bey, ne yaptı yaptı onu 45 lira aylıkla şirkete aldırdı, ihtiyar adamın bu genç kıza etmek istediği iyilik bundan da ibaret değildi. (14/13)

Müdürün ısrarlarına rağmen Ali Rıza Bey, titriye titriye (titreye titreye) ayağa kalkmıştı. (21/15)

Ayşe heyecanla babasının elini yakalamış, acele acele onu içeri götürüyordu. (26/16-17)

Ağır ağır sofrayı temizlemekle meşgul olan Hayriye Hanım başını çevirmeden: Evet... öyle... dedi. (33/9)

Onlar eskiden mini mini bebeklerdi. (36/10)

Yokluk yüzünden evlatlarını birer birer dökülmeğe başlarsa iki elim on parmağım yakandadır. (38/1)

Leyla ile Necla'ya gelince: onlar da hemen hemen ya aynı halde idiler. (52/7-8)

Şevket derin derin düşündü: iyi bir mimar olmak isterdim, baba... (54/4)

Zaten sinirleri gevşemiş olan ihtiyar baba çocuğunu ölüm döşegine yatmış görüyor; ellerini gözlerine kapıyarak (kapayarak) katıla katıla ağlıyor, fakat neticede hiç sarsılmı bir

kanaatle ölümün bu izdivaçtan bin kat hayırlı olduğunu söylüyordu. Fakat öyle sanıyordu ki konuşmuş olsalardı şimdi bu saatte bu ayrı ayrı yerlerde ikisi de daha ferah ve daha az bedbin olacaktı. (75/18)

2. Eş Ya da Yakın Anlamlı Tekrarlar:

Çocukları için geceli, gündüzlü didinmek onu yormuyor (yormuyor), bilakis mes'ut ediyordu. (11/6)

Birkaç ay evvel sekiz on lira bir zam görmüştü. (18/4)

Hatta bu yüz den ufak tefek münakaşalar bile oluyordu. (48/11)

Daha, nihayet, üç beş sene misafirdiler. (56/13)

3. Zıt Anlamlı tekrarlar:

Aklına öyle sözler geliyordu ki, tesirlerine kendi de dayanamayıp ağlıyor,

Bu ziyafetin hazırlığında büyük küçük bütün ev halkının payı vardı. (29/11)

Bu karı koca bir sene münakaşa etseler bu noktada anlaşamazlardı. (37/7)

Bugünün er geç gelip çatacağını, her çalışkan insan gibi bir gün kendinin de çürüklüğe atılacağını biliyordu. (42/1)

Şevketin çok fazla meyas görüldüğü bir gece karı koca arasında korkunç bir vak'a geçti. (69/12-14)

3.1.3.7. Edat grubu

“Bir isim unsuru ile bir çekim edatından meydana gelen kelime grubudur.” (Karahan, 2014: 62)

Romanda geçen edat grubundan bazıları şu şekildedir:

Bilhassa büyük muharebeden sonra bütün dünyada bir garip uyanıklık oldu. (7/13)

Ondan bahsedenler iyi adam peygamber gibi adam... (10/4)

Çocukları için geceli, gündüzlü didinmek onu yormuyor (yormuyor), bilakis mes'ut ediyordu. (11/6)

Kendi için olsa açlıktan ölmeğe katlanır, bir daha devlet memuriyeti istemezdi. (12/10)

Bu yaştan sonra tekrar gurbete çıkması doğru değildi. (13/5)

Arasıra (ara sıra) kızlar ile oynamaya (oynamaya) gelir. (14/4)

İhtiyar adam biraz kendine geldikten sonra kadını teselli etti. (17/7)

Birkaç ay evvel sekiz on lira bir zam görmüştü. (18/4)

Müdürün odası arı kovanı gibi işliyordu. (19/3)

Anladığıma göre, bana bu kızla evlenmeği teklif ediyorsunuz. (21/4)

Genç adam bunu hafif bir merhamet ve istihza ile söylemişti. (22/2)

Bunun için size minnettarım. (23/16-17)

Fakat bu vak'adan sonra burada nasıl kalabilirim? (24/1)

Bundan sonra alışverişi bu saatlerde yapmalı idi. (25/9)

Ali Rıza Beyin evi o gece her zamandan ziyade aydınlık gibi idi. (26/7-8)

Çocuklar o güne kadar babalarının ağladığını görmemişlerdi. (27/7)

Yirmiyi iki ay evvel bitirmişti. (28/1)

Şevket babası gibi mağrurdu. (29/5)

Bu şirket benim için son bir ekmek kapısı idi. (32/15)

Bu söz Ali Rıza Bey'in kafasına bir sopa gibi indi. (36/1)

Sen şimdiye kadar dışarda çalışıyordun. (36/17)

Çocuklarımız için tehlike var. (37/1)

Ali Rıza Bey Fikret'ten sonra Leylâ ile Neclâ'yı gözünün önüne getirdi. (40/10)

İhtiyar baba o gün bahçe ile uğraşırken mütemadiyen bunları düşündü. (41/3)

Bir insan için saadetin bundan büyüğü düşünülür mü? (43/1)

Babaları kendileri için bir şey hazırlamış mıydı? (60/10)

Her şey gibi çocukların terbiyesine verilen emekte boş bir gayretti. (62/3)

Eski neşesini, canlılığını kaybetmiş gibi idi. (63/10)

Ali Rıza B. haftalardan beri ağırlık basmış gibi bir halde yaşamıştı. (72/4)

Bunlar para ile olan şeylerdi. (73/10)

Dertlerini bir dereceye kadar annelerine anlatabiliyorlardı. (76/13)

3.1.3.8. Bağlama grubu

"Bağlama grupları, bağlama edatları ile birbirine bağlanmış iki veya daha fazla isim unsurunun meydana getirdiği kelime grubudur" (Karahan 2014: 65).

Bağlama edatları yalnız ögeler arasında yer almazlar. Bazıları ögenin başında bazıları ise sonunda yer almaktadır. Bu grubun isim ögeleri kelime grubu olabilir.

Romanda geçen bağlama grubundan bazıları şunlardır:

Ali Rıza B. sarardı, dudaklarının ve sakalının hafifçe titrediğini belli etmemeye (etmemeye) çalışarak gülümsedi. (7/18)

İnsan meselâ ibadet tamamile haksız zerzevat, çiçek yahut çocuk yetiştirmekte de bir teselli

Fakat ne malumat, ne de çalışkanlığı işe yarar cinsten değildi. (9/9)

Karısı, taliine(talihine), pek iyi, ağır başlı ve temiz bir kadın çıkmıştı. (10/10)

Bazı yorgun ve bedbin saatlerinde bu düşünce onu biraz rahatsız ederdi. (11/8)

Ne yapsın bu bir hak, vicdan ve namus işi idi. (12/5)

Ali Rıza B. bu babalık ve hamilik vazifesine büyük bir gayretle başlamıştı. (15/2)

Genç adam bunu hafif bir merhamet ve istihza ile söylemişti. (s22/2)

Ali Rıza Bey, karısı ve büyük oğlu ile beraber erken uyanmaya (uyanmaya) alışmıştı. (31/1)

Bana ahlaksız bir kadın gözile (gözüyle) bakarsan hem ayıp, hem günah olur... (35/9)

Ali Rıza Bey Fikret'ten sonra Leylâ ile Neclâ'yı gözünün önüne getirdi. (40/11)

Halbuki eskiden ne kadar güzel ve temiz giyinen bir adamdı. (45/6)

Kömürü, eti, yağ ve zerzevatı nerelerden nasıl almalı? (49/1)

Babada para ve kuvvet bulunduğu müddetçe mesele yoktu. (57/11)

Bir yanda Leyla, Necla, Hayriye hanım, öbür yanda Fikret ile Ayşe vardı. (58/13)

Fikret eskiden azırlığı, usluluğu ve malûmatile kardeşlerini altetmişti. (61/15)

Cehennem! İlk defa Leyla ile Necla'nın kullandığı bu kelime tutmuştu. (73/1)

Nedense bütün aile onu sevmekte ve saymakta devam etmişti. (63/6)

Leyla ile Necla'ya gelince onlar Şevketin evlenmesini delicesine istiyorlardı. (68/3)

Görünüşte baba ile oğlu arasında hiç bir şey değişmemiş gibiydi. (69/2)

Böyle olmasa da ne ile elbise ve düğün yapacaklardı? (72/13)

Oğlunun saadeti ve ailenin şerefi namıma. (74/6)

Pek dikkatli bakmamakla beraber oğlunu çok meyus ve şaşkın görmüştü. (75/12)

3.1.3.9. Birleşik isim

Leyla Karahan (2014: 69) birleşik ismi, “*Bir şahsa özel ad olmak üzere bir araya gelen kelimeler topluluğudur*” şeklinde tanımlamıştır.

Bu grupta adlar eksiz bir biçimde birleşirler. İki veya daha fazla kelimeli bütün şahıs adları yer alırlar. Aynı zamanda söz dizimi içinde isim görevi yapar.

Romanda bu grupla ilgili tespit edilen bazı örnek cümleler şu şekildedir:

Misafir bir kabahat işlerken yakalanmış gibi mahcuptu; maamafih bozulduğunu belli etmek istemedi; gülümseyerek: “Beyefendi, bu sözlerim her halde hoşunuza gitmez” dedi. Fakat ne yapalım ki hakikat Ali Rıza Bey bir mektep çocuğu mahcupluğu ile cevap verdi: “Bilirsiniz ki kimsenin fikrine karışmam, keyfinize ve menfaatinize uygun olan her şeyi yapmakta serbestsiniz.” (7/3)

Muzaffer Bey ihtiyar memurunun ne kadar iltifat görse şıarmıyacak (şıarmayacak) bir adam olduğunu bildiği için ona herkesten başka türlü muamele ederdi. (19/12)

Hayriye Hanım'ın yüzünde şaşkınlıktan başka bir şey okumak kabil değildi. (32/8)

Bilakis kıyafetinden sözlerinden, hali vakti yerinde bir adam olduğu anlaşılırdı. Sermet Bey memurluk hayatında doğruluğu ve namusu ile şöhret almış bir adamdı. (51/2)

Abdülvehhap Bey'in yanında ağır durmak için kendini zor zapteden Leylâ o gittikten sonra anasının, babasının, kardeşlerinin boyuna sarılmış, sonra odanın içinde dakikalarca dans etmişti. (135/6)

3.1.3.10. Birleşik fiil

“*Bir hareketi karşılamak veya bir hareketi tasvir etmek üzere yan yana gelen kelimeler topluluğudur.*” (Karahan, 2014: 73)

Birleşik fiil grubunda asıl öge olan isim baştadır, yardımcı fiil ise sonda yer almaktadır. Bu grupta birden fazla isim ögesi bulunabilmektedir. Yine birleşik fiil grubunda en çok kullanılan yardımcı fiiller, “olmak” ve “etmek” eylemleridir.

Romanda tespit edilen birleşik fiil içeren bazı örnek cümleler şunlardır:

Birleşik Fiil Türleri

1. İsimle Yapılan Birleşik Fiiller

İsim + yardımcı fiil

Rica etmek

Satın almak

Kabul etmek

Yardım etmek

“Bu birleşik fiillerin isim unsuru, bir sıfat-fiil olabilir. Sıfat-fiil, olmak ve bulunmak gibi yardımcı fiillerle birleşir. “ol-” un yardımcı fiilin sıfat-fiillerle kurduğu birleşik fiillerde; -miş ekli sıfat-fiiller, bitmiş ve tamamlanmış bir hareketi, -Ir / -Ar ekli sıfat-fiiller devam etmekte olan bir hareketi, -AcAk ekli sıfat-fiiller, niyet hâlinde bir hareketi; sıfat-fiil görevinde de kullanılabilen –yor ekli sıfat-fiiller ise, yakın geçmişte ortaya çıkan tamamlanmış veya devam etmekte olan bir hareketi karşılarlar.” (Karahana, 2014: 74-75)

Leman'a babalık etmek, bu yaşta kimsesiz kızları tehdit eden tehlikelerden onu korumak istiyordu.(14)

Ali Rıza Bey'in fikrine göre, müdür, kendi getirdiği ve himaye ettiği bir kıza sataşmakla doğrudan doğruya onun namusuna kastetmiş oluyordu. (18)

Ali Rıza Bey, sıcağı sıcağına Muzaffer'le görüşemezse cesaretini kaybetmekten korkuyordu. (19)

Bunun için esnafla laubali olmak onlara kâh aksilik, kâh dalkavukluk etmek lazım geliyordu. (49)

Mesela bugün hayatında borç etmekten delicesine ürkmüş eski bir kalem müdürü vardı (50)

Çocuklarını teşvik etmek şöyle dursun, belki onu böyle acı ve hırçın yapan bilakis çocuklarıdır. (53)

Kahvedeki tekaüt arkadaşlarından bazıları ibadette bir teselli keşfetmişlerdi. (54)

Onları memnun etmek için bizi ihtiyaç içinde kıvrandırmaya, evi felakete sürüklemeye hakkın yok anne! (58)

Zaten çocukların göz göre göre ziyan olup gitmesine mani olmak için şimdilik bundan başka çare de görmüyordu (87)

Yalnız ara sıra kavga etmek için dışarı çıkan Fikret, bir gece babasını yanına çağırdı. (89)

Hayriye Hanım, kendisine itaat etmek istemediği takdirde çocuklarından herhangi biriyle yaşamaya gidebilirdi (94)

Onlarla konuşma bahaneleri icat etti. (95)

Karılarını memnun etmek için ne fedakârlıklar yapmıştı.(96)

Nazmi Bey'in babası bir hırsızın kardeşini gelin diye kabul etmek istememiş (132)

Düşündüğü şekilde mesut olmak için de önünde uzun bir hayat vardı (134)

Ali Rıza Bey, bu izdivaca bir türlü razı olmak istemiyordu (138)

Galip insanlar için iyi ve merhametli olmak ne kolay ve şık bir jesttir (139)

Hatta kardeşiyle hafifçe alay etmekten geri kalmadı (139)

1. Fiillerle Yapılan Birleşik Fiiller

Bu birleşik fiiller, zarf-fiil eki alan bir fiil ile bir tavsir fiilinin birleşmesinden meydana gelir. Bil-, ver-, dur-, gel-, git-, kal-, koy-, gör-, yaz- yardımcı fiilleri asıl fiile yeterlik, ihtimal, tezlik, devamlılık, yaklaşma gibi anlamları kazandırır. Bu birleşik fiillerin birinci unsuru bir kelime grubu olabilir. Grubun vurgusu, birinci unsur üzerindedir. (Karahan, 2014: 77-79)

a. Tezlilik (ver-):

Fakat bu dakikada istemeden gözünden iki damla yaş akıverdi (160/1)

Merdivenin basamağına çöküvermiş. (109/13)

b. Yeterlilik (- a/ -e bil):

Fakat züyükürt evlatlarda ancak bir nihayet iki göbek dayanabilir. (4/10)

İcap ederse ona ait olan vazifelerini büyüklerine de bırakabilir. (11/13)

Hatta daha fazlasını şirketten de alabilirdi. (13/8)

Ona ancak para yardımıyla bulunabilirim. (21/17)

Seninle annemi nasıl olsa mes'ut edebilirim. (53/17)

Biraz daha kuvvetli bir heyecan bu ihtiyarı öldürebilir. (70/4)

Kendisine pek ala bir damat olabilirdi. (96/16)

c. Süreklilik (git-, koy-, göre-, dur-):

Geldiği gibi ağıyla ağıyla şirketten çıkıp gitti. (17/13)

Ölüp gitsen bile seni mezarında rahat bırakmam. (38/2)

Ağacın yapraklarından biri böylece kopup gitmiş oluyordu. (92/10)

1. Anlamca Kaynaşmış (Deyimleşmiş) Birleşik Fiiller

Bu grupta yardımcı fiiller yerine asıl fiiller kullanılır. Bu grupta yeralan kelimelerden biri veya hepsi ya sözlük anlamlarını kaybetmiş ya da deyimleşmiştir. “Yol al-, kan kustur-, el koy-, yatağa düş-” örnekler gibi. Bu birleşik fiillerin bazılarında isim unsuru bir tamlayan ile genişler. Hatta bazen bu genişleme cümledeki bütün kelimeleri içine alabilir. (Karahan, 2014: 75-76)

Başkaları, müdürle Leman arasındaki münasebeti şüphesiz çoktan sezinlemişler, bu işte onun da parmağını görerek haksız yere günaha girmişlerdi. (18/9-10)

Gönlünü almaya çalışıyordu (23/6)

Rica ederim, müsaade edin, ben de söyleyeyim, diye sözünü kesmek istiyordu (24/8)

Bu kavgaya karışmak çocuklarla beyhude yere yüz göz olmadan başka bir netice vermiyecekti. (59/3)

Fakat kadıncağz artık ipin ucunu iyiden iyiye kaçırmıştı. (84)

Bütün ev halkı barış görüş oluyordu. (86/1)

Karımın ölümünden sonra ev altüst oldu. (91/9)

Fakat neticede hiçbirini bir türlü gözü tutmadı. (95/3)

3.1.3.11. Kısaltma grupları

“Kelime grupları ve cümlelerden yıpranma veya kalıplaşma yoluyla ortaya çıkan gruplardır.” (Karahan, 2014: 79)

3.1.3.11.1. Yönelme grubu

“Yönelme hâl eki almış bir isim unsurunun yalın hâldeki diğer bir isim unsuru ile kurduğu kelime grubudur.” (Karahan, 2014: 81).

Romanda tespit edilen yönelme grubunu içeren örnek cümlelerden bazıları şu şekildedir:

Bu kızcağızın başına gelen şey yarın da kendi çocuklarının başına gelebilirdi. (15/10)

3.1.3.11.2. Çıkma grubu

“Birinci unsuru çıkma hal eki almış bir isimle yalın halde olan başka bir ismin kurduğu kısaltma grubudur. Birinci unsuru kelime grubu olabilir” (Karahan, 2014: 82).

Romanda tespit edilen çıkma grubunu içeren örnek cümlelerden şu şekildedir:

Evlattan saadet çok boş bir hayaldir. (136/5)

3.1.3.11.3. Bulunma grubu

“Birinci unsuru bulunma hal eki taşıyan kısaltma grupları bulunma grubudur” (Karahan, 2010: 82).

Romanda tespit edilen bulunma grubunu içeren bazı örnek cümleler şu şekildedir:

Günün ihtiyaçları karşısında devede kulak gibi kalıyordu. (48/5)

İşittiklerinin hiç olmazsa yüzde sekiz, onunun doğru olmaması için de sebep yoktu. (96/14)

Binde bir insana nasip olmayan büyük ikramiye ona vurmuştu. (132/14)

3.1.3.11.4. İsnat grubu

“İsnat grubu üçüncü kişi iyelik eki alan bir ad unsuru ile başka bir kelimenin birleşmesinden meydana gelir. Ya da başka bir söyleyişle sıfat tamlamasının tamlayan ve tamlananın yer değişim şeklidir” (Eker 2015: 367).

Romanda tespit edilen isnat grubunu içeren bazı örnek cümleler şu şekildedir:

Ali Rıza B. pek gözü kapalı bir adam değildi. Bu korku daha evvel de onu birçok kereler yoklamıştı. (8/16)

İcap ederse ona ait olan vazifelerini büyüklerine de bırakabilir, gözü arkada kalmazdı. (11/14)

3.1.4. Deyimler

“Deyimler belli bir kavramı, durumu veya olayı çoğunlukla gerçek anlamlarından sıyrılmış sözcüklerle ve ilgi çekici bir biçimde ifade etmek amacıyla kullanılan sözcük veya sözcük grubudur.” (Aksoy, 1988).

Deyimler, genel bir şekilde gerçek anlamlardan az veya çok farklı bir anlam taşıyan kalıplaşmış anlatımlardır.

Romanda tespit edilen deyimlerden bazıları şunlardır:

Eski alemler bir yerden Abdülvehhap Bey’in kulağına çalınacak diye ödü kopuyordu. (134/5)

Fakat ihtiyar adam bu yalvarmalara kulak asmamış, Necla’ya yazdığı mektupta şöyle cevap vermişti: "O anlattığın şeyler beni çok müteessir etti. Fakat ne çare ki hiçbir suretle sana yardım edecek halde değilim. (147/12-14)

Cehenneme kadar yolu var dediler, Hayriye Hanım da aynı fikre taraftar göründü. (127/1-2)

Fikret kaşlarını çattı. (89/6-7)

O kadar çarpındım, çarpındım, “Baba gözünü aç. Bunlar evi bir felakete sürükleyecekler (sürükleyecekler)” dedim. (90/5-6)

Bazılarına göre ise bu adam çoluk çocuk ağzına düşen bu rezaletleri sezinlemeyecek (sezinlemeyecek) kadar ahmak, evde, oluk gibi akan paranın membaini keşfedemeyecek (keşfedemeyecek) derecede bunak değildi. Domuz gibi her şeyi biliyordu. (51/11-14)

Çizelge 3.1. "Yaprak Dökümü" romanında deyimler listesi

Sayfa No:	Deyim	Satır No:
3.	Omuz silmek	6
	Basıp gitmek	10
	Yelkenleri suya indirmek	11
4.	Koynuna almak	21
5.	Yerinde saymak	39
6.	Göğüs geçirmek	10
	Bire bin katmak	16
	Hatırı sayılır	22
7.	Gözü açık olmak	39
10.	Ağır başlı olmak	38
11.	Seyirci kalmak	7
	Göze almak	8
	Gözü arkada kalmak	15
12.	Göz yummak	23
	Etliye süslüye karışmamak	24
	Ateş kesilmek	25
13.	Öpüp başına koymak	6
15.	Başına kakmak	35
17.	Göz göre göre	10

19.	Arı kovanı gibi işlemek	31
20.	Tavır almak	9
21.	Sözünü kesmek	29
24.	Sözünü kesmek	38
	Yüz yüze gelmek	3
25.	Gözden çıkarmak	7
	Akıl erdirmek	13
	Yüzü olmamak	15
26.	Müjde vermek	32
28.	Baş koşmak	13
29.	Küçük düşmek	22
30.	(Birini) Saymak	38
31.	Telaşa düşmek	11

Çizelge 3.1.(devam) "Yaprak Dökümü" romanında deyimler listesi

32.	Meydana çıkmak	33
33.	Ağır gelmek	1
	Meydana çıkmak	4
34.	İçine sindirmek	22
35.	Göz yummak	40
	Ateş kesilmek	1
	Göz yummak	1
36.	Bayram etmek	15
37.	Yük olmak	28
	Ateş püskürmek	35
38.	yabana atılmak	7
	gözünün önüne getirmek	8
39.	Hayata atılmak	20
	Ağzı kulaklarına varmak	24
	Şüphe uyandırmak	27
40.	Dişli tırnaklı	39
	Gözünün önüne getirmek	1
	Aklı başında olmamak	2
	Helal süt emmek	2
42.	Hayattan çekilmek	19
	Bir köşede beklemek	19
	Ölüm döşeginde olmak	23
43.	Zıttına gitmek	31
	Dudak bükmek	37
	Tavır almak	38
	Arkadan vurmak	38
44.	Omuz silmek	4
46.	Elinde olmak	27
	Dert yanmak	34
47.	Ağza alınmayacak	1
48.	Devede kulak kalmak	14

Çizelge 3.1.(devam) "Yaprak Dökümü" romanında deyimler listesi

49.	Yerin dibine girmek	30
	Tövbe etmek	31
	Kasıp kavurmak	32
50.	Şöhret salmak	9
51.	Hali vakti yerinde olmak	21
	Sağlam ayakkabı olmamak	26
52.	Göz göze gelmek	3
53.	Yükünü üstüne almak	20
57.	Kapalı yetişmek	18
	Gözünü açmak	20
	Bir dediğini iki etmemek	22
58.	Bir şeye gözü ile bakmak	38
	Hesaba katmak	41
	Açığa vurmak	1
59.	Hatırını saymak	10
60.	Açığa vurmak	16
62.	Meydana çıkmak	7
	Kurbanlık koyun gibi	11
	Kan ağlamak	12
63.	Düşünceye dalmak	22
64.	Telaşa düşmek	30
	Hayra yormak	35
65.	Aklı başında olmamak	4
	İşi gücü yolunda olmak	9
	Boynunu bükmek	12
66.	Meydana çıkmak	23
67.	Bağrına taş basmak	32
	Yüz yüze gelmek	37
	Başını almak	37
68.	Ümit kesmek	8
69.	Sararıp solmak	14
70.	Yüzüstü bırakmak	37
	Boynuna borç olmak	40
	yüzüstü bırakmak	3

Çizelge 3.1.(devam) "Yaprak Dökümü" romanında deyimler listesi

71.	Mal olmak	19
72.	Ağırlık basmak	24
	Elde avuçta bir şey kalmamak	31
	İpin ucunu kaçırmak	32
73.	Başına gelmek	40
	Aklına getirmek	2
	Göz göze gelmek	7
	başı sıkışmak	1
74.	Gözü tutmamak	2
	Yüksekten atmak	17
76.	Ağır başlı	10
	Taş çıkartmak	11
77.	Avucunun içine almak	24
	Ele geçirmek	25
78.	Ayağa düşmek	33
	Yüz yüze gelmek	5
79.	Göz yummak	7
	İşi düşmek	16
	Sözü ağzından almak	17
80.	Yolu düşmek	25
	Suya düşmek	27
81.	Muradına ermek	29
83.	Çığırından çıkmak	22
	Akıntıya kapılmak	23
	Ok yaydan çıkma	26
84.	İpin ucunu kaçırmak	34
	Borca batmak	36
86.	Ara bulmak	5
	Ele geçirmek	7
86.	Barış görüş olmak	12
	Birbirlerini yemek	21
87.	Bir köşeye çekilmek	29

Çizelge 3.1.(devam) "Yaprak Dökümü" romanında deyimler listesi

88.	Göz göze gelmek	12
	Boynunu bükmek	13
90.	Aklından geçmek	29
	Koyun gibi	31
	Köşeye çekilmek	33
	Göz önünde olmak	34
91.	Hali vakti yerinde olmak	3
	Bulunmaz Hint kumaşı	8
92.	Altüst etmek	17
94.	Kılı kırk yarmak	4
	Parmağına dolamak	8
95.	Sözü sohbeti yerinde olmak	18
	Göz hapsine almak	18
	Gözü tutmamak	20
	Bülbül gibi ötmek	27
	Ümit kesmek	31
96.	İnce eleyip sık dokumak	36
97.	Meydana çıkmak	13
98.	Ağız ağıza konuşmak	17
	Kendi kendini yemek	18
	Göz yummak	20
99.	Yüz göz olmak	30
100.	Hava almak	2
101.	Yüzünü ekşitmek	20
102.	Başı darda kalmak	34
	Adam yerine koymak	34
103.	Baş başa vermek	8
	İyi gitmek	11
	Boynuna almak	12
104.	Sözünü kesmek	22
	Sözünü kesmek	29
	Ağır başlı	29

Çizelge 3.1.(devam) "Yaprak Dökümü" romanında deyimler listesi

105.	Elimizden gelirse	34
	Tersine dönmek	37
	Canından bezmek	39
	Elden gitmek	2
108.	Yüzü olmamak	38
109.	El ele vermek	10
	Ayak uydurmak	11
111.	Göz göze gelmek	4
112.	Gelip çatmak	21
	Kafa tutmak	27
113.	Gül gibi geçinmek	29
	Barış görüş olmak	35
114.	İş işten geçmek	8
	Nefsine yedirmek	9
	Hali vakti yerinde olmak	13
	Ateş kesilmek	15
115.	Kancayı takmak	18
	Yüzünü yere getirmek	18
116.	Başını alıp gitmek	24
117.	Bayram etmek	39
118.	Aklına getirmek	11
119.	Ödünü koparmak	28
	Ümidi kesmek	35
	Dalıp gitmek	36
120.	Omuz silmek	3
	Başına gelmek	11
	Tekme yemek	14
121.	Ağırlık basmak	19
	Göz göze gelmek	21
122.	Uykuya dalmak	32
	Acısını çıkarmak	33
123.	Göz açıp kapayınca kadar	3
	Göz açıp kapayınca kadar	4

Çizelge 3.1.(devam) "Yaprak Dökümü" romanında deyimler listesi

124.	Hatırını saymak	13
	Küçük düşürmek	15
	Kendini naza çekmek	18
	Dile gelmek	20
	Göz göre göre	27
125.	Saçını başını yolmak	30
126.	Eli kolu bağlı olmak	2
	Aşağıdan almak	5
	Kafa tutmak	6
	Yüz göz olmak	7
	Ayak bağını çözmek	15
	Hayır gelmemek	17
127.	Ses çıkarmamak	19
	Meydan bırakmamak	26
	İleriye gitmek	33
128.	Nefsine dokunmak	40
129.	Ümit etmek	11
	Gözü görmemek	18
133.	Uçan kuştan medet ummak	24
	Bayram etmek	25
134.	Kulağına çalınmak	41
	Ödü kopmak	41
	Avucun içine almak	3
135.	Günahına girmek	13
	Ağır durmak	17
	Yola gelmek	22
	Yüreği sızlamak	26
136.	Görmezden gelmek	35
137.	Başının etini yemek	5
	Sağlam ayakkabı değil	8
	Aklına koymak	9
	Akla gelmek	14

Çizelge 3.1.(devam) "Yaprak Dökümü" romanında deyimler listesi

138.	Akla sığdıramamak	22
	Yer demir, gök bakır olması	32
139.	Kılını kıpırdatmak	38
	Meydan vermemek	2
	Taş atmak	3
	Gözünü açmak	11
140.	Ne oldum delisi olmak	17
141.	Yüz yüze gelmek	27
142.	Yatağa düşmek	40
	Dil ağız vermemek	40
	Boyun eğmek	7
143.	Akla kararı seçmek	20
144.	Göz göze gelmek	31
	Başını alıp gitmek	34
	Dili varmamak	1
	Kulağa çalınmak	2
147.	Gözünde tutmek	29
	Aklından çıkmamak	29
	Ayaklarına kapanmak	32
	Dişini sıkmak	36
150.	Başına gelmek	28
151.	Günahı (birinin) boynuna olmak	1
	Ağıza düşmek	2
152.	Ödünü koparmak	14
155.	Yüzü olmamak/kalmamak	14
156.	Kuru başına kalmak	30
157.	Kötü yola düşmek	4
	Göz yummak	5
158.	Ağzına almak	17
	Kulağa çalınmak	20
159.	Meydan okumak	31
	Yüz yüze gelmek	35

Çizelge 3.1.(devam) "Yaprak Dökümü" romanında deyimler listesi

160.	Dudak ucu ile söylemek	2
	Gönül almak	6
161.	Göze almak	24
	Dünya gözü ile görmek	25
162.	İsyan bayrağını açmak	32
	Arkasını getirememek	36
163.	Elinden geleni yapmak	5
	Yük olmak	7
	Düşmez kalkmaz bir Allah	8
164.	Ayak atmak	19
	Gözünü açmak	28
165.	Darda kalmak	42
166.	Dilli dişli olmak	5
	Ağzına almak	7
	Altında kalmak	8
167.	Kökünden kurutmak	27
168.	Hali vakti yerinde olmak	34
	Kilit kürek olmak	36
	Rahata kavuşmak	38
	Hava almak	4
	Göz göze gelmek	6

3.1.5. Özel isimler

Reşat Nuri Güntekin bu romanda özel isim olarak türlü şahıs ve yer isimleri kullanmıştır. Romanda kullanılan bazı şahıs isimleri, *Ali Rıza Bey* (427 defa), *Muzaffer* (21 defa), *Leyla* (96 defa), *Necla* (55 defa), *Leman* (19 defa), *Hayriye Hanım* (118 defa), *Ferhunde* (20 defa), *Fikret* (63 defa), *Ayşe* (43 defa). Bu kişiler romanın en önemli karakterleridir.

Romanda kullanılan sıklığı yüksek bazı yer isimleri ise şunlardır: *Trabzon* (1 defa), *İstanbul* (7 defa), *Bağlarbaşı* (7 defa), *Adapazarı* (7 defa), *Taksim* (2 defa).

3.2. Cümle

Bir durumu, bir düşünceyi, bir duygu veya bir hareketi tam olarak bir hüküm halinde bildiren kelime dizisine cümle denir.

Ergin (1985: 398) cümleyi, “Bir fikri, bir düşünceyi, bir hareketi, bir duyguyu, bir hadiseyi tam olarak bir hüküm hâlinde ifade eden kelime grubudur” şeklinde tanımlar ve cümlenin bir hüküm grubu olduğunu belirtir.

Türkçede cümleler farklı şekillerde sınıflandırılmaktadır. Bu çalışmada cümleler anlamına, yapısına, yüklem türüne ve yerine göre tasnif edilmiştir:

3.2.1. Yapısına Göre Cümleler

Yapısına göre cümleler “basit” ve “birleşik” şeklinde ikiye ayrılmıştır. Her iki cümlenin aralarındaki temel fark, basit cümlelerde isim veya fiil türünden tek yüklem bulunmaktadır. Birleşik cümlelerde ise birden ziyade yargıdan meydana gelmektedir.

Karahan (1991: 59-60), ‘*Türkçede Söz Dizimi*’ adlı kitabının birinci baskında ‘Yapısına Göre Cümleler’ başlığı altına verdiği cümleleri “*basit, birleşik, bağlı ve sıralı*” olmak üzere sınıflandırılmıştır. Yapısında isim veya fiil türünden tek yüklem bulunan cümle “*basit cümle*”dir. Temel cümlenin anlamını tamamlayan yardımcı cümle bulunan, şartlı ve iç içe birleşik cümleler “*birleşik*”tir. Tek başına hüküm bildiren bağımsız cümle olma hususiyetinden dolayı ‘ki bağlacı’ ve diğer bağlama edatlarıyla kurulan cümlelere “*bağlı cümle*” adını vermiştir. Yalnız başına hüküm ifade eden cümlelerin bir anlam bütünlüğü içinde sıralanmasıyla ve virgül/noktalı virgül ile bağlanan cümleleri de “*sıralı cümle*” şeklinde tanımlamıştır.

3.2.1.1. Basit cümleler

Basit cümle, içinde isim veya fiil türünden tek bir yüklem bulunan cümledir

“Basit cümleyi belirleyen, yüklem dışındaki unsurların varlığı ve sayısı değildir. İçinde birçok kelimenin yer aldığı cümleler, tek yüklem taşıdıkları için basit cümlelerdir.” Karahan’a (1991:59-60).

Romanda basit cümle örnekleri geniş bir yer tutmaktadır. Tespit edilen bazı basit cümle örnekleri şu şekildedir:

Bunların içindekilerden bir kısmını tanyorum. (4/3)

Genç adam masadan inmişti. (6/6)

Ben eski bir insanım. (8/1)

Ali Rıza Bey İstanbul’da bir zaman işsiz gezdi.(12/7)

O zaman yedi sekiz yaşlarında bir çocuktü. (14/4)

Sizden başka kimsemiz yok. (17/1)

Muhakkak ki çok üzüliyorum. (23/8)

Fakat bu vak'adan sonra burada nasıl kalabilirim? (24/1)

Yolunu çevirdi. (25/6)

Tahsili oldukça düzgündü. (28/2)

Bu sana ağır gelmez mi? (33/1)

Bu söz Ali Rıza Bey'in kafasına bir sopa gibi indi. (36/1)

Fikret galiba yanlış terbiye edilmişti. (40/1-2)

Ne kitaplarında, ne bahçesinde artık eski renk kalmıştı. (45/10)

3.2.1.2. Birleşik cümleler

Birleşik cümle, bir temel cümle veya birden daha fazla yargıdan meydana gelen cümlelere birleşik cümle denir.

Birleşik cümleler “Birden fazla yüklemi bulunan cümlelerdir sınıflandırması ise "1) Girişik, 2) Şartlı, 3) Sıralı, 4) Bağlı, 5) Ki'li birleşik cümle” şeklindedir (Bilgegil 1985: 98).

Birden fazla kavramı yüklemesinin yapıldığı, yani en az iki basit cümlenin bir araya getirildiği yapıdan ibarettir (Güneş 2003: 351).

3.2.1.2.1. İç içe birleşik cümle

İç içe birleşik cümle, bir cümlenin herhangi bir görevle başka bir cümlede yer aldığı cümledir. Yardımcı cümle, ana cümlenin bir ögesi veya o ögenin bir parçasıdır (Karaağaç 2012: 514).

Bu cümle yapısını, “bir cümlenin başka bir cümlenin içine girmesi ile meydana gelen birleşik cümledir. Bu birleşik cümlede bir cümle başka bir cümlenin bir unsuru veya cümle içinde bir isim unsuru durumunda bulunur” ifadeleriyle tanımlamaktadır (Ergin, 1985: 406).

Romanda iç içe birleşik cümle yapısına yeterince yer verilmiştir. Tespit edilen iç içe birleşik cümlelerden bazıları şu şekildedir:

“Leman Hanımın annesi imiş”, dedi. (14/2)

“Hocam yine geç kalmışsınız”, dedi. (19/11)

“Anladım, müsaade ederseniz biraz da ben söyleyeyim”, dedi. (20/17)

“Hakkınız var”, dedi, razı olmazdım. (22/14)

“Ne söylüyorsunuz?” dedi size ne yaptım? (23/13)

“Mamañih bunu öyle ehemmiyetli bir arzu sanma”, dedi (54/8)

“Meğer ben senin yanında hiç kalıyormuşum”, dedi. (54/15)

“Ben evleniyorum baba”, dedi. (89/3)

“Ben bari kendimi kurtarayım”, dedim. (90/10)

“Vah zavallı çocuğum”, dedi. (91/13)

3.2.1.2.2. Şartlı birleşik cümle

Şart kipine dayalı yan cümle, temel cümleyle bağlanmasıyla meydana gelen cümlelere şartlı birleşik cümle denir. Bu çeşit cümlelerde yan cümle, temel cümleyle -sa/ -se ekleriyle bağlanırlar.

Şart cümlesi, bütün dillerde yardımcı cümleler olarak kullanılır. Şart cümlesi tek başına yargı bildirmez. Bir başka cümleyi zaman, şart, sebep ve benzetme anlamlarıyla tamamlar (Karaağaç 2012: 514).

Bir cümlenin, bir şart cümlesi ile tamamlandığı cümledir. Şart cümlesi tek başına yargı bildirmez. Bir başka cümleyi zaman, şart, sebep ve benzetme anlamlarıyla tamamlar (Karahana, 1991: 60).

Romanda bulunan şartlı birleşik cümlelerden bazıları şu şekildedir:

Ancak bunun için de hiç olmazsa yaşıyacak (yaşayacak) kadar bir para lazımdır. (8/5)

Bir işiniz varsa yarına bırakalım. (19/12)

Oğlum böyle bir iş tutaydı, yapacağım şey açıktı: Onu reddederdim. (23/1)

Kardeşlerimi nasıl olsa meydana çıkarırız! Diyordu. (33/4)

Kendi olsa da olmasa da Şevket onu daima himaye etmiye (etmeye) mukteditdi. (41/2)

Elimde kuvvet olsa bunların hepsini kapatırım! (46/8)

Bir daha bu eve dönersem bana lanet olsun! (50/14)

İlerimiz için bir tehlike görürsem elbet ben de boş durmam. (59/1)

Ne kadar bağırsa sesini onlara işittirmeğe muvaffak olamayacaktır (olamayacaktır). (62/8-9)

Kocam iyi bir adam çıkarsa sana elimden geldiği kadar bakarım. (163/6-7)

Biraz gayret edersen umarım ki karına meram anlatabilirsin. (93/9)

Necla Hanım'ı verirse maalmemnuniye kabul edermiş! (137/1)

Bu saatte rüyada görse hayra yormazdı. (139/6)

3.2.1.2.3. Ki'li birleşik cümle

Ki'li birleşik cümle, Türkçenin söz dizimi yapısına ters olarak, yardımcı cümlenin ana cümleden sonra geldiği bir cümle türüdür (Karaağaç 2012: 515).

Yabancı asıllı olan ve Türkçe için normal olmayan bu birleşik cümle Farsçadan geçmiş bulunan ki edatıyla ve onun Türkçesi olarak eskiden kullanılan kim edatıyla yapılan birleşik cümledir (Ergin 1985: 405).

Romanda tespit edilen ki'li birleşik cümlelerden bazıları şu şekildedir:

Ne çare ki bizden geçti, diye söyleniyor. (6/1)

Elverirdi ki onlar düşündüğü gibi yetişmiş olsunlar. (11/14)

Fakat ne çare ki çocukları vardı. (12/11)

Fakat birkaç hafta sonra teessüfle gördü ki bu işte hayli geç kalmıştır. (15/3)

Umarım ki Leman'ı nikahla alır. (17/10)

Yapılacak şeylerin en temizi muhakkak ki buydu. (18/14)

Muhakkak ki çok üzülüyorum. (23/8)

Ne çare ki kader buna müsaade etmemişti. (28/8)

Bugün öyle bir muamele ediyorsun ki ölsem unutamayacağım (unutamayacağım). (34/17)

Lakin unutma ki pahalılık günden güne artıyor. (37/17)

Fakat aksiliğe bakın ki artık kitaplarda eski tat kalmamıştı. (43/8)

3.2.1.2.4. Sıralı ve bağlı cümle

Birden daha fazla cümlenin yapıcı veya anlamca virgöl, noktalı virgöl ya da bağlama ilgeçleri ile birbirlerine bağlandığı yapılara sıralı cümle denir.

Karahan, sıralı birleşik cümleyi “Tek başına yargı bildiren cümlelerin bir anlam bütünlüğü içinde sıralanmasıyla meydana gelen cümleler topluluğudur. Sıralı cümle iki veya daha fazla cümle ile kurulur. Cümleler birbirinden virgöl veya noktalı virgülle ayrılır.

Cümlelerin her biri yapı ve anlam bakımından farklı niteliklere sahip olabilir. Aralarındaki anlam ilişkisi, ortak cümle unsurları, ortak kip ve şahıs ekleri ile pekiştirilir” cümleleri ile tanımlamıştır. (Karahana, 1991: 65)

Korkmaz (2007b: 192) ise, Gramer Terimleri Sözlüğü’nde sıralı birleşik cümleyi, “Tek başına yargı bildiren ve bir anlam bütünlüğü içinde yan yana sıralanan, iki veya daha fazla cümlelerin oluşturduğu cümleler topluluğu. Bu cümleler arasındaki anlam ilişkisi ortak kip, ortak şahıs ve öteki ortak cümle öğeleri ile sağlanır. Birbirlerine virgül noktalı virgül ve bağlaçlarla bağlanır” olarak anlatmıştır.

Sıralı ve bağlı cümleler, eserde fazlaca yer verilen yapılarıdır. Bu türe ilişkin romanda saptanan bazı örnek cümleler aşağıda sunulmuştur.

Leman’a babalık etmek, bu yaşta kimsesiz kızları tehdit eden tehlikelerden onu korumak istiyordu. (14/14)

Genç kız onu dinlerken hak verir, yaptıklarından utanır gibi görünüyordu. (15/6)

Ali Rıza Beyin asıl teessürü bir çapkının bir kızı mahvetmesinden değil, bu işe dolayısıyla (dolayısıyla) kendisinin vasıta olmasından ileri geliyordu. (17/2-3)

Aklına öyle sözler geliyordu ki, tesirlerine kendi de dayanamayıp ağlıyor, mendilinin ucile (ucuyla) ikide birde gözlerini siliyordu. (19/7-8)

Aylığı artacak, ayrıca bir tazminatta vereceğim. (23/4)

Hafif hafif omuzlarını okşuyor, gönlünü almaya (almaya) çalışıyordu. (23/6)

Haftada iki gece dostlara danslı çay veriliyor, en aşağı iki üç gece de başkalarının davetine gidiliyordu. (81/4-5)

Fikret evvela biraz sarsılır, babasına acır gibi oldu. (89/10)

Bir gün Leyla’yı Üsküdar vapurunda görüp beğenmiş, derhal onunla evlenmeye karar vermişti. (132/10)

Bunun için Neclâ ile Ayşe onu yere göğe koymuyorlar (koymuyorlar), "enişte", diye pervane gibi etrafında dönüyorlardı. (134/12)

3.2.2. Anlamlarına Göre Cümleler

“Her cümle, yapısında bulunan kelime ve eklerin yönlendirdiği soru, bildirme, emir, istek, ünlem vb. anlam özelliklerinden birine sahiptir. Bir cümle hangi anlam özelliğine sahip olursa olsun, mutlaka olumlu ya da olumsuz bir anlam taşır. O hâlde cümlelerin temel anlam özelliği olumluluk veya olumsuzluktur. Olumlu ve olumsuz

cümleler, ayrıca soru, bildirme, emir, istek, ünlem vb. anlamlar taşıyabilir.” (Karahana, 2006: 103).

Bu çalışmada anlamlarına göre cümleler *olumlu, olumsuz, soru, emir ve hitap (ünlem)* alt başlıklarıyla incelenmiştir. Romanda anlam kategorisine göre en çok olumlu cümlelerin kullanıldığı anlaşılmıştır.

3.2.2.1. Olumlu cümleler

“Yargının gerçekleştiği anlatan cümleler, olumlu cümledir. Böyle cümlelerin yüklemi; yapma, yapılma veya olma bildirir” (Karahana, 2012: 103).

Olumlu cümle, “Yükleme, bir olayı haber verme, bir isteği belirtme yönünde geliyorsa, yani gerçekleşiyorsa; iki unsur arasında kurulan yükleme ilişkisi olumludur. İşte, olumlu yönde bir yükleme ilişkisine sahne olan bu sözlere olumlu cümle denir” Güneş (2003: 342).

Yazar, romanda olayların anlatımına bağlı olarak hem olumlu hem de olumsuz cümlelerden faydalanmıştır. Ancak olumlu cümlelerin sayısı, olumsuz cümlelerden daha fazladır.

Siz, bir babasınız. (22/6)

Ne kadar güzel kalplisiniz/kalplisiniz. (23/6)

Bir üçüncüsü birkaç günde bir gelininden, damadından dayak yer. (50/13)

Bu, bir derece kadar doğru idi. (50/18)

Bu fikri kuvvetlendirecek başka bir şey de vardı. (53/5)

Zaten öteden beri iktisada son derece riayet eden bir kadındı. (53/7)

Evde çocuklar arasında hafiften hafife kavgalar başlamıştı. (56/1)

İlk çarpışma Hayriye Hanım'la ortanca kızları arasında oldu. (57/14)

Onların da hakkı var. (58/5)

Asrın icabatına uymaya mecburuz. (83/3)

3.2.2.2. Olumsuz cümleler

“Yargının gerçekleşmediği anlatan cümleler, olumsuz cümlelerdir. Böyle cümleler, yapmama yapılmama, olmama bildirir” Karahana'a (2012: 104).

Güneş, olumsuz cümleleri, “Yüklemenin gerçekleşmediği haber veriliyor veya geri anladığı bildiriliyorsa, kurulan ilişki olumsuzdur. Olumsuz ilişki içeren böyle sözlere olumsuz cümle adı verilir” ifadeleri ile açıklamaktadır. (Güneş, 2003: 343)

Bu çeşit cümleler, isim cümlelerinde cümlenin sonunda “değil” veya “yok” sözcüklerinin getirilmesiyle, fiil cümlelerinde ise fiil tabanına “-ma / -me” olumsuzluk ekinin getirilmesiyle oluşturulur.

Romanda tespit edilen olumsuz cümlelerden bazıları şunlardır:

Leman, sekiz, on günden beri şirkette görünmüyordu. (15/15)

Herkes, kendisi gibi vurdumduymaz değildi. (18/8)

Buna mukabil akşamları herkesle beraber şirketten çıkmaz. (19/9)

Partinin kaybolduğuna şüphe yoktu. (10/12)

Demek bu cihette de yalnız değildi. (49/11)

Evinde başka kimsesi yoktu. (50/12)

Bir dedikleri iki olmazdı. (57/6)

Bu hal, böyle devam edemez. (93/8)

Nenin nesi olduğuna dair malumatı yoktu. (132/15)

Fakat Necla, nedense bu büyüklüğe lüzum görmedi. (139/15)

3.2.2.3. Soru cümleleri

“Soru yoluyla bilgi almayı amaçlayan cümleler, soru cümleleridir. Soru eki –mı, mi ile soru sıfatları, soru zamirleri, soru zarfları ve soru edatları bir cümleye soru anlamı kazandıran unsurlardır. Konuşma dilinde vurgu yoluyla da soru cümlesi yapılmaktadır”(Karahana, 2006: 107).

Bu çeşit cümleler, daha çok heyecan, merak ve öfke gibi duyguları ifade etmeye yarayan cümlelerdir. Romanda doğal olarak soru cümleleri ile de karşılaşılmaktadır. Belirlenen bazı soru cümleleri aşağıda sunulmuştur:

Öyle ya, bu kızı şirkete almasaydı bu felaket olacak mıydı? (17/3)

Bu yaştan ve bu kadar temiz bir hayattan sonra bu da mı başına gelecekti? (18/12)

Şimdi, bu zavallı kıza yapılacak hiç bir şeyiniz yok mu? (21/15)

Tekrar görüşürüz, değil mi? (24/15)

Dünyada senin gibi insan tasavvur edilir mi? (54/16)

Ali Rıza Bey, çıldırıyor musun? (82/13)

Yoksa çocukcağız, borca mı batıyordu? (84/6)

Babaları değil misin? (87/1)

Ne işle meşgul? (90/17)

Son söz mü? (138/17)

3.2.2.4. Emir cümleleri

Yüklemi emir kipiyle çekimlenmiş ve emir niteliği taşıyan cümle çeşidine “emir cümlesi” denir. Ancak emir kipi, komut ve emir manaları dışında rica, öğüt ve tavsiye gibi anlamları da taşımaktadır.

Romanda saptanan emir cümlelerine dair aşağıda birtakım örneklere yer verilmiştir:

Dilenci gibi boş yere sızlanacağına sen de talini (talihini) bir tecrübe et. (4/14)

Haydi Ali Rıza Bey, kitabı bırak. (43/7)

Paran yoksa çayırdan ot topl. (49/7)

Onu biraz çıkar da ver, dikeyim. (64/9)

Bir çare bul. (74/1)

Ali Rıza Bey Yarın sabah ver de yıkayayım. (101/4)

Ali Rıza Bey, biraz insafli ol.(103/4)

Kendini üzme. (130/4)

Gel, yanlış anlama. (105/9)

Dur, nefes alayım. (152/9)

3.2.2.5. Hitap (ünlem) cümleleri

İnsanların heyecanlarını, coşkularını ve hislerini abartılı biçimde anlatan cümlelere “hitap cümlesi” denir.

“Her tür isim ve fiil yüklemi ile ünlem cümlesi kurabilir. Bununla birlikte ünlem cümlelerinin büyük bir bölümü emir kipindeki fiil yüklemeleri ile kurulur. Özellikle seslenmeler, ünlemler, yakarışlar, ilenmeler ve dilekler; emir kipine dayalı ünlem

cümleleriyle anlatılır. Ünlem olan kelime cümlelerin her yerinde bulunabilir” (Aktan, 2009: 124).

Romandaki hitap cümlesi örneklerinden bazıları şunlardır:

Fakat Ali Rıza Bey onun sözlerinde "Yaptığını temizle" der gibi bir manayı buluyordu. (17/6)

Ah Ali Rıza Bey... Dünya keşke sizin bildiğinize benzeseydi! (21/14)

Daha epeyce uzakta iken Ayşe'nin ince sesi ile geliyor! diye haykırdığını işitti. (26/11)

Bu ne tesadüftü yarabbi! (27/1)

Senden bir hindi ziyafeti isterim! (29/8)

Kardeşlerimi nasıl olsa meydana çıkarırız! (33/4)

İnşallah geberirim de kurtulursun! diye bağırıp çağırırdı. (34/10)

Yazık... Yazık sana! diye bağırma (bağırma) başladı. (35/13)

Ne ummuşlar, ne çıkmıştı! Ya Allah (49/18)

Genç adam neşe ile gülererek yemin etti: - Ne söylüyorsun baba! (129/5)

3.2.3. Yüklemin Türüne Göre Cümleler

“Cümlelerin yüklemi, ekli veya eksiz olarak yargı yüklenmiş bir fiil veya isimdir. Yüklemin isim veya fiil oluşu, sadece anlamı değil cümle öğelerinin türünü ve cümle içindeki yerini de etkiler” (Karahan, 2006: 96).

3.2.3.1. İsim cümleleri

“Yüklemi çekimli bir eylem değil, ad veya ad soylu bir söz olan cümle, ad cümlesidir. Ad cümlesi, bir yapma veya olma değil, bir var oluş bildirir; çünkü taşıdığı tek eylem, var oluş bildiren ana yardımcı eylemdir. Ad cümlesi, yalnızca, ana yardımcı eylemle kurulabilen bir cümledir” (Karaağaç, 2012: 521).

Yukarıdaki tanıma göre isim cümleleri; iş, oluş, hareket ifade etmezler, yalnız durum belirtirler.

İncelenen romanda isim cümleleri ile ilgili tespit edilen bir kısım örnekler aşağıda sunulmuştur:

İnsanlarda iyilik asıldır. (17/11)

Yapılacak şeylerin en temizini muhakkak ki buydu. (18/13)

Başının içi bomboştur. (19/16)

Yalan söylemeyeceğim, Leman vakası doğrudur. (21/2)

Yalnız öğrendiği usullerin hepsini tatbika imkân yoktu. (49/1)

Fakat bu öteki tekaütler gibi değildi. (51/1)

Halbuki kendisi ne kadar iyi bir adamdı. (96/8)

Postanede katıptı. (97/4)

Çocuktan, evlattan saadet çok boş bir hayaldir. (136/5)

3.2.3.2. Fiil cümleleri

“Yüklemi çekimli bir eylem veya birleşik eylem olan cümledir. Her türlü hareket, iş, oluş, yani yapma ve olmalar, eylem cümleleri ile bildirilir. Bu sebeple, eylem cümleleri, ad cümlelerine göre daha çok kullanılır”(Karaağaç, 2012: 520).

“Fiil cümleleri yüklemi çekimli bir fiil veya birleşik fiil olan cümlelerdir. Kip ve şahıs bildiren bütün fiiller yargı taşır. Bu yargı, emir kipinin 2. Şahıs dışında daima ekler yapılır, her türlü kılış ve oluş fiil cümleleri ile karşılanır”(Karahana'ya (2012:96).

Romanda tespit edilebilen fiil cümlelerine dair bazı örnekler aşağıda sunulmuştur.

İhtiyar bir odacı, Ali Rıza Bey'in yanına geldi. (14/1)

İş, başa düşmüştü. (18/1)

Önüne gelenle düşüp kalkıyordu. (21/11)

Bilakis çok iyilik gördüm. (23/15)

Öteki bitlenenler ve dayak yiyenlerden daha çok öğrenir oldu. (51/7)

Ali Rıza Bey'i yakan ateşi şimdilik yalnız o, anlıyordu. (53/12)

Şevket, kardeşlerinin hepsini ayrı ayrı düşünüyordu. (54/1)

Şevket şaşırtdı. (54/15)

Çocuklarına hanlar, hamamlar mı yaptın? (82/16)

Ev günlerce bayram yaptı. (133/3)

3.2.4. Yüklem yerine göre cümleler

Yüklem yerine göre cümleler, kurallı ve devrik cümleler olarak ikiye ayrılır. Romanda kurallı cümlelerin sayısının devrik cümlelerden daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Farklı yapılarıdaki cümlelerin kullanımı, anlatıma canlılık katan öğeler arasında yer almaktadır.

3.2.4.1. Kurallı cümleler

“Yüklemi sonda bulunan cümle, kurallı cümledir. Cümlenin ana ögesi olan yüklem, Türkçede, cümlenin sonunda yer alır.” (Karaağaç, 2012: 522).

Romandaki kurallı cümlelerden kimi örnekler aşağıda sergilenmiştir:

İhtiyar bir odacı, Ali Rıza Bey'in yanına geldi. (14/1)

Ali Rıza Bey, birkaç defa ona nasihat verdi. (15/6)

İş, başa düşmüştü. (18/1)

Müdürün odası arı kovanı gibi işliyordu. (19/2)

Ben de istemezdim. (21/2)

Domuz gibi her şeyi biliyordu. (51/13)

Şevket, kardeşlerinin hepsini ayrı ayrı düşünüyordu. (54/1)

Kimse kimseden çekinmez oldu. (56/6)

Sefalet son dereceyi bulmaya başlamıştı. (85/9)

Fikret, kaşlarını çattı. (89/6)

3.2.4.2. Devrik cümleler

Bir anlamı öne çıkarma, vurgulama ihtiyacı, özellikle şiirde ahenk endişesi diğer öğelerin olduğu gibi yüklemde de yerini değiştirebilmektedir. Devrik cümleler, sözlü dilde yazılı dile oranla daha fazla kullanılmıştır. Şiir dilinde de devrik cümle çok görülür (Karahana, 2006: 100).

Romanda devrik cümleleri ile ilgili tespit edilen bazı örnekler şu şekildedir:

Git işine ihtiyar. (49/6)

Korkma baba. (53/15)

Ne söylüyorsun baba. (54/15)

Ne istersen yapmak hakkındır çocuğum. (89/9)

Açık konuşalım baba. (89/11)

4. SONUÇ

“*Yaprak Dökümü*” romanının yazarı, büyük şöhret kazanmış bir edebiyatçı olan Reşat Nuri Güntekin’dir. Güntekin Türk romanını Anadolu’nun değişik mekânları ile tanıştırmış, eserlerinde sıcak ve içten bir tarz benimsemiştir.

Reşat Nuri Güntekin, farklı türlerde yaklaşık 100 eser vermiş bir yazardır. O, yapıtlarında kendine özgü, nispeten sade ve güçlü bir dil kullanmıştır. Türk öykücülüğüne yayımladığı yedi öykü kitabı ile katkıda bulunmuştur. Metin karakterlerinin özel duygularına temas etmeyi ve onları en iyi biçimde anlatmayı becerebilen isimlerden biri olarak öne çıkmıştır.

Yazar, “*Yaprak Dökümü*” adlı romanında dili büyük bir ustalıkla kullanmıştır. Bundan dolayı ilgili kitap okuyucuyu sürüklemekte, ona âdeta bir kitap okuduğunu unutturmaktadır. Roman bu yönüyle okurlara olayları kendisinin yaşadığı hissini vermektedir. Romanda olaylar aktarılırken gereksiz ifadelerle başvurulmamıştır. Güntekin’in romanlarında okuyucunun dikkatini dağıtacak herhangi bir cümle genelde bulunmamaktadır.

Reşat Nuri Güntekin’in “*Yaprak Dökümü*” adlı romanının dil bakımından incelenmesi ile eserin dilsel özelliklerinin ortaya çıkarılması hedeflenen bu çalışmada ulaşılan sonuçlar şu şekildedir.

1. Bu çalışmada *Yaprak Dökümü* adlı romandan hareketle Reşat Nuri Güntekin’in dil ve üslup özellikleri ortaya konmaya çalışılmıştır.
2. *Yaprak Dökümü* adlı roman bilgisayar ortamına aktarılmış ve yazarın kullandığı bütün kelimeler sayılmıştır. Yazarın özel isimler dışında kullandığı kelimelerin toplam sayısı 26,525’dir.
3. Kullanılan kelimeler tür bakımından sınıflandırıldığında yazarın, en çok isim türünü kullandığı görülmüştür. İsimler arasında sıklığı en yüksek unsur ise *gün* kelimesi (166 defa) geçmektedir. Bunun ana sebebi ise “*gün*” insanların tüm varlık işlemlerini içine alan bir mefhumdur. Dünyada insanın süre ve dil nitelikleriyle zaman içinde olduğunu kaynaklanmaktadır.
4. Yazarın sık kullandığı kelime türlerinden biri de sıfatlardır. Romanda en fazla bir sıfatı kullanılmıştır. "bir" kelimesinin sayısı (1239 defa) geçmektedir “Bir” sıfatı,

sayı sıfatı olarak da belgisiz sıfat olarak da görev yapmıştır. Romanda daha çok niteleme sıfatları tercih edilmiştir.

5. Yazarın kullandığı filler arasında ilk sırayı ol- kelimesinin aldığı anlaşılmaktadır. "ol-" kelimesinin sayısı (612 defa) geçmektedir. Bu durum, Türkiye Türkçesinde ol-fiilinin hem yardımcı fiil hem de esas fiil olarak işlek bir şekilde kullanılmasından kaynaklanmaktadır.
6. Romanda sıkça anılan kelime çeşitlerinden biri de zamirlerdir. Bu kategoride şahıs zamirleri daha sık kullanılmıştır. En fazla kullanılan unsur ise 107 defa ile "o" yani üçüncü tekil şahıs zamiridir. Söz konusu seçimin temel sebebi, yazarın romandaki olayları genellikle karakterlerin dilinden anlatmasıdır.
7. Üslup çalışmalarında genellikle yazarın kullandığı ilk 100 kelime yazarın üslubu hakkında fikir vermektedir. Yazarın en çok kullandığı ilk 100 kelime en sıktan aza doğru şöyledir: bir: 1239, ol-: 612 , gibi: 272, gel-: 228, et-: 225, de-: 220, gör-: 215, için: 171, gün: 166, kal-: 162, yap-: 158, fakat: 147, kadar: 146, bil-: 137, ile: 134, sonra: 132, ver-: 128, göz: 121, çık-: 120, değil: 119, iste-: 118, adam: 115, hanım: 108, o: 107, bul-: 106, git-: 102, insan: 100 , ne: 98, kadın: 97, baba: 96, geç-: 95, şey: 93, söyle-: 92, onun: 89, ki: 88, anla-: 87, el: 86, ihtiyar: 85, başka: 84, başla-: 83, söz: 82, zaman: 82, al-: 78, biraz: 77, daha: 76, kendi: 75, iki: 74, karı: 73, fazla: 72, ben: 68, pek: 65, koca: 64, bak-: 63, böyle: 60, görün-: 59, çek-: 57, gece: 54, şimdi: 53, gir-: 52, hiç: 51, kapı: 50, öl-: 48, ses: 47, gül-: 46, vakit: 45, kardeş: 43, kız: 42, otur-: 41, sen: 39, bile: 37, konuş-: 35, anne: 34, bana: 33, nihayet: 29, göster-: 28, akşam: 27, dünya: 26, sokak: 25, sana: 24, misafir: 23, can: 22, çare: 21, yer: 20, ama: 19, ancak: 18, Ay: 17, onlar: 16 , erkek: 15, hepsi: 14, haber: 13 , halbuki: 12, sabah: 11, yemek: 10, taman: 9, hoş: 8, nefes: 7, tamir: 6, bazen: 5, tarih: 4, şöhret: 3,
8. Eserde olumlu cümle, soru cümlelerine ve kurallı dil yapılarına yoğun bir şekilde rastlanmaktadır. Hayat, çalışma, mücadele, para, sevmek, ayrılmak, kavga, gürültü, gibi temalar romanı şekillendirmektedir.
9. Romanda özel isimler de kullanılmıştır. Romandaki karakterlerin isimleri, olaylarda geçen yer ve mekân adları bu çerçevededir.

Sonuç olarak, Reşat Nuri'nin iyimser bir şahsiyet olduğu, eserlerinden anlaşılmaktadır. Yazar, kitaplarında insan sevgisine geniş bir yer vermiştir. O, etrafındaki

insanlara müsamahalı davranan ve onları kırmamaya zen gösteren değerli bir kişi olarak tanınmıştır. Reşat Nuri Güntekin, günlük konuşma dilini başarılı bir şekilde kullanmakla beraber eserlerindeki karakterleri etkili ve diri kılmıştır. Aynı zamanda yoğun bir biçimde kullandığı diyaloglar ile tutarlı, dayanaklı ve sağlam bir anlatım birliği kurmuştur.

KAYNAKÇA

- Aksan, D. (1995). *Her Yöne Dil* (1. Baskı). Ankara: TDK Yayınevi.
- Aksoy, Ö. A. (1988). *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü 2, Deyimler Sözlüğü*. İstanbul: İnkilâp Kitabevi.
- Aktan, Bilâl (2009). *Türkiye Türkçesinin Söz Dizimi*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Banguoğlu, T. (1998). *Türkçenin Grameri*. Ankara: TDK Yayınları.
- Banuoğlu, T. (2011). *Türkçenin Grameri*. Ankara: TDK Yayınevi.
- Banuoğlu, T. (2015). *Türkçenin Grameri* (1. Baskı). Ankara: TDK Yayınevi.
- Bilgegil, M. K. (1985). *Türkçe Dilbilgisi*. İstanbul: Dergah Yayınları.
- Burdurlu, İ. (1977). *Reşat Nuri Güntekin*. İstanbul: Toker Yayınları.
- Delice, H. İbrahim (2012). *Türkçe Sözdizimi*. İstanbul: İstanbul Kitabevi Yayınları.
- Doğan, Enfel (2012). *Türkçe Cümle Bilgisi-I*. Eskişehir: A nadolu Üniversitesi.
- Ediskun, H. (1999). *Türk Dil Bilgisi* (6. Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Eker, S. (20105). *Çağdaş Türk Dili*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Emil, B. (1989). *Reşat Nuri Güntekin*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Enginün, İ. (2016). *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*. İstanbul: Dergah Yayınları.
- Ergin, M. (1985). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Ergin, M. (2011). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak Yayınları.
- Ergin, M. (2013). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak Yayınları.
- Güneş, S. (2003). *Türk Dili Bilgisi*. İzmir: Çağlayan Matbaası.
- Güneş, Sezai (2004). *Türk Dili Bilgisi*. Çağlayan Matbaası, İzmir.
- İnternet: <https://sozluk.gov.tr/23.12.2019>
- Kahraman, T. (2005). *Çağdaş Türkiye Türkçesi Dilbilgisi* (3. Baskı). Ankara: Dumat Basınevi.
- Karaağaç, G. (2012). *Türkçenin Dil Bilgisi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Karahan, L. (1991). *Türkçede Söz Dizimi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Karahan, L. (2006). *Türkçede Söz Dizimi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Karahan, L. (2012). *Türkçede Söz Dizimi* (18. Baskı). Ankara: Akçağ Yayınları.

- Karahan, L. (2014). *Türkçede Söz Dizimi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Karakılıç, A. S. (2013). *Aliasgar Kemal'in Tiyatro Eserlerinde Dil ve Üslup*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Keskin, R. (2004). *Türkçe Dil Bilgisi ve Kompozisyon Bilgileri*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Koç, N. (1992). *Açıklamalı Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: İnkilap Kitabevi.
- Korkmaz, Z. (1992). *Gramer Terimleri Sözlüğü*. Ankara: TDK Yayınları.
- Korkmaz, Z. (2003). *Gramer Terimleri Sözlüğü*. Ankara: TDK Yayınları.
- Nayır, Y. N.(1953). *Edebiyatçılarımız Konuşuyor*. İstanbul: Varlık Yayınları.
- Önertoy, O. (1983). *Reşat Nuri Güntekin*. Ankara: TDK Yayınları.
- Yılmaz, Engin (2014). *Temel Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Pegem Akademi.
- Yücebaş, H. (1957).*Bütün Cepheleriyle Reşat Nuri*. İstanbul: Yeni Matbaa.

EKLER

EK-1. Tıpkıbasım

REŞAT NURİ

Reşat Nuri

**YAPRAK
DÖKÜMÜ**

ROMAN

Muallim Ahmet Halit Kitaphanesi

İstanbul — Mıllıyet matbaası
1930

I

—“Altın yaprak anonim şirketi,,nden neye mi istifa ettim? Bunda anlaşılmayacak hiçbir şey yok. Aldığım altmış iki lira aylıkla geçinemiyordum. Başım da iki küçük kardeşle hastalıklı bir ana var... Arasıra annem soğuktan, kardeşlerim yemekten şikâyet ederlerdi. Ben omuz silker: “Ne yapalım bu terazi bukadarı çekiyor. Elime geçeni ben barda, baloda yiyip sizi bu halde bıraksam bana bir şey demeğe hakkınız olur. Fakat hesap meydana,, derdim. Bu açık hakikati anlarsa ne âlâ. Anlamazlarsa: “Hanımlar, Efendiler, bu otelin sofrasını begenemiyorsanız akçayı eksik verirsiniz. Daha iyisini bilen varsa haber versin, hep birden oraya göç edelim,, der, viran kapıyı vurduğum gibi basıp giderdim. Anam ihtiyar kadın... Kardeşler Allahın iki biçaresi.. Ben böyle çıkışınca ister istemez yelkenleri suya indiriyorlardı. Fakat canavarın büyüğüne, yani kendime nasıl lâf anlatırsın? Yaş otuzu buldu...sıhhatim, kuvvetim yerinde... arsız bir tabiatım var... ne görsem içim çeker.. yiyecek görürüm isterim, elbise görürüm isterim.. fazla olarak bunlara başkaları kadar kendimde de hak bulurum... iş böyle olunca içimde kopacak kıyameti varın siz düşünün.

Karanlık kış akşamları, delik tabanımdan giren çamurun soğuğu ciğerime işlemiş, alacaklı dükkân-

ların önünden geçmiyeyim diye sokakları dolana dolana evime giderken omuzbaşımın lüks otomobiller geçer. Bunların içindekilerden bir kısmını tanıyorum... eğlenmeğe avuç doluları para yemeğe gidiyorlar. İçim şöyle bir burkudur. Kendi kendime sorarım: "Bunların hepsi benden değerli insanlar mı? Onlar böyle alabildiklerine yaşayıp eğlenirken ben niçin köpek gibi sokaklarda sürünüyüm? istediğimi yiyip giymeyeyim? canımın çektiği bir kadını bir kere koynuma almıyayım?,"

Böyle aylarca, senelerce kendi kendimle çekiştikten sonra nihayet şu neticede karar kıldım: "Babam, fazla namuslu adammış... "Bir babanın çocuklarına bırakacağı en kıymetli miras temiz bir isimdir,, der gidermiş... Temiz bir isim bir miktar dünyalıkla beraber olursa âlâ; fakat züüürt evlâtlarda ancak bir, nihayet iki göbek dayanabilir. Her neyse babam iyi etmiş, kötü etmiş o ayrı bahis.. fakat etrafımızdaki zenginlerin hepsi koltuklarında çek defterleile analarından çıkmadılar ya.. Allahın kafalarına koyduğu iz'anı "ebcet,, gibi ölüye diriye yaramaz şeylerle sarfedeceklerine yerine sarfetmişler, yüklerini tutmuşlar... Mademki pek beyinsiz, eşek bir şey olmadığını iddia ediyorsun, elini, kolunu bağliyan yok ya? Dilenci gibi boş yere sızlanacağına sen de taliini bir tecrübe et... muvaffak olursan ne âlâ.. olmazsan: "Ne yapalım; elimizden geleni yaptık ama olmadı,, der, kabahati kör talie yükler geçersin.,,

**

Bu sözleri söyliyien adam bir ay evvel şirketin muhasebe kâtipliğinden istifa etmiş sansar yüzlü, keskin beyaz dişli, karayagız bir gençti. O gün hem.

unuttuğu birkaç parça eşyayı almıya, hem de “eski kapı yoldaşlarını,, yoklamıya gelmişti.

Öyle paydosuydu. Memurların kibar kısmı karşı muhalebecide yumurta salatası, baş söylişü, fasulya pilâkisi yemeğe gitmişlerdi. Böyle lüks ve sefahat yerlerine dökülecek parası olmıyanlar bir yandan peynir, zeytin, lop yumurta ile karınlarını doyuruyorlar, bir yandan eski arkadaşlarını dinliyorlardı. O, masalardan birinin üstüne boylu boyuna uzanmış, iskarpinlerinin topuğu ile dağınık kâğıtlara vura vura sözüne devam ediyordu:

—Böyle mutlaka bir şeyler yapmıya azmettikten sonra ibret gözü ile etrafıma baktım.. Bir alay saçlı sakallı adamlar mektep çocukları gibi art arda dizilmiş, bir acayip sürüye katılmış, yerimizde sayıyoruz... Bulduğun yerde ne kadar çalışıp çabalasan önündekini, yanındakini ne kadar itip kakıştırsan nafile.. Bilmem kaç yıl geçecek te aylığın bilmem kaç kuruş artacak. Biri kovulacak, ölecek te iki adım ileri gideceksin. Onun için “ya devlet başa, ya kuzgun leşe ,, dedim, kendimi bu kafileden, yani “Altın yaprak anonim şirketi,,nden dışarı attım.. Aranızdan ayrılalı bir ay var mı? Belki yok bile.. Çulu derhal düzelttim değil mi?

Yerinde doğrulmuş, fantezi ipek çoraplarını, yeni gömleğini gururla göstererek gülüyordu:

— Maamafih fena bir şey mi yapıyorum? kimsenin malına, hayatına, ırzına mı doknuyorum? kat’iyyen... Sadece Havyar hanında bir komisyoncunun yanında çalışıyorum.. Onun hesabına gümrükten mal çıkarıyorum.. Şimdilik ehemmiyetsiz bir maaş, yine nisbeten ehemmiyetsiz bir anafor... fakat Allah bereket versin gül gibi geçiniyorum...

Öksürüklü bir ihtiyar derin derin göğüs geçirerek: "Hakkın var.. ne çare ki bizden geçti,, diye söyleniyor; yirmi yaşlarında iki saf çehreli çocuk muzaffer bir spor şampiyonu seyrederek gibi hayretle, hasetle ona bakıyorlardı. Yalnız yüzünün bir yanı muharebede yanmış kırklık bir memurun ne düşündüğünü anlamak kabil değildi. Yumruğunu çenesinin altına dayamış, yemeğini yarım bırakmış, gözlerini kapayarak düşünüyordu.

Genç adam masadan inmişti. Sobanın ağzında görünen ateşlerden bir cigara yaktıktan sonra dolaşmaya, Havyar hanına, gümrüğe dair vurgun, anafor hikâyeleri anlatmaya başladı. Bunların çoğu bire bin katmak suretile şişirilmiş masallardı. Fakat bu mahrum adamlar onları olduğu gibi kabul ediyorlar, başkaları kürekle altın kürekerken kendilerinin bu rütubetli odada birkaç lira için yarı aç çürümelerine hayıflanıyorlardı. Hatibin gözleri bir aralık odanın karanlık bir köşesine, yüksek bir yazıhanenin arkasından kendine bakan ihtiyar bir adamın gözlerine ilişti. Birdenbire utanmış ve cesaretini kaybetmiş gibi sustu.

Bu, Ali Rıza Bey isminde altmış yaşlarında bir eski mutasarrıftı. Odanın bir köşesindeki yazıhanesinde, bir çöl ortasında gibi, daima yalnız ve unutulmuş, çalışır, kimse ile konuşmazdı.

Çok iyi ve terbiyeli bir adam olduğu için, büyük küçük, herkes hatırını sayardı.

Ali Rıza Bey de öğle yemeğine çıkmıyan memurlardı.

Alüminyum bir sefertası içinde getirdiği kuru köftesile yeşil zeytinlerini yerken, gayri ihtiyarı bu konuşmaya alâkadar olmuş, işittiği şeyler iştahını kesmiş gibi çatalını bırakarak başını kaldırmıştı.

Misafir, bir kabahat işlerken yakalanmış gibi mahcuptu; maamafih bozulduğunu belli etmek istemedi; gülümseyerek:

— Beyefendi, bu sözlerim her halde hoşunuza gitmez, dedi, fakat ne yapalım ki hakikat...

Ali Rıza bey bir mektep çocuğu mahcupluğu ile cevap verdi:

— Bilirsiniz ki kimsenin fikrine karışmam, keyfinize ve menfeatinize uygun olan her şeyi yapmakta serbestsiniz. Ancak müsaade ederseniz size başka bir cihetten sitem edeceğim. Kendi köşesinde çalışan, belki de kendi halinden, hayatından memnun olan insanlarda olmayacak bir takım arzular ve isyanlar uyandırmak doğru mu? Vicdanınızdan eminim... Düşünürseniz bana hak vereceksiniz.

İhtiyar memurun fazla konuşmak istemediği anlaşılıyordu; fakat misafir onu bırakmadı. Çok terbiyeli bir tavurla:

— Bu acı hakikatleri onlara söyleyen yalnız ben olaydım hakkınız olurdu beyefendi, dedi, ne çare ki yeni zaman insanları bu hakikatleri birbirlerinden değil hayattan, gazetelerin "şeraiti hayatiye," "şeraiti iktisadiye," dediği şeylerden öğreniyorlar..

Bilhassa büyük muharebeden sonra bütün dünyada bir garip uyanıklık oldu. Şimdiki insanlar artık sizin zamanınızın insanları değil.. Gözlerin açılması emelleri, hırsları arttırdı. Kimse artık kendi halinden memnun olmuyor. Bu cereyan neticesinde eski ahlâk kadelerinin yıkılıp değişmemesine nasıl imkân görürsünüz?

Ali Rıza B. sarardı, dudaklarının ve sakalının hafifçe titrediğini belli etmemiye çalışarak gülümsedi:

— Ben eski bir insanım. Anlaşmamıza imkân yok. İnsanların paradan başka şeylerle de mes'ut olacaklarına inanarak yaşadım. O kanaatle öleceğim.

Genç adam Ali Rıza Beye acır gibi bir tavırla cevap verdi:

— Tamamile haksız değilsiniz. İnsan meselâ ibadet yahut çalgı ile meşgul olmakta; zerzevat, çiçek, yahut çocuk yetiştirmekte de bir teselli bulabilir. Ancak bunun için de hiç olmazsa yaşıyacak kadar bir para lâzımdır. Çiçek meraklısınız; fakat biraz paranız yok değil mi? Nekadar uğraşsanız topraktan istediğiniz renkte, kokuda bir çiçek alamıyacağınıza emin olun.. Babasınız, çocuklarınız var, paranız yok değil mi? Evlâtlarınız âhir ömrünüzde size bir feci yaprak dökümü manzarası seyrettirmekten gayri saadef vermezler.

Söz burada bitti. Ali Rıza B. yemeğine devam için tekrar başını iğdi. Fakat artık lokmalar boğazından geçmiyordu.

Bilhassa son sözler ona çok fena tesir etmişti. Beş çocuk babasıydı. Bunların hiçbiri daha tamamile meydana çıkmış sayılamazdı. Bu adamın "bu acı hakikatleri insanlara şeraiti hayatiye, şeraiti iktisadiye öğretiyor," demesi pek boş bir söz değildi.

Bütün hayatını çocuklarına iyi fikirler ve iyi bir ahlâk vermiye sarfetmişti. Acaba yeni zamanların bu havası onları da sarsacak, ihtiyar babaya son deminde bir yaprak dökümü mü seyrettirecekti?

Ali Rıza B. pek gözü kapalı bir adam değildi. Bu korku daha evvel de onu birçok kereler yoklamıştı. Fakat hiçbir zaman bu kadar yakın bir tehlike şeklinde görünmemişti. İtikatsız bir adam olmasına, gökten beklenecek bir şeyi bulamamasına rağmen dua ediyor: "Yarabbi sen çocuklarımı muhafaza et," diye ellerini açıyordu.

II

Ali Rıza B. Babıâli yetiştirmelerinden bir mülkiye memuridi. Otuz yaşına kadar dahiliye kalemlerinden birinde çalışmıştı.

Belki ölünceye kadar da orada kalacaktı. Fakat kız kardeşiyle annesinin iki ay ara ile ölmesi onu birdenbire İstanbuldan soğutmuş, Suriyede bir kaza kaymakamlığı alarak gurbete çıkmasına sebep olmuştu.

Ekseri tecrübesiz hastalar gibi sanmıştı ki insanın ıstırapları yattığı yataktan, etrafındaki eşyadan gelir ve yer değiştirmek onlardan kurtulmak için en birinci çaredir.

Ali Rıza B. o zamandan sonra bir daha İstanbulla dönememiş, yirmi beş sene muhtelif memuriyetlerle Anadolu'da dolaşmıştı..

Çok malûmatlı, çalışkan bir adamdı. Fakat ne malûmatı, ne de çalışkanlığı işe yarar cinsten değildi.

Arabî ve Farisîden başka İngilizce ve Fransızca'yı da bilirdi. Gençliğinde edebiyatla uğraşmış, mecmualarda takma isimle oldukça düzgün gazeller neşretmişti. Sonra felsefe ve tarihe de merak etmişti. Sade boş zamanlarını değil biraz da iş zamanlarını kitap okumakla geçirirdi. Bu, onun uzun memurluk hayatında, devlet hazinesinden çaldığı yegâne şeydi.

Titiz denecek kadar temiz, güllünç denecek kadar nazik bir adamdı. Hak yemek, kanuna mugayir bir şey yapmak, kalp kırmak korkusile bir türlü iş görmezdi.

İsterdi ki elinden çıkacak iş sade kanuna değil teamüle, insanlık ve nezaket kaidelerine de uysun, yani dört başı mamur olsun...

Ondan bahsedenler: "İyi adam... Peygamber gibi Adam... Elini öp.. Dua ettir... İlimden bahsettir... Şiir okut... Ne yaparsan yap... Fakat iş isteme,, derlerdi.

Evlendiği zaman kırkına yaklaşıyordu. Bir aile kurmak onun gözünde yeni bir devlet kurmak kadar ehemmiyetli bir işti. Bunun için belki de hiç evlene-miyecekti; fakat yakın bir arkadaşı bir gece akra-basından bir kızı teklif etmiş, Ali Rıza Bey de "hayır,, demeğe utandığı için "pekâlâ,, diye cevap vermişti.

Karı, taliine, pek ağır başlı ve temiz bir kadın çıkmıştı. Yirmi yaşında olduğunu temin etmelerine rağmen ferah ferah yirmi beş vardı. Ali Rıza B. nüfus işlerinde - devletin başka hiçbir şubesinde göstermediği - bir faaliyet gösterdi. Yedi sene içinde biribiri ardı sıra beş çocuğu dünyaya geldi. Nihayet dört senelik bir dinlenme müddetinden sonra da -elli yaşına girdiği gün- son bir kızla yarım düzineyi tamam etti.

Bu çocuklardan beşi yaşıyordu. İkinci oğlu Necdet üç yaşında kuşpalazından ölmüştü.

Bazı boş vakitlerinde hâlâ kıt'alar, gazeller yazan Ali Rıza Beyin pek sevdiği bir teşbihi vardı: Vak'a-ları coşkun bir sele, kendini uzaktan bu seli seyreden bir insana benzetirdi. Büyücek bir memur olma-sına rağmen hiçbir zaman bu sele katılmayacak, hayatta daima bir seyirci mevkiinde kalacaktı.

Maamafih onun kanaatince vak'aları ezeli mecralarından çevirmeğe çalışmak boş bir emektir. Bu, böyle gelmiş, böyle gidecekti.

Ancak biribiri ardı sıra gelen bu beş çocuk Ali Rıza Beyi bu vaziyeti değiştirmeye mecbur etti. Büyütülecek beş çocuğu olan bir adam hayata karşı bir kayıtsız seyirci mevkiinde kalamazdı O zamandan itibaren eski gevşek ve emelsiz memur gitti, yerine çocukları için her fedakârlığı göze almış bir gayretli aile babası çıktı.

Çocukları için geceli, gündüzlü didinmek onu yormuyor, bilâkis mes'ut ediyordu. Yalnız bir düşüncesi vardı: acaba fazla geç kalmamış mı idi?

Bazı yorgun ve bedbin saatlerinde bu düşünce onu biraz rahatsız ederdi. Fakat bu fikir üstünde fazla durmaz:

— Kuvvetli bir vücudum var... Bir kaza ölümüne uğramazsam daha ferah ferah yirmi sene yaşar ve çalışırım, diye kendini teselli ederdi.

Bu yirmi sene son derece geniş tutulmuş bir hesaptı. Pek sıkıya gelirse bunun yarısı kadar bir zaman da ona yetebilirdi. Gerçi son numara çocuğu olan Ayşe pek vakitsiz gelmişti. Fakat bunda o kadar korkulacak bir şey yoktu. İcap ederse ona ait olan vazifelerini büyüklerine de bırakabilir, gözü arkada kalmazdı. Elverirdi ki onlar düşündüğü gibi yetişmiş olsunlar...

Fakat hiç akla gelmiyen bir vak'a...Ali Rıza Beyin bu hesaplarını altüst etmiş, onu elli beş yaşında devlet memuriyetinden çekilmeğe mecbur bırakmıştı.

O zaman Trabzon sancaklarından birinde mutasarrıftı. Bir gün bir kadın kaçırma vak'ası olmuş, kadının kocasına onu kaçırmaya kalkın adam bıçakla biribirlerini yaralamışlardı.

Koca, arkasız bir çiftçi, öteki bütün kasaba halkının tuttuğu bir eşraf oğlu idi. Onun için asıl kabahatlinin kollarını sallıya sallıya ortada gezmesine göz yummak ve namusuna kastedilen adamı - göğsündeki yaralarile - hapse atmak lâzım geldi. Etliye sütlüye karışımını öteden beri meslek edinen Ali Rıza Bey bu meselede ateş kesilmiş, kendini attırıcıya kadar uğraşmıştı. Ne yapsın bu bir hak, vicdan ve namus işi idi. Vazifesini yapmakta kusur ederse Allah onu çocuklarında cezalandırırdı.

Ali Rıza Bey İstanbulda bir zaman işsiz gezdi. Hazır parası yoktu. Beş çocuk babası bir mutasarrıf ne artırmış olabilirdi? Bereket versin Bağlarbaşıda babadan kalma bir eski evi vardı. Karısının birkaç parça mücevherini satarak onu tamir ettirdi ve çocuklarını barındırdı.

Bu vak'a onu çok kırmıştı. Kendi için olsa açlıktan ölmeğe katlanır, bir dahâ devlet memuriyeti istemezdi. Fakat ne çare ki çocukları vardı. Onların hatırı için iş dilenciligi etmeğe, daha üç beş sene çalışmağa mecburdu.

Ali Rıza Bey yeniden bir memuriyet almak için Babıâli koridorlarında dolaşmaya başlamıştı. Bir gün dahiliye nazırının odasından çıkan uzun boylu bir genç yaklaştı, öpmek için eline sarılarak:

— Beni tanımadınız mı hocam? Eski talebeniz Muzaffer, dedi.

Ali Rıza Bey dikkatle bakınca onu hatırladı: Bir tarihte vilâyetlerden birinin idadisinde, beş altı ay, hasta bir tarih hocasına vekâlet etmişti. Bu Muzaffer o zaman mektepte talebeydi. Çok zeki ve çalışkan bir çocuk olduğu için Ali Rıza Beyde iyi bir tesir bırakmıştı. Serbest bir tavırla dahiliye nazırının ya-

nından çıkmasına, koridorlarda yürekli yürekli gülüp söylemesine bakılırsa bu genç, her halde çok ilerlemişti. Biraz sonra Ali Rıza Bey bu tahmininde aldanmadığını gördü.

Muzaffer iki büyük şirkette meclisi idare azası ve "Altın yaprak anonim şirketi," nin umumî müdürü idi. Eski hocasının vaziyetini öğrenince ona bir teklifte bulundu. Bu yaştan sonra tekrar gurbete çıkması doğru değildi. Bilhassa Mısır ve İngiltere ile iş yapan şirketin Arapça ve İngilizce bilen bir memura ihtiyacı vardı. Hocasının ne kıymetli bir insan olduğunu biliyordu. Eğer o isterse devletten alacağı parayı, hatta daha fazlasını, şirketten de alabilirdi. Ali Rıza Bey bu teklifi büyük bir sevinçle kabul etti. Şirket ona devletten alacağının fazlasını değil eksigini de verse öpüp başına koyacaktı.

Artık İstanbul'dan çıkmayı istemiyordu. Çocukları büyümüşü. Onları eskisi gibi peşine takıp memleket memleket gezdiremezdi.

Eski mutasarrıf beş senedenberi "Altın yaprak," şirketinin en iyi bir memuru olmuştu. Sabahtan geceye kadar durmadan çalışıyor, üç kişi kadar iş çıkarıyordu. Bunun başlıca iki sebebi vardı: Birincisi Muzafferi yaptığı iyiliğe pişman etmemek, ikincisi gördüğü işin tercümeden, "zevalsız bir elçilikten," ibaret olması, kelimelerden başka kimsenin hakkını tehlikeye düşürmemesi...

III

İhtiyar bir odacı, Ali Rıza Beyin yanına geldi:
— Bey, bir kadın gelmiş, seni görmek istiyor;
Leman Hanımın annesi imiş, dedi.

Leman şirketin daktilosu idi. Ali Rıza beyin on, on iki sene evvel vilâyetlerden birinde tanıdığı bir orman müdürünün kızı idi. O zaman yedi sekiz yaşlarında bir çocuktü. Arasıra kızlarla oynamıya gelirdi.

Bir sene evvel Üsküdar iskelesinde Ali Rıza Beyin karşısına güzel bir genç kız çıkmış “ben kızlarımızın arkadaşı Lemanım bey amca,” diye teklifsizce elini öpmüştü. Leman beş sene evvel babasını kaybetmişti. Şimdi annesile beraber Fındıklıda oturuyorlardı. Geçinmek için çok sıkıntı çekmişlerdi. Genç kızın açıkça halini söylemesi Ali Rıza Beye dokundu. Gerçi babasile pek sıkıfıkı bir ahpaplığı yoktu; fakat Lemanın kendi çocukları yaşta kimsesiz bir kız olması ihtiyar adamda derin bir yardım arzusu uyandırmıya kâfi geldi. Leman, düzgün bir tahsil görmemişti; fakat okuyup yazıyordu. Fazla olarak biraz da daktilografi öğrenmişti. Ali Rıza Bey, ne yaptı yaptı, onu 45 lira aylıkla şirkete aldırdı.

İhtiyar adamın bu genç kıza etmek istediği iyilik bundan da ibaret değildi. Lemana babalık etmek, bu yaşta kimsesiz kızları tehdit eden tehlikelerden onu

korumak istiyordu. Bugün bu kızcağzın başına gelen şey, yarın da kendi çocuklarının başına gelebilirdi.

Ali Rıza B. bu babalık ve hamilik vazifesine büyük bir gayretle başlamıştı. Fakat birkaç hafta sonra teessüfle gördü ki bu işte hayli geç kalmıştır.

Leman belki temiz bir kızdı; fakat çok hafif ve cahildi. Kendini idare etmesini bilmiyor, şirketteki memurlarla münasebetsiz şakalar ediyordu.

Ali Rıza B. birkaç defa ona nasihat verdi. Genç kız onu dinlerken hak verir, yaptıklarından utanır gibi görünüyordu. Fakat yarım saat geçmeden yine eski münasebetsiz şakalar başlıyordu.

Ali Rıza B. bir gün dayanamıyarak ona çıkacak olmuştı. Genç kız derhal titizlenmiş, kimsenin kâhyalığına tahammül edemeyeceğini anlatmıştı. Ali Rıza B. onu şirkete yerleştirmekle, Allah razı olsun, büyük bir iyilik etmişti. Fakat bunu ikide birde başına kakması, her yaptığına karışması doğru olamazdı.

İhtiyar adam başını önüne eğerek acı acı gülmüşse: "Siz bilirsiniz çocuğum; darılmayınız," demişti. İhtiyar adam Lemanın o gün bu gündür ne adını anıyor, ne yüzüne bakıyordu. Yalnız onun bazan rezalet halini alan hoppalıklarını gördükçe "ne dedim de onun buraya girmesine vasıta oldum," diye kendine kızıyordu.

Leman sekiz on gündenbergi şirkette görünmüyordu. Galiba hasta idi. Fakat nedense fazla arayıp sormak içinden gelmemişti.

Lemanın annesi, şimdiye kadar hiç yüzünü görmediği bu kadın kendisinden ne istemiye gelmiş olabilirdi?

Ali Rıza Bey koridorda eski siyah çarşafı, kısa boylu bir kadın gördü. Evvelâ yüzüne bakmaya cesaret edemiyerek:

— Hoş geldiniz hemşire hanım, bir emriniz mi var?

Diye osrdu. Kadın birdenbire cevap vermedi. Vücudü, elleri, sıtma tutmuş gibi titriyordu. İhtiyar adam hayretle gözlerini kaldırdı. Ağlamaktan şişmiş bitik bir çehre gördü. Aklından fena bir ihtimal geçti. Lemana bütün kinini unutarak:

— Leman nasıl?

Dedi. kadın ağlıyarak cevap verdi:

— Leman iyi, fekat keşki ölmüş olsaydı..

Ali Rıza Bey, biraz sonra hakikati öğrenince ihtiyar anaya hak verdi: Evet keşki Leman bu felâkete uğriyacağına namusu ile ölseymiş..

Hakikat şu idi:

Müdür Muzaffer Bey kızcağızı baştan çıkarmış... Hemen on gün evvel “Adada bir arkadaşımın düğününe davetliyim, üç dört gün gelmiyeceğim,, diye annesinden izin almış... Bir hastahannede çocuk düşürmüş! Dün bir deri bir kemik halinde eve getirip bırakmışlar... Annesine her şeyi olduğu gibi söylemiş..

Ali Rıza Beye inme iner gibi oldu. Durduğu yerde elleri, ayakları karıncalanıyor, kızı baştan çıkaran kendisi imiş gibi çılgın bir korku ve utanma içinde yüzünü kapıyarak: “Vah, vah, vah...,, diye dövünüyordu.

İhtiyar kadın onun ayaklarına kapanmak ister gibi tavırlarla yalvarıyordu:

— Sizden başka kimsemiz yok.. Bizim halimiz ne olacak? Bize bir akıl öğretin.. Siz de evlât sahibisiniz..

Ali Rıza Beyin asıl teessürü bir çapkının bir kızı mahvetmesinden değil, bu işe dolayısıyla kendisinin vasıta olmasından ileri geliyordu.

Öyle ya, bu kızı şirkete almasaydı bu felâket olacak mıdi? İhtiyar kadın sırf başka kimse tanımadığı için, eski bir aile dostu diye, ona koşup gelmişti. Fakat Ali Rıza Bey onun sözlerinde “yaptığını temizle!”, der gibi bir mana buluyordu. İhtiyar adam biraz kendine geldikten sonra kadını teselli etti:

— Hemşire hanım.. Size “merak etmeyin,, diyemem. İşin nereye varacağını şimdiden kestiremiyorum. Fakat elimden geleni yapacağım. Benim tanıdığım Muzaffer Bey insan bir çocuktur. Bir genç kızın gözgöre mahvolmasına vicdanı razı olamaz. Umarım ki Lemani nikâhla alır. Yaptığı fenalığı tamir eder... Müteessir olmayın... İnsanlarda iyilik asıldır.

Şimdiye kadar dört duvar arasında yaşamış bu saf ve cahil kadın insanlarda iyiliğin asıl olduğuna, nedense bu, güngörmüş, saçlı sakallı idare adamı kadar inanmak istemedi, ve geldiği gibi ağıya ağıya şirketten çıkıp gitti.

V

İş başa düşmüştü. Vakit geçirmeden Muzaffer beyle görüşmek, bu zavallı insanlarla beraber kendi namusunu da temizlemek lâzım geliyordu.

Ali Rıza Beyin fikrine göre, müdür kendi getirdiği ve himaye ettiği bir kıza sataşmakla doğrudan doğruya onun namusuna kastetmiş oluyordu. Birkaç ay evvel sekiz on lira bir zam görmüştü. O sıralarda şirketin sarhoş ve ahlâksız bir memurunun, “ elbette velinimetler dururken bizim aylığımıza zammedilecek değil ya! „ diye söylendiğini kulağıle işitmişti.

Ali Rıza Bey o zaman bu söze fazla ehemmiyet vermemişti; fakat şimdi onu büyük bir dehşetle hatırlıyor, ona büsbütün başka bir mana veriyordu. Herkes kendisi gibi vurdumduymaz değildi. Başkaları, müdürle Lemana arasındaki münasebeti şüphesiz çoktan sezinlemişler, bu işte onun da parmağını görerek haksız yere günaha girmişlerdi.

Görünüşte hâlâ ona hürmetle muamele eden bu insanlar arkasından, kim bilir neler söylüyorlardı.

Bu yaştan ve bu kadar temiz bir hayattan sonra bu da mı başına gelecekti?

Bir aralık Muzafferini hiç görmeden çıkıp gitmeyi de düşündü. Yapılacak şeylerin en temizini muhakkak ki buydu. Fakat bu fikir üstünde fazla durmadı. Vيران olası hanede evlâdû ayal vardı. Sonra müdürün

bu meseleyi namuslu bir adama yakışacak bir tarzda halledeceğinden bir türlü şüphe edemiyordu.

Aksi gibi o gün şirketin en gaileli bir günü idi. Müdürün odası arı kovarı gibi işliyordu. Ali Rıza Bey sıcağı sıcağına Muzafferle görüşmezse cesaretini kaybetmekten korkuyordu. Sonra tereddüt içinde geçecek gecenin dehşetini gözli önüne getirdi; ve icap ederse karanlığa kadar bekleme kararı verdi.

İhtiyar memur o gün akşama kadar çalışmadı; oturduğu yerde Muzaffere söyleyeceği şeyleri hazırladı. Aklına öyle sözler geliyordu ki, tesirlerine kendi de dayanamayıp ağlıyor, mendilinin ucile ikide birde gözlerini siliyordu.

★

Ali Rıza Bey yaz kış, işi olsun olmasın, her gün saat dokuzda vazife başında bulunurdu.

Buna mukabil akşamları herkesle beraber şirketten çıkmaz, gün batıncaya kadar çalışırdı.

Müdür onu bu saatte karşısında görünce:

— Hocam yine geç kalmışsınız, dedi; kendinize hiç acımıyorsunuz... Bir işiniz varsa yarına bırakalım.

Muzaffer Bey ihtiyar memurunun ne kadar iltifat görse şımarılmıyacak bir adam olduğunu bildiği için ona herkesten başka türlü muamele ederdi. Her zamanki gibi hürmetle ayağa kalkarak yanına oturttu, cigara verdi.

Ali Rıza Bey saatlerdenberi hazırladığı o güzelim nutku birdenbire unutmuştu.

Başının içi bombuştu. Buna mukabil mutlaka bir şeyler söylemek lüzumunu kuvvetle hissediyor, rasgele bir şeyler kekeliyordu.

Muzaffer Bey onun ne dediğini, ne istediğini

birdenbire anlayamamıştı. Gülümsüyerek, önündeki bir zarfın kenarına rakamlar yazarak onu dinliyordu. Fakat biraz sonra ayakları suya erince birdenbire irkildi, yavaş yavaş çehresini ve tavırlarını değiştirmeye başladı.

İhtiyar adam onun kızaracağını, ezilip büzüleceğini ummuştu. O bilâkis çarpışmaya hazırlanan bir adam gibi sert bir tavır alıyor, gözlerini Ali Rıza Beyin gözlerine dikerek adamcağızı büsbütün şaşırtıyordu.

İhtiyar memur yüreğindeki sıkıntıya, başındaki şaşkınlığa rağmen bir an içinde anladı ki, karşısındaki insan, senelerdenberi yaptığı hayalden büsbütün başka bir insandır; şimdiye kadar gördüğü güzel muamele, sırf zararsız, terbiyeli bir ihtiyarcık adedilmesinden ileri gelmiştir.

Evet bu, korkunç bir aldamıştı. Zavallı adam uzak-taki bir kayaya karşıdan seslenmiş, ondan aldığı tatlı cevapların, kendi yumuşak ve nazlı sesinin akislerinden başka bir şey olduğunu anlayamamıştı. Şimdi bu kayaya elile dokunuyor ve onun nasıl bir maddeden yapıldığını anlıyordu.

Partinin kaybolduğuna şüphe yoktu.

Muzaffer kendine ait işlere başkalarının burnunu sokmasına müsaade edecek, hayatile menfaatle oynatacak adamlardan değildi. Ali Rıza Bey bunu bildiği halde bir türlü duramıyor, bir girdaba düşmüş de kurtulamıyormuş gibi hep aynı dairenin içinde dönüyordu,

Müdür Bey biraz daha bekledikten sonra sözü rasgele bir yerinden kesti:

— Anladım, müsaade ederseniz biraz da ben söyleyeyim, dedi. Size olan hürmetimden, muhabbetimden şüphe etmezsiniz. Siz fevkalâde iyi, bu asırda,

bu dünyada emsali bulunmıyacak kadar başka bir insansınız. Yalan söylemeyeceğim. Leman vak'ası doğrudur. Böyle bir şey olmamalı idi. Ben de istemedim. Fakat ne yapalım oldu. Maamafih inanınız ki bu vak'a zihninizde büyüttüğünüz kadar fevkâlâde bir şey değildir. Anladığıma göre, bana bu kızla evlenmeği teklif ediyorsunuz. Açık söyleyeyim, buna imkân yoktur. Daha iyisini isterseniz bu doğru bir iş te olmaz. Çünkü bu Leman Hanımı ilk baştan çıkarıran ben değilim.

Bu söz Ali Rıza Beye bir kırbaç gibi tesir etti. İhtiyar adam yerinde doğrularak:

— Beyfendi oğlum... günahdır.. Leman ne de olsa parmak kadar bir kız çocuğu ki..

Diye bir şeyler söylemek istedi.

Fakat Muzaffer tekrar onun sözünü kesti, ihtiyarın sadedilligine gülümsiyerek:

— Beyfendi emin olun size yalan söylemiyorum. Leman zannettiğiniz gibi masum bir kız değildi... Önüne gelenle düşüp kalkıyordu. İsterseniz bunu size ispatta edebilirim. Hatta doğacak çocuğun babası olduğum da şüphelidi. Fakat henedense, belki de mevkiim sebeble, o şeref öteki babalardan ziyade bana lâıyk görülmüştür. Ah Ali Rıza Bey... Dünya keşke sizin bildiğimize benzeseydi!

Müdürün ısrarlarına rağmen Ali Rıza Bey, titriye titriye ayağa kalkmıştı.

— Şimdi bu zavallı kıza yapılacak hiçbir şeyiniz yok mu? Bu suali hâlâ vicdanınızın temizliğinden şüphe etmediğim için soruyorum,

— Ona ancak para yardımında bulunabilirim... Nitekim bunu kendisile de konuştum.

— Bu kadar mı?

— Bu zamanda bir insana para yardımından daha ciddi bir muavenet olabileceğine emin misiniz?

Genç adam bunu hafif bir merhamet ve istihza ile söylemişti. Fakat tekrar tavrını değiştirerek tatlı bir ciddiyetle sordu:

— Hocamsınız; bu itibarla biraz babam sayılırsınız. Ben de size bir sual sorayım. Bu vaziyette bir kadını nikâhıma almamı siz münasip görür mü idiniz? Biraz evvel sizin bana söylediğiniz gibi ben de sizin vicdanınızdan, insanlığınızdan şüphe etmediğim için size soruyorum. Siz, bir babasınız. Benim yaptığımı oğlunuz yapmış olsaydı bunu ona da tavsiye eder midiniz? Leman gibi bin maceradan artakalmış bir kızı, gelin diye evinize kabul eder midiniz?

Ali Rıza Bey fena halde sarsılmıştı. Bir an gözlerini kapayarak düşündü. Bu işi yapan hakikaten kendi oğlu olsaydı Leman gibi şüpheli bir kızı evine, kendi masum çocuklarının arasına sokar, ona “gelinim,, der midir?

İhtiyar adam “hayır,, demekle davasını birdenbire kaybetmiş olacaktı. Fakat buna rağmen, zaten ümitsiz olan bu davayı kaybetmeyi yalan söylemeye tercih etti; meyus bir tavırla:

— Hakkınız var, dedi, razı olmazdım.

Müdür onu nazik bir yerinden yakaladığına memnun, daha kısıvrak bağlamak istiyerek:

— O halde, dedi, bahusus benim de bir talebeniz, bir evlâdınız olduğumu düşünerek?...

Mutlaka istediği gibi bir cevap bekliyerek ihtiyarın gözlerine bakıyordu.

Fakat Ali Rıza Bey dargın bir inatla başını önüne eğdi:

— Oğlum böyle bir iş tutaydı yapacağım şey açıktı: Onu reddederdim, bir daha yüz yüze gelmezdim.

— Ali Rıza Bey, biraz tabii olalım. Bu kız mutlaka bir parti vurmak, benimle evlenmek istiyordu. Bu, kabil olmadı; fakat buna mukabil kendisine mümkün olduğu kadar yardım edeceğim. Aylığı artacak, ayrıca bir tazminat ta vereceğim. Kendi de, annesi de sıkıntıdan kurtulacak.

Müdür, Ali Rıza Beyin yanına gelmişti.

Hafif hafif omuzlarımı okşuyur, gönlünü almya çalışıyordu:

— Nekadar güzel kalplisiniz. Emin olun ki bu derecesi fazla.. Adam akıllı üzülüyorsunuz.

İhtiyar adam gözlerini yerden kaldırmıyarak, mahzun mahzun gülümsüyordu:

— Üzülüyorum.. Muhakkak ki çok üzülüyorum... Fakat zannettiğiniz gibi o kıza değil kendi çocuklarıma üzülüyorum.

— Kendi çocuklarınıza mı, ne münasebet?

— Çünkü bu vak'a üzerine sizden ayrılmıya mecburum.. Çocuklar belki aç kalacaklar da...

Muzaffer Bey bunun bir nâz, kuru sıkı bir tehdit olmadığını derhal hissetmişti. Fakat anlamıyor, inanmıyor gibi göründü.

— Ne söylüyorsunuz? -dedi- size ne yaptım? Benden ne fenalık gördünüz?

Ali Rıza Bey değişmesine imkân olmıyan kararların verdiği sükûnetle ve biraz evvelki karışıklığa mukabil büyük bir intizam ile söylemeye başladı:

— Bilâkis sizden çok iyilikler gördüm. En müşkül bir zamanda elimden tuttunuz. Bana daima nezaketle, hürmetle muamele ettiniz. Bunun için size minnetta-

rim. Fakat bu vak'adan sonra burada nasıl kalabilirim? Biraz evvelki sözlerimi hatırlayınız. "Oğlum böyle bir iş tutsaydı onu reddederdim, artık yüz yüze gelemezdim.." demiştim değil mi? Siz de başka bir evlâdımsınız. Demek sizi de reddetmiye mecburum. Siz buraya benim vasıtamla girmiş bir kıza elinizi uzattınız. Ben size kadın getirmiş bir insan mevkiinde kaldım.. Hakikat böyle olmasa bile bunu herkese nasıl anlatırsınız? Lemanın annesi gibi benim ve benim çoluk çocuğumun da bu kapıdan yiyeceğimiz ekmeğe artık temiz bir ekmeğe olamaz.

Muzaffer Bey işin ciddiliği karşısında hakikaten telâşlanmıştı.

— Hocam, rica ederim, müsaade edin ben de söyliyeyim, diye sözünü kesmek istiyordu. Fakat Ali Rıza Bey inatla başını sallıyarak devam etti:

— Hacet yok, söyleyeceklerinizi biliyorum. Bunlar belki doğrudur da... Fakat bunlar benim ihtiyar kafamın alacağı şeyler değil..

Müdür, ihtiyar memurunun inadını kıarmıyacağını anlayınca:

— Hocam, bari size başka türlü bir yardımda bulunmama müsaade edin, dedi.

Ali Rıza Bey bir çocuk sadedilligile gülümser gibi:

— Artık sizden hiçbir şey kabul edememiye mecburum, dedi. Üzülmeyin ne yapalım? Bütün ölmedim ya, elbet bir çaresini buluruz.

— Tekrar görüşürüz değil mi?

— Elbet çocuğum, ona ne şüphe?

Ali Rıza Bey böyle söylemekle beraber bir daha onunla mahşerde bile yüz yüze gelmeyeceğini gayet iyi biliyordu.

VI

Ali Rıza Bey o akşam son vapura kaldığı için otobüs bulamamıştı. Bu, onun ilk defa başına gelen bir şey değildi.

Şirkette geciktiği akşamlar kırk, elli kuruşu gözden çıkararak bir paraşola binerdi. Ne yapsın, bu, bir meslek mecburiyetidi.

O akşam da iskeleden çıkınca dalgın dalgın arabaların durduğu yere doğru yürümüşü. Fakat birdenbire işsiz, aylıksız bir adam olduğunu hatırladı.

Artık böyle lükslere hakkı kalmamıştı. Yolunu çevirdi. Üç beş ayaksatıcısı işportalarındaki son yemişleri ve zerzevatları bir an evvel satıp gitmek için alabildiğine bağıryorlardı.

Ali Rıza Bey onların önünde biraz oyalandı. Malların en kötüsü ve çürüğü kalmıştı ama fiatlar da, sabahkine nisbetle, yarı yarıya düşmüştü. Bundan sonra alışverişi bu saatlerde yapmalı idi. Ah niçin bu ince hesaplara daha evvel akıl erdirememişti?

Gittikçe tenhalaşan Üsküdar sokaklarını ağır ağır geçti, Karaca Ahmet mezarlığının yokuşunu tırmanmaya başladı. Ali Rıza Beyin, oldum olası, yola yüzü yoktu. Hele yokuşları karşıdan gördüğü vakit göğsü tıkanırdı.

Böyle olduğu halde bu en yorgun olması lâzım gelen gecede vücudünde garip bir kuvvet duyuyor-

du. Bir aralık yol kenarındaki taşlardan birine oturmayı düşündü. Fakat buna cesaret edemedi. Bu korku yolun tenhalığından, yahut etrafındaki mezarlardan ileri gelmiyordu.

Bilâkis, her zaman oldukça vehimli bir adam olmasına rağmen, bu gece tehlikenin her türlüüne karşı içinde büyük bir kayıtsızlık ve pervasızlık vardı. Fakat oturup düşünmiye başlarsa servilerin arasından, etrafındaki gecenin derinliğinden umulmaz bir ümitsizlik gelip çökecek ve bu yesin pençesinden bir daha kendini kurtaramıyacak sanıyordu.

Ali Rıza Beyin evi o gece her zamandan ziyade aydınlık gibidi. Bunu evvelâ uzun müddet karanlıkta yürümüş olmaktan ileri gelen bir vehim sandı.

Fakat daha ziyade yaklaşınca gördü ki bu gördüğü hakikattir. Evinde bu gece anlaşılmaz bir fevkalâdelik vardı. Bahçe kapısı açıktı. İçerde ağaçların arasında fenerler yanıyordu. Daha epeyce uzakta iken Ayşenin ince sesi ile "geliyor!," diye haykırdığını işitti. Kızları, hatta daha garibi, pek ehemmiyetli bir iş olmadıkça bahçeye bile çıkmayan karısı onu karşılamak için sokağa koşuyorlardı. Bunun sebebi neydi acaba? Bu gece bu evin onu her zamandan daha karanlık ve sessiz karşılaması lâzım gelmez midir?

Fevkalâde şaşırmasına rağmen ne Ali Rıza Bey bir şey soruyor, ne de onlar bir şey söylüyorlardı.

Ayşe heyecanla babasının elini yakalamış, acele acele onu içeri götürüyordu.

Nihayet bahçedeki çardağın altına kurulmuş süslü bir sofranın başında ona müjdeyi verdiler:

Büyük oğlu Şevket müsabakayı kazanmış, yüz lira aylıkla bir bankaya memur olmuş.

Ali Rıza Bey o gün ikinci defa olarak gözlerini

gök yüzüne kaldırdı. Bu ne tesadüfü yarabbi! Yüz lira... Hemen hemen kendi kaybettiği aylığa yakın bir para. Muharebe ederken vurulmuş bir asker gibi kendi düştüğü yerden bir başkasının kalktığını, omuzlarından ağırlığını, elinden silâhını alarak çarpışmağa devam ettiğini görüyordu.

Ali Rıza Bey oğlunu en küçük yaşındanberi "Benden sonra bu ailenin babası sensin; ben ölüncü sen benim yerime geçeceksin!," diye büyütmişti.

İhtiyar adam, oğlunun nahif, kumral başını göğsüne çekmiş, gözlerindeki yaşları bir türlü saklıyamıyordu.

Çocuklar o güne kadar babalarının ağladığını görmemişlerdi. Hepsi bu yaşları sevinçten, iftihadan geliyor, sandılar.

VII

Şevket, Ali Rıza Beyin büyük oğlu idi. Yirmi iki ay evvel bitirmişti. Tahsili oldukça düzgündü. Bilhassa iyi lisan bilirdi. Maamafih bunu bütün gezginci memur çocukları gibi iki üç seneden ziyade devam edemediği mekteplerden ziyade babasının gayretine borçlu idi.

Ali Rıza Bey, bu ilk çocuğu ile, bir çiçek meraklısı bahçesi ile oynar gibi oynamış, onu ancak kendi hayalinde yaşıyan mükemmel insan modeline göre işlemişti. Büyük bir kısmı bugüne, hatta dünyanın hiçbir gününe yarar şeyler olmamakla beraber Şevket pek çok şeyler öğrenmişti. Ali Rıza Beyin fikrinde onun tam bir insan olması için bir de yüksek tahsil lâzımdı. Ne çare ki kader buna müsaade etmemişti. Buna rağmen Şevkete yarım bir eser de denemezdi.

Çünkü bu yaşında değil İstanbulun, Avrupanın yüksek mekteplerinde okumuş gençlerle baş koşuyor, ihtiyar babasının en bunaldığı bir saatte imdadına yetişiyordu. Göklerden gelmiş bir yardıma benzeyen son muvaffakiyet bunun en parlak bir delili idi.

Maamafih Ali Rıza Beyin asıl tesiri Şevketin kafasından ziyade kalbinde olmuştu. İhtiyar memur

dünyada her şeyden şüphe eder, oğlunun ahlakından şüphe etmezdi. Ona göre Şevket dünyanın hiçbir kuvvetinin kırıp kırilemeyeceği bir mücevher parçası idi.

“Altın yaprak,, şirketini bu kadar pervasız bir şekilde tekmelemesinin asıl sebebi de bu çocuğa güvenmesi idi. Maamafih ne de olsa beklediği imdadın bu kadar çabuk geleceğini ümit edemezdi.

Şevket babası gibi mağrurdu. Belki kazanamam, küçük düşerim düşüncesiyle müsabakaya girdiğini ailesinden saklamıştı.

Evdeki aydınlığa, bahçedeki sofraya gelince, bu Şevketin çok eski bir vadi idi. Ali Rıza Bey onu ilk mektebe başlattığı gün: “Şevket büyüyip memuriyete geçtiğin gün senden bir hindi ziyafeti isterim! demişti:

Aradan geçen uzun senelere rağmen çocuk vadini unutmamış, o sabah gazetede Müsabakayı kazananların başında ismini okuyunca ilk işi çarşıya koşup iki hindi almak olmuştu.

Bu ziyafetin hazırlığında büyük küçük bütün ev halkının payı vardı. Hayriye H. büyük kızı Fikret ile mutbakta çalışmış, Leylâ ile Neclâ sofrayı hazırlamışlar, Ayşe komşu bahçelerden demet demet çiçek toplayıp getirmişti.

Ali Rıza Bey biraz evvelki yesini tamamen unutmuştu. Yalnız sofrada kendisi için hazırlanan baş iskemleye oturacağı vakit bir şey düşünerek durdu. Sonra dikkatle oğluna gülümsüyerek:

— Şevket seninle yerimizi değiştireceğiz, dedi. Sen baba, ben ailenin büyük çocuğu olacağız.

Herkes şaşırıldı.

Fakat o inat ediyor, emrediyor; oğlunu kolundan çekerek:

-- Öyle istiyorum.. Bana itaate borçlusunuz..
Diyordu.

Ali Rıza Bey mecburiyetler karşısında, tahtın oğluna terkeden bir hükümdar tavrile Şevketi yerine oturttu. Kendi onun soluna, karısının karşısına geçti

— Ailede, onun yeri er geç orası olacak, diyor du. İşidiyor musunuz çocuklar?.. Zamanı geldiği vaki benim yerime onu baba tanıyacaksınız, onu sayacaksınız.

İhtiyar adam uğradığı felâketi, bu son sözleri söylerken sesine verdiği ağır manadan başka bir şeyle hissettirmede.

Daha bu geceden çoluğu çocuğu telâşa düşürmekte mana yoktu. Bilhassa Şevket sırtına yüklenen ağır mes'uliyeti haber almadan son bir gece rahat ve mes'ut uyumalı idi.

VIII

Ali Rıza Bey karısı ve büyük oğlu ile beraber erken uyanmaya alışmıştı. Üçünün de sokakta ve evde ayrı ayrı vazifeleri olduğu için öyle yapmağa mecburdular.

Fakat kızlara henüz dünya gailisi çökmemişti. Onların birkaç saat yatakta tembellik etmelerinde şimdilik bir zarar yoktu. Artık kendisi evin bu tembelleri arasına karışmış olmasına rağmen o sabah yine güneşten evvel kalkmıştı. Her günkü gibi eline bir kitap alıp pencerenin önüne geçti. Fakat bir türlü okuyamadı. Karısı ateşi yakıp sabah çayını hazırlayınca kadar açık bir sayfanın karşısında düşündü.

Kahvaltıdan sonra Hayriye Hanım kocasının öğle yemeğini hazırlamağa başlamıştı. Ali Rıza Bey kızararak :

— İstemez hanım.. Zahmet etme.. dedi.

Onun vapur işlemecek kadar fırtınalı zamanlarda bile bir gün işinden kalmadığını bilen Hayriye Hanım telâşa düştü:

— Hasta mısın? diye sordu.

— Hayır, gitmiyeceğim.

Ali Rıza Bey bunu söylerken hocasına kızdığı için mektebe gitmek istemiyen suçlu çocuklara benziyordu.

— Niçin?

İhtiyar adam biraz evvel yanına oturduğu Şevketin yüzünü okşadı. Heyecanını belli etmemiye çalışarak:

— Şevkete danışılacak bir meselem var, dedi. Oğlum beni iyice dinledikten sonra hükmünü verecek... O ne derse kabul etmiye razıyım.

Ali Rıza Bey, öyle bir ses, öyle bir tavırla söz söylüyordu ki, karısı ile oğlu bunların şaka mı yoksa sahi mi olduğunu anlıyamıyorlar, birbirlerine bakıyorlardı.

İhtiyar adam vak'ayı olduğu gibi anlattı. Oğlu ile açık saçık şeyler konuşmaya alışık olmadığı için hikâyenin ayıp taraflarına geldikçe gözlerini başka taraflara çeviriyor, sesini ağırlaştırıyordu. Hayriye Hanımın yüzünde şaşkınlıktan başka bir şey okumak kabil değildi. Fakat Şevket babasını dinlerken yavaş yavaş halecanlanıyor; kara gözleri garip bir ateşle parlamaya başlıyordu. Babası: "Bu vaziyet karşısında istifadan başka bir şey yapabilir mi idim?," diye sözünü bitirdiği vakit o, hiç tereddüt etmeden:

— İyi ettin babal.. dedi

Bu seste öyle temiz bir isyan vardı ki, Ali Rıza Bey ağlıya ağlıya oğluna sarılmamak için kendini zor zaptetti.

Mahcup bir tavırla boynunu bükerek asıl sualini sordu:

— Yalnız bir şey var ki, onu da konuşmak lâzım oğulcuğum... Bu şirket benim için son bir ekmek kapısı idi... Beni bilirsin... Kollarımı kavuşturup oturmak istemem... Belki artık iş bulamam.. Kardeşlerin daha meydana çıkmış sayılmaz... Benim tekaüt

maaşın pek az.. Allenin bütün yükü senin omuzlarına yıkılacak... Bu sana ağır gelmez mi?

Şevket babasının bu tereddüdüne adeta isyan etti. Yirmi bir yaşının ölçsüz cesareti ile göğsüne vuruyor:

— Bunu söylemiye nasıl dilin varıyor bab? Benden şüphen mi var? İcap ederse daha başka türlü de çalışırım. Kardeşlerimi nasıl olsa meydana çıkarırım!

Diyordu. Şevket dün gece sofrada babasının yerine niçin oturduğunu şimdi anlamıştı. Vak'aya canı sıkılmak şöyle dursun, bu yaşta bir aile babası mevkiine geçtiği için adeta gururlanıyordu. Baba oğul heyecanla birbirini öptüler.

Ali Rıza Bey biraz sonra karısı ile yalnız kaldığı zaman memnuniyetinden gülerek :

— Bir baba için bu ne saadet! dedi.

Ağır ağır sofrayı temizlemekle meşgul olan Hayriye Hanım başını çevirmeden:

— Evet... öyle... dedi.

Kadının çehresi nednse çatkındı, sözler adeta ağzından dökülüyordu. Ali Rıza Bey kuşkulandı:

— Neye öyle yarım ağızla cevap veriyorsun?.. diye sordu. Hayriye Hanım hafifçe titizleşerek:

— Yarımı bütünü var mı? "Evet.. öyle...," diyorum! dedi.

— Yok ama, bir başka türlü söylüyorsun..

Kadın işini bırakarak Ali Rıza Beye döndü:

— Darılma ama sen ihtiyarladıkça tuhaflaşıyorsun.

— Şuna açıkça bunayorsun desene..

Bunu söylerken karısından bir protesto bekliyordu; fakat o, cevap vermeden tekrar arkasını dön-

dü. İş ciddileşiyor, sebebini bilmediği bir korku Ali Rıza Beyin yüreğini sıkmağa başlıyordu.

Ali Rıza Bey ara sıra merhamet yahut yüz yumuşaklığı sebebiyle birisine para kaptırdığı yahut evine lüzumsuz bir şey satın aldığı zaman garip bir üzüntü duyar, karısı: "Ziyarı yok.. Üzülme, ne yapalım... Olmuş bir şey...." diye teselli etmedikçe bir türlü yüreği rahatlaşmazdı.

Ancak Hayriye Hanım ailenin menfaatine dokunan işlerde hiç şakası olmıyan maddi hesaplı bir kadındı. Kocasını epeyce üzüp yaptığına pişman etmedikçe beklediği teselliyi vermezdi. Hatta bu yüzden aralarında kavga çıktığı bile olurdu. Ali Rıza Bey, yüz yüze kavga etmiye cesaret ettiği tek insan karısı olduğu için, çocuk gibi hırçınlaşır:

— Sen zaten böylesin... İnsanın içine sindirmezsin.. İnşallah geberirim de kurtulursun! diye bağırıp çağırırdı.

Hayriye H. onu bir zaman üzüp bağırttıktan ve yaptığı iyice burnundan getirdikten sonra politikayı değiştirdi.

İhtiyar adam bugün karısında bir şeyler sezindi. Yaptığı şeyin doğru olduğuna zaten içinden kendi de pek inanmıyordu.

Ancak karısının birkaç tatlı sözü idi ki, onu bir dereceye kadar sakinleştirecekti. Fakat aksi kadın Ali Rıza Beyin hayatta en sıkı ve acı bir gününü yaşadığını anlamıyor, kaşlarını çatarak somurtmakta devam ediyordu. Ali Rıza Bey biraz sustuktan sonra:

— Hanım, bana bak! dedi; bugün öyle bir muamele ediyorsun ki ölsem unutamıyacağım.. Yazık sana.

Hayriye Hanım ikinci defa olarak döndü, en şid-

detli azarlardan ziyade tesir edeceğine emin olduğu bir hüznün ve samimiyetle :

— Niçin böyle söylüyorsun Ali Rıza Bey? dedi, seni işiten bir rütpe filân almışsın da seviniyorsun zanneder. Şirketten aldığın yüz on beş lira ile zaten kıt kanaat geçiniyorduk. Bugün onu da elinden kaçırdığını söyledin. Bu bizim için açlık demektir... Sevinip boynuna mı sarılmalı idim?.. Sen de biraz insaf et...

Ali Rıza Bey lâkırdı bulamıyarak gülünç bir surette birkaç kere yutkundu:

— Evet amâ namus... dedi, namusu kurtardık ...

Namus sözü bu saf, temiz ev kadınında her vakit büyük bir tesir ypardı. Fakat açlığın kapılarına vurduğu bu saatte bu kelime onun üstündeki kuvvetini kaybetmiş gibi göründü.

— Ali Rıza Bey insaf et.. Bunca yıllık karınım.. Bana ahlâksız bir kadın gözile bakarsan hem ayıp, hem günah olur... Ben de senin kadar namuslu bir insanım.. Fakat ben senin yerinde olsam çocukların hatırı için buna göz yumardım.

Ali Rıza Bey bu sözler üzerine ateş kesildi:

— Ne dedin bakayım, ne dedin?.. Bir daha söyle.... Böyle bir şeye göz mü yumardın? Yazık... yazık sana!..

Diye bağırmağa başladı. Hayriye Hanım gözlerini tavana kaldırdı:

— Yavaş!.. dedi, çocuklar uyanmasın...

Sonra aynı sakin hüznle devam etti:

— Evet Ali Rıza Bey! Sen ne dersen de.. Onların hatırı için ben her şeye katlanırdım. Çünkü ekmezsiz kalırsak onların namusu tehlikeye girer..

Bu söz Ali Rıza Beyin kafasına bir sopa gibi indi. Bir gün evvel şirkette bir başkasından işittiği sözü hatırlıyordu: "Parasız namus nihayet bir iki göbek dayanır.. Hemen birbirinin aynı olan bu iki söz iki dünya kadar birbirinden ayrı iki insanın ağzından çıkmıştı. Hangi korkunç kuvvetti ki bu iki ayrı insanı birbirlerini tanımadan, aynı dilden konuşmaya sevk ediyordu?"

Ali Rıza Bey karmakarışık zihninde bu muam-maya bir cevap ararken kadın acı söylemeye devam ediyordu:

— Darılma Ali Rıza Bey... Kalbimde ne varsa söyleyeceğim.. Sen çocuklarının menfaatini daima vehimlere feda ettin. Onlar on beşer, yirmişer yaşlarına geldikleri için vazifeni bitmiş sanıyorsun.. İş öyle değil.. Asıl Vazifen şimdi başlıyor.. Onlar eskiden mini mini bebeklerdi.

Otur dediğin yerde otururlar, "ye," dediğini yerlerdi. Ellerine kırk paralık bir düdüğü, kırık bebek versen dünyayı vermişsin gibi bayram ederlerdi. Bu çocukların herbiri şimdi büyük bir insan oldu.. Her şeyi anlıyorlar, istiyorlar.. Her birinin ne arzuları var? Bilmem ama galiba onların terbiyelerinde de yanlışlık oldu.

— Çıldırılmışın Hanım.. Benim çocuklarım öyle melekler ki..

— Onu ben de inkâr etmiyorum.. Çocuklarımız şimdiki halde melek gibi çocuklar.. Fakat bir yandan da zihinlerini çok açtık.. Dedğim gibi her şeyi görüyorlar, istiyorlar.. Bu hal ile acaba ilerde de melek gibi kalacaklar mı? Kalsalar da içlenmeyecekler mi? Sen şimdiye kadar dışarda çalışıyordun. Evinin içini, çocuklarını pek yakından görmüyordun.. İşte sana

haber veriyorum Bey.. Çocuklarımız için tehlike var.. Benden günah gitti.

Ali Rıza Bey bu davanın öyle kavga gürültü ile halledilecek bir iş olmadığını anlamıştı. Şimdi yalvarıyordu:

—Kuzum Hanım... Çocuk olma... Bu cihetleri ben de düşünmedim değil.. Fakat oğlumuzu işittin. Yavrum! kardeşleri için her fedakârlığa hazır.. Ondan şüphe etmezsin değil mi?

—Doğrusunu istersen şüphe ederim Ali Rıza Bey.. Ne olsa o da genç bir çocuk... Onun da kendine göre arzuları olacak... Hem olmasa bile parmak kadar çocuğun boynuna yük olmak günah değil mi?

Bu karı koca bir sene münakaşa etseler bu noktada anlaşamazlardı. Ali Rıza Bey muhakkak, babalarının en iyisidi. Kendi yüzünden çocuklarının herhangi birine en küçük bir zarar gelmesine razı olmazdı, Fakat o, çocuğunu kendi yerine aile reisi yapmakla ona dünya saadetlerinin en büyüğünü verdiğine kanıdı. Aile reisliği onun gözünde hükümdarlık gibi bir şeydi,

Binaenaleyh Şevketin aile yükünden şikâyet etmesi kıral olan bir insanın başına giydiği tacı ağır bulması nev'inden anlaşılmaz bir şeydi.

Fakat Hayriye Hanım bu yüksek hikmetleri işlenmemiş saf kafasına bir türlü aldırıyor, dakikadan dakikaya artan bir heyecanla ateş püskürüyordu.

—Saçım ağarıncaya kadar sana çocuk gibi inandım.. Ne bileyim "saçlı sakallı, okumuş yazmış adam.. Elbet bir bildiği var,, diyordum.. Artık yeter.. Mademki bu işi bırakmak namus icabı imiş.. Bırak.. lâkin unutma ki pahalılık günden güne artıyor.. Bak artık saklamıyorum. Melek gibi çocukların zaptedil-

mez hale geliyorlar. Yokluk yüzünden evlâtlarım birer birer dökülmeğe başlarsa iki elim, on parmağım yakandadır. Ölüp gitsen bile seni mezarında rahat bırakmam...

Kadın artık çocuklarına işittirmekten korkmıyarak yüksek sesle ağlıya ağlıya mutbağa gitti. Ali Rıza Bey olduğu yerde donup kaldı.

Demek ki bunca senelik kuzu gibi yumuşak başlı karısı da nihayet isyan bayrağını açmıştı.

Elinde bir kova, bahçede dolaşıyor, çiçeklerin dibini eşeliyor, zerzevatlara su veriyor, fidanların böceklerini ayıkliyordu. Fakat aklında yalnız çocukları vardı. Karısı şüphesiz cahil bir kadındı. Fakat telâşi pek sebepsiz görünmüyordu. Söylediği sözler yabana atılacak şeyler değildi. Çocukları hakikaten tehlikede midir? Daha fenası karısının söylediği gibi acaba onların terbiyesinde bir yanlışlık olmuş mu idi? Evvelâ büyük kızı Fikreti gözünün önüne getirdi.

Bu, on dokuz yaşında ufak tefek bir kızdı. Fakat otuz yaşındaki bir insandan daha ağırdı.

Evde annesi için en kıymetli bir yardımcı, aralarındaki chemmiyetsiz yaş farkına rağmen kardeşleri için bir ikinci anne idi. Fikret güzel değildi. Fazla olarak sağ gözünde bir leke vardı. Bu leke zavallı kızın iç Anadolu memlektlerinden birinde çektiği uzuu bir göz hastalığından yadigârdı. Ali Rıza B. o vakit bir yolunu bulup çocuğu İstânbula atsaydı belki bir çare bulunurdu. Ne yazık ki bu hastalık başının ve işlerinin en karışık bir zamanına rasgelmişti.

Fikrette öyle emsalsiz bir ahlâk güzelliği vardı ki onun bütün kusurlarını kapardı.

Hatta Ali Rıza Beye göre o leke bile kusur sayılmazdı. Bilâkis bu, çehreye getirdiği mazlumluk, yüreğe

verdiği rikkatle bir ayrı güzellik bile teşkil ederdi. Ne çare ki herkes, bahusus evlenecek gençler onu kendi baba gözile göremezlerdi.

Ali Rıza Bey Fikreti de hemen oğlu kadar ihtimamla yetiştirmeye çalışmıştı. Yalnız o, kızdı; kardeşi gibi hayata atılacak değildi. Pratik bilgilere ihtiyacı pek olmayacaktı. Bunun için Ali Rıza Bey ona daha ziyade süs ve fantezi mahiyetinde şeyler öğretmişti.

Genç kız hasta gözül için bir tehlike teşkil edecek kadar çok kitap okurdu. Bunların ekserisi romandı.

Ali Rıza Bey kızının meşhur san'atkârlardan, meşhur eserlerden bahsettiğini, hayat hakkında ağır başlı mütalâalar yürüttüğünü gördükçe iftiharından ağzı kulaklarına varırdı.

Kızının, yüzündeki bütün kusurları affettirecek kadar zeki, malûmatlı olmasını istemişti. Çok şükür bu arzusunda muvaffak olmamış denemezdi. Fazla olarak onu annesi derecesinde iyi bir ev kadını olarak da yetiştirmişti. Çocuğunun bugün hiçbir eksigi yoktu. Herhangi bir erkeği tam manasile memnun etmeğe muktediri. Ancak...

Ali Rıza Beyin zihninde üzücü şüpheler uyanmağa başlıyordu:

Evet kızın hemen hiçbir kusuru yok sayılırdı. Fakat onu anlayacak erkeği nereden, nasıl bulacaklardı? Günden güne artacak fıkralıkları bunu bir kat daha güçleştirmeyecek midir?

Her gün etrafında bir takım gençler görüyordu. Bunların çoğu ağız birliği etmiş gibi evlenmekten korku ve yahut alay ile bahsediyorlar; birçoğu da bunu bir ticaret işi addettiklerini yani paralı kız ara-

dıklarını açıkça söylüyorlardı. Evet karısı pek haksız değildi. Fikret galiba yanlış terbiye edilmişti. Çirkin bir kalbin içine uyanık bir ruh koymak niçin? Beğenilmediğini; her yerde, her şeyde ihmal edildiğini daha çabuk farketmiş mi? Çirkinin ağzındaki güzel söz âcizin ağzındaki haklı söz kadar boş, fayasız bir şeydi.

Ali Rıza Bey bu nokta üzerinde düşündükçe içindeki şüpheler kuvvetleniyordu: Evet Fikret yanlış terbiye edilmişti. Bu çirkin kız ne kadar anlarsa o kadar istiyecek, neticede o kadar ıstırap çekecekti. Keşke onu hayatta bir erkek gibi çalışıp çarpışacak dişli, tırnaklı, duygusuz ve fikirsiz bir kız olarak yetiştirseydi.

Çocuğu gerçi bugünkü emsalsiz Fikret olmaz, kendisi bugün onu "kızım," diye düşünürken duyduğu saadetten mahrum kalırdı. Fakat ne ziyani var. O mes'ut olurdu ya!

Ali Rıza Bey Fikretten sonra Leylâ ile Neclâyı gözünün önüne getirdi. Onlar ablaları kadar zeki değildiler. Fakat tam manasile güzeldiler. Leylâ on sekizini sürüyordu.

Neclâ on altıya daha yeni basmıştı. Bu zamanda onlara aklı başında, helâl süt emmiş birer koca bulmak ta mesele idi. Maamafih bu, o kadar güç değildi.

Zemane gençleri Fikretteki ruh güzelliğinden bir şey anlamıyabilirlerdi. Fakat Leylâ ile Neclâ yüzleri sayesinde nasıl olsa kendilerini satarlardı. İş o güne kadar bu temiz, fakat her genç kız gibi zayıf ve hoppa çocukları etraftaki görünür görünmez kazalardan muhafaza etmekte idi.

Ayşeye gelince, Ali Rıza Bey onun ötedenberi kardeşlerinin malı addetmiye alışmıştı. Kendi olsada, olmasa da Şevket onu daima himaye etmiye mukteditirdi.

İhtiyar baba o gün bahçe ile uğraşırken mütema-diyen bunları düşündü.

IX

İlk tekaütlük ve işsizlik günleri...

Bugünün er geç gelip çatacağını, her çalışkan insan gibi bir gün kendinin de çürüklüğe atılacağını biliyordu. Fakat o, bu günleri büsbütün başka türlü düşünmüştü.

Tekaüt olduğu zaman çocuklarına karşı bütün vazifelerini bitirmiş, onların hepsini ev bark sahibi etmiş olacaktı.

Gözlerini kapayıp ilerisini düşündükçe daima şu rüyayı görürdü: Tek tük toronlar doğmaya, yetişmeğe başlamış, kendi havalarında olan genç babalar, cahil anneler bu çocukların bütün yükünü onunla karısının üstüne yıkmışlar. "Sen misin artık hayattan çekildim, bir köşede ölümü beklemekten başka işin kalmadı,, diyen, al bakalım, diyorlar.

Büyük babanın artık başını kaşımaya vakti yoktur. Kâh çocukları kırdâ oynamağa götürüyor,kâh onlara ocak başında masallar söylüyor. Sonra biraz kabalıklarına ailenin tarihini öğretmek; vaktile babalarına, analarına olduğu gibi onlara da fazilet,doğruluk dersleri vermek lâzımdır.

Hâsılı bu zamanlar o kadar işle, gürültü ile doluyor ki, vakit saat gelince ölüm döşegine yatmaya vakit bulmıyor, çocukların düdüğü sesleri,davul, tram-

pet patırtıları içinde, belki, farkında olmadan, ölüyor. Bir insan için saadetin bundan büyüğü düşünülür mü?

Bu rüya şimdi tam manasile rüya olmuştu.

Ali Rıza Beyin ötedenberi en büyük şikâyetlerinden biri de kitap okumaya vakit bulmaması idi. Her zaman okuduğu sayfanın en tatlı yerinde bir iş çıkardı. Hele sabahları karısının "Haydi Ali Rıza Bey, vakit geldi; vapura yetişemiyeceksin," diye Azrail gibi başına dikilmesi o kadar zıddına giderdi ki.

Ali Rıza Bey kitabını kaparken daima "Ah bir tekaüt olsam," diye söylenirdi. İstedığı gün gelmişti. Artık karısı "Haydi Ali Rıza Bey.. kitabı bırak," diye onu rahatsız etmiye gelmiyordu. Fakat aksiliğe bakın ki artık kitaplarda eski tat kalmamıştı.

§

Karısının ilk günlerdeki çatkınlığı, titizliği bir türlü geçmiyordu.

Ali Rıza Bey evvelâ uzun müddet onunla dargın durmuş, fakat karısının aldırmadığını görünce yine kendiliğinden barışmıştı.

Hayriye Hanımın bu hareketi kadar ona dokunan bir şey yoktu. Bir gün ona:

— Yazık Hanım sana... Demek sen bana sırf memuriyetim için, kazandığım para için ehemmiyet veriyormuşsun, dedi.

Onun kızımıya bile lüzum görmeden dudak büktüğünü görünce yalvarır gibi bir tavır aldı:

— Biz hayatta iki silâh arkadaşı gibi idik. Elimden silâhımı aldıkları bir zamanda beni arkadan vurmak doğru mu?

Bu sözü uzun zamandanberi zihninde hazırla-

mıŖtı. Öyle sanıyordu ki karısı bunu iŖitince ağlı-
yarak boynuna sarılacak ve aralarındaki ihtilâf
nihayet bulmuŖ olacak. Fakat aklınca çok müessir
olan bu söz Ali Rıza Beyin yalnız kendi gözlerini
yaŖarttı. Hayriye Hanım bilâkis çok hissiz bir bakıŖ,
kapalı bir çehre ile omuz silkti;

— Ne yapalım... Kendi düşen ağlamaz.

X

Ali Rıza Beyin bütün tekaüt memurlara benzemesi için bir ay kâfi geldi.

Dönerken eskiliği görünmiyen araba tekerlekleri gibi onun da işlerken görünmiyen ihtiyarlığı birdenbire durunca, bütün haraplığı ile meydana çıktı. İki yanında boş yere sallanan kollarının ağırlığı omuzlarını çökertmiye, sırtını kamburlaştırmıya başladı.

Kılığı, kıyafeti bozuldu. Pantolonunun dizkapakları, kollarının dirsekleri sarktı. Halbuki eskiden ne kadar güzel ve temiz giyinen bir adamdı. Üstündeki tozlar artık süpürülmekle gitmiyor, elbiselerine işlemeğe başlıyordu. Sabahları yine güneşle beraber kalkıyordu.

Fakat o saatlerde artık eskisi gibi tazelendiğini duymıyor; bilâkis gökyüzünde güneşin o gün geçeceği yolların uzunluğuna baktıkça vücudünde derin bir yorgunluk duyuyordu. Ne kitaplarında, ne bahçesinde artık eski renk kalmıştı. "Bahar geldi, kuşlar yine eskisi gibi ağızlarını açıp kapatıyorlar; fakat neden acaba sesleri çıkmıyor?," diye şaşan sağır gibi o da "Benim başıma ne geldiği malûm; fakat kitaplara, çiçeklere ne oldu?," diye düşünüyordu.

Maamafih alışkanlık kuvvetile yine divanlarını ka-

rıştırıyor; bahçeyi kaplıyan fena otları yoluyor, çiçekleri sulamakla uğraşıyordu. Fakat aradan uzun zamanlar geçti hissile başını kaldırıp güneşini yine olduğu verde görünce ne yapacağını şaşırıyordu. Sabah akşam vapur saatlerinde sokak kapısına çıkmayı adet etmişti. Elleri arkasında, bahçe duvarının boyunca ağır ağır gidip gelir, havada leylek sürülerinin uçtuğuna bakan kırık kanatlı bir leylek mahzunluğu ile memurların kafile kafile işlerine gidip gelmelerini seyredirdi.

Ali Rıza Bey ötedenberi kahvelerin, gazinoların baş düşmanı idi. Memurluğu zamanında mütemadiyen: "Nedir bu miskinhaneler efendim?.. Elimde kuvvet olsa bunların hepsini kaptırım!," diye söylenmişti.

Onların: işi, ekmeği ve evinde rahatı olmıyan zavallı tekaütler için ne bulunmaz teselli köşeleri olduğunu şimdi anlıyordu.

Evvelâ Çamlıcaya yahut Üsküdar çarşısına doğru yaptığı uzun yürüyüşler esnasında kır kahvelerinde dinlenmekle başlamıştı. Sonra yavaş yavaş çarşı ve mahalle kahvelerine alıştı. İlk zamanlarda kendi kendine bir köşeye çekilerek gazete okuyordu. Buraların daimi müşterilerine karşı duyduğu tikslenme hâlâ geçmemişti.

Kat'iyyen onların aralarına karışmamak azmindeydi. Kendisi buralarda hiçbir zaman seyirciden başka bir şey olmıyacaktı. Neler görüp işitiyordu. Öyle yaşlı başlı erkekler vardı ki evlerinin iç yüzünü hiç sıkılmadan anlatıyorlar, karılarını çekiştiriyorlar, çocuklarından dert yanıyorlar, ne yediklerini, hatta bazan, hiç yiyecek bulamıyarak aç kaldıklarını söylüyorlardı.

Bazıları mütemadiyen tavla, iskambil, oynuyorlar,

arada bir durarak ağıza alınmıyacak küfürlerle birbirlerine sataşıyorlar, sonra hiçbir şey olmamış gibi oyunlarına devam ediyorlardı. Hatta bir gün, vaktile büyük işlerde bulunmuş bir tekaüdün dayak yediğini görmüştü.

Ali Rıza Beye göre bu adamın bu rezaletten sonra artık insan içine çıkamaması, hatta arından ölmesi lâzımdı. Halbuki ertesi gün onu aynı kahvede, hiçbir şey olmamış gibi, tavla oynar bulmuştu.

Evvelâ dertleşmek için adam arıyan bir iki biçireyi dinledi. Sonra yavaş yavaş ahbablar çoğaldı. Maamafih gurur hâlâ devam ediyordu.

Başkalarını her zaman dinlediği halde kendi derdine dair bir tek kelime söylemiyordu.

Nihayet anladı ki bu kahveler işsizlikten ve aile dirsizliğinden doğan ıstıraplara karşı sığınılacak yegâne mabetlerdir. Onlar da olmasa, mütekaitler için ölmekten başka yapılacak iş kalmıyacaktır.

XI

Ali Rıza Beyin de nihayet bir kahvesi ve sekiz on yaşlı mütekaitten mürekkep bir gurubu oldu. Ne yapsın vak'aların önüne durulmazdı ki...

Bunların hemen hepsi geçinme cihetinden sıkıntı çeken ihtiyarlardı. Hayatları karınca gibi mütemadiyen çalışmakla geçmişti. Fakat akibetleri nedense karıncanıninkine değil, agustosböceğinininkine benzemişti. Tekaüt aylıkları, günün ihtiyaçları karşısında deve-de kulak gibi kalıyordu.

Bunların ekserisi temiz, namuslu adamlardı. Fakat bir kısmı "Elimize fırsat geçtiği vakit neye çalışmadık!," diye hayıflanıyor; bir kısmı: "Çalamazdık; fakat mademki sonu böyle olacaktı vaktimizi daha hoş ta mı geçiremezdik? Geceli gündüzlü çalışıp çabaladık; bizi limon gibi sıkıp suyumuzu aldıktan sonra posamızı attılar," diyorlardı.

Ali Rıza Beye kendi gibi onlara da için için acıyordu. Fakat sözlerine hak vermiyordu. Hatta bu yüzden ufak tefek münakaşalar bile oluyordu.

O, gerçi bu şeylerden bir netice beklemezdi, ama vakit geçiyordu.

Ali Rıza Bey, yeni arkadaşlarından ucuz alışveriş usulleri hakkında bazı faydalı şeyler öğrendi.

Kömürü, eti, yağ ve zerzevatı nerelerden nasıl almalı? Yalnız öğrendiği usullerin hepsini tatbika imkân yoktu. Çünkü esnafla lâübali olmak, onlara kâh aksilik, kâh dalkavukluk etmek lâzım geliyordu. Bunlar hiçbir zaman Ali Rıza Beyin ağır tabiatına uyacak şeyler değildi. Bir gün uzun zaman belediye reisliklerinde bulunmuş bir arkadaşile çarşıya çıkmıştı. Zerzevat alacaklardı. Pazarlık esnasında kavga çıkmış, dükâncı eski belediye reisinin elindeki kabakları çekip almış: "Git işine ihtiyar... Sen alış veriş değil eğlenceye çıkmışsın.. Paran yoksa çayır-dan ot topla da onları yel., diye adamcağızı göğsünden ittiği gibi zerzevat küfelerinin içine yuvarlamıştı. Ali Rıza Bey utancından yerin dibine girmiş, bir daha kimse ile çarşıya çıkmağa tövbe etmişti.

✱

Ali Rıza Bey tekaüt arkadaşlarından hemen hepsinin evlerinden şikâyet ettiklerine dikkat etti. Demek bu cihetten de yalnız değildi. Kavga bu fakir tekaütlerin evini, bir salgın gibi kasıp kavuruyordu. Ali Rıza Bey bu geçimsizliklerin hep aynı sebepten "şeraiti iktisadiye,, den, mel'un kuvvetten ileri geldiğine artık iman etmişti.

Zavallı ihtiyarlar sabah oldu mu bir yangından kaçır gibi, kendilerini evden dar atıyorlar, gece yarısına kadar kahvede oturuyorlar, kavga ediyorlar, uyukluyorlardı. Halbuki, onlar sıcak bir aile ocağına şimdi her zamandan ziyade muhtaçtırlar. Hep bu ihtiyarlık günlerini düşündükleri içindi ki ailenin bin türlü zahmetlerine şimdiye kadar hiç şikâyetsiz katlanmışlardı. Ne ummuşlar, ne çıkmıştı! Ya Allah esirgesin bu kahveler de olmasaydı?

Ali Rıza Bey bu kahvelerde neler gördü, neler

dinledi! En garibi bu ihtiyarların ekserisi şimdiye kadar en çok neden korkmuşlarsa ona uğramışlardı. Meselâ bütün hayatında borç etmekten delicesine ürkmüş bir eski kalem müdürü vardı ki, aylık kağıdını bir türlü sarrafın elinden kurtaramıyor; ödemesine imkân olmıyan bakkal, kasap borçları için hapse girmeğe hazırlanıyordu. Alacaklı esnaf iki defa kapısı önünde bağırıp çağırmağa başladığı zaman ölecek gibi olmuştu. Fakat şimdi aldırıyor, hatta hapis tehlikesini bile feylesofça bir tevekkülle karşılıyordu: "Ne yapalım... Heriflerin hakkı kalmasın. Borcumuzu parâ vermekle ödeyemiyoruz; bari hapis yatmakla ödeyelim. Hoş hapislik benim için pek korkulacak ceza da sayılmaz ya!.."

Yine bir eski malmüdürü vardı ki, gençliğinde delice titizliğile şöhret almıştı. Ayagından çıkmış bir çorabı yıkanmadan bir daha giyemezdi. Şimdi bu adamcağızın yakasında bitler geziyordu. Karısı iki sene evvel kötürüm olmuştu. Evinde başka kimsesi yoktu. Bütün işler onun üstüne yıkılmıştı. Fazla olarak ta gece gündüz hasta kahrı çekiyordu.

Bir üçüncüsü her akşam gelininden, damadından dayak yer, "Bir daha bu eve dönersem bana lânet olsun!," diye elinde bir bohça ile kahveye gelirdi.

Fakat müşterilerin dağılmasına yakın uyku bastırınca, gecenin ayazı romatizmalı ayaklarını sızlatmaya başlayınca kararını değiştirir, yine bohçası kolunda, kös kös evin yolunu tutardı. Maamafih ona acımaktan ziyade gülerler: "Ettiğini çekiyor!," derlerdi. Bu, bir dereceye kadar doğru idi. Eskiden uzun seneler askerî rüştiyelerde hocalık etmiş olan bu adam kim bilir nekadar çocuğun canını yakmıştı!

Kahvenin müşterileri arasında bir de Sermet Bey

isminde bir eski vali vardı. Fakat bu öteki tekaütler gibi değildi. Bilâkis kıyafetinden, sözlerinden, hali vakti yerinde bir adam olduğu anlaşılırdı.

Sermet Bey memurluk hayatında doğruluğu ve namusu ile şöhret almış bir adamdı. Yetmiş yaşına rağmen kırmızı çehresi alabros beyaz saçları, tertemiz kıyafetile dımdık durur, yüksek sesle konuşurdu.

Herkes gibi Ali Rıza Bey de bu adama evvelâ ehemmiyet vermiş, sözlerini hürmetle dinlemişti. Fakat sonradan Sermet Bey hakkında fena şeyler işitti; bu kibar kıyafetli adamdan öteki bitlenenler ve dayak yiyenlerden daha çok iğrenir oldu. Söylenildiğine göre bu adamın kızları sağlam ayakkabı değildi. O burada yine eskisi gibi yüksek sesle ahlâktan, faziletten bahsederken evinde tüyler ürpertici kepazelikler oluyordu. zaten bu kadar temiz giyinmesinin sebebi de bundan başka bir şey değildi.

Bazıları Sermet Beyin hiçbir şeyden haberi olmadığını söylerlerdi. Bazılarına göre ise bu adam çoluk çocuk ağzına düşen bu rezaletleri sezinlemeyecek kadar ahmak, evde oluk gibi akan paranın membasını keşfedemeyecek derecede bunak değildi. Domuz gibi her şeyi biliyordu.

Ali Rıza Bey bu dedikodulara karışmaktan fevkalâde çekinmekle beraber bir gün korka korka dedi ki:

— Bu ikinci ihtimal bana zayıf geliyor.. İnsan böyle şeyi bilir de nasıl tahammül eder?

Gülüştüler. Allah ne verir de kul götürmezdi?

Adamcağız ilk zamanlarda, hiç şüphesiz, bir parça sıkıntı çekmişti. Fakat sonra yavaş yavaş alışmıştı.

Hasılı bu kahvenin vak'aları Ali Rıza Beye kısa bir zaman için de olsa kendi dertlerini unutturuyordu.

XII

Fıkrahak Ali Rıza Bey için ne güzel bir mektep olmuştu. Her şeyi hakiki rengile, hakiki çehresile görmeye başladı. Artık kimse bu parasız ihtiyara kendini olduğundan başka türlü göstermek için canını sıkıntıya sokmıyordu. Hatta çocukları bile...

Fikrette kendisine karşı garip bir uzaklık ve soğukluk hissediyordu. Bu çocukta için için anlaşılmaz bir şeyler geçiyordu. Artık babasına sokulmuyor, ona eskisi gibi inanmadığını açıkça gösteriyordu. Halbuki Ali Rıza Bey bu sıkıntılı zamanlarda bu nazik ve ağır çocuktan neler ummuştu!

Leylâ ile Neclâyâ gelince: onlar da hemen hemen aynı halde idiler. Görünüşte babalarına karşı hiç bir yolsuzlukları yoktu. Fakat bilinmez bir sebepten ona kinlenmiş gibi gözgöze gelmekten çekiniyorlar, o daha ağzını açarken işitecekleri şeylere inanmağa evvelden karar vermiş gibi inatçı bir tavırla başlarını öte tarafa çeviriyorlardı.

Ali Rıza Bey bu maceraya atılırken en ziyade çocukları üstündeki nüfuz ve tesirine güvenmişti. Bu öyle bir dalga idi ki ancak evin içinde herkes kendisine inanır ve itaat ederse atılması mümkün olurdu.

Halbuki onlar daha ilk sarsıntıda dağılıyorlar, büyük felâketin karşısında onu yapayalnız bırakıyor-

lardı. İhtiyar adam bu bozgunu evvelâ Hayriye Hanımdan bilmiş. ve: "Kendi ettiği yetmiyormuş gibi evlâtlarımı da zehirliyor, bana karşı kıskırıyor!," diye karısına kinleniyordu. Fakak sonradan anladı ki yok yere o fakirin günahına girmiştir. Çocukları teşvik etmek şöyle dursun, belki onu böyle acı ve hırçın yapan bilâkis çocuklardır. Bu fikri kuvvetlendirecek başka bir şey de vardı. Hayriye Hanım kocasına uzak durmakla beraber ev kadını vazifelerini hiç ihmal etmiyordu.

Zaten ötedenberi iktisada son derece riayet eden bir kadındı. Şimdi bunu adeta hasislik, çingenelik derecesine çıkarmıştı. Bu erkek böyle hakir bir zamanında, karısından daha ne bekliyebilirdi.

Oğlu Şevkete gelince, ihtiyar baba için dünyada teselli ve saadet namına yalnız o kalmıştı. Bu Şevket ne fevkalâde bir mücevher çıkmıştı. Genç adam babasının gözünde yavaş yavaş bir ilâh mertebesine çıkmaya başlıyordu.

Ali Rıza Beyi yakan ateşi şimdilik yalnız o anlıyordu. Ailenin bütün yükünü üstüne aldığı, en acı titizliklere hak kazanacak kadar yorulup asebileştiği halde terbiyesini bozmıyor, sırası düştükçe babasının dizlerine oturup sakallarını okşiyarak onu teselli ediyordu:

— Korkma baba.. Ben hiçbir zaman ümitlerini boşa çıkarmıyacağım. Göreceksin ne kadar iyi olacağız, sonunda ne kadar rahat edeceğiz.. Her şeyden evvel kardeşlerimi yerleştirmeliyiz. Biz bize kaldıktan sonra kolay. Seninle annemi nasıl olsa mes'ut edebilirim.

Şevket, kardeşlerinin hepsini ayrı ayrı düşünüyordu; evde ihmal ettiği yalnız bir kişi vardı: Kendisi.

Ali Rıza Bey bir gün onun ağzını aradı:

— Benden saklama Şevket; dedi, elbette sen de bir şeyler olmak istiyordun.. Bu felâket başımıza gelmemiş olsaydı ne yapacaktın?

Şevket derin derin düşündü:

— İyi bir mimar olmak isterdim, baba.. Büyümek, para kazanmak, şöhret kazanmak isterdim.. Fakat ne yapalım.. Kısmet değilmiş...

Belki daha fazla söyleyecekti, fakat babasının gözlerindeki acıyı gördü. Gülerек sözünü değiştirdi:

— Maamafih bunu öyle ehemmiyetli bir arzu sanma, dedi ben şimdiki hayatımdan da çok memnum.. Hem gencim; işlerimiz düzelirse belki buna da vakit kalır..

Ali Rıza Bey oğluna inanmış göründü.

Sözü değiştirdiler; başka şeyler konuşmaya başladılar.

Kahvedeki tekaüt arkadaşlardan bazıları ibadette bir teselli keşfetmişlerdi. Ali Rıza Beyin ibadeti oğlunu düşünmekti. Zaman zaman içindeki ümitsizlik dayanılmaz bir dereceye çıktıkça Şevketi aklına getirir, içine bir mabet serinliği çöktüğünü duyardı.

Bir gün bunu gözlerinde saklanamamış yaşlarla Şevkete de itiraf etti:

— Oğulcuğum, ben kendimi faziletli bir insan sanır, budala gibi gururlanırdım. Meğer ben senin yanında hiç kalyormuşum, dedi.

Şevket şaşırdı:

— Ne söylüyorsun baba.. Dünyada senin gibi insan tasavvur edilir mi? Ne çocukluk? diye gülmiye başladı.

Ali Rıza Bey inat ile başını salladı:

— Ben senin yanında hiç kahrım oğlum, dedi, “niçin?,” dersen ben yaşadığım müddetçe zaten bir şey duymadım, istemedim.. Halbuki sen çok hisli bir çocuksun..Her şeyi anlıyorsun, istiyorsun... Böyle olduğu halde istediklerinden kendi ihtiyarınla kendini mahrum ediyorsun. Aramızdaki fark bu, yavrucum... Bunun içindir ki sen benden çok yükseksin..

XIII

Evde çocuklar arasında hafiften hafife kavgalar başlamıştı. Bu, evvelâ gizli oluyor ve Ali Rıza Bey hakikî sebepleri keşfedemiyordu.

Bir gün Fikret kardeşlerine çıkışıyor, ikinci günü Leylânın odasında ağladığı işitiliyor, üçüncü gün Neclâ yemeğe inmiyordu.

Hyriye Hanım artık şimdi bütün bütün yanına varılmaz bir hale gelmişti. Ali Rıza Bey mutlaka aksi bir cevap alacağını bildiği için artık ona hiçbir şey sormağa cesaret edemiyordu.

Gitgide gürültü büyüdü. Kimse kimseden çekinmez oldu. O vakit ihtiyar, çocuklarını ikiye ayırmış gördü: Bir yanda Fikret, bir yanda Leylâ ile Neclâ.

Bu, artık evde bir baba nüfuzu, hürmet edilecek bir reis kalmadığını gösteren en güzel bir delildi.

Leylâ ile Neclâ ailenin yaşayış tarzını beğenmiyorlar, yenilik, eğlence ve daha birçok şeyler istiyorlardı.

Bu iki kız, öteki kardeşlerine nispetle daha hoppa, nazlı ve şımarık büyümüşlerdi. Ali Rıza Bey onların fikrî terbiyesile fazla meşgul olmuştu.

Bu kadar güzel kızları mümkün değil uzun zaman kendilerine bırakmazlardı. Daha, nihayet, uç beş sene misafirdiler.

Ali Rıza Bey "Leylâ ile Neclâ namuslu bir kadın olarak yetişirlerse kâfidir," derdi. Bütün tedbir onları kapalı büyütmeekten ibaret kalmıştı. Kızların fazla sokağa çıkmasına ağırbaşlı tanınmıyan ailelerin kızlarıyla arkadaş olmasına izin yoktu. Karısına daima: "Bu yaşta çocuklar için güzellik en büyük tehliktir. Gözünü iyi aç!," diye tenbihler verirdi. Maamafih bu sıkıntının da bir aksi tesir yapmasından korktuğu için evde onları fevkalâde okşamıştı. Bir dedikleri iki olmazdı.

Son zamanlarda karısıyla çıkan kavgaların birçoğu bu yüzdendi. Hayriye Hanım Leylâ ile Neclâ için fazla para sarfedildiğinden şikâyet ettikçe Ali Rıza Bey: "Senin aklın ermez Hanım! Çocukları eve kapıyoruz... istediklerini yedirmezsek olmaz... Sonra evden, ev hayatından nefret ederler.. Keşki elimizden gelse de onları evin içinde daha fazla memnun etmenin yolunu bulsak!," derdi.

Babada para ve kuvvet bulunduğ müddetçe mesele yoktu. Fakat şimdi iş değişmişti. İdare Hayriye Hanıma geçmişti. Kızlar artık eskisi gibi annelerinin sıklığından şikâyet için, Ali Rıza Beye koşmıyorlardı. İhtiyar babada nasihatten başka verilecek ne kalmıştı ki?

İlk çarpışma Hayriye Hanımla ortanca kızları arasında oldu. Kadıncağz Leylâ ile Neclânın göz yaşlarına ve hırçlıklarına epeyce zaman mukavemet etmişti. Ağırbaşlı Fikret gürültünün bu son safhasında annesine gizli gizli yardım ediyordu. Sonra ihtiyar kadında yorgunluk ve bozgunluk alâmetleri belirdi.

İlk yetişmiş evlâdın geceli gündüzlü ağladığını görmek dayanılır şey mi idi? "Hayriye Hanım Leylâ

ile Neclâmın tuvaletleri için evin en zarurî masarısını kırpmağa başladı. Nihayet yavaş yavaş hesabını şaşırdı. Bu defa Fikret annesinin bu zafını tenkit etti. "Onları memnun etmek için bizi ihtiyaç içinde kıvrandırmaya, evi felâkete sürüklemeye hakkın yok anne!.., demeğe başladı.

Hayriye Hanım kendini müdafaa için Leylâ ile Neclâyı da müdafaaya mecbur oldu: "Onların da hakkı var.. Herkesin kızı gibi onlar da giymek ister.. süs isterler!.., dedi.

Fikret o vakte kadar küçük kardeşlerine kendi çocukları gözile bakmıştı. Bu, onda, babasının mütemadi telkinleri neticesinde doğup büyümüş bir duygu idi.

Fakat asıl anne Leylâ ile Neclâyı bu şekilde müdafaa edinince Fikret dayanamadı:

— Peki ya biz? Biz köpek yavruları mıyız anne? Haydi ben kendimi hesaba katmayım... Ayşeye günah değil mi?

Diye isyan etti. O zamana kadar surat asmalar, gizli ayılıp bayılmalar, sessiz göz yaşarile devam eden kavga böylece açığa vurmuş oldu. Partiler ayrıldı, karşılıklı atışmalar başladı. Bir yanda Leylâ, Neclâ, Hayriye hanım, öbür yanda Fikret ile Ayşe vardı.

Yalnız iki tarafın kuvvetleri müsavi değildi. Ayşe pek küçük olduğu için Fikret yalnız sayılırdı. Genç kız Şevket ile Ali Rıza Beyi kendi tarafına çekmeği düşündü. Şevket kardeşini uzun uzadıya dinledikten sonra:

— Bu işlere beni karıştırmak doğru olmaz Fikret, dedi, eve küçük bir hizmetim oluyor diye kafa tutmağa kalkıyorum zannederler, kalpleri kırılır.. Maa-

mafih ilerimiz için bir tehlike görürsem elbet ben de boş durmam.

Ali Rıza Beye gelince o artık evinde bir bostan korkuluğu mevkiine düşmiye başladığını gayet iyi görüyordu. Bu kavgaya karışmak çocuklarla beyhude yere yüzgöz olmatan başka bir netice vermiyecekti.

Şimdi baba diye -bir dereceye kadar- hatırını sayıyorlardı. O vakit ona da lüzum görmiycekler, zavallı korkuluk büsbütün yıkılmış, ayak altında kalmış olacaktı.

Onun için Ali Rıza Bey evde seslerin titizleşmiye, yükselmiye başladığını işittiği zaman ya odasına kapanıyor, yahut mutbak kapısından sokağa kaçıyor.

XIV

İhtiyar baba hiçbir şeyin farkında değil sayılırdı. Fakat çocuklarını eskisinden çok daha iyi görüyor ve anlıyordu.

Ağır bir hastalık nasıl bir vücutteki gizli illetleri açığa vurdurursa bu buhran da onların çürük ve sakat taraflarını öyle meydana çıkarmıştı.

Fikret te, öteki kızları da bildiğinden ne kadar başka insanlarmış! Kavga yavaş yavaş şeklini değiştiriyordu. Leylâ ile Neclâ asıl istediklerini artık açık açık söylüyorlardı: ne hakla kendilerini eve kapatmışlardı? Herkesin kızları istedikleri yerde, istedikleri insanlarla gezip eğlenirken kendileri neye bu cehennemde çile dolduruyorlardı?

Evin adı artık (Cehennem) olmuştu. Onlar da genç değil midirler? İnsan içine çıkmak, sosyetelelere girmek, dansetmek istemezler midir? Gençlikleri geçiyor sayılırdı. Bu gidişle sonları ne olacak? Babaları kendileri için bir şey hazırlamış midir? Ev, delik bir gemi gibi, günden güne batıyordu.

Böyle zamanda herkese başının çaresine bakmak hakkı neden verilmiyordu? Üstlerindeki baskıyı kaldırmak zamanı gelmiş te geçiyordu. Kendi başlarına bırakılırlarsa belki birer hayırlı koca bulur, canlarını

kurtarırlardı. Böyle zamanda kimin kapısını çalıp “Evlenecek kızınız var mı?,” diye soruyorlardı?

İlkbahardı. Cuma, Pazar günleri evlerinin önünden kadın erkek alay alay insan geçiyor; karşı ağaçlıklarda danslı kır ziyafetleri oluyordu. Kızlar gramofon sesini işittikçe kuduruyorlar, evin içi birbirine giriyordu.

Fikret cılız vücudünden, ağır tabiatından beklenmez bir şiddetle hücumu başlamıştı; ailenin şerefi vardı. Ali Rıza Beyin evine dans, sosyete, daha bilmem neler giremezdi? Babası ve kardeşi hiçbir zaman razı olmayacaktı.

Hayriye Hanım bu noktada Leylâ ile Neclâyı müdafaa edemezdi. Fakat buna mukabil babalarına hücum ediyor: “Kızlarımın açılıp saçılmasına ben de razı değilim ama ne yapalım babaları sebep aldı. Bir doğruluktur tutturdu. Elde yok, ayuçta yok, çocuklar bu gidişle koca bulmamaktan korkuyorlar; hakları var..,” diyordu.

Ali Rıza Bey büyük kızının bu mücadelesinden tabii menundu. Fakat Fikretin, sırf ailenin şerefini korumak için uğraşmadığını gayet iyi anlıyordu. Artık onu da öğrenmişti. Büyük kızının bu hırçınlıkları sadece kıskançlıktan, kardeşlerinin güzelliğini çekememekten ileri geliyordu. Hem de bu şimdi değil, en eski zamanlardanberi böyle idi. Fikret eskiden ağırlığı, usluluğu ve malûmatile kardeşlerini altetmişti. Leylâ ile Neclâyâ karşı bir anne tavrı takınması onları nüfuzu altında tutmak içindi. Fakat şimdi yaşlar ilerlemişti. Fazla olarak günden güne artan ihtiyaç ve fıkıralık sebeble evde ağırlığın, usluluğun, malûmatın piyasası düşmüştü. Ailenin elinde şimdilik onların güzelliğinden başka geçer akçe kalma-

muştu. Leylâ ile Neclâ açılırlar ve serbest kalırlarsa çehre züğürdü olan zavallı büyük ablanın kıymetini hiçe indirirlerdi.

Ali Rıza Beydeki "Fikreti yanlış terbiye ettim.." fikri de artık değişmişti.

Her şey gibi çocukların terbiyesine verilen emek te boş bir gayretti. Kanların mayasında, doğuşta ne varsa vakti saati geldiği gibi meydana çıkıyor, hiç bir şey onu değiştiremiyordu.

İhtiyar baba bu kanaatine rağmen bazı sükûn ve ümit saatlerinde Neclâ ile Leylâyı karşılına alır, bütün yüreğini yakan şeyleri onlara anlatmaya başlardı. Ah, bu çocuklara bir parça kendisini anlatmak mümkün olsaydı! Yazık ki buna hiç çare yok. Nekadar bağırsa sesini onlara işttirmeğe muvaffak olamayacaktır. El ile dokunulacak kadar yakın görünen bu başlar en uzak yıldızlardan yabancı dünyalardır.

Ali Rıza Bey bu saatlerde kızlarını kurbanlık koyunlar gibi görür; içi kan ağlardı.

XV

Cehennem!.. İlk defa Leylâ ile Neclânın kullandığı bu kelime tutmuştu. Küçük Ayşeye varıncıya kadar bütün aile şimdi eve "Cehennem," diyordu.

Maamafih bu cehennem her gün yarım saatlik bir mütarekesi vardı: akşam yemekleri... Yarım saat esnasında boğuşmalar, göz yaşları durur, yemek odasında eski zamanları hatırlatan bir sükûn ve muhabbet havası eserdi. Bu mucizenin sebebi Şevketti. Nedense bütün aile onu sevmekte ve saymakta devam etmişti. Bu belki kavgalara karışmadığı içindi. Yahut ta kendileri için sabahtan akşama kadar didinip harap olmasına acıyorlardı.

O, sofraya oturduğu zaman bütün çehreler değişir, yemek devam ettiği müddetçe herkes birbirile güzel güzel konuşurdu. Maamafih bir zamandanberi Şevkette de bir değişiklik vardı. Eski neşesini, canlılığını kaybetmiş gibi idi. Sofrada eskisi gibi gülüp söylenmiyor, ara sıra çenesini eline dayıyarak düşüncelere dalyordu.

Ali Rıza Bey onun rengindeki uçukluğu, gözlerinin altındaki gölgeyi evvelâ geceden ve petrol lâmbasının fena ışığından ileri geliyor sandı.

Fakat çocuğun konuşma tarzı da değişmişti. Her zamanki ateşli, heyecanlı sesile ümit verici şey-

ler söylerken birdenbire yorulmuş gibi duruyor, hiç sebepsiz bedbinleşiyordu. Acaba oğlu çok fazla mı yoruluvordu? Birkaç defa bu korkusunu karısına açmak istedi. Fakat cesaret edemedi. Hayriye Hanım yanına yaklaşılmaz bir kadın olmuştu.

Kocasının endişesini hissederse inadına aksi bir şeyler söyler, onu büsbütün telâşa düşürürdü. Maa-mafih Hayriye Hanım daha evvel açıldı.

§

Bir kış gecesi Ali Rıza Bey elinde bir kitapla mangal başında uyukluyordu. Hayriye Hanım kapıyı aralıyarak:

— Daha yatmadın mı?

Diye sordu; sonra içeri girdi. Riyakâr bir çehre ile:

— Oda çok soğuk.. Üşümiyor musun? dedi.

Mangalı eşeledi. Rüzgâr giren bir pencere aralığını kâğıtla tıkadı. Sonra Ali Rıza Beyin entarisindeki sökükleri gördü..

— Onu biraz çıkar da ver dikeyim.. dedi.

Fakat kocasının entariyi verip fanile ile kaldığını görünce üşümesinden korktu, minderin üstündeki battaniyeyi çekerek omuzlarına attı.

Ali Rıza Bey bu iltifatları hayre yormadı. Karısının bu gece sinsi sinsi etrafında dolaşması, her hangi sertliğe, aksiliğe mukabil yaltaklanırcasına bir tatlılık göstermesi beyhude olmayacaktı. Akılma vaktile iyi zamanlarda kullandıkları hizmetçiler geliyordu. Hayriye Hanım bu kadınları mütemadiyen azarlar, hırpalardı. Derken bir gece birdenbire muamele değişirdi. Bir yumuşaklık, bir iltifat, bir nezaket.. Hizmetçi o gece adeta hatırlı bir misafir mua-

melesi görürdü. Hakikaten de öyleydi... Çünkü ertesi sabah mutlaka bohçasını eline verip evden kovmağa karar verilmiş bulunurdu.

Ali Rıza Bey öyle anlıyordu ki bu gece kendisinden büyük bir fedakârlık istenecektir.

İhtiyar kadın iki dakika kadar dikişle uğraştıktan sonra:

— Ali Rıza Bey seninle konuşacak çok ehemmiyetli bir şeyim var, dedi, aklım başımda yok.. Şimdi Şevketin odasından geliyorum..Uzun uzun konuştuk..

İhtiyar adam ameliyat masasına yatacak bir hasta gibi şaşkın bir tevekkülle neticeyi bekliyordu.

Karısı onun azabını uzatmak ister gibi bitip tükenmez bir mukaddeme yaptıktan sonra:

— Oğlunuz bir kadın seviyor, mutlaka onu almak istiyor, dedi.

Şevket çok gençti. İnsanların dünyada sevmekten daha ehemmiyetli ve ciddi bir şey olmayacağına inandıkları bir yaşta idi. Ali Rıza B. bunu gayet iyi bildiği halde bir türlü karısına inanmadı. Onun fikrinde sevdâ, hali ve vakti yerinde, işi gücü yolunda olan bir kısım insanların bilerek ve isteyerek başlarına satın aldıkları bir dertti. Şevket gibi işi başından aşkın, ağır ve akıllı bir çocuk böyle bir deliliği nasıl yapardı?

Ali Rıza Bey uzun uzun düşündükten sonra boyununu büktü:

— Mademki öyledir evlensin ne yapalım? dedi, hakkıdır... Kimseden zorla fedakârlık istenemez...

Hayriye Hanım onu tasdik etti:

—Orası öyle, dedi, yalnız başka bir şey var ki beni biraz düşündürüyor... Bilmem sen ne diyeceksin?

— Daha başka bir şey mi var dedin? Neye tereddüt ediyorsun... söylesene..

—İhtiyarsın... fazla meraklanmandan korkuyorum.

Ali Rıza Bey titremeğe başladı. Karısı onu birdenbire fazla müteessir etmekten çekinmiyordu. O Hayriye Hanım ki bir zamandanberi onu her vesile ile kıvrandırmaktan adeta zevk duyar olmuştu. Demek ki tasavvur edilmeyecek kadar acı ve korkunç bir şey işitecekti. İhtiyar adam telâşını gizlemeğe çalışarak:

— Çekinme, söyle, dedi, ben artık her şeye alıştım...

Kadın dikişini bitirmişti, mangal başına kocasının karşısına çömeldi, maşa ile külleri eşeliye eşeliye söyledi:

— Şevket bankada daktilolardan birile sevişmiş.. bu, kocalı bir kadınımış... Bir zaman gizli gizli ötede beride buluşmuşlar... Nihayet iş meydana çıkmış... Kadın kocası tarafından sokağa atılmış... Şimdi arından bankaya gelemiyormuş... Şevketle evlenmezse mutlaka intihar edecekmiş..

Ali Rıza Bey karısının beklediği gibi çarpınıp çırpınıyordu. Bilâkis halinde, bakışında derin bir sükûnet vardı. Acı acı gülümsiyerek:

— Şevket bu kadınla evlenmek mi istiyor? dedi.

— Sen razı olursan öyle.. İki can birden kurtarmış olacaksın...

— Şevket artık kocaman bir erkektir... Nasıl isterse tabii öyle hareket eder.. Ben kendi hesabıma böyle bir izdivaca razı olmam...

— Ne söylüyorsun Ali Rıza Bey?

— Gayet erkekçe bir söz kadınımm... Oğlum böyle bir şey yaprsa onu ölmüş farzedirim. Bir evlâdım

vardı; Allah elimden aldı derim, bağıma taş basarım... Maalesef bence yapılacak bir şey yok...

Hayriye H. kocasını tanıyor, bu meselede ne söylerse tesirsiz kalacağını gayetle iyi biliyordu. Onun için fazla bir şey söylemiyerek oturduğu yerde sessiz, sedasız ağlamaya başladı.

Ali Rıza B. aynı sükûnetle:

— Beyhude ağlıyorsun Hanım dedi, tekrar ediyorum: Ben böyle bir kadını evime sokamam.. Şevket bana itaat etmezse: “Bu evi ben besliyorum.. senin ne demiye hakkın var?,” derse iş değişir. Ben bir daha hiçbirinizle yüz yüze gelmemek üzere başımı alırım, giderim.. Bu söylediklerimi, oğluma da tekrar edersin.. Sana acımıyor değilim.. Fakat ne yapalım ki benim için başka türlü hareket etmiye imkân yok.

Hayriye H. ağlıyarak odadan çıktı. Ali Rıza B. o gece uyuyamayacağını anladığı için yatağa girmedi, battaniyesine sarılarak sabaha kadar boş mangal karıştırdı ve düşündü.

XVI

Ev tekrar iki partiye ayrılmıştı. Fikret bu izdivaçta şiddetle aleyhdardı. Bir kere yenge sıfatile aralarına girecek kadın başından türlü maceralar geçmiş şüpheli bir insandı. Sonra evdeki sefalet ve para sıkıntısı büsbütün artacaktı.

Leylâ ile Neclâyâ gelince onlar Şevketin evlenmesini delicesine istiyorlardı. Ne olursa olsun bu kadınla beraber eve biraz yenilik ve eğlence girecekti. Babası gibi eski kafalı olan Şevket karısının teşvikile mutlaka değişecekti

İki parti arasında şiddetli bir çarpışmadır başladı. Ali Rıza B. bu meselede bir granit gibi sert davranıyordu. Fazla olarak ta Fikret onun için umulmaz derecede kuvvetli bir silâh arkadaşı olmuştu.

Fakat Hayriye H. kocasını mağlûp etmekten ümit kesmiyor, açık hücumlarda bulunmamakla beraber sinsi bir mücadele ile onu yavaş yavaş aşındırma uğraşıyordu. Mademki para ve kuvvet kendi ellerindeydi, ergeç bu manasız ihtiyar inadını yeneceklerdi. Yalnız şu vardı ki Şevket pek gevşek davranıyordu. Ah o babasına biraz karşı durabilecek kuvvette bir insan olsaydı? Ne çare ki koskoca.

delikanlı kız çocukları gibi gizli ağlamaktan ve her gün bir parça daha sararıp solmaktan başka bir şey yapamıyordu. Görünüşte baba ile oğlu arasında hiç bir şey değişmemiş gibidi. Şevket babasına her zamandan fazla hürmet gösteriyor, ne bahasına olursa olsun onu kırmıyacağını halile, sözlerle anlatıyordu. Hayriye H. arasına oğluna:

— Şevket babana itaatsizlik etmeni ben de istemem, ama hiç olmazsa biraz surat as, diye nasihat veriyordu.

Fakat genç adam buna bir türlü razı olmuyor:

— Bu adamı nasıl anladığımı ve sevdiğimi bilmezsin anne.. Darılma hatırın kalmasın.. seni de çok seviyorum.. Fakat onun sevgisi büsbütün başka, adeta ibadet nev'inden bir şey, diyordu.

Hayriye H. kocasını evvelâ Şevkete çılgın muhabbeti tarafından avlamıya, yumuşatmıya çalıştı. Bu izdivaç olmazsa oğullarının ya öleceğini, ya intihar edeceğini uzun tasvirlerle anlattı. Zaten sinirleri gevşemiş olan ihtiyar baba çocuğunu ölüm döşegine yatmış görüyor; ellerini gözlerine kapıyarak katıla katıla ağlıyor, fakat neticede hiç sarsılmamış bir kanaatle ölümün bu izdivaçtan bin kat hayırlı olduğunu söylüyordu.

Şevketin çok fazla meysus görüldüğü bir gece karı koca arasında korkunç bir vak'a geçti. Hayriye H. şiddetli bir sinir buhranı içinde kıvranmıya: "Göz göre aslan gibi çocuğumu sana öldürmem,, diye feryat etmeye başladı.

Ali Rıza B. ağlıya ağlıya:

— Peki üzülme.. Şevket istediğini yapsın.. Beni düşünmeyin.. Ben aranızdan çıkarım.. Bir daha ismi bile işitmezsiniz.. dedi.

Kadın onun yakasına sarılarak daha kuvvetle bağırmağa başladı:

— Bu sözü ne yüzle söylüyorsun.. Koca bir aileyi, bir alay çocuğu âciz bir kadının başına bırakıp kaçmak hırsızlıktan daha mı namusludur sanıyorsun?

Bu vak'a üzerine Hayriye H. anladı ki bütün bu şiddet beyhudedir. Biraz daha kuvvetli bir heyecan bu ihtiyarı öldürebilir; fakat fikrinde zerre kadar bir değişiklik yapamaz. O vakit poletikayı değiştirdi.

Mademki kocası bu izdivacı bir namussuzluk adediyor, o halde ona ispat etmelidir ki bilâkis oğlunun bu zavallı kadını yüzüstü bırakması en büyük bir namussuzluktur. Hayriye H. bir zaman da ona bu cepheden hücum etti.

— Oğlun bir ailenin namusunu mahvetti, biçare bir kadının sokakta kalmasına sebep oldu. Canı cana ölç.. O zavallı da senin Fikret gibi; Leylâ ile, Neclâ gibi tecrübesiz çocuktur..

Allah sonra bize evlâtlarımızdan çektirir. Bu kadının namusunu temizlemek oğlunun boynuna borç olmuştur.

Ali Rıza B. bir vakit bu mantığa kulak vermiyor göründü. Fakat bu sarsılmaz zannedilen kayanın altında görünmez bir takım çöküntüler olmuştu.

Günün birinde hiç sebep yokken karısını yanına çağırıldı, mazlum bir sükûnetle:

— Hanım ben uzun uzadıya düşündüm, dedi, oğlunun bu kızı yüzüstü bırakması doğru olmayacak.. Benim tarafımdan Şevkete söyle.. İsteddiği kadını kabul etmiye, ona kendi kızımız gibi kollarımızı açmaya hazırız, dedi.

Eyvanah...

XVII

Düğün gecesi.. Ev baştan başa aydınlık içinde.. Kapılar, pencereler açılmış..İkide bir cazbant çalıyor.. O susunca neş'eli kahkahalar, haykırışmalar, çığlıklar..

Sokakta kuvvetli bir ışığın etrafına toplanan gece böceklerinin kaynaşmasına benzer bir gizli hayat var.. Ta uzaklardan çalgıya ve aydınlığa doğru akıp gelmiş bir kalabalık.. Kadınlar, erkekler, çocuklar.. Bunların bir kısmı düğün evinin saadetini sokaktan seyrediyor; bir kısmı içerideki kargaşalıktan ardına kadar açılmış kapılardan cesaret alarak yavaş yavaş bahçeye yayılıyor.

Ali Rıza Beyin özene bezene işlediği çiçek tarhlarının kenarına oturuyor.

Cazbanda uyarak dansedenn çocuklar, hatta büyük insanlar beliriyor.. Ali Rıza Bey usulca arkadaki mutbak kapısından kaçtı, dört beş yüz adım uzaktaki bir tepeye çıktı.

Büyük bir kayanın kenarına oturdu; şakaklarını elleri içine aldı. Bu halile evinin yandığını uzaktan seyreden bir zavallıya benziyordu. Artık yüzde bir ümit kalmamıştı. Bağlarbaşındaki harap ve karanlık pencerelerile, kapalı kapılarile dışardaki fırtınanın günden güne artan zoruna uzun seneler ne kahramanca dayanmıştı ! Bu beyhude mukavemet ne göz yaşlarına, ne mahrumiyetlere mal olmuştu.

Bu düğün sıkı bir rüzgar hücumu gibi bir anda kapıları arkalarına dayıyor, ihtiyar babanın bütün korktuğu şeyler evi birdenbire istilâ ediyordu.

Evet artık bütün ümitler bitmişti. Şevketle beraber en kuvvetli silâh arkadaşını kaybediyor, dünyada yapıyınız kalıyordu.

Ali Rızır B. haftalardanberi ağırlık basmış gibi bir halde yaşamıştı. Ancak her şeyin bittiği bu gecede açık bir kafa ile düşünmiye ve gördüklerini hatırlamaya vakit buluyordu.

Düğün lakırdısı ortaya çıkınca ağır başlı Fikrete varıncıya kadar bütün çocukları elbise diye üstüne üşüşmüşlerdi. Karısından yardım bekliyemezdi. Şevketten de hayır yoktu. Zavallı çocuğun başında ateşler yanıyordu.

Ali Rıza Bey bir zaman şaşkın şaşkın çırpınmış, çocuklarının hepsine ayrı ayrı anlatmaya çalışmıştı ki bu düğün bildikleri gibi ferahlı ve iftiharlı bir düğün değil.. Nasılsa olmuş bir felâketin tamiridir; kendilerine düşen şey bu ayıbı davul zurna ile âleme ilân etmekten ziyade mümkün olduğu kadar sessiz, sedasız geçiştirmektir.

Böyle olmasa da ne ile elbise ve düğün yapacaklardı? Elde avuçta bir şey kalmamıştı.

Borç etmiye kalksalar ipin ucunu büsbütün kaçıraraklar, birkaç ay sonra muhakkak aç kalacaklar ve âleme rezil olacaklardı.

İhtiyar adam bir gün şaşkınlıktan Ayşeyi karşısına almış, bu on bir yaşındaki bebeğe saatlerce para hesapları yapmış, bakkal defterleri, senetler, kağıtlar göstermişti. Fakat artık çocuklar saygıyı da kaldırmışlardı. Şimdi hepsi birer küçük Hayriye Hanımdı. Kızdıkları zaman tıpkı annelerinin çehresine

benziyen yüzlerle bağrışıyorlardı “Doğruluk senin gibi adamın nesine idi? Bizi düşünmedin. Dilenci çocuklarından beter ettin. Herkes çocuklarının bir dedigini iki etmezken kardeşimizin düğününde bizi hizmetçi gibi gezdirmeye utanmıyacak mısın?., di-yordu.

Ali Rıza B. filosof adamdı. İnsan olanın başına herşeyin gelebileceğine ihtimal verirdi. Fakat doğruluk ve namusunun birgün çocukları tarafından bir büyük ayıp, affedilmez bir kabahat gibi başına kakılacağını hiç aklına getirmemişti. Maamafih dert sade elbise derdinden ibaret te değildi. Ev eşyası hemen baştan başa değişiyordu. Eski kırık oda takımları, kerevetler, masalar, sandalyalar satılıyor, yerine yenileri geliyor, bazı odaların duvarları kâğıtlanı-yordu.

Bunlar para ile olan şeylerdi. Ali Rıza Bey Şevketin bütün bu masraflara dayanmak için neler yaptığını, neler çektiğini düşünmiye bile cesaret edemi-yordu. Birkaç defalar ne olursa olsun oğlu ile konuşmak, istemişti. Fakat artık babasile göz göze gelmekten çekinen Şevket meysus ve suçlu bir tavırla başını önüne iğmiş: “Biliyorum baba.. Fakat zarur-i...” demiş ve ondan kaçmıştı.

Hayriye Hanım sandığında sepetinde ne varsa ortaya dökmüş, son kalan bir iki parça elmasını mezada götürmüştü. Maamafih bütün bunlar evde yine kimseyi memnun etmiyor, her akşam çılgıklar kopuyor, ayılıp bayılmalar oluyor, elinde sarfedilecek para oldukça Ali Rıza Beyi adam yerine saymıyan Hayriye Hanım başı sıkıştığı zaman “Ayol evin erkeği değil misin? Ben âciz bir kadını... Elimden

ne gelir... Bir çare bul..., Diye kocasının üstüne koşuyordu.

İşin asıl fena tarafı, Ali Rıza Beyin gelini Ferhunde'yi de gözü tutmaması idi. Ali Rıza Bey onu ilk gördüğü günü hatırlıyordu. İhtiyar adam namusu temizlendiği, iyi bir aileye kabul edildiği için sevincinden ağlıyan mahçup ve mütevazı bir kadıncağızla karşılaşacağını zannediyordu.

Halbuki bilâkis gayet yüksekten atan, kendisinde tükenmez haklar gören küstah, hafif, şımarık bir mahlûk buldu.

Oğlunun saadeti ve ailenin şerefi namına bu kadına söylenecek bazı sözleri vardı. Fakat bir bakışta onun konuşulmıyacak bir insan o'duğunu anlayınca vazgeçti ve artık kendini vak'lara bırakmaktan başka çare görmedi.

✱

Cazbant durmadan çalıyor, iki gün evvel kafesleri sökülmiş pencerelerin arkasında bir alay insanın mütemediyen sıçrayıp tepindiği görünüyordu.

Ali Rıza B. Hayriye Hanımı düşündü. O şimdi mutlaka aşağıda, kör bir lâmba ışığında, kirli tabak yığınları arasında didiniyor, sarhoş mezesi hazırlamaya çalışıyor olmalı idi. Ali Rıza B. en müşkül zamanında kendisini yalnız bırakan bu kadına uzun zamandanberi dargındı. Fakat buna rağmen bu gece ona acıyordu.

Bu zayıf kadın bu beş çocuğu yetiştirinceye kadar neler çekmemişti? Vazifesini bitirmiş bir insan sükûnetile bir köşeye oturacağı, rahat bir nefes alacağı bir zamanda böyle mutbak köşelerinde didinip çirpınması, her gün bin sıkıntı içinde kendini helâk etmesi doğru mu idi?

Bu olan şeyleri muhakkak ki o da hoş görmüyordu, göremezdi.

Ömrünü dört duvar arasında geçirmiş, çocuklarından başka insan yüzü görmemiş temiz bir ev kadını birdenbire değişemezdi. Bu değişikliğin sebebinin belki de onun bu çocuklara olan fazla muhabbetinde aramak lâzım gelirdi. Ne de olsa düşüncesiz, saf bir kadındı. Fazla ilerisini görmeye kafacığı müsaade etmemiş, sırf hislerle, çocukların ne bahasına olursa olsun ağlamamalarını isteyen zayıf ana hislerle hareket etmişti. İğrendiği muhakkak olan birçok şeylere, sırf onlar istiyor diye, onları mes'ut etmek için mutlak lâzım diye katlanıyor, bunca senelik kocasını hırpalamaktan çekinmiyordu. Evet ikisi de çocuklarını ihtimal aynı kuvvetle seviyorlardı, fakat ne yazık ki bu seviş tarzları başka idi.

Ali Rıza Bey içinden Şevkete de biraz kırgındı; fakat bu gece onu da affediyor ve bu çocuğa çıldırıcasına acıdığını duyuyordu. O gün birkaç defa karşılaşmışlardı. Pek dikkatli bakmamakla beraber oğlunu çok meyus ve şaşkın görmüştü. Güzel ve zeki başı siyah güveylik elbisesinin üstünde balmumu gibi renksizdi.

Bir aralık تنها bir köşede Ali Rıza Beye yaklaşmış "Baba bir parça beni dinler misin?", demişti. Fakat sesi birdenbire gözyaşlarıyla dolmuş, yukarıdan birisinin "Şevket.. Şevket..", diye kendisini çağırmasını behane ederek kaçmıştı.

Çocuk acaba ne söylemek istemişti? Ali Rıza Bey bunu bilmiyordu. Fakat öyle sanıyordu ki konuşmuş olsalardı şimdi bu saatte bu ayrı ayrı yerlerde ikisi de daha ferah ve daha az bedbin olacaktı.

VIII

Leylâ ile Neclâ tahminlerinde yanılmamışlardı.
Yengeleri, açık fikirli, cesur bir kadındı.

Daha düğün günü onlarla konuşurken etrafı
koklar gibi bir hareket yapmış:

— Bu evde bir züppe kokosu var.. Demişti, be-
nim fikrimce pencereleri, kapıları açmak, biraz hava
değiştirmek lâzım.. bilmem belki siz alıştığınız için
bir şey hissetmiyorsunuz.

Kızlar en yüksek sinama yıldızlarını kışkandıracak
kadar mahzun ve güzel tavırlarla başlarını gök yü-
züne kaldırmışlardı. Bir şey hissetmiyorlar mıdi?
Siz bir de onların içine sorun. Zavalı çocuklar ha-
vası boşaltılmış bir şişe içindeki kuşlar gibi adeta
nefessizlikten can çekişiyorlardı. Fakat ellerinde ne
vardı? Babaları eski kafalı bir ihtiyar, anaları âciz
bir kadındı. Fikret ablaları bir ağırbaşlıktır tuttur-
muştu. Yirmi yaşında bir genç kız olmasına rağmen
eski kafalılıkta babasına taş çıkartıyordu. Şevkete
gelince.. Nedense şimdiye kadar o da pek yenilik
ve eğlence taraftarı görünmemişti.

İnşallah yengeleri sayesinde o da bir parça
açılır, kendi yaşındaki " Asrî gençler "e benzerdi.
Dertlerini bir dereceye kadar annelerine anlatabili-

yorlardı. Fakat o biçarenin elinden de kendileriyle beraber ağlamaktan başka bir şey gelmiyordu.

Görümcelerinin daha ilk günde böyle büyük bir emniyetle açılıp saçılmaları, yaşlı gözlerle adeta kendisinden imdat istemeleri Ferhundenin kalbine dokunmuştu. Genç kadın Leylâ ile Neelânın saçlarını okşiyarak:

— Vah zavallı masumlar! dedi; bu güzel gözleri böyle ağlatmaya nasıl dayanıyorlar? Siz hiç merak etmeyin.. Şimdi artık üç kişi olduk.. Nasıl olsa derdimizi anlatırız.

Ferhundenin “ üç kişi olduk „ demesi tavazudan başka bir şey değildi. Yoksa bugünden itibaren evdeki yenilik fırkasının en kuvvetli azası ve temel direği kendisi olduğunu gayet iyi anlamıştı.

Bu genç kadın zeki olduğu kadar da hilekâr ve cesurdu. Fazla olarak evin en mühim kuvveti olan Şevket artık avucunun içinde demekti. Yeni fırka birkaç gün içinde iktidar mevkiini ele geçirdi; evde büsbütün başka bir hayat başladı.

Eski Fırkaya gelince, bu muvaffakiyet karşısında büsbütün dağılmıştı. Evin içinde zaten bir gölge, güçülen bir korkuluk gibi gezen Ali Rıza Bey büsbütün ortadan kayboldu. Sabahları erkenden sokağa çıkıyor, günü kendi kendine kırlarda gezmekle yahut kahvelerde oturmakla geçiriyordu.

Fikretin babasile arası açılmıştı. Genç kız bir türlü yengesi ve kardeşleriyle anlaşmak istemiyor, bütün gün vahşi bir inatla odasına kapanıyordu.

Onun fikrince bütün bu olan şeylerin mes’uliyeti Ali Rıza Beye aitti. O, aile babası vazifelerini ihmal etmeseydi, evini kuvvetli bir erkeğe yakışacak bir

metanetle idare etseydi söz böyle ayağa düşer midir?

Genç kız düşündüklerini de Ali Rıza Bey'e söylemekten çekinmiyordu. Ara sıra yalnız kaldıkları vakit babasını acı acı iğneliyordu: " Benim için ehemmiyeti yok.. Ben nasıl olsa hayatı kırılmış bir kızım.. Fakat Ayşeye acıyorum... Yavrucak bunların arasında mutlaka ahlâksız olacak.. diye ihtiyar adamı büsbütün çıldırtıyordu.

Ali Rıza Bey'e göre Fikret tamamile haksız değildi. Bu işlere biraz da kendisi sebep olmuştu. İki büyük kabahati vardı: Evvelâ zarif bir adamdı. Sonra parasızdı ki her halde daha affedilmez bir cinayetti.

İhtiyar adam " Altın yaprak şirketi „ni bıraktığı zaman karısının söylemiş olduğu sözlere şimdi hak veriyordu:

— Şirketi bıraktığına iyi mi ettin? Başkalarının ahlâksızlığından sana ne idi? Hiç olmazsa yalnız kendini lekelerdin, çoluk çocuğunu bu tehlikelerden kurtarmış olurdun.

İhtiyar adam bir akşam karısına yalvararak elbiselerini ütöletti. Eskiden olduğu gibi büyük bir dikkatle giyindi. Karısı bu şıklığın sebebini öğrenmek istedi; o:

— Hiç... Bir eski arkadaşı ziyaret edeceğim de.. Diye müphem bir cevap verdi.

Maksadı " Altın yaprak şirketi „ müdürü " Muzaffer „ Bey'e hatır sormak bahanesile, şöyle bir görünmekti. Eski talebesi belki ona bir iş verirdi.

Gerçi Muzafferle bir daha yüz yüze gelmemeğe ahdı vardı. Fakat bu, eski zamanlara ve eski Ali Rıza Bey'e ait bir karardı.

Değil mi ki, kendi oğlunun yaptığı kabahate göz yummuştu; artık tenkit etmiye, yüksek sesle doğruluktan bahsetmiye kalkmak gülünç bir şey olurdu.

Ali Rıza Bey şirkette evvelâ kalem odasına uğradı, eski arkadaşlarından birçoğunu değişmiş buldu. Kalanlar da onu tanımakta adeta güçlük çektiler. İhtiyar adam koridorda mümkün olduğu kadar geciktikten, duvarlarda asılı ilânları satır satır okuduktan sonra müdürün odasına gitti. Nedense çok ayıp bir şey yapıyormuş gibi elleri titriyor, bir türlü kapıyı vurup içeri girmeğe cesaret edemiyordu.

Belki kuvvet toplamak için koridorda bir boy daha dolaşacak ilânları bir kere daha okuyacaktı. Fakat birdenbire kapı açıldı. Muzaffer Bey elinde bir dolu çanta ile dışarı çıktı.

— Vay hocam... Siz misiniz?.. Ne var ne yok? İyisiniz inşallah?..

Genç adam onu böyle suçlu bir insan vaziyetinde kapısı önünde bulduğuna hiç hayret etmiyor gibidi. Ali Rıza Beyin kalbi birdenbire burkuldu:

— Hamdolsu efendim, dedi, sizi göreceğim geldi de... Bugün bu tarafa bir işim düşmüştü...

Muzaffer Bey sözü Ali Rıza Beyin ağzından aldı:

— Hatırımı sormadan geçmek istemediniz değil mi? Teşekkür ederim.. Nasılsınız?.. Maşallah pek değişmiş görünüyorsunuz. Oğlunuz nasıl? Kerimeler de iyidir inşallah? Artık tabii büyümüşlerdir!

Muzaffer Bey konuşulması lâzım gelen şeyleri mümkün olduğu kadar çabuk bitirmek ister gibi biri biri ardınca sualer soruyor, bu esnada çantasını aralayarak içindeki kâğıtları muayene ediyordu. Elinde bir şapka ve baston ile bekleyen bir hademeye:

— Oğlum, masanın üstünde mühürlü bir zarf var..
Getir onu bana..

Dedi; sonra Ali Rıza Beyin elini sıktı:

— Hocam affedersiniz! Acele bir işe gidiyorum..
Dedi, yolunuz düşer de tekrar uğrarsanız memnun
olurum.. Allaha ısmarladık.

İhtiyar adamı koridorday alınıp bırakarak sür'atle
merdivenlerden indi.

Bu son ümit te böyle suya düşmüş oluyordu.

XIX

Leylâ ile Neclâ artık muratlarına ermişlerdi. Senelerdenberi hasretini çektikleri asri hayata nihayet kavuşmuşlardı.

Ali Rıza Beyin Bağlarbaşındaki kendi gibi ihtiyar ve çürük evi eski mahrumiyetlerin acısını çıkarmak ister gibi çılgın bir neş'e ve şenlik içinde kalkıp kalkıp oturuyordu.

Haftada iki gece dostlara danslı çay veriliyor, en aşağı iki üç gece de başkalarının davetine gidiyordu. Aşağı sofa ile taşlık arasındaki camedân kaldırılmış, deak deşik duvarlar sarı yıldızlı bir kâğıt ile kaplanmıştı. Davet akşamları taşlıktaki su küpü, sofadaki yemek masası ve daha başka hurdat eşya mutvağa taşınmıyor, yukardan kilimler, iskemleler, süslü yastıklar indirilerek bir kabul salonu dekoru kuruluyordu.

Bu telâşlar arasında çok kere akşam yemeği hazırlamağa ve yemeğe vakit kalmazdı.

Herkes misafirler için hazırlanan sofradan bir iki bisküvi, bir sandviç alır, ayak üstünde acele acele yerdi. Biraz sonra davetliler birer birer sökün etmiye başlayınca Hayriye Hanım eteklerini tophyarak, kollarını sıvayarak mutbaktaki büfecilik vazifesine kapamır, Ali Rıza Bey aşağıdaki gürültüleri mümkün

olduğu kadar az işitmek için kolunda bir kitap, elinde bir mum ile tavanarasına çıkardı.

Gramofon bütün gece çalar, çılgın kahkahalar çığlık çığlığa boğuşmalar içinde durmadan dans edilir, temelinden sarsılıyor gibi olan evin harap tavanlarından toz yağmuru yağardı.

Ekseriya oturduğu yerde sönen mumunun önünde uyuyup kalan Ali Rıza Bey ilk sabah ışıkları içinde gözlerini açtığı vakit evi hâlâ bu gürültüler içinde sarsılıyor bulurdu.

Ailenin misafirlige gittiği gecelere gelince, o vakit te yine bitip tükenmez hazırlıklar sebebiyle akşam yemeklerine vakit kalmazdı. Kızlar yengelerile beraber saatlerce sökkük dikerler, bozulmuş elbise parçalarından uydurma süsler hazırlarlar, vücutlarının görünecek yerlerini kolonya ile silerler, ayna karşısında kantocu kızlar gibi boyanırlardı.

Büyük küçük evin bütün insanlarına arız olan titizlik ve hırçınlık Ali Rıza Beye de sirayet ediyor gibidi..

İhtiyar adam bazan kızıp köpürüyor. Bu rezaletlere tahammül edemeyeceğini beğira bağıra söylemiye başlıyordu. O vakit Hayriye Hanım nerede ise koşup yetişiyor:

-- Ali Rıza Bey çıldırıyor musun? Ne yapalım şimdi böyle geçiyor... Kızlara koca bulmak lâzım... Eve kapatılmış bir kızı bu zamanda kimse arayıp sormuyor... Bu yaptıklarımız sırf onlara hayırlı bir kısmet bulmak için... Çocuklarına hanlar hamamlar mı yaptın, bırak o biçareler de başlarının çaresine baksınlar..

Diye çıkışıyordu. Görünüşte Şevket te bu fikirde idi:

— Baba hayat değişmiş, diyordu, emin ol ki bu eğlencelerde zannettiğin kadar korkulacak bir şey yok.. Şimdi bütün dünya böyle.. Ne yapalım.. Asrın icabatına uymağa mecburuz.. Sen başka bir zamanın adamı olduğunu için bunların nekadar tabii ve zarurî şeyler olduğunu görmiyorsun.

Ali Rıza B. evvelâ şaşırdı, oğlunun da öteki çocukları gibi değiştiğine, bozulduğuna hükmetti. Fakat biraz sonra anladı ki Şevket yine eski Şevkettir.

Onun fikirlerinde ve duygularında hiçbir şey değişmemiştir. Bu gidişten o da memnun değil, ne bu yaşayış tarzını, ne evlerine girip çıkan insanları, o da beğenmiyor; fakat ne çare ki iş çıkırından çıkmış, karısına olan zafı yüzünden yahut daha başka sebeplerden kendini bir kere bu korkunç akıntıya kaptırmıştır; bu mudafaalar bu azfa bir mazeret göstermekten başka bir şey için değildir. Oğlunun söz söylerken aldığı suçlu ve meyus tavır da bunu göstermiyor mu idi? Evet, Şevket yine eski Şevketti. Bu olan şeyleri ne bu zaman, ne de hiçbir zaman tabii ve zarurî bulmuyordu. Ne yapsın ki ok yaydan çıkmıştı.

Ali Rıza Bey bunu anladıktan sonra oğluna daha çok acımağa başladı.

Çocuğun gündün güne süzülüşü ve eridiği görülüyordu. Bu öldürücü eğlence gecelerinden sonra çok kere yatmadan çantasını alarak sokağa çıkıyor, akşamları rakadar kimbilir nerelerde ne şekilde didişip uğraşüyor, ortalık karardıktan sonra yorgunluktan bitmiş bir halde eve dönüyordu. Fakat onun yatağa

girecek derecede hasta olduğunu kimse görüp anlamıyor, karısıyla kardeşleri bir rahat yemek yemesine bile meydan vermeden önlerine katıp yine gece eğlencelerine sürüklüyorlardı. İdare hâlâ Hryriye hanımda idi. Fakat kadıncağz artık ipin ucunu iyiden iyiye kaçırmıştı. Evde su gibi para sarfediliyordu. Bu para nereden geliyordu? Şevket ölesiye çalışmak bahsına da acaba bu korkunç masrafları karşılayacak kadar para kazanıyor mu idi? yoksa çocukcağz borca mı batıyordu?

XX

Düğünün üstünden birkaç ay geçti. İlk zamanlarda hesapsız kitapsız sn gibi giden paranın membaı kurumağa başladı. Bunun arkasından tekrar kavgalar mevsimi geldi.

Şevketin büyük bir sıkıntı içinde olduğu görülüyordu. Bazı sabahlar annesine masraf parası bırakmadan kaçıyor, arasıra kapıya gelen alacaklılara kendisini yok dedirtiyordu. Ev halkı tekrar biribine düşmüştü, kimi gün Ferhunde sinirlenip haykırıyor, kimi gün Leylâ ile Neclâ intihara kalkıyor, kimi gün Ayşe ağlıyordu.

Kocasından başka herkese fevkalâde yumuşak ve tatlı muamele eden Hayriye H. ise bu kavgalar arasında mütemadiyen ondan ona koşarak yalvarıyor, ara bulmaya çalışıyordu.

Sefalet son dereceyi bulmıya başlamıştı. Bazen evde ateş yanmadığı, tencere kaynamadığı günler oluyordu. Dolabında daima gizli reçelleri, kutu sardalyaları olan Ferhunde müstesna olmak üzere herkes eline geçirdiği zeytin peynirle, pastırmayla bir köşede karnını doyuruyor, pek soğuk havalarda kapısız yorganlara sarınılıyordu.

Maamafih davet günleri geldiği zaman yine her

şey değişiyordu. Bütün ev halkı barış görüş eluyor, yüzler gülüyor, el birliğile bir çalışmadır başlıyordu: Kimi yemek masasını taşıyarak kabul salonunu hazırlıyor, kimi sökkük dikeyor, çorap tabanı tamir ediyor. kimi ütü tütülüyor, Ayşe eski bir zimba makinesile renkli uçurtma kâğıtlarından konfeti kesiyordu.

Hayriye hanıma gelince, o yine kollarını sıvayarak mutfığa gidiyor, bayat francalaları yarıp peynir kırıntıları, yahut margarin yağlı sanduviçler dolduruydu. Kadıncağız bu işte bir gazino büfecisi gibi ihtisas sahibi olmuştu. Bir kaşık siyah havyarı zeytin ve sardalya bağırşağıle karıştırarak nefis havyarlar yapıyor, eski davetlerden kalan kadeh artıklarını çürük yemişlerle kaynatmak sureretiile likörler yapıyordu.

Bir gün evvel sabah saç saça, baş başa kavga edenler bir gün sonra güle eğlene birbirlerinin tırnaklarını boyuyorlar, cımbızla kaşlarını yoluyorlar, dikişlerini dikeyorlardı.

Ali Rıza Beyin anlamadığı şeylerden biri de en acı sefalet içinde kıvranan ve birbirlerini yiyen bu insanların eğlence saati gelince birdenbire herşeyi unutmaları, hiçbir şey olmamış gibi güllüp eğlenmeye başlamalarıdır.

Demek çocukları hissiz, haysiyetsiz, çingene gibi bir şey olmuşlardı.

Ali Rıza Bey, bir şey söylemek istedikçe cevap hazırdı :

— Ne yapalım, keyfimizden değil ya... Kızlara koca bulmak lâzım...

Hayriye H. bu, behane ile Ali Rıza Beyi misâfirlere çıkarmıya da başladı:

— Sansar gibi tavanarasında dolaşacağına insan

içine çık. Eve gelip gidenler arasında Leylâ ile Nec-lâyı istiyenler var. Babaları değil misin? Son sözü söyleyecek sensin. Bu adamlarla konuş, ahlâklarını, meşreplerini anlamıya çalış. Babalık vazifelerinden hiçbirini yapmadın, barı bunu yap...

Ali Rıza Bey bu sözleri pek yanlış bulmuyordu. Dârilip bir köşeye çekinilecek zaman değildi. Leylâ ile Neclâ ne de olsa evlâtları idi. Madem ki eve gelip gidenler arasında onlarla evlenmek fikrinde olanlar varmış. Bunların içinden iki namuslu adam seçmiye gayret etmelidir. Zaten çocukların gözgöre ziyan olup gitmesine mai olmak için şimdilik bundan başka çare de görmüyordu. Ali Rıza Bey evlât hatırı için bu felâkete de katlandı.

Artık davet akşamları o da oyuna çıkacak bir aktör gibi bir köşede hazırlık yapıyordu. Kunduralarını boyuyor, pantolonunun paçasından sarkan iplikleri makasla kesiyor, gömleğinin yırtıklarını büyük dikkâtle kravatının altına sokuyor, saçını sakalını fırçalıyordu.

Ali Rıza Bey eskiden vilâyet meclisi idarelerine girerken aldığı ciddî vaziyetle içeri girince kızlar pullu, boncuklu tuvaletlerinden çıkan çıplak kollarını kanat gibi sallıyarak koşuyolarlar, şımarık çıg-lıklarla:

— Babacık... cici küçük babacık diye boynuna sarılarak bir koltuğa oturuyorlar. Bisküviler, sandviçler getirip zorla ağzına sokmağa çalışıyorlardı.

Misafirlere karşı bu ne iğrenç sahtekârlıktı: Ali Rıza B. kızlarını biraz evvel kuliste itip kaktıkları ihtiyar bir aktörü perde açılınca rol icabı öpüp koklamağa başlıyan tiyatro kızlarına benzetiyor. Hem onlardan, hem kendiden iğreniyordu. Ne yapsın ki

birçok şeyler gibi buna da tahammül etmeğe mecburdu. Bu mes'ut aile komedisini oynamak suretile davetliler arasından çocuklarına belki bir koca avlıyacaktı. Yalnız şu vardı ki evine girip çıkan bu alay alay erkekler içinde insana benzer tek bir çehre görünmüyordu: On sekiz, yirmi yaşında terbiyesiz cahil, küstah mahalle çocukları..Kimi kumardan, kimi kadından, kimi büyük borsa ve ticaret manevrelerinden, kimi yediği veya beklediği büyük miraslardan hayret verici yüzüzlükle bahseden çeşit çeşit serseriler... Yıprak, kokainci, şişkin, ayyaş çehreleri... sırf gafil kız çocuklarını kandırmak için aileler içine sokulmuş ihtiyar tilkiler...

Ali Rıza Bey hiçbir şeyin farkında değil gibi bir köşeye sinip oturduğu halde bu çehrelerin içyüzünü görüyor, kızları onlarla teklifsiz, teklifsiz konuşup şakalaştıkça utancından kahrölüyordu.

Şevketin bu meclislerde herkesten ne başka bir hali vardı. Bu zavallı çocuğun mütemadiyen azap ve işkence içinde yaşadığı bellidi. Fakat ne çare bir kere tutulduğu bu tuzaktan birtürlü kendini kurtaramıyordu. Şevket Ali Rıza Beyin misafirlere çıkarıldığına hiç tahammül edemiyordu. Bazen göz göze geldikleri zaman "Seni bu vaziyete ben düşürdüm; affet," der gibi boynunu büküyordu.

Genç adam bir gece bir bahane ile babasını dışarı çekti, taşlıkta onun kulahına eğilerek: "Kuzum baba, bana acırsan bunların içinde bulunma," dedi ve cevap beklemeden kaçtı.

XXI

Evin üst katındaki bir odada kendi kendine yaşayan, yalnız arasına kavga etmek için dışarı çıkan Fikret bir gece babasını yanına çağırdı:

Hiç mukaddeme yapmadan :

— Ben evleniyorum baba, dedi. Ali Rıza Bey şaşır-
dı. Fakat pek fazla bir telâş göstermedi.

— Öyle mi çocuğum? Allah mes'ut etsin, dedi.

— Sana danışmadan böyle bir karar verdiğim için
belki bana kızacaksın...

Ali Rıza B. acı bir gülümseme ile :

— Kızmak mı? Niçin kızayım çocuğum? Benim
senin üstünde bir hakkım yok ki... dedi.

Fikret kaşlarını çattı :

— Bu sitemin doğru değil baba...

— Sitem etmiyorum.. Hakikati söylüyorum... Ben
artık fıkara oldum... Bütün haklarım gibi babalık
hakkımı da kaybettim... Mademki senin saadetini
temine kadir değilim... Ne istersen yapmak hakkın-
dır çocuğum...

Fikret evvelâ biraz sarsılır, babasına acır gibi
oldu. Fakat çehresi tekrar sertleşti, ağır ve tutuk
bir tavırla :

— Açık konuşalım baba, dedi. Bilirsin ki ben öyle

pek kafasız bir kız değilim. Annem gibi, kardeşlerim gibi fakir düştük, parasız kaldık diye sana darılmak hiçbir zaman aklımdan geçmedi. Buna mukabil onlara gösterdiğin zafı affedemedim, ve edemeyeceğim.

Şevket fena çocuk değil. Ancak ne çare ki yularını o soysuz kadına kaptırmış. Leylâ ile Neclâ ne yaptığını bilmiyen iki çılgın.. Annem koyun gibi nereye çekersek oraya giden bir zavallı.. O kadar çarpındım, çırpındım “Baba gözünü aç. Bunlar evi bir felâkete sürükleyecekler..” dedim. Aldırmadın, yabancı gibi köşeye çekildin, sade darılıp surat asmakla iktifa ettin... Sen erkekçe hareket edeydin bu olanlar olmazdı. Belki müteessir olacaksın ama göz önünde olan bir hakikati saklamıya hacet yok.. Bu gidiş iyi bir gidiş değil. Dolu dizgin bir uçuruma doğru gidiyoruz... Baktım kimseden imdat yok... Ben bari kendimi kurtarayım, dedim. Onun için “neye bu kız bir kere sormadan böyle bir iş tutmuş?..” diye kızarsan haksız olur ..

Ali Rıza Bey bir sandığın kenarına oturmuş artık bir tek siyah saç kalmamacasına ağarmış başını elleri içine almıştı :

— Hakkın var Fikret, dedi, bunlara hep ben sebep oldum çocuğum .

Baba kız bir zaman düşünceler içinde, karşı karşıya oturdular. Sonra Ali Rıza B. sualler sormağa başladı :

- Evleneceğin adam bari iyi bir adam mı Fikret?
- Tahsin Bey isminde ellilik bir adam...
- Senin için fazla yaşlı değil mi ?
- Benim gibi bir insana çok bile,..
- Ne işle meşgul ?

— Adapazarında bağı bahçesi varmış, hali vakti yerinde bir adammış...

— Seni oraya mı götürecek ?

— Asıl bunun için istiyorum ya...

— Şimdiye kadar evlenmemiş mi ?

— Karısı geçen sene ölmüş... Üç çocuğu varmış..

— Nasıl bir adam acaba ?

— Fena değil diyorlar.. Ben kendi hesabıma resmini bile görmek istemedim.

— Ya beğenmezsen ?

— Beni bu cehennemden kurtaracak adam kim olursa olsun kabul etmeğe razıyım.

— Seni vasıta ile mi istedi ?

Fikret kesik bir sinir kahaahasile :

— Tabii uzaktan methimizi işiterek “aman şu bulunmaz Hint kumaşını bana isteyin,, diye görücl göndermedi. Bu adam komşumuz Neyyir hanımın akrabası oluyormuş...

Bu adam geçenlerde İstanbula gelmiş... “Karımın ölümünden sonra ev altüst oldu. Çocuklarıma analık etmeğe razı bir iyi kızcağız bulursam evleneceğim,, demiş. Hiç tereddüt etmeden: “Beni alsın,, dedim,, mektup yazdılar; dün cevap gelmiş.. İki haftaya kadar Adapazarına gideceğim.

Fikret titiz, acı bir tavırla bu izahatı verirken Ali Rıza Bey küçük yaşlarındanberi kurduğu huyaları düşünüyordu. Kendini zaptedemiyerek :

— Vah zavallı çocuğum, dedi..

Genç kız haşın bir tavırla başını kaldırdı, gözlerinde vahşi bir kinle :

— Baba sen merhametini öteki çocuklarına saklasan daha iyi edersin, bakalım akibetleri ne olacak? dedi.

Fikret, söylediği gibi, iki hafta sonra Adapazarına gitti. Hayriye Hanım dolapları son bir defa altüst ederek kızına üç beş parça eşya bulmak istedi. Fakat genç kız bunları hakaretle reddetti. Kezalik ailesinden kimsenin Adapazarına kadar kendisine refakat etmesine razı olmadı.

— Ben bu evden bir hizmetçi gibi çıkıyorum... Teşrifata lüzum yok, dedi.

Gideceği gün yalnız babasile Ayşenin Haydar paşa istasyonuna kadar beraber gelmelerine razı oldu.

Evden çıkarken kardeşlerine veda etmedi, ağlayarak boynuna sarılmak isteyen annesini sinirli bir hareketle göğsünden itti..

Yalnız tren yürümeğe başladığı zaman babasının gözlerindeki dilsiz ve ümitsiz elemden biraz rikkate gelir gibi oldu. Vagonun penceresinden iğilerek:

— Üzülme baba, dedi pek darda kalırsan bana gelirsin.. Sana kendi evlâdım gibi bakarım.

Ağacın yapraklarından biri böylece kopup gitmiş oluyordu.

XXII

Ali Rıza Beyin bir tek ümidi kalmıştı:

Vakit geçirmeden Leylâ ile Neclâyâ hayırlı birer kısmet bulup başından atmak.

Kızlara koca bulmak behanesi ortadan kalkınca belki bu rezaletlere de bir nihayet verilirdi. Gerçi asıl fesadın gelini Ferhundenin başının altından çıktığını biliyordu; fakat. O yordakçılarını kaybedip yalnız kalınca iş bir dereceye kadar daha kolaylaşmıştı.

İhtiyar adam Şevkete söyleyeceği sözleri şimdiden hazırlamıştı.

— Oğulcuğum.. Ben seni eskisi gibi seviyorum... Fakat artık çürüklüğe atılmış bir ihtiyarcıktan başka bir şey de olmasam, bu ailenin reisi sayılırım.. Vazifelerim daha bitmedi.. Bu hal böyle devam edemez.. Sen her şeye rağmen iyi ve gayretli bir erkeksin.. Biraz gayret edersen umarım ki karına meram anlatabilirsin. Eğer ona karşı fazla zafın varsa, yahut herhangi bir sebepten bunu yapmıyacak halde isen evlerimizi ayırırız.. Senden artık bir şey istemem.. Birkaç kuruş tekaüt aylığımla nasıl olsa aneni ve Ayşeyi gecindiririm.

Ali Rıza Bey bunu söyledikten sonra davetlere

eğlencelere paydos diyecek, kâpısını tekrar kapıyacaktı. Karısı karşı durmaya kalkarsa onu da feda etmeyi kafasına koymuştu. Hayriye Hanım kendisine itaat etmek istemediği takdirde çocuklarından herhangi birile yaşamıya gidebilirdi.

Felâket Ali Rıza Beye kaybettirdiği bunca şeye karşı çok kıymetli bir hassa kazındırmıştı: pekyüzlülük, acarlıktı.

O artık kılı kırka yaran, günlerce düşünüp üzülmeden en ehemmiyetsiz bir işe teşebbüs etmeyen eski mahcup, korkak Babıâli efendisi değildi.

Sokakta birkaç kuruş için esnafla boğaz boğaza gelmiye nasıl yavaş yavaş alıştı ise evinde çoluğu çocuğu ile dalaşmıya da öyle alışmıştı.

Eskiden pek canına yetmeyince, kendini bir işte son derece haklı görmeyince bağırıp çağırmazdı. Şimdi bazen hiç sebep yokken de olmıyacak bir şeyi parmağına doladığı, bir çocuk inadile önüne geleni haşladığı oluyordu.

Bunda gündün güne bozulan sıhhatinin de belki büyük bir payı vardı.

Evet vak'alar Ali Rıza Beyi bambaşka bir adam yapmıştı. Günü gelince hakkını ve kanaatini müdafaa da eskisi kadr âciz kalmıyacağını gayet iyi anlıyordu. İş ki Allah o günleri gösterecek...

Yalnız eve girip çıkan, mütemâdiyen kızlarının etrafında dolaşan erkekler arasında o iki "helâl süt emmiş," damadı bulmak hiç te kolay bir şeye benzemiyordu.

Ali Rıza Bey şimdi artık çağırılmadığı, istenmediği zamanlarda misafirlerin arasına giriyor, güpegündüz elinde fenerle sokakta adam arıyan Diyojen gibi ahlâkına güvenebilecek o iki hafâskarı arıyordu.

Gelip gidenler arasında sözlü sohbeti yerinde görünen birkaç erkeği haftalarca göz hapsine aldı. Onlarla konuşma behaneleri icat etti. Hayatları hakkında gizli tahkikat yaptı. Fakat neticede hiçbirini bir türlü gözü tutmadı.

Bu insanlardaki içyüzün dışyüze nekadar az benzediğini anlamak için fazla yorulmaya da lüzum yoktu. Parmağının ucile biraz dokundun mu, üstlerindeki yaldız parça parça dökülüyor, altında dolu pislik ve ahlâksızlığın cılk yaralar iğrençliğile kızardığı görülüyordu. Ali Rıza Bey onların bir çoğunu kendi evine, kendi kabul salonuna, kendi kızlarına benzetiyordu. Kızları evde günlerce analarının yırtık hırkası, kendinin mutfak paçavrası olmaktan başka bir şeye hayrı kalmamış eski kaputlarla geziyorlar; kirden rengi değişmiş elbiselerinin sökülün, yırtılan yerlerini dikmeğe üşenerek iğnelerle tutturuyorlar, bez parçaları ile top top boğuyorlardı. Fakat davet geceleri alı pullu ipek tuvaletlerle kozalarından çıkmış kelebeklere dönüyorlar, bambaşka insanlar oluyorlardı.

Nasıl ki yine o gecelerde bülbül gibi öten, etrafa iltifat ve nezaket saçan ağızların birkaç saat evvel hamal gibi kavga ve küfrden ağızlar olduğuna inanmak için de kırk şahit lâzımdı.

Evet kendi kızları gibi bu erkekler de ilk bakışta insanı aldatacak gibi oluyorlardı. Fakat birçoğunun içyüzü kendilerininkinden daha iğrenç ve acınacak halde idi.

Ali Rıza Bey bu sürü sürü, çeşit çeşit insanlar içinde aradığı kimyayı bulmaktan ümit kesince onların herhangi birine de razı oldu.

— Kızlar bu gidişle ya bu çapkınlardan birinin

tuzacağına düşecekler, yahut namları çıkacak.. O vakit onları evlendirmek büsbütün imkânsız bir şey olacak.. Mademki kendi çocuklarımın pek şikâr matahlar olmadığını teslim ediyorum.. Şu halde ince eleyip sık dokumaya hakkım yok.. Onlarda büyük meziyetler aramaktan vazgeçmeli, bir ev geçindirecek kadar para kazanan herhangi birile karşılaşınca tereddüt etmemeli..

Ali Rıza Bey bir gece Leylâ ile evlenmek fikrinde olduğu söylenen bir komisyoncu ile konuştu. Tahsin Bey ismindeki bu adam kırk yaşlarında vardı. Evvelce iki defa evlenmiş, ikisinde de mes'ut olamamıştı. Halbuki kendisi ne kadar iyi bir adamdı. Karılarını memnun etmek için ne fedakârlıklar yapmamıştı. Faakt bu nankör kadınlar ona etmediğini bırakmamışlar, üstelik namusunu berbat ettikten sonra kaçmışlardı.

Tahsin Bey komisyon işlerinde çok para kazanıyordu.

Hele bazı öyle teşebbüsleri vardı ki onu memleketin sayılı zenginleri arasına sokacaktı.

Ali Rıza Bey bu sözlere inanıyor değildi. Bu iyilik, fedakarlık ve zenginlik hikâyelerinin içyüzünde kim bilir neler vardı. Fakat işittiklerinin hiç olmazsa yüzde sekiz onunun doğru olmaması için sebep yoktu.

Bu Tahsin Bey pek öyle rezil, dolandırıcı bir şey değilse ve karısını besliyecek kadar para kazanabiliyorsa kendisine pek âlâ bir damat olabilirdi. Onun için ihtiyar adam misafirini sonuna kadar dinlemiş bütün söylediklerine inanıyor gibi görünmüştü. Yalnız ertesi sabah Hayriye Hanım sofayı süpürürken yere düşmüş bir kâğıt parçası bulmuştu..

Bu, Tahsin Bey'e yazılmış bir terzi mektubu idi ki bir sene evvel yaptırdığı iki kat elbisenin parasını bu ay da vermezse dolandırıcılık davası açacağını söylüyordu.

✱

Bu neviden bir kısmet te Neclâya çıkararak Ali Rıza Beyi sekiz on gün meşgul etti.

Bu, yirmi iki yaşlarında ağırbaşlı, asil çehreli bir çocuktur. Postahanedeki kâtiptir. Aylığı pek azdır. Fakat Avrupada ölmüş bir amcasından miras yediğini söylüyor ve çok para sarfediyordu.

İş ciddileşince Şevket tahkikat yaptı, ve bu gencin elindeki paranın Avrupada ölmüş amcadan değil Hisarda oturan altmış yaşındaki zengin metresinden geldiğini çabucak meydana çıkardı.

XXIII

Leylâ ile Neclâyı ne bahasına olursa olsun evlendirmek Ali Rıza Bey için artık sabit bir fikir olmuştu.

Eskiden kızlarının yabancı erkeklerin kucagında dansettiğini, onlarla ağız ağıza konuşup güldüğünü, تنها yelerde kol kola gezdiğini gördükçe hırsından kendi kendini yerd.

Şimdi bu acıyı ve utancı eskisi kadar duymıyor, kızlarının bu sayede belki birer iyi koca avlıyacaklarını ümit ederek bütün yolsuzluklara göz yumuyordu.

Neclâ ile Leylânın etrafında zaman zaman yeni çehreler peyda oluyordu.

Bunların bazıları terbiyeli, kibar kıyafetli insanlardı.

Ali Rıza Bey her defasında büyük ümitlere kapılıyor, onların güzel gecelerde kızlarını kollarına takıp götürmelerine, geç vakit Üsküdardan otomobile eve getirmelerine tahammül ediyordu.

Fakat bu insanlar şüpheli gölgeler gibi bir zaman çocukların etrafında dolaştıktan sonra çekiliyorlar, ummanların ortasında kazaya uğramış bir biçareye uzaktan görünen ve onu boş bir ümitle haykırtıp

ağlattıktan sonra ufukta silinen dumanlar gibi görünmez oluyurlardı..

*

Ali Rıza bey ilk zamanlarda vilâyet meclisi idarelerine giren büyük memur ağırlığıyla sosyeteye girdiği zaman ortalık birdenbire durulurdu. O varken kadınlar fazla hoppalık etmeğe, erkekler fazla coşgunluk göstermeğe cesaret edemezlerdi. Fakat şimdi herkesle yüzgöz olmuştu. Kimse artık ondan çekinmiye lüzum görmiyordu. Evvelce ona "Beyefendi hazretleri,, diye hitâp edenler şimdi yanında açık saçık hikâyeler söylemekten çekinmiyorlardı. Bazı fazla yüz­süz kadınların "Beyefendi ille sizinle dansedelim,, diye üstüne hücum ettikleri, ihtiyar adamı üzüp tartakladıkları bile oluyordo.

Ali Rıza bey günden güne çöken vücudü, bozulan kıyafetile sinsî sinsî dolaşarak damat ararken neler görüyordu ?

Görünüşte delicesine eğleniliyor, bir gürültü kıyamettir gidiyordu.

Bir yanda evin sakat döşemelerini çökertircesine dansedilirken öbür tarafta salon oyunları oynanıyor, saçlı sakallı adamlar sandalyelere tüneyerek horoz gibi kanat çırpıp ötüyorlar, yahut yerlerde dört ayak üstü yürüyerek çifte atıyorlar, el şakırtıları, kahkahalar arasında eşek taklidi yapıyorlar, avaz avaz anırtıyorlardı. Fakat Ali Rıza Bey bu alabildiğine eğlenmek ve delili etmekten başka bir şey istemiyor gibi görünen insanlar arasında türlü türlü entrikalar ve facialar yakalamakta gecikmedi. Gizli gizli yahut yüz­süz bir açıklıkla sevişenler, biribirini aldatanlar, kıskananlar, baştan çıkarmağa çalışanlar... Bir gece bir

kadının birdenbire bayıldığı görülüyor, bir başka gece iki sarhoş biraz hava almak bahanesile bahçeye çıkararak birbirlerinin başını yarıyorlardı.

Ali Rıza Bey bazen karısının kirli tabak, bardak yığınları arasında gece yarısına kadar çalıştığı mutfaktan kaçıyor, yukarı sofaya çıkıyordu.

En küçük kız Ayşe yorgunluktan bitap düştüğü zaman orada içi deşilmiş bir ot minderin üstüne kıvrılıp yatardı.

Ali Rıza Bey ayaklarının burnuna basarak çocuğun başı ucuna gelip çömelir, onun uyuyup büzünce büsbütün küçülen cılız vücudüne, incecik boyuna, renksiz yüzüne uzun uzun bakar: "ah, hiç olmazsa şunu kurtarabilsem!," diye düşünürdü.

Bir gece onu seyrederken kendini tutamıyarak ağlamış, gözlerinden damhyan yaşlarla çocuğu uyardırılmıştı.

XXIV

Yine bir gece Hayriye Hanım elinde bir kahve tepsi ile Ali Rıza Beyin odasına geldi:

Şevket İstanbuldan taze kahve getirmiş te...

Fincamı Ali Rıza Beyin yanına bıraktıktan sonra odayı teftişe başladı:

— Yatak çarşafın kirden muşambaya dönmüş Ali Rıza Bey... Yarın sabah ver de yıkayayım.. Hem sen yine öksürüyorsun... Yarın tentürdiyot alalım da arkana sürelim... Bir yorganla üşümiyor musun? Büyük hırkamı vereyim de üstüne al...

Hayriye hanımın yüzü bu gece melekler gibi tatlı idi. Kocasına elile taze kahve pişirmek, yatak çarşafının kirden muşamba kesildiğini farketmek, sonra öksürüğünü merak ederek sırtını tentürdiyotlamak, kışlık hırkayı yorgana ilâve etmek teklifi.. Bunlar ne fevkalâde lütüfler ve iltifatlardı. Fakat nankör Ali Rıza Bey artık hatırlanamıyacak kadar eski bir zamana ait olan bu ikramlara teşekkür edeceği yerde bilâkis çehresini ekşitiyor, kendisini okşayan elden şüphelenmiş bir hayvan gözile yan yan, ters ters karısına bakıyordu.

Kadın odanın teftişini bitirdikten ve kocasının istirahat ve saadeti için lâzım gelen tedbirleri kararlaştırdıktan sonra yanına oturdu:

— Ali Rıza Bey, seninle bir parça dertleşmek istiyorum... Halimiz ne olacak? Önümüz kış... Evde bir dirhem odun kömür yok... Çocukların giyeceği kalmadı.. Daha şimdiden titreşmeye başladılar.. Ne yapacağız?

Sözün nereye varacağını daha karısını elinde kahve fincanile görür görmez anlamış olan Ali Rıza Bey cevap vermiyor, dalgın dalgın düşünüyordu. Hayriye Hanım biraz bekledikten sonra tekrar sordu:

— Bir şey söylemedin, Ali Rıza Bey?

İhtiyar adam ağır ağır omuzlarını kaldırdı, ellerini açtı:

— Söylenecek bir şey yok ki..

Kadın hafifçe hırçınlaştı:

-- Nasıl söylenecek bir şey yok?... Evin erkeği sen değil misin?

Ali Rıza Bey, o artık hiç dudaklarından düşmeyen zehirli gülümsemesile:

— Sıkı zamanlarda tabii ben, dedi, fakat elde sarfedilecek üç beş kuruş olduğu zaman benden başka herkes.. Başınız darda kalmayınca beni adam yerine koyduğunuz var mı ki?

Kadının bu sözlere kızması, ağır, acı şeyler söyleyerek odadan çıkıp gitmesi lâzım gelirdi. Doğrusunu söylemek icap ederse Ali Rıza Beyin istediği de bundan başka bir şey değildi. Çünkü Hayriye Hanım kızarsa yalnız bağırarak edecek, zihninde tasarladığı kim bilir hangi imkânsız şeyi isteyemeden kendisinden ayrılacaktı. Fakat o ne dese kızmadı. Yalnız hafif bir sitemde bulundu:

— Ali Rıza Bey sen eskiden böyle değildin, dedi. İhtiyar adam onu tasdik etti:

— Doğru hakkın var. Eskiden başka türlü bir

adamdım. Şimdi ahlâkım bozuldu. Aldığımı karılara, kumara filân sarfediyorum.

Hayriye H. birkaç kere yutkundu, dudaklarını ısırırdı. Fakat bu cece kavga çıkarmak kat'iyyen işine gelmiyor olmalı idi ki yine kendini tuttu. Aynı tatlı sesle:

— Ali Rıza Bey, biraz insafılı ol, dedi, derdimi sana söylemeyim de kime söyleyim. Ötekiler ne de olsa bir alay çoluk çocuk. Bu ikimizden sorulur. Seninle baş başa verip konuşalım.

İhtiyar adam ne yapsa bu sezinlediği tehlikeden sakınmak kabil olmadığını anladı, evvelden her şeye razı olmuş bir tavırla:

— Pek âlâ, öyle olsun hanım dedi, söyle bakalım ne istiyorsun?

Hayriye Hanımın istediği pek öyle olmayacak bir şey değildi. Son aylarda Şevketin işi pek iyi gitmemişti. Çocuk biraz borca girmişti. Şimdi öteden beriden sıkıştırıldıkça fena halde kahrediyordu. Koca evi senelerdenberi boynuna almış olan bu fedakâr çocuğa bu sıkı günde biraz yardım etmelerdi.

Ali Rıza B. neticeyi bir an evvel öğrenmek merakile, acele acele:

— Buna da peki hanım, dedi, fakat sen bana asıl mühim olan şeyi söylemiyorsun. Bu lâzım olan parayı nereden bulacağız?

Hayriye H. korkak ve mahcup bir tavırla başını önüne eğdi.

— Pek canını sıkacak ama, ben şöyle bir çare düşündüm. Emniyet sandığından üç dört yüz lira kaldıralım... Şevket bunu nihayet altı ay içinde ödiyeceğini söylüyor.

— Demek bu işi Şevketle konuşup kararlaştırdın?
Kadın şaşırır gibi oldu:

— Yok, hayır, dedi, yalnız oğlumuzun çok sıkılıp
üzüldüğünü görüyorum da. Ah sen ana yüreğinin ne
olduğunu bilmezsin Ali Rıza Bey.

İhtiyar adam sinirli bir tavırla onun sözünü kesti:

— Pek âlä, pek âlä..

— Anlaşıldı.. Fakat benim bildiğime göre Emni-
yet sandığı rehinsiz para vermez.

— Evi rehin ederiz Ali Rıza Bey.

— !!! ???

— Şevket evvel Allah bu borcu altı ay, nihayet
bir sene içinde temizler.

— !!! ???

— Oğluna emniyetin yok mu? Şevketin ne doğru
bir çocuk olduğunu bilmiyor musun?

— !!! ???

— Cevap versene.. Niçin öyle dik dik yüzüme
bakıyorsun.

Ali Rıza Bey gözlerini kısıp gülümsiyerek:

— Dünya değişti. Dünya ile çocuklarımızın da
değişmesini bir dereceye kadar anlıyorum. Fakat sa-
na ne olduğunu, senin neye bu kadar değiştiğini bir
türlü anlıyamıyorum.

Hayriye H. gülmiye çalıştı:

— Tuhaf şeyler söylüyorsun Ali Rıza B.. Neye
değişecekmişim... Ben eskiden neysem gene oyum.

Ali Rıza B. sert ve hakaretili bir el işaretile karı-
sının sözünü kesti:

— Haşa.. Nerede benim eski ağırbaşlı melek
karım, nerede sen.. Sen onun attığı tırnak bile ola-
mazsın. Düşündüğümü saklamakta ne fayda var? Sen
iğrenç bir insan oldun Hayriye; iğrenç bir insan...

Elimizde bir bu kırık dökük ev var. O da elimizden giderse ne yaparız. Ölmek için komşulara mı gideceğiz? Bunu bana nasıl teklif etmiye dilin vardı?

Hayriye H. hiddetle yerinden fırladı.

— Anlıyorum Ali Rıza Bey, dedi, eskiden “babası oğluna bir bağ vermiş, oğlu babasına bir salkım üzümü esirgemiş,, diye bir söz vardı. Şimdi dünya tersine döndü. Oğlu babasını salkımsaçak bir yığın çoluk çocuğile sırtına yükleniyor, babası kırık bir evi oğlu için rehine vermekten kaçınıyor. Hayırlı baba diye işte buna derler.

Hem benim gibi canından bezmiş bir kadına hakaret etmiye ne lüzum var? Ev senin değil mi, açıkça “olmaz,, dersin olur, biter.

Hayriye hanım ağıya ağıya odadan çıkıyordu. Ali Rıza B. arkasından seslendi:

— Gel yanlış anlama, ben sadece senin insafına, aklı selimine müracaat ettim. Ev de elden giderse halimiz ne olur, dedim. Peki istediğinize razı oluyorum.. Biliyorum ki bir şeyi pençenize taktınız mı bırakmayacaksınız. Onu er geç nasıl olsa koparıp alacaksınız. Böyle olduktan sonra neye kendimi de sizi de beyhude yere yorayım...

Ali Rıza B. bütün ev halkının ertesi günden itibaren kendisini nasıl ateşten bir çember içine alacaklarını tecrübelerile biliyor, “teslim!,, diye bağırmağa mecbur oluncuya kadar dönecek entrikaları, yapılacak hücumları ve işkenceleri yine o tecrübelerin kuvvetile olduğu gibi görüyor, ve şimdiden yoruluyordu.

Bir sele kapılmış gidiyorlardı. Mukavemet neye yarardı? Bugün reddettiği şeyi yarın karakış geldiği, çocuklar çıplaklıktan, açlıktan, ateşsizlikten

feryada başladıkları zaman nasıl olsa kabul edecek değil mi?

Rehin muamelesi birkaç gün içinde bitti.

Emniyet sandığından dört yüz lira kadar para alındı. Fakat bu para eve, Ali Rıza beyin umduğu gibi, hiç olmazsa iki üç aylık bir muvakkat refahta getirmedi.

Şevketin en zaruri borçları ödendikten sonra geriye kalan para çocuklar arsında yağmaya uğradı. Birçok gürültülü çekişmelerden sonra çarşıya gidilerek alı pullu yığın yığın ipekliler, yalancı mücevherler, kutu kutu, yüz, göz, yanak, dudak, tırnak, saç, diş boyaları, ajorlu çoraplar, ilk yağmurlarda çapılıp dağılacak oyuncak gibi potinler alındı. Misafir salonu için birkaç yağlı boya yastık, mermer heykelleri, bebekler, sekiz on tane yeni Çarliston ve Tango plâğı geldi.

Dostlara biri çamlıcada biri evde iki ziyafet verildi: Ali Rıza Bey ancak iki defa Üsküdar çarşısına inerek iki küfe erzak, beş altı eşek yüklü de odun alabildi:

Emniyet sandığından para alındığının tam on birinci akşamı idi. Elde bu paradan bir lira kalmamıştı. Öğleden sonra başlayan bir sonbahar yağmuru gece yarısına doğru şiddetlenmiş, evin damı birkaç yerinden akmağa başlamıştı.

Tavanarsına, yukarı sofa ve odalara dizilmiş çamaşır leğenleri tencereler, konserve kutuları yağmurun altında tıngırdıyor, saçığında bir çocuk sesinin durmadan ağladığı işitiliyordu. Bu ağlayan çocuk Ayşe idi. Büyükler pençelerinin zorile paryı koparmışlar, onun ne zamandanberi istediği ipek bir elbise ile bir çift ruğen iskarpin alınmamaıştı.

Aii Rıza Bey kâh yağmurun tenekerledeki cazbadım, kâh Ayşenin boğuk şigâyetlerini dinliyor, kendi kendine:

— Bu işte yanan biz ikimiz olduk! diyordu; ben ne dedim de damın esasen sakat olduğunu hatırlamadım.

Bu on gün içinde eriyen dört züz liradan ne yapıp yapıp bir tamir paracığı olsun ayırmalı değil mi idi?

XXV

O sene kış çok şiddetli oldu. Yollar günlerce karla kapalı kaldı. Bağlarbaşındaki evin etrafına birkaç defa kurt indi.

Sonbaharda evin rehine konulmasındaki asıl maksat gûya bu kışı karşılamaktı.

Fakat alınan para heme tāmamile işe yaramaz lüküs eşyasına gitmiş, çocukların sırtlarına birer yün fanila bile alınmamıştı.

Bereket versin, Hayriye Hanımın o tutumlu ev kadınlığına.. Kadıncağız sandık diplerinde, dolap köşelerinde kalmış nekadar palto ve hırka eskisi, minder ve karyola altlarını beslemek için kullanılmış nekadar çaput varsa hepsini ortaya döktü. Çocuklar onları adeta ganimet eşyası gibi kapıştılar.

Hayriye Hanım soğuga hiç yüzü olmıyan cılız Ayşeye eski bir kerevet dokumasından hırka dikti; yatağından çıkardığı pamukları, baklava baklava içine kapladı.

Neclâ güve yeniğinden kalbura dönmüş bir çuha masa örtüsünden kendine pelerin yaptı. Kenarına renkli yünden çiçekler ördü.

Bu acayip kıyafetlerde ev "Pembe Kız," piyesini oynanmaya hazırlanmış bir tulûat kumpanyasına döndü.

Bu zavallı eski evde, o hastalıklı vücutlar gibi

dışarıdaki havanın değişmelerine göre hergün bir başka illet patlak veriyordu.

Yağmur yağdığı yahut karlar erimiye başladığı zaman damlar akıyor, rüzgâr, esince kaplama tah-taları dökülüyor, evin dört tarafındaki delikler, pencere kenarlarında, kapı aralıklarında türlü ısıklar, düdükler çalınıyordu.

Maamafih çocuklar sefaletle iyice alışmışlardı. Bu feci yoksulluktan fazla müteessir görünmüyorlar, hatta bazan evin hali ve kendi kıyafetleriyle pişkin pişkin eğleniyorlardı. Ali Rıza Beyin her zaman tekrar ettiği üzere zavallılar hissiz, haysiyetsiz çin-gene gibi mahlûklar olmuşlardı.

Kızlar bir gün yine o acayip kıyafetlerle el ele vermişler, yağmurun tenekelerde çıkardığı seslere ayak uydurmağa çalışıyorlardı.

Hayriye Hanım, elinde bir destere ile merdiven-den inen Ali Rıza Beyin güldüğünü görmüş acı bir sesle:

— Yaşasın senin gibi baba.. İnsan fazilet ve doğ-ruluğu sayesinde çocuklarını bu derece mes'ut eder de nasıl gülmez?..

Diye bağırmişti. Bu sözler ihtiyar adama o kadar dokunmuştu ki ayaklarına inme inmiş gibi merdivenin basamağına çöküvermiş, elindeki destereyi yere düşürmüştü.

✱

Bu destere bu fasılasız ve amansız kara kışta Ali Rıza Beyin en büyük yardımcısı olmuştu. Pek soğuk günlerde sarıp sarmanarak dışarıya çıkar, bahçedeki ağaçları keserek odun yapardı. Ne yap-sın insanın malına hükmü geçerdi. Varsın yaz geldiği

zaman o bahçesinde gölge verecek ağaç bulamasın. Gerçi senelerce uğraşarak elile yetiştirdiği bu ağaçlar da onun gözünde bir nevi evlât demektir, amma ne kadar olsa ötekilere benzemezdi.

Kış devam ettiği müddetçe evden hasta eksik olmadı. Çocukların biri yatıp diğeri kalkıyordu. Bir defa o da, Ali Rıza Bey de enflüanzaya tutularak bir hafta yattı. Bu müddet zarfında hemen hemen yanına uğrıyan olmadı. Yalnız karısı arasına çorba getiriyor:

“Maşaallah, bugün iyisin.. Aman kendini üşütme.. Bir şey değil geçer. Ben de yatacak kadar hastayım ama bırakmıyorlar..” diyordu.

Hayriye Hanım belki kocasıyla fazla meşgul olmadığını mazur göstermek için böyle söylüyordu, belki de hakikaten öyle idi.

Çocuklarının bu ihmali Ali Rıza Bey'e pek dokundu. Onun fikrinde insan, çocuk çocuğu ancak böyle günlerde etrafında bir ses işitmek, candan bir insan yüzü görmek için isterdi. Demek hastalığı daha ağır da olsa yine kimse onu arayıp sormıyacak, evde bu kadar insan olduğu halde -gurbette han köşesinde hastalanmış gibi- yalnız ölecekti.

Yalnız bir gece geç vakit oğlu Şevket yanına girdi, yorgun ve mahcup bir tavırla yatağının kenarına oturdu. Elini yavaş yavaş babasının yüzünde gezdirerek hararetine baktı. Derin bir nefes alarak sadece:

— Baba seni yokhyamadım..

Dedi. Genç adam ne fazla teessür gösterdi, ne de bir mazeret uydurdu. Kabahatini örtmek için ne söylerse yüzüstü bir yalana benzemesinden korkuyor, sert bir çehre ile önüne bakıyordu.

Baba, oğul beş on dakika bir zaman öteden beriden konuştular. Şevket arasına dolu dolu öksürüyor, başında şiddetli bir ağrı varmış gibi parmakları ile şakaklarını oğuşturuyordu.

Ali Rıza Bey:

— Sen hasta mısın oğlum? diye sordu.

Şevket hafif bir tereddüitten sonra:

— Hayır baba... dedi.

Ali Rıza B. inanmadığını gösteren bir gülümseme ile başını salladı:

— Öyle ama demin elini almıma 'koyduğun zaman avuçlarının içi benden fazla yanıyordu.

— Sana öyle gelmiş olacak baba..

— Olabilir çocuğum...

— Yalnız fazla yoruldum da.. Müsaade edersen yatmağa gideyim baba..

— Peki çocuğum.. Haydi rahat et...

Baba, oğul zihinlerinden geçen şeyleri birbirine anlatmaktan korkuyorlarmış gibi göz göze gelmekten çekinerek ayrıldılar.

Ali Rıza B. yatağının yanındaki mumu üfledi, karanlığa bakarak düşünmiye başladı.

— Oğlumun hasta olduğu muhakkak.. Fakat ben bunu anlamamış gibi göründüm. Aksi takdirde ona üç beş gün sıcak bir odada sıcak bir yatakta yatmasını tavsiye etmem lâzım gelirdi..

Halbuki zavallı çocuk birkaç gün değil bir gün bile evinde dinlenecek hâlde değil.. Yarın sabah erkenden sokağa çıkmasa, akşama kadar hasta hasta öteye beriye koşmasa yarın gece evin birbirine gireceğini biliyor.. O zavallı benden daha çok acınaçak halde.. Beni hiç olmazsa köşemde rahat bırakıyor-

lâr, hasta halimde ekmek diye saldırmıyorlar.. Yine halime şükretmeliyim.

✱

Maamafih ne kış, ne açlık, ne hastalık evin davet programını kıl kadar değiştirememişti.

Şiddetli kar fırtınalarında vapurlar, şimendiferler duruyor, Ali Rıza Beyin evinde ki müsamerelerse durmuyordu.

Davet gecesi geldi mi evin nekadâr toplanmış odunu, yiyeceği, içeceği varsa ortaya dökülüyor, sırtlardaki eski hırkalar delik deşik abalar, masa örtüsünden pelerinler atılıyor, ayna karşısında dekolte ipekliler giyiliyor, soğuktan çatlamış eller vazelinli ılık suda yumuşatılıyor, nezleden kızarmış gözler, şişmiş burunlar türlü boyalar ve kremlerle tamir ediliyor, mütemediyen sucuk, pastırma yemekten kokan ağızları temizlemek için sensenler çiğneniyor, kolonyalı sularla gargaralar yapıyordu.

Nekadâr zamandanberi beklenen iflâs günü nihayet geldi çattı. Her gün kapıda alacaklılar bağırtıyor, sulh mahkemesinden celp kâğıtları geliyordu.

Şevket alacaklılarla karşılaşmamak için sabah karanlığında kendini sokağa atıyor, gece yarısına doğru eve giriyordu. Ailede artık fırka kavgaları bitmiş, herkes kendi canının kaydine düşmüştü. Yüzsüzlük o dereceyi bulmuştu ki bazen bağıra bağıra ötesinin berisinin çalındığından şikâyet edenler bile işitiliyordu.

Bilhassa Ferhunde kameti pek azıtmıştı. Biraz canı sıkılınca önüne gelene çatıyor, karşılık veren olursa büsbütün kuduruyor, kendini yerden yere çnrparak "nereden düştüm bu dilencilerin içine? hem kocamın ekmeğini yiyorlar, bem bana kafa tutuyor-

İst. Ma' başımızda olmazsam bir iki kişi gel gibi
geçiririz, diye kayıyordu.

Bu kavgalar da Ali Rıza B. kulaklarını tıyarak
sehağa koşuyor, Hayriye H. ağlaya ağlaya evden dış
koşarak ara bulmaya çalışıyordu.

Bu kavgaların herbirinde ev yıkılıp dağılacak
gibi oluyor, kâh Ferhunde eşyalarını topluyor, kâh
Leyla "hiç gidecek yer bulamazsam hizmetçiğe
giderim, yekut lokanta garsonu olurum, diye seha-
ğa ırlamaya kalkıyordu.

Fakat belki Hayriye Hanımın çırpınması, Ayşenin
ağlayıp yalvarması neticesi olarak belki de yapılan
edepsizlik ve şirretlik sinirleri rahatlendirmeye kâfi
geldiği için her defasında kavga yatışıyor, ağlaşma-
lar, öpüşmeler içinde barış görüş oluyordu.

Eski rahat günlerde daima biraz hasta olan Hay-
riye hanıma inanılmaz bir mukavemet gelmişti. Evin
bütün iş ve mukavemet üzüntüsü onun üstüne yığı-
lıp kaldığı, zayıf vücudu her dakika çökecek gibi
göründüğü halde inanılmaz bir tahammülle her fe-
lakete karşı koyuyordu.

O şimdi her gün elinde bir bohça ile Üsküdar
çarşısına taşınmaya başlamıştı. Anlaşılan ev eşya-
sından bir kısmını satıyor, ya bir mendil yiyecek, ya
alacaklılardan en fazla bğırının ağzına atılacak bir
kaç kuruşla geri dönüyordu.

*

Ali Rıza Bey arasıra Fikretten üç beş satırlık
mektuplar alıyordu. Bunlar kızının pek mes'ut de-
ğilse bile hiç olmazsa sağ olduğunu anlatıyor ve
ihtiyar adamı bir dereceye kadar teselli ediyordu.

Fakat üç dört ay evvel Fikret bu mektuplardan
birinde bir münasebetsizlik yapmıştı;

“Buraya evimiz hakkında maalesef çok fena haberler geliyör, diyordu, kocamın yanında elimi yüzümle kapamıya mecbur oluyorum.

Bu yolsuzluklara artık bir nihayet vermek zamanı gelmedi mi?,”

Fikret haksız değildi. Fazla olarak bu mektubu kocasının zorile yazmış olması da mümkündü. Böyle olduğu halde bu tektir Ali Rıza Beyin pek gücüne gitmiş, kızına yazdığı cevapta: “Herkes kendi yaptığından kendi mes’uidür. Aaramızda ne rabita kalmıştır ki burada olup biten şeylerden sana bir leke gelsin? Arasıra bir mektupla gönlümüzü alırdın. Onuda çok görüyorsan sen bilirsin,, demişti.

Ali Rıza Bey bir hiddet saatinde yazdığı bu mektuba sonradan pişman olmuştu!

Fakat ne çare ki iş işten geçmişti. O gün bugündür ne Fikret babasını arayıp soruyor, ne Ali Rıza Bey ona mektup yazmayı nefsine yediriyordu.

Evde para sıkıntısının son dereceyi bulduğu günlerden birinde Hayriye Hanım süklüm püklüm kocasının yanına geldi:

— Ali Rıza Bey... borçlular etrafımızı sardı. Şindilik Şevkettten hayır yok... Çocuklar aç.. Fikrete bir mektup yaz.. Halimizi anlat...

Evladımız değil mi, bize biraz yardım etsin.. İlerde elimiz genişlerse borcumuzu öderiz.. Olmazsa da büyük bir şey kaybetmiş olmazlar... Herhalde damadımız oldukça hâli, vakti yerinde bir adam...

Hayriye Hanım kocasının evvelâ biraz kafa tutsa bile neticde “pekil,, diyeceğini umuyordu. Fakat Ali Rıza Bey birdenbire ateş kesildi, karısını parçalıyacak gibi tavırlarla üstüne yürüyerek bağırmağa başladı:

— Bir daha onların adını ağzına aldığını işitmiyeyim.. Seni boğarım.. Çocuklarımın bir taneciği kendini kurtarır gibi oldu, şimdi de ona mı kancayı taktın? El adamına dilenci gibi el açıp Fikretin yüzünü de yere getireceğiz, öyle mi? Bir daha onun adını ağzına aldığını işitmiyeyim, boğarım seni...

İhtiyar adam öyle vahşi bir feryat ile haykırıyordu ki Hayriye Hanım korktu ve bir daha kızından bahsetmedi.

“Buraya evimiz hakkında maalesef çok fena haberler geliyör, diyordu, kocamın yanında elimi yüzüme kapamıya mecbur oluyorum.

Bu yolsuzluklara artık bir nihayet vermek zamanı gelmedi mi?,”

Fikret haksız değildi. Fazla olarak bu mektubu kocasının zorile yazmış olması da mümkündür. Böyle olduğu halde bu tektir Ali Rıza Beyin pek gücüne gitmiş, kızına yazdığı cevapta: “Herkes kendi yaptığından kendi mes’uldür. Aaramızda ne rabıta kalmıştır ki burada olup biten şeylerden sana bir leke gelsin? Arasına bir mektupla gönlümüzlü alırdın. Onuda çok görüyorsan sen bilirsin,” demişti.

Ali Rıza Bey bir hiddet saatinde yazdığı bu mektuba sonradan pişman olmuştu!

Fakat ne çare ki iş işten geçmişti. O gün bugündür ne Fikret babasını arayıp soruyor, ne Ali Rıza Bey ona mektup yazmayı nefsine yediriyordu.

Evde para sıkıntısının son dereceyi bulduğu günlerden birinde Hayriye Hanım süklüm püklüm kocasının yanına geldi:

— Ali Rıza Bey... borçlular etrafımızı sardı. Şimdilik Şevketten hayır yok... Çocuklar aç.. Fikrete bir mektup yaz.. Halimizi anlat..

Evlâdımız değil mi, bize biraz yardım etsin.. İlerde elimiz genişlerse borcumuzu öderiz.. Olmazsa da büyük bir şey kaybetmiş olmazlar... Herhalde damadımız oldukça hatı, vakti yerinde bir adam...

Hayriye Hanım kocasının evvelâ biraz kafa tutsa bile neticede “peki!,” diyeceğini umuyordu. Fakat Ali Rıza Bey birdenbire ateş kesildi, karısını parçalıyacak gibi tavırlarla üstüne yürüyerek bağırmağa başladı:

— Bir daha onların adını ağzına aldığını işitmiyeyim.. Seni boğarım.. Çocuklarımın bir tanecigi kendini kurtarır gibi oldu, şimdi de ona mı kancayı taktın? El adamına dilenci gibi el açıp Fikretin yüzünü de yere getireceğiz, öyle mi? Bir daha onun adını ağzına aldığını işitmiyeyim, boğarım seni...

İhtiyar adam öyle vahşi bir feryat ile haykırıyordu ki Hayriye Hanım korktu ve bir daha kızından bahsetmedi.

Şubatın ilk haftası içinde Şevket üst üste iki gece eve gelmemişti. Ferhunde bir haftadanberi kocasıyla dargındı: "Bunu sırf bana inat olsun diye yaptı. Ben ona gösteririm. Yarına kadar gelmezse Vallahi başımı alıp giderim," diye şişiniyordu.

Hayriye Hanım başka fikirde idi. Oğru herhalde alacaklılardan kaçmak için arkadaşlarından birine misafir gitmiş olacaktı? Neclâ ile Leylâ zaman zaman: "Kardeşimize ne oldu acaba, satın bir kazaya uğramasın?," diye meraklanmaya kalkıyorlar, fakat bereket versin çok ehemmiyetli bir işle meşgul, davet edildikleri bir suvareye ebiye yetiştirdikleri için bu merak pek uzun sürmüyordu.

Ali Rıza Beye gelince dersini ezberliyen ahmak bir mektep çocuğu gibi oturduğu yerde mütemadiyen sallamıyor, dudaklarını açıp kapıyor, fakat tek bir kelime söylemiyordu. Yalnız bahçede bir gü-rültü olduğu, yahut kapı çalındığı zaman "Biri geldi, koşun bakın," diye avaz avaz bağıriyordu.

İkinci gecenin sabahı kapıya bir sivil memur geldi, Şevketin bir mes'eleden dolayı polis müdüriyeti tevkifhanesinde bulunduğunu haber verdi.

Evde bir vaveyiâdir koptu. Ferhunde bayıldı, kız-

bu ağacı 1. sınıfa koyulmuş. Şeytanın kâinatı
kâinatın kâinatıdır.

"Şeytanın kâinatı, kâinatın kâinatı, diye adlanı-
yor. bu sanatta da yine kendi terdini bırakıp ba-
yılacak, sağıp sağıpı yolanına eğecekmişmişler
diyorlar.

Fakat Allah Tâa Dâimî kâinatında hiçbir bir
şeyin kâinatına girmesi için bir şey vermektedir ve
sevdiği bir şeyi de ona göre hayvanca eğiyor.

"Şeytanın kâinatı, kâinatın kâinatı, diye adlanı-
yor. bu sanatta da yine kendi terdini bırakıp ba-
yılacak, sağıp sağıpı yolanına eğecekmişmişler
diyorlar.

Şeytanın kâinatı, kâinatın kâinatı, diye adlanı-
yor. bu sanatta da yine kendi terdini bırakıp ba-
yılacak, sağıp sağıpı yolanına eğecekmişmişler
diyorlar. Şeytanın kâinatı, kâinatın kâinatı, diye
adlanıyor. bu sanatta da yine kendi terdini bırakıp
bayılacak, sağıp sağıpı yolanına eğecekmişmişler
diyorlar.

Bu sanatta da yine kendi terdini bırakıp bayılacak,
sağıp sağıpı yolanına eğecekmişmişler diyorlar.
Şeytanın kâinatı, kâinatın kâinatı, diye adlanıyor.

Şeytanın kâinatı, kâinatın kâinatı, diye adlanıyor.
Bu sanatta da yine kendi terdini bırakıp bayılacak,
sağıp sağıpı yolanına eğecekmişmişler diyorlar.
Şeytanın kâinatı, kâinatın kâinatı, diye adlanıyor.

Şeytanın kâinatı, kâinatın kâinatı, diye adlanıyor.
Bu sanatta da yine kendi terdini bırakıp bayılacak,
sağıp sağıpı yolanına eğecekmişmişler diyorlar.
Şeytanın kâinatı, kâinatın kâinatı, diye adlanıyor.

Şeytanın kâinatı, kâinatın kâinatı, diye adlanıyor.
Bu sanatta da yine kendi terdini bırakıp bayılacak,
sağıp sağıpı yolanına eğecekmişmişler diyorlar.
Şeytanın kâinatı, kâinatın kâinatı, diye adlanıyor.

den bahsetmekle bu, bütün dertlerin son ilacını zorla aklına getirmiş olacaktı.

Ali Rıza Bey adeta sevinçle giyindi, eline bastonunu alarak evden çıktı.

*

İhtiyar adam tevkifhaneye girinceye kadar akşam yaklaşmıştı. Kapıda:

— Şimdi vakit geçti.. Yarın sabah gel..

Diye onu savmak istediler. Ali Rıza Bey artık eskisi gibi yalvarmaktan ve hakaret görmekten korkan bir adam olmadığı için sırnaşmaya başladı. Biraz daha ısrar ederse belki zorla dışarı atacaklardı. Fakat Allahtan karşısına bir seki bildik, vilâyetlerden birinde maiyetinde bulunmuş bir eski tahrirat kâtibi çıktı. Derhal tanıyarak yanına geldi, hürmetle elini öptükten sonra ne istediğini sordu:

İhtiyar adam:

—İçeride oğlum var da.. Vakit geçti diye yanına bırakmak istemiyorlar. Mümkünse bana biraz yardım etseniz, dedi. Eski tahrirat kâtibi bir adım geri çekildi, hayretle gözlerini açarak Ali Rıza Beyi süzdü. Pek yakından tanıdığı bu vakur ve faziletli insanın kim bilir ne neviden bir suç için hapse atılmış bir oğuldan bahsetmesini anlayamıyordu.

Bu zat her halde tevkifhanenin büyücek memurlarından biri olacaktı. Çünkü onun bir sözü üzerine Ali Rıza Beyi derhal Şevketin yanına gönderdiler. İhtiyar adam oğlunu alçak bir kerevetin üstünde horul horul uyuyor buldu. Yeri ve zamanı olmamakla beraber, gözünde gayri ihtiyari bir eski hatıra uyandı.

Oğlu vaktile sabah uykusunu fazla severdi. Mektep vakti gelince Ali Rıza B. yavaşça onun odasına

girer, yere bir kitap atarak yahut ellerini birbirine çarparak şiddetli bir gürültü yapardı. Hatta bir kere yatağının başucunda duran bir düdüğü öttürerek çocuğu boylu boyunca sıçratmıştı.

Şevketin uykulu gözlerini iri iri açarak:

“Baba ödümü kopardın,” diye bağırması onun doyulmaz bir eglencesidi. Aradan bunca seneler ve bunca vak’alar geçmişti. O çocukla bu mevkuf arasında biraz dizlerini bükerek yatmalarından ve uyurken sağ ellerini şakaklarının altına koyarak uzun saçlarının bir tutamını üstünden aşırmasından başka benzer bir yerleri yoktu. Böyle olduğu halde Ali Rıza Bey kendini o sabahlarda buluyor ve daha garibi, içinde hiçbir acı ve ümitsizlik hissetmiyordu. İhtiyar adam oğlunun başına dokundu:

— Şeket, biraz uyan.. Ben geldim oğlucum, dedi. Genç adam hafifçe silkinerek gözlerini açtı, yerinde doğrulu. O da babası gibi hiçbir teessür alâmeti göstermiyordu.

Elinin tersile ağızını kapayıp esniyerek:

— Ben de seni bekliyordum baba, dedi.

Akşam yaklaşınca ümidimi kestim. Uyuyup kalmışım. İki gündür bana bir fenalık arız oldu. Durduğum yerde dalıp dalıp gidiyorum.

Şevket başını arkasındaki duvara dayıyor, karışısında ayakta duran babasına dalgın dalgın gülümsüyordu. Eline yanında yer göstererek:

— Otursana baba, dedi.

Genç adamın yüzündeki yorgunluk ve gerginlik geçmişti. Yanaklarında bir ağır hastalığın zehirlerinden yeni kurtulmuş insanlara mahsus hafif bir pembelik dalgalanıyordu.

All Rıza E. hastanına dayanarak zabıtle otur-
duktan sonra:

— Ne oldu sana öğütüğümü? diye sordu.

Şevket emzelerini sildi:

— Ergeç böyle olacağını sen de herhalde tahmin
edebilirsin.. Ne yapalım alınmazın yanısır..

— Soruların içine mi bu hal başına geldi?

Şevket evvelâ biraz tereddüt eder, durduğu yerde
biraz tepinir gibi oldu. Tekrar kendini beraletti.
Babasının ellerini elleri içine aldı.

Öğleleri pencerenin üstünden tavahâ varmış bir-
kaç tel işiğe dikilip eskiden ezelden söylemişiyse başlandı

— Müahesef vaziyetini senin zannettiğinden biraz
daha kötü..

Başına ait mübâhise bir parça kırıntıya. Tekrar
yerine koyandıktan mübâhiseyi geçirdi. Neç bu gâzâda
sana buğ sene de yavaş yavaş... Şevket
durdu. İnanı bir daha şevketine gitti... İnanı
pis bir vaziyet oldu.

Şevket vâkıfı hatırlama bütün teselliyle vakıfına
kandı vâkıfı gâzâlıyandı. Fakat nedense âhden-
âhden esirildi. All Rıza E. onun baki elini tutan
pasına taranıp gittiği gibi âhdenâhden

— Şüphesiz Şevket, dedi, insan olanın başına her
şey gelir.

Şevket deyişti: İnan.

Şevket arasını kırıntılarını sordu. Elinde Ay-
şeden uzan uzadıya baktı. Sonra pencereden beri
zaman zaman babasının söylemişiyse karar verip te se-
saret edemiyor gibi görüldüğüne bakarak kırıntılarını

— Kırıntıların arasından en çok hava çıkıyor...
İnan, dedi, insan olanın başına her şey gelir.

adı sonra uykuya dalmış bir çocuğun yatağı başından ayrılmış gibi rikkatle gölümüyor, kendi kendine:

— Ne yapalım, diyordu, burada hiç olmazsa doya doya uyuyor, eski yorgunluklarının acısını çıkarıyor.. Evdeki gibi “para!,” diye boğazına sarılan yok, ayakta duracak halde değilken:

“Haydi düş önümüze... Sosyete, dansa gidiyoruz,” diye zorlayan yok.

XXVII

Kısa bir muhakemeden sonra Şevketi bir buçuk sene hapse mahkûm ettiler. Böylece ağaç, yapraklarından birini daha kaybetmiş oldu .

Hayriye H. bazan kocasını pek dalgın gördükçe: — Üzülme bir buçuk sene pek uzun bir zaman değil, göz açıp kapayıncıya kadar gelir, diyordu. Ali Rıza B. ağır ağır başını sallıyarak “evet,” diyor fakat içinden başka türlü düşünüyodu. Bir buçuk sene hakikaten göz açıp kapayıncaya kadar gelirdi. Yalnız şu vardı ki kaybolan haysiyet ve namus bir daha geriye gelmiyecekti.

Oğlunun hapisten çıktıktan sonra pek kolay belini doğrultamayacağı muhakkak. Bu yüzkarasile nereye baş vurur, kimden ne isteyebilirdi?

Hasılı Şevket bundan sonra kolu yahut bacağı kopmuş bir insan gibi yaşadığı müddetçe sürünecek bir alil olmuştu. İhtiyar adam bunu böyle bildiği halde pek fazla meyas olmuyor :

“Ne yapalım, bir kazadır oldu.. Elverir ki çocuğum sağ olsun.. Bana bu lâzım,” diye kendisini teselli ediyordu.

Eski elbiselerinden birini gazla temizletip ütöletmiş, kunduralarından birine pençe vurdurarak bir dolaba saklamıştı.

Bu, onun yalnız Şevketi görmeye gideceği günlere

malus yabazlık kıyafeti idi. Hapishane memurlarının nedense oğlunun hatırlarını saydıklarını, ona arkadaşlarından başka türlü minnetle teşekkür ediyorlardı.

Perişan bir kılıkla hapishaneye giren **Ali Rıza** küçük düşürmekte maza yoktu.

Çünkü hepce girince evdeki aile için **Ali Rıza**ın geçinmesi Ali Rıza Beyin ötesinde, bu büyük ünsandan ibaret olan tekerlekte ayıkuna kalmıştı. Kızlardan hiç birine ne nasil olursa olsun bir kocaya balmak için sığınmaya yalvarıyordu. Fakat çarvalarda, gezmelere, çocukları strafında pervane gibi dözen erkeklerin etkisiyle, evlenme lâhircisi olduğu gibi ya kendisini nazan çekiyor, ya bir daha görünememek üzere savunuyordu. Ali Rıza Bey pek söylemiyordu ki onun galiba kızların geldikleri heyet neticesinde az çok dile gelmiş olmalarına da tasle vardı. İkiyar adamı bunları sadece zaman zaman "çocuklarımın ne var? bu zamanda nasıl duruyorlar, ne yapıyorlar?" gibi sorularla sınırlı olarak biliyorlardı.

Bu sırada Leylâya bir karnesi daha gelmişti. Bu ona meşhursunda neyiye, oğlunun inancıyla bir toplu bir manifiestasyon idi. Bu vakitinde ve oğluna iyi bir adama olursa ediyorlardı.

Ali Rıza Bey ailesi paralı kelâm diye bu sordun bir iki dakika komşularından beklenen bir tahkikat yapıp ve "peki, dedi. Evde herkes bu işten memnun görünüyorlardı.

Fakat söz kesildiği günün akşamı Leylâya bir tekerlekte gelmiş. Çareleri "Ali Rıza"nın bu işi için bir paralı karnesiyle, oğlunun inancıyla meşhursunda kendisi gibi giren memura sordun. Bu durumda Leylâya bir karnesi daha gelmişti.

Birini bulardım... diye ağlayıp çuğunyor. Necele de onunla beraber saçları beğeniyor.

En iyisine Ali Rıza Beyi çok müşkeli bir mey-
kiden kurtsatmıştı. Buna rağmen ihtiyar
adam kızına hak vermekten kendini alamıyordu.

Aylardan, belki senelerdenberi kızlarına dar-
gındı, bu müddet esnasında bir kere bile yüzlerine
bakmayı içi istememişti.

Fakat bu gece onlar kucak kucaka ağlaştıkları
dikkatle bakıyor, çocuklarını hayret verecek kadar
güzel buluyordu. Onlara darılmak ne budala bir hak-
sızlık. İçin nihayetinde bunlar parmak gibi çocuk-
lardı. Vak'aların seli nereye sürükledise oraya doğru
akıp gitmekten başka bir şey yapmamışlardı. Evet
Şevket gibi, bu biçareyi de mazur görmek lazım
geldi.

Ali Rıza Bey umulmaz bir yumuşaklıkla:

— Peki kızım, dedi, ağlamıya sebep yok. Ma-
demki sen istemiyorsun. Biz de istemeyiveririz, olur
biter. Bakalım bir zaman daha bekleriz.

Ali Rıza Bey daha ilk gündüsbiri bütün fenalığın
gelinleri Ferhudedden geldiğini biliyordu. O olma-
saydı evi bu hale gelmez, çocukları bu kadar bozul-
mazdı. Sonra Şevketin hırsızlık etmesine, hapse gir-
mesine de o sebep olmuştu. İhtiyar adam buna rağmen
oğlunun mahkûmiyetinden sonra onu eskisin-
den daha hoş tutmaya gayret etti. Ara sıra karısına:

— Kuzum... sen de Ferhudeye bir kat daha iyi
mumele et, diyordu, ne de olsa gelinimizdir, oğlumuzun
emaneti sayılır. Şimdilik bizden başka kimsesi
yoktur. Mahzun bir haldedir. Her şey ona dokunur.
Sonra oğlumuz bu kadını seviyor... O biçarenin eli

kolu bağı bulunduğu bir zamanda bizim yüzümüzden bir mesele çıkmasın.

Bu noktada Hayriye Hanım da tamamen kocası gibi düşünüyordu.

Fakat şu vardı ki onlar karı-koca ne kadar aşağıdan alırlarsa Ferhunde o kadar kafa tutuyor, yoktan türlü türlü gürültüler çıkarıyordu.

Genç kadın Ali Rıza Beyi eskiden bir dereceye kadar saydığı halde şimdi onunla büsbütün yüz göz olmuştu. Kaynanası gibi ona da türlü hakaretler ediyor, yahut terbiyesiz terbiyesiz eğleniyordu.

Hayriye Hanım ara sıra sabrını kaybedecek gibi oldukça ihtiyar adam:

— Aman Hayriye.. göreyim seni, dişini sık... Maksadını pek açık anlamıyorum ama bu kadın bir mesele çıkarmak istiyor... Ağzını açıp bir şey söylersen bütün kabahat bizim üstümüze yıkılır, diyordu.

Ferhunde sık sık sokağa çıkmağa ve akşamları gayet geç gelmiye başlamıştı. Hatta Boğazdaki bir akrabayı ziyaret behanesile birkaç gece de hiç gelmedi.

Nihayet onun yine Boğaziçindeki akrabada geçirdiği birkaç geceden sonra bir mektubunu aldılar.

“Senelerdenberi sabrettim. Fakat, artık sefalete tahammüllüm kalmadı. Bir daha evinize dönmemek mecburiyetindeyim. Şevkete söyleyin, beni mazur görsün. Bir insanlık eder de kolayca ayağımın bağımlı çözerse minettar olur ve başımın çaresine bakarım.,, diyordu.

Ferhundeye eskiden ne kadar dost ise şimdi de o kadar düşman olan Leylâ ile Neclâ: Zaten o kadından kardeşimize hayır gelmiyecekti. Biz nerlerini

biliyorduk ama ses çıkaramıyorduk. İsbet oldu. Çeheneme kadar yolu var,, dediler. Hayriye Hanım da aynı fikre taratar göründü.

Ali Rıza Beye gelince, onu yine bir düşüncedir almıştı. Ferhundenin kaçması evi bir yükten ve bir belâden kurtarıyordu. Fakat Şevket acaba ne dereceye kadar muztarip olacaktır? Oğlunun bu kadını sevdiği muhakkaktı. Zaten bu felâketlerin asıl sebebi o uğursuz aşk değil mi idi?

İhtiyar adamı düşündüren ikinci şey de bu vaka'yı Şevkete haber vermek meselesi idi. Bu nazik vaziyeti kendisinden başka kimse yapamazdı. Bir kere o dakika mutlaka çocuğunun yanında bulunmalı idi. Sonra kendi baba eli bu ameliyatı elbette herkesten daha başka bir şefkat ve ihtimam ile yapardı. Hatta bu işte acele etmek, Şevketin vak'ayı bir başkasından öğrenmesine meydan bırakmamak ta lâzımdı.

Ali Rıza Bey o hafta oğlunu biraz hasta ve neşesiz buldu. Bu onu evvelâ tereddüde düşürdü. Fakat sonradan karar verdi ki ne olacaksa bir an evvel olmalıdır. Bahusus Şevketin: "Bu kadar ehemmiyetli bir şeyi benden saklamıya hakkınız yoktu. Sıcağı sıcağına haber verseydiniz belki bir çare düşünürdüm,, diye darılması ihtimali de vardı.

İhtiyar adam biraz öteden beriden bahsettikten sonra sözü Ferhundeğe getirdi: "Allah şahittir Şevket dedi, karına senin yokluğunu duyurmamak için annen de, ben de elimizden geleni yapacağız. Ona, kardeşlerinden iyi muamele ediyoruz. Fakat bir türlü memnun olmuyor. Mütemadiyen bizden, evimizden fıkarağımızdan şikâyet ediyor.. Hatta daha ileriye de gidiyor: "keşki serbest olsam da başımın çaresine baksam,,, diyor."

Ali Rıza B. bu son sözlerin ne tesir yapacağını anlamak ister gibi dikkatle oğlunun yüzüne bakıyordu. Genç adam sert ve sinirli bir tavırla:

— O haldé ne bekliyor? dedi. Kapı açık.. Onu zorla tutan yok.. Keşki öyle bir şey-yapsa da hem kendini, hem bizi büyük bir deritten kurtarsa...

Ali Rıza Bey şaşırdı. Kalbi sevinçle, halecania çarpmaya başladı. Oğlu acaba sahiden böyle mi düşünüyordu? Yoksa bir yerden bir şeyler sezinimişti de ağzını mı arıyordu? Maamafih karısının bu şikayetleri izzeti nefisine dokunduğu için böyle bir söz sarfetmesi de mümkündü.

İhtiyar adam birdenbire pek sevinmiye cesaret edemiyerek.

— Kuzum Şevket, dedi, benimle açık konuş. Bu sözlerin doğru mu?

Genç adam hafifçe gülmüsiyerek başını salladı:

— Maalesef doğru baba dedi! Bu kadından yakanızı sıyırmak bizim için en büyük bir bahtiyarlık olurdu.

Ali Rıza Bey artık bir şey söyleyemedi; yüzü kireç gibi ağarmış, nefesi tutulmuş, titreyen ellerle yeleğinin cebinden Ferhundenin mektubunu çıkardı, oğluna uzattı.

Oda karanlıkça olduğundan Şevket Mektubu okumak için pencereye yaklaşmıştı. İhtiyar adam büyük bir halecan içinde bulunmasına rağmen gözlerini oğlunun çehresinden ayırmıyordu. Bu en büyük bir imtihan dakikasidi. Şevketin bu kadını ne derece savdığını şimdi anlıyacaktı.

Genç adam mektubu sakin bir dikkatle okudu. Birkaç yerinde biraz durur gibi oldu. Sonra babasına döndü. Yüzü sararmış olduğu halde gülüyordu .

— Bu işin ergeç böyle biteceğini biliyordum, dedi. Fakat bu kadar çabuk kurtulacağımızı doğrusu pek ümit edememiştim. Hepimize geçmiş olsun baba. Şevket Ali Rıza Beyi kolları arasına alarak iki yanından öptü. İhtiyar adam kendini tutamıyarak ağlıyor:

— Doğru mu Şevket.. Bunları bizi teselli etmek için söylemiyorsun ya? diyordu.

Genç adam neşe ile gülerken yemin etti:

— Ne söylüyorsun baba!.. Zindanların en büyüğünden kurtuldum.. Beni bu saatte buradan çıkarıp seninle beraber eve gönderselerdi bu kadar memnun olmazdım.

Fakat babasının hâlâ inanmadığını görerek daha fazla izahat verdi:

— İlk zamanlarda bu kadını sevmiyordum. Sadece her gün bir çirkin tarafımı, bir yabancığımı göre göre soğumağa, tiksiniye başladım. Hoş zaten o kargaşalık, o buhran içinde sevdiğim bir insan da olsa gözüm görmiyecikti ya!. Her şey gibi sevmek te parası, vakti, az çok rahatı olan insanlara mahsus bir imtiyazmış baba.. Hasılı öyle bir zaman geldi ki bu kadının yanımda nefes almasına bile tahammül edememiye başladım.

“Böyleydi de neye senelerce dayandın? Neye bizi ve kendini bu hale getirinciye kadar sabrettin?.. diyeceksin. Bunu başkalarına anlatmak güç ama sen ihtimal anlarsın.

Vazife diye üstüme aldığım bir şeyi kolayca silkip atabilecek mayade bir insan değilim... Ümit olsa da olmasa da sonuna kadar dayanmağa mecburdum. Ne yapalım bizi öyle yetiştirdin. “ Gemisini kurtaran kaptan „ diyebilecek bir adam olsaydım bu olanlar

olmazdı. Haydi baba gönlün rahat olarak eve dön. Ferkundenin başımızdan defolması bizim için umulmaz bir saadettir... Sakın:

“ Üstümüze aldığımız bir vazifeyi yapmadık... Bir evin yıkılmasına, bir insanın yuvarlanmasına sebep olduk!,” diye kendini üzme.. Zaten böyle evlerin ev denecek nesi var ki?.. Hasılı, insan olmıya çalışmak sana da, bana da zarardan başka bir şey getirmedi. Bakalım biraz da hayvanlığı tecrübe edelim!.

XXVIII

Ferhundenin kaçması evde yine bir idare inkılabına sebep oldu. Leylâ ile Neclâ reislerini kaybedince iktidar mevkiinde tutunamadılar. Hüküm, hükümet bir zaman için tekrar Ali Rıza Beyin eline geçti.

Şevketin tevkifi zaten gece eğlencelerini durdurmuş, evin gedikli misafirlerini dağıtmıştı. Bunlardan bir kısmı lekeli bir mahkûm ailesile görüşmeyi şerefsizlik addediyorlar; bir kısmı böyle düşünmemekle beraber sadece evin içindeki matem neşesizliğinden kaçıyorlardı. Geri kalan birkaç kişi de Ali Rıza Beyin mütemadi istiskalleri karşısında birer birer evden ayaklarını kesmişlerdi! Birkaç ay Bağlarbaşıdaki evin kapılarını çalan olmadı. Ali Rıza Bey artık kızlarının her gün sokak sokak gezmelerine, ötekile berikile konuşmalarına da izin vermiyor, bir yerde biraz gecikecek olsalar kıyametler koparıyordu. Leylâ ile Neclânın bu sıkıya ne kadar tahammül edecekleri kestirilemezdi! Yalnız Neclânın evlenmesiyle biten bir vak'a onlara dört ay kadar bir zaman dünyayı unutturdu.

O yaz Leylâya üst üste üç kısmet birden çıkmıştı. Bunlardan en iyisi Nizami Bey isminde bir genç doktordu. Leylâ bu gencin çehresini, Hayriye Hanım mesleğini ve kibar bir ailenin oğlu olmasını, Ali Rıza

Bey de ağırbaşlılığını beğeniyordu. Ev, baştan başa sevinç içinde idi. Fakat nişana birkaç gün kala Nizamî Bey bu işin olamayacağını birkaç satırla Ali Rıza Beye bildirmiş ve hemen İzmir'e gitmişti. Sebep bir türlü anlaşılmıyordu. Evvelâ düşmanların Leylâ hakkında yeni bir iftira uydurdukları zannedildi. Fakat biraz sonra başka bir rivayet çıktı. Gûya, Nizami Beyin babası bir hırsızın kardeşini gelin diye kabul etmek istememiş, bu kızdaki vazgeçmezse oğlunu reddedeceğini söylemiş...

Leylânın ikinci müşterisi bir maliye memuru idi... o da fena bir adam değildi. Hatta çehre itibarıyla doktordan da güzeldi. Buna rağmen Leylâ onu hiç düşünmeden üçüncü müşterisine fedâ etti.

Bu Çamlıcada yazı geçiren bir aileye misafir gelmiş kırk beş yaşında bir Suriyeli idi.

Bir gün Leylâyı Üsküdar vapurunda görüp beğenmiş, derhal onunla evlenmeye karar vermişti.

Birçok genç kızlar için de Mısırlı, Suriyeli demek konduğu başı düşünülebilen bütün saadetlere sahip eden bir devlet kuşu demektir.

Genç kız zengin bir Arabın kendisini istediğini duyunca sevincinden çıldırır gibi oldu. Demek binde bir insana nasip olmyan büyük ikramiye ona vurmuştu.

Leylâ bu adamın yüzünü yarım yamalak görmüştü.

Nenin nesi olduğuna dair de malûmatı yoktu.

Fakat hayal kuvvetile kendini sinemalardaki o alında ceviz kadar pırlantalar parlayan Hint Racalarından birine zevce olmuş görüyor, anasına babasına, kardeşlerine bolkeseden hesapsız vaitlerde bulunuyordu.

Artık sefalet bitmişti. Bütün aile bu Suriyeli damat sayesinde prensler gibi yaşıyacaktı.

Genç kızın çılgın ümidi evvelâ kardeşlerine, sonra annesine, nihayet uçan kuştan imdat umacak hale gelmiş olan Ali Rıza Beye sirayet etti. Ev günlerce bayram yaptı.

Abdülvehhap Bey zengin olduğu kadar da insaniyetli bir adam görünüyordu. Ali Rıza Beyin fıkralığını ayıplamıyor: "Neme lâzım para, bana namus lâzım... Ben hele Leylâ Hanımdan memnun kalayım.. Onu elmasa, altına garkederim, vallahı..", diyordu..

Ali Rıza Beyin evi artık ev denecek halde olmadığı için damadın misafir bulunduğu köşkte sade bir nişan merasimi yapıldı. Abdülvehhap Bey bu münasebetle Leylâya güzel bir elbise ve bir pantantif hediye etti.

Nişanlılar eylül sonuna kadar İstanbulda kalacaklar, sonra yine sade bir nikâh yaparak Suriyeye gideceklerdi.

Abdülvehhap Bey Bağlarbaşındaki eve muntazaman devama başlamıştı.

Her vesile ile: "Sakın sıkılmayın... Ben kusura bakmam. Benim için zahmete girmeyin... Bir fincan kahvenin bile lüzumu yok vallahı..", diyor kendisine ikram edeceğiz diye kat'iyyen sıkıntıya girmemelerini istiyordu. Hayriye Hanım ne yapsa böyle kibar bir zâtı ağırlyamayacağını biliyordu amma ne olursa olsun evin de bir haysiyeti vardı.

Eskiden gece davetlerine mahsus olarak sofaya kurulan dekor - Bu eşyadan birçoğu satılmış olduğu için - şimdi daha fakirane bir şekilde misafir odasına kurulmuştu. Damat Bey gelince doğru

oraya alınıyor, kahve, çay, sokaktan dondurmacı geçtiği zaman dondurma ikram ediliyordu.

Abdülvehhap Bey muhafazakâr bir adam görüldüğü, daima dinden, ahlâktan bahsettiği için Hayriye H. da artık politikayı değiştirmişti.

Kızlar biraz hafiflik edecek, bir parça fazla gülüp söyleyecek olurlarsa kaş göz işaretlerine başlardı. Eski âlemler bir yerden Abdülvehhap Beyin kulağına çalınacak diye ödü kopuyordu.

Hatta bir aralık Neclâyı eniştesinin yanına baş örtü ile çıkarmıya bile çalışmıştı.

Leylâ annesinin politikasını doğru buluyor, şimdilik fazla süste, eğlencede gözü olmıyan bir eski zaman kızı rolü oynuyordu. Aceleye ne lüzum vardı? Kendinden yirmi beş yaş büyük olan kocasını nasıl olsa avucunun içine alacak, ona istediğini yaptıracaktı. Düşündüğü şekilde mes'ut olmak için de önünde uzun bir hayat vardı.

Abdülvehhap B. zamanı gelince baldızlarına da kendi gibi zengin ve değerli bir koca bulmayı vademişti.

Bunun için Neclâ ile Ayşe onu yere göğe koymıyorlar, "enişte,, diye pervane gibi etrafında dönüyorlardı.

Ali Rıza Beye gelince çocuklarını muhakkak bir felâkettten korumak için deve kulaklı bir uzun arap şeklinde gökten indirilmiş bir melike tabii minnettardı. Fakat nedense bu adama karşı içinde lâzım geldi kadar emniyet duymıyor, zaman zaman bazı sözlerinden ve hâllerinden kuşkulanıyordu. Fakat bu düşkün zamanında bir şeye sarılıp inanmıya o kadar muhtaçtı ki zihninde uyanan şüpheleri kendi içinin çürüklüğüne veriyor:

“Ben çok fena ve haksız bir insan olmuşun... Muhakkak adamcağızın günahına giriyorum,, di-yordu. Sonra “ahlâk, fazilet, doğruluk,, gibi kelime-lere o kadar susamıştı ki hangi ağızdan çıksalar onun kulağına hoş geleceklerdi.

Abdülvehhap B. çok kere Leylâyı gezmeğe götü-rüyor ve akşamları elinde küçük büyük bir paketle geri getiriyordu.

Bilhassa siyah bir kadife manto genç kızı sevinç-ten çıldırtmıştı. Abdülvehhap Beyin yanında ağır dur-mak için kendini zor zapteden Leylâ o gittikten sonra anasının, babasının, kardeşlerinin boyuna sa-rılmış, sonra odanın içinde dakikalarca dansetmişti. O yanığının birini kadife mantosunun yakasına ya-pıştırmış, gözleri kapalı, gramofondan öğrendiği bir vals tekrar ederek rüya içinde gibi dönerken Ali Rıza Beyin gayri ihtiyarı gözleri yaşarmıştı. Haki-katen bunlar parmak gibi çocuklardı. Yaradılışları itibarile ne iyi ne fena idiler. Herhangi bir taraftan bir rüzgâr esmeye başladı mı, yaprak gibi önüne ka-tılıyorlar, o ne yana isterse o yana doğru sürükle-nip gidiyorlardı. Artık yola gelmiyecek sandığı kızını biraz ümit ve para nekadar değiştirmişti.

Leylâ dansını bitirdikten sonra Neclânın önünde durdu; ellerini bir hâmi lâübaliliği ile kardeşinin omuzlarına attı: “Kürküm gelince bunu sana veririm olmaz mı Neclâ?,, dedi.

Ali Rıza B. Neclânın birden bire silkindiğini, acı ve hiddet dolu bir gözle bir an kardeşine baktığını gördü. Birdenbire yüreği sızladı.

Demek Neclâ ablasını kısıkanıyordu. İhtiyar adam kendi kendine gülümsiyerek odadan çıkarken düşü-nüyordu.

“İnsanın saadetini çocuklarından beklemesi ise boş hayalmiş; Yarabbi! yüreklerimizin yapılış tarzı itibarile buna imkân yok. Çocuklarımızın hepsini mes’ut etmiye kudretimiz de olsa elbette birinden birinin saadeti bir cihetten aksıyacak ya... O vakit mes’utları derhal unutacağız.. Evlâtlarımız içinde hangisi bedbahtsa yalnız onun sesini duyup ağlıyacağız.. Evet çocuktan, evlâttan saadet beklemek çok boş bir hayalmiş..”

Leylânın Suriyeye gideceği zaman yaklaşıyordu. Abdülvehhap B. nişanlısından fevkalâde memnun görünüyordu. Yalnız bir gün aralarında hiç yoktan bir kavga çıktı. Leylâ vapurda, çarşıda eski bildikleriyle karşılaştıkça görmemezliğe gelir, sonradan aleyhine bulduklarını işitirse de aldırılmazdı. Fakat bir akşam nişanlısile Çamlıca yolunda gezerken bunlardan kadınlı erkekli sekiz on kişilik bir gruba tesadüf etti. Yer müsait olmadığı için kaçamadı. Çaresiz durup konuştu, hatta Abdülvehhap Beyi de takdime mecbur kaldı.

Nişanlı buna fena halde kızdı, Leylânın izzeti nefsinin kıracak şeyler söylemeye başladı. Genç kız oldukça sert bir lisanla cevap verdi ve o akşam dargın ayrıldılar. Abdülvehhap Bey bir hafta kadar eve uğramadı. Hayriye H. başta olmak üzere bütün aile şiddetli bir korku geçirdi.

Nihayet nişanlıdan Ali Rıza Beye bir haber geldi:

Leylâ sokakta bir takım uygunsuz insanlarla konuşmuş. Fazla olarak ta nişanlısına karşı da onları müdafaa etmiş. Namuslu bir erkek bu hale tahammül edemezmiş. Binaenâleyh böyle bir kızı almasına imkân kalmıyormuş. Ancak Ali Rıza Beyi pek sev-

diği için eğer küçük kızı Neclâ hanımı verir se malmemnuniye kabul edermiş!

Ali Rıza Bey ile Hayriye Hanım tam bir hafta ; "Fena hareket ettin, nişanımı gücendirdin," diye Leylânın başının etini yemişlerdi. Fakat Abdülvehhap Beyden bu haber gelir gelmez hakikati birdenbire anladılar.

Ara sıra Ali Rıza Beyin içine gelen korku doğrudu.

Nenin nesi olduğunu adamakıllı tahkik bile etmedikleri bu adam her halde bir sağlam ayakkabı değildi. Belki bir iki ay yanında gezdirdiği Leylâdan bıktığı, belki de kardeşinden iki yaş küçük olan Neclâyı daha körpe ve güzel bulduğu için birini bırakıp ötekini almayı aklına koymuştu.

Son vak'ada Leylâyı beyhude yere ittiham etmişlerdi. Kızcağızın hiç kabahati yoktu. Bu dargınlık sırf Leylâyı baştan atıp Neclâyı almak için icat edilmiş bir behâne idi. Hem de ne hayvancasına iptidai bir behâne!

Evin içinde bir isyan vaveylâsıdır koptu. Ali Rıza Bey için en doğru hareket bu adamın nişan yüzüğe birkaç parça hediyesini -haberi getiren adama verip- geri göndermekten ibaretti. Nitekim ihtiyar adam bunu yapmakta hiç tereddüt etmiyecekti. Fakat o esnada Abdülvehhap Beyin teklifinden daha az akla gelecek bir şey oldu.

Neclâ, yaşından umulmıyacak bir pişkinlikle Ali Rıza Beyin karşısına dikildi, hiç utanıp sıkılmıya lüzum görmeden ;

— Ne yapıyorsun, baba... Çıldırдың mı? Kısmeti-me ne hakla mani olacaksın?. Madem ki Abdülveh-

hap Bey beni istiyormuş... Kardeşimin yerine beni verirsin olur biter...

Dedi. Ali Rıza Bey yüzsüzlüğün bu derecesini aklına sığdıramıyarak dili tutuldu, Leylâ bayıldı. Yalnız Hayriye Hanım, büyük teessürüne rağmen, itidalini kaybetmedi :

— Neclânın sözü pek boş değil... Bir kere düşün-
nelim Ali Rıza Bey...

Dedi. O gece evde uzun ve gürültülü bir müza-
kere oldu. Ali Rıza Bey bu izdivaca bir türlü razı
olmak istemiyordu. Daha ilk adımda bu ahlâksız-
lığı yapan adamdan ne beklenmezdi? İnsan böyle
bir serseriye değil kızını, evinin kedisini bile emni-
yet edemezdi.

Onun fikrince keşküllü sokak dilencileri bu yüz-
süz ve vicdansız adamdan bin kat iyi idi. Sonra
Neclânın kardeşine bu ağır hareketi seza gören in-
sanla evlenmesi çok çirkin düşerdi.

Hayriye Hanım kocasının bütün sözlerine hak
veriyordu. Bu Abdülvehhap Bey hakikaten, ahlâksız
bir adamdı. İnsan böyle bir kimseye, hakikaten,
evinin kedisini bile emniyet edemezdi. Fakat ne çare
ki zaman o zama değildi. Çocuklar kedi yavruların-
dan daha hor hakir olmuşlardı. Emniyet sandığının
borcu olduğu gibi duruyordu. Yakında ev satılacak,
çoluk çocuk sokak ortasında kalacaklardı. Hiçbir
yerden bir şey bekleyemezlerdi. Yer demir, gök ba-
kırdı. Kocasının bütün bu şeylerle iyice düşünmeden
“Hayır,” demesi doğru olamazdı. Hoş, onun verece-
ği kararın da zaten pek o kadar ehemmiyeti yoktu
ya... Bu işte son söz Neclânındı.

Son söz mü? Kararını vermiş insanlara mahsus
bir sükûnetle bu münakaşayı dinleyen Neclâ, gayrı

ihtiyarî gülümsedi. O kendisinden beklenen bu son sözü daha haberi aldığı dakikada söylememiş mi idi?.. Şimdi babasile annesinin lüzumsuz kavgalarını, kılını kıpırdatmaya lüzum görmeden, masal gibi dinliyor, arasıra pencereden karanlığa bakarak saadetini düşünüyordu. Hakikaten gün doğmadan neler doğuyordu? Kardeşinin başındaki devlet kuşunun oradan kalkıp kendi başına konduğunu dün gece bu saatte rüyada görse hayre yormazdı ya?.. Şimdi onun için düşünmiye değer bir tek mesele vardı: Suriyeli devlet kuşunun ablasına oynadığı oyunu kendisine de oynamasına meydan vermemek, onu kısıvrak bağlamaktı.

Leylâ, kardeşinin bu hareketine gündüzdenberi içerliyordu. Nihayet dayanamadı, babasile konuşurken ona taş atmaya başladı. Birdenbire bütün ümidini kaybetmiş bir insan için bundan tabii bir şey olmazdı. Bağırarak canı yanan insanın en iptidaî bir hakkı idi. Nitekim Neclâyâ düşen en iptidaî vazife de bütün ümidini aldığı bu kızın hakkını tanımak, hiç olmazsa bu gecelik o ne söyler, ne yaparsa hoş görmektir. Zaten bu onun için pek zor bir fedakârlık ta değildir. Galip insanlar için iyi ve merhametli olmak en kolay ve şık bir jesttir. Fakat Neclâ nedense bu büyüklüğe lüzum görmedi. Hatta kardeşile hafifçe alay etmekten geri kalmadı. O vakit Leylâ büsbütün çıldırdı ve evde bir kızılca kıyamettir koşturdu. Genç kız kalın, yırtık bir mahalle karısı sesile:

“ — Kaltak... Ahlâksız kaltak... Nişanımı sen baştan çıkardın... ”

Diye Neclâyâ saldırıyor, o korkup çekilmiye lüzum görmeden:

— Pek âlâ yaptım, gözünü açaydın da sıkı tutaydın...

Diye cevap veriyordu. Hayriye Hanım saçı başı karışmış, Leylâyı zaptetmiye, Ayşe zorla Neclâyı odadan çıkarmıya uğraşıyordu.

Ali Rıza Beye gelince o, yere duvarın dibine çömelmiş, başını elleri içine almış, olan vak'alarından ziyade çocuklarının bu kadar düşmüş, bayagılaşmış olmalarından hıçkıra hıçkıra ağlıyordu.

Neclâ Ayşenin kollarında dışarı çıkarken tekrar tekrar geri dönüyor, ağza alınmayacak sözlerle içinin bütün kinini, zehirni püskürüyordu.

— Sırtına iki paralık bir manto giymekle ne oldum delisi oldun değil mi? Utanmadan bize ahretlik kız muamelesi ettin..

Allah senin gibileri işte böyle tepe takla yuvarlar... Kışın kürk aldığın zaman bana eski mantonu verecektin, değil mi? Şimdi ben onu başım gözüm sadakası olarak sana bağışlıyorum.

XXIX

On beş gün sonra Neclâ, Abdülvehhap Beyle beraber Suviyeye hareket etti. Böylece ağacın üçüncü yaprağı da kopmuş oluyordu.

Neclâ ile Leylâ arasında kardeşlikten daha fazla bir şey vardı, Yaş farkları azdı. Yüzleri, ahlakları birbirine benzerdi. Bir yatakta yatmışlar, beraber büyümüşler, beraber gülüp ağlamışlardı.

Ali Rıza Beye göre onlar birbirinden ayrı yaşamasına imkân tasavvur edilmeyecek bir çift, kan ve aile bağı denen şeyin en mükemmel bir nümunesi idiler. Halbuki, bir daha yüz yüze gelmemesiye, kanlı iki düşman gibi ayrıldılar.

Aile artık küçülmüştü. Evde Leylâ ile Ayşeden başka çocuk kalmıyordu. Ali Rıza B. kışa doğru Bağlarbaşındaki evi sattı. Bütün borçlarını temizledi. Elinde kalan para ile Dolap sokağında bir ev aldı.

Burası iki büyük odalı karanlık harap bir yerdi. Çocukların hep bir ağızdan "Cehennem," ismini verdikleri eski evleri bunun yanında Cennet bağının köşkleri gibi idi. Fakat elde kalan para ile daha iyisini almağa imkân yoktu. Hayriye Hanım evi ilk gördüğü zaman beğenmemiş: "Biraz daha beklesek belki daha zararsız bir şey düşürürüz.,, demişti. Fakat

artık eskisinden büsbütün başka bir adam olan Ali Rıza Bey acı bir alayla gülerek: “ Bekliyelim mi? Yağma mı var? Nasıl? eldeki beş on parayı geçen seneki para gibi çarçur ettirip beni sokakta bırakır mısınız?,” demişti. Çocuklar eve bir mezara girer gibi ağlıya ağlıya girdiler. Ali Rıza Bey de aşağı yukarı aynı histe idi. Fakat buna rağmen kapıdan ilk adımını atarken gayri ihtiyari elindeki anahtarı dudaklarına götürdü: “Allah yokluğunu göstermesin...,” diye dua etti.

*

Leylâ son vak’adanberi hâlâ düzelememişti. Eve girdiklerinin ikinci günü: “Başım... başım...,” diye haykırarak yatağa düştü. Kırk beş gün dil ağız vermeden yattı. Bereket versin hastalık tehlikeli bir şey değildi. Civarda oturan bir tekaüt doktor :

“Sinir... iyi yedirip içirin.. Sıkmayın... bir şey kalmaz...,” diyordu. Doktorun söylediği gibi Leylâ bir buçuk ay sonra yataktan kalktı. Fakat büsbütün başka bir Leylâ olarak... Hastalık esnasında bir gece onu yataktan almışlar; yerine bir başka insan koymuşlar gibidi. Çok zayıftı. Yeni yürümeğe başlamış bir çocuk gibi güçlkle geziyor, ikide birde gözleri karararak ellerile yüzünü kapıyordu. Çehre değişmiş olmakla beraber yine güzeldi.

Hastalık bu çehreye mazlumluğa benzer bir şey getirdiği için Ali Rıza Bey onu hatta eskisinden de güzel buluyordu.

Leylânın yüzü gibi ahlâkı da değişmişti. Artık eskisi gibi vara yoğa hırçınlanmıyor, kaderine tamame boyun eğmiş bulunuyordu. Ali Rıza Bey kızının gözlerinin daima bir hafif buğu ile kaplı olduğuna dikkat etti. İhtiyar adama öyle geliyor ki,

çocuk karşısındakilere, söylerken, gülümserken için için ağlıyor, ancak göz yaşları öyle ince ki, damla halinde düşmeden buhar olup havaya dağılıyordu. Bu, belki sinirleri gevşemiş bir ihtiyar vehmi idi. Fakat ne olursa olsun Leylâya karşı içinde garip bir merhamet uyandırdı.

Sonra eski baba sevgileri tekrar canlanmaya başladı. Kızına olan bütün infialleri yavaş yavaş silinip kayboldu.

Leylâ biraz ayaklandıktan sonra sokağa çıkmağa başladı.

Doktor onu gezdirip eğlendirmelerini, hatta mümkünse hava tebdiline götürmelerini söylüyordu. Hava tebdili imkânsız bir şeydi.

İhtiyar adam etli sütlü bir hasta yemeği tedarik edinceye kadar akla kararı seçiyordu. Fakat buna mukabil Leylâ ara sıra gezinmeğe gidebilirdi.

İlk defasında Hayriye Hanım kızını sarıp sarmaladı, ucuz bir paraşola bindirerek deniz kenarında hava almaya götürdü. O gün sokak kapısı yanındaki küçük odada geçen bir vak'a Ali Rıza Beyin kalbini yine kanla doldurdu

Hayriye Hanım bir kabahat işler gibi ezile büzüle Leylânın yanına bir bohça bırakmıştı. Bu, Neclânın "başım gözüm sadakası olsun," diye ablasına bıraktığı mahut kadife manto idi.

Neclânın o kavga gecesi yırtıcı bir küstahlıkla bağıra bağıra söylediği bu sözler bu dakikada muhakkak hepsinin kulağında çınliyordu. Fahat orada hic kimse bunu hatırladığını söylemeye cesaret edemiyordu. Çünkü o halde bu kıymetli mantoyu hakaretle sokağa atmak lâzım gelecekti.

Hayriye Hanım Leylânın hırçınlaşmasından, otur-

duğu yerde sessiz sedasız düşünmesinden cesaret aldı, boğuk bir sesle :

— Haydi kızım... Şunu arkana giy de gidelim...

Dedi. İhtiyar kadın elinde manto ile ayakta bekliyor, kocasile göz göze gelmemek için başını öte tarafa çeviriyordu.

Ali Rıza Bey kızının yine gözleri kararıyor gibi elini yüzüne götürdükten sonra yavaş yavaş yerinden kalktığını gördü, boğazına bir şey tıkdı.

✱

Leylâ artık her gün kadife mantosunu giyiyor, başını alıp sokak sokak geziyordu.

Ali Rıza Bey ilk zamanlarda bu gezintilere ses çıkarmıyordu. Ne yapsın, çocuk dertli idi. Kızlarda, sokaklarda rasgele dolaşmak kadar hiçbir şeyin tohum dağıtmadığını tecrübelerile biliyordu. Öyle de olmasa Dolap sokağındaki ev oturulur gibi değildi. Hele kısa kış günlerinde öğleden iki saat sonra odalar lâmbasız oturulmıyacak kadar kararıyordu. Maamafih zaman geçtikçe Ali Rıza Beyde düşünceler, ve korkular uyanıyordu.

Bir genç kızın bu kadar fazla dolaşması doğru bir şey değildi. Bhusus ara sıra çok gecikiyordu. Sonra eski sosyeteye devam edenlerden bazılarıle tekrar ahbab olmuştu.

Leylânın eski neş'e ve sıhhati tamamile yerine gelmişti. Fakat Ali Rıza Bey ona hâlâ bir hasta gözile baktığı için hatırını kıracak bir şey söylemiye bir türlü dili varmıyordu.

Bir zaman sonra bu gibi korku elle tutulacak bir tehlike şeklini aldı.

İhtiyar adamın kulağına bazı mide bulandıracak şeyler çalınıyordu. Fakat yazık ki o vakit te Leylâ-

nın bu fazla serbestliği bir âdet muhkemliği, zaman ile sağlamlana gelmiş bir hak kuvveti halini almış bulunuyordu. Ali Rıza B. buna rağmen Leylaya bazı tenbihlerde bulunmak istedi ise de dinletemedi, daha doğrusu aranırsa kendi de bu iřin pek üstüne dūřmemiřti. Senelerdenberi devam eden bu uğraşma ihtiyar adamı çok yorup yıpratmıştı.

Sonra lâkırdının, nasihatın tesirine olan emniyeti de çoktan kaybolmuştu. İnsan ne söylese iş yine olacağına varıyordu. Hasılı Leylâ istediği gibi gezip tozmakta devam etti.

XXX

Neclâdan gelen haberler git gide fenalaşıyordu. Genç kız arapta umduğu zenginlik ve lüksün kendi kuruntusundan başka bir şey olmadığını daha yolda anlamıştı.

Abdülvehhap Bey İstanbulda söylediği gibi milyonlar sahibi bir zengin değil; anlaşılması, anlatılması güç bir takım karışık işlerle kıt kanaat yaşayan bir adamdı.

Neclâ Berutta, hayalindeki sarayın yanında bir tavuk külmesi gibi kalan küçük bir eve indi.

Mermer merdivenlere dizilmiş sinema uşakları yerine bir entarili kayın baba ile iki ortak ve bir alay çocuk karşıladı.

Üçüncü ortak dokuz ay evvel ölmüştü. Neclâ bu kadının yerine geldiği için ondan kalan iki çocuğa analık etmek vazifesi de tabii artık ona düşüyordu.

Genç kadın, Nasraddin hocanın ağacı gibi, görüp göreceği nimetin İstanbuldan gelirken alınmış bir iki parça eşyadan ibaret kalacağını anlayınca biraz hırçınlık etmek istemişti. Fakat daha ilk kavgada entarili kayın babanın boru gibi bir sesle öterek üstüne hücum ettiğini görünce fena halde korkmuş, bir daha ağzını açmaya cesaret edememişti.

İki ortak ve yarım düzineden fazla çocuk arasındaki bu hayat çekilir şey değildi. Fakat Neclâ ilk zamanlarda bunları ailesine yazmaya utanmış, bilhassa Leylâyı sevindirmekten korkmuştu. Fakat birkaç ay geçince dayanamadı, utanıp sıkılmayı kaldırarak ufaktan ufaktan bazı şikâyetlere başladı. Sonra bunlar derece derece arttı.

Son mektubunda diyordu ki: "Baba, dayanamayacağım. Bir yolunu bulursam her şeyi tekmeliyerek İstanbula kaçacağım.

Senin bir lokma kuru ekmeğine razıyım.

Annem, kardeşlerim gözümde tütüyor. Hele Leylâ ablam hiç aklımdan çıkmıyor.

Kardeşim vaktile bu adamla evlenemediği için üzülmüştü. Şimdi burada neler çektiğimi görse kendisini kurtardığım için muhakkak bana teşekkür ederdi.,,

Leylâ bu mektubu okuyunca kardeşine olan bütün kinini unutmuş: "kuzum baba, Neclâyı kurtaralım., diye Ali Rıza Beyin ayaklarına kapanmıştı.

Hayriye Hanım da az çok bu fikirdeydi. Fakat ihtiyar adam bu yalvarmalara kulak asmamış, Neclaya yazdığı mektupta şöyle cevap vermişti: "O anlattığın şeyler beni çok müteesir etti. Fakat ne çare ki hiçbir suretle sana yardım edecek halde değilim. Biz şimdi eskisinden çok daha fakiriz, buraya gelip ne yapacaksın?

Orası, ne de olsa evindir, kocanın hiçbir meziyeti olmasa namuslu bir adam olması ve seni ellere muhtaç etmemesi kâfidir. Çaresiz dışını sıkacak ve etrafındaki insanlara alışacaksın kızım., Ali Rıza B. bu mektupla artık kapısının Neclâyâ kapalı olduğunu açıkça anlatıyordu. Fakat genç kadın ne kadar bu-

nalmış olacak ki bu istiskale kızmıyor, üst üste gönderdiği mektuplarda " Beni kurtar; yoksa kendimi öldüreceğim, kanıma girmiş olacaksın!," diye feryat ediyordu.

Ncclânın bu "kedimi öldürceğim," sözü muhakkak boş bir tehditti. Fakat öyle olmayabilirdi de. Bu, saatî saatine uymayan karma karışık ruhlu, bozuk sınırlı çocuklardan ne beklenebilir?

İhtiyar adam mütemediyen kulağını rahatsız eden bir sese cevap verir gibi titiz bir heyecanla "Anladık, çocuklar için bu bir yaprak dokümü... Fakat beş çocuktan bir tansı de mi kurtulmıyacak?," diye söyleniyordu.

XXXI

Ali Rıza Beyin kahve arkadaşlarından bir müteakıit binbaşı bir gün onu Üsküdar kahvelerinden birinde bir köşeye çekti:

— Ali Rıza B. kardeşim, sizinle çok ehemmiyetli bir şey konuşacağım, dedi... Uzun müddet tereddüt ettim... Fakat sizi çok sevdiğim ve çok namuslu bir insan olarak tanıdığım için..

Binbaşı, ihtiyar adamın sararmıya, titremiye başladığını görerek durdu, kısa bir tereddüitten sonra:

— Galiba müteesir olacaksınız, dedi.

Ali Rıza B. hemen kendini topladı. Münasebetsiz bir şey yaparak arkadaşını ürkütmekte mana yoktu.

Bu mukaddimeye göre işiteceği şeyin onu can evinden vuracağı muhakkaktı. Fakat ne olursa olsun hakikati mutlaka öğrenmeli.

İhtiyar adam mümkün olduğu kadar sakin bir sesle:

— Merak etmeyin, dedi, ben çok tahammüllü bir adamım..

— Fakat üzülmiyeceğinizi vadeder misiniz?

— Ateş bir yere düşsün de yakmasın bu olmaz.. Fakat gayret ederim.

— Maamafih pek o kadar büyütülecek bir mesele de değil.. Söylemek istediğim şey şu.. Büyük kızınızın pek fazla dolaşmasına müsaade etmeseniz, daha iyisi mümkün olsa da bir zaman hiç sokağa çıkarmasanız.

— Ne var? Ne olmuş?

— Hiç.. Sanki o yaşta bir genç kıızı pek serbest bırakmak doğru değil de..

— Söznüzü değiştirmeyin.. Siz bir şeyler biliyorsunuz.. Hakikati bana olduğu gibi söyleyin.

Binbaşı ikinci bir tereddütten sonra:

— Peki, dedi, ne biliyorsam söyleyeceğim.. Kızınızı bir hafta evvel kibar kıyafetli bir delikanlı ile bir otomobile binerken gördüm. Nekadar müteessir olduğumu tahmin edemezseniz..

Üç gün evvel de bizim çocuklar daha başka şeyler söylediler. Belki de mübalâğadır amma!..

Binbaşı bu başka şeylerin ne olduğunu anlatmak için Ali Rıza Beyin yeni bir ısrarını bekliyordu. Fakat artık o, bu adamın yüzüne bakacak, yeni bir şey soracak halde değildi.

Sadece: Bu da mı başıma geldi? Diyerek ayağa kalktı, sokakta birdenbire gece olmuş ta bastığı yerleri görmiyormuş gibi başını önüne eğerek, bastonile kaldırım taşlarını yokluyarak ağır ağır yürümeğe başladı. Gelen geçenin işitebileceği bir sesle söylenmeğe devam ediyordu.

— Bu da mı başıma gelecekti? Aç kaldım, rezil oldum, türlü hakarete uğradım. Hepsini sineye çektim. Fakat namussuzluğa tahammül edemem.. Mutlaka bir şeyler yapmalıyım..

Evini karşıdan görünce birdenbire aklına bir şey geldi.

— Binbaşı daha başka bir şeyler biliyordu.. Adamcağızın sözünü ağzında bıraktım.. Ne var ne yoksa hepsini öğrenmeliyim.. Bir şey yapabilmek için daha fazla malûmata ihtiyacım var.

Ali Rıza B. derhal geri döndü. Arkadaşını kaçırmak korkusu ile acele acele yokuşu indi. Bunda çok isabet etmişti. Çünkü soluk soluğa kahveye geldiği zaman Binbaşı da kalkmak üzere idi. Ali Rıza B. artık utanıp sıkılmayı kaldırarak ne biliyorsa söylemesi için arkadaşına yalvardı ve şu tafsilâtı aldı:

Leylâ iki aya yakın bir zamandanberi çoluk çocuk sahibi bir avukatın metresidi. Haftada iki gün Üsküdar iskelesinde buluşuyorlar ve otomobil ile Haydarpaşada bir randevu evine gidiyorlardı.

Bu sözlerde bir yalan varsa günahı söyleyenlerin boynunaydı. Maamafih bu, adeta çoluk çocuk ağzına düşmüş bir hikâyedir.

Ali Rıza B. tekrar evine gittiği zaman gece olmuştu. Hayriye Hanım onu görür görmez:

— Leylâ daha gelmedi; acaba nerede kaldı? dedi.

İhtiyar adam, yorgunluktan Leylâyı düşünmiye vakit yokmuş gibi bir hareket yaptı, ve kapının yanındaki bir kırık kanepeye çöktü. Kızını yeni bir istintaktan geçirmeden evvel Hayriye Hanıma bu vak'adan bahsetmek istemiyordu. Çünkü karısına emniyeti kalmamıştı.

Hayriye Hanımın, öteden beriden bazı şeyler işittiği halde, kendinden saklamış olması pek mümkündü. Değilse bile, kocasının fazla hiddetinden korkarak Leylâyı müdafaaya kalkacak, kızı geldiği vakit, kaş göz işaretile ona bir şeyler anlatacaktı.

Ali Rıza Bey, oturduğu yerde Leylâya soracağı sualleri tasarlarken, Hayriye Hanım mutfakta Ayşe ile beraber akşam yemeği hazırlıyordu.

On dakika geçmeden sokağın başında bir otomobil borusu öttü, biraz sonra eve telâşlı bir ayak sesi yaklaştı. Sokak kapısı aralıktı; Leylâ, gürültü etmekten korkuyor gibi bir tavırla içeri girdi, ve mutfaktan gelen ışığa doğru yürüdü. Babasının karanlıkta oturduğu kanepeden kalktığını görünce hafif bir çığlık kopardı:

— Sen miş baba? Ödümü kopardın..

Ayşe, ablasının sesini işitince, elinde lâmba ile mutfaktan çıktı. Onun arkasından, sıvalı kolları ile Hayriye Hanım görüldü.

İhtiyar kadın:

— Bu saate kadar nerede idin Leylâ? Meraktan çıldıracaktım, dedi.

— Hiç.. Bir arkadaşım ile beraberdim de.. Dur nefes alayım da söyleyeyim..

Leylâ henüz derli toplu bir yalan hazırlamamış olacaktı. Vakit kazanmak için Ayşeden su isteyip içti.

Ali Rıza Bey merdivenin yanında ayakta duruyor, karanlıkta yüzü görünmüyordu. Sakin, ağır bir sesle:

— Sen otomobille mi geldin? diye sordu.

Leylâ belli bellisiz bir tereddüitten sonra :

— Evet, dedi, bir arkadaşım a misafir gittim de.

Ali rıza Bey kızına birdenbire bir şey sezdirmek istememesine rağmen kendini tutamadı:

— Bunlar ne iyi ev sahipleri böyle?... Misafiri evine kadar otomobille getiriyorlar... Kimmiş bu arkadaş bakalım?

— Tanımazsın ki...

Leylâ annesine dönerek devam etti:

— Arkadaşım Haydarpaşada ki terzisine gidiyordu. Beni de götürmek için ısrar etti..

Bedava otomobil tabii reddedilmez. Fakat biraz geç kaldık.

Bu Haydarpaşa sözü Ali Rıza Beye bütün ihtiyatları unutturdu:

— Arkadaşınla Haydarpaşaya ilk defa mı gidiyorsun?

Genç kız hayretle:

— Evet.. dedi.

— Ben pek öyle zannetmiyorum... Bu terzi Haydarpaşanın hangi sokağında?

Leylâ tekrar babasına döndü, karanlıkta onun çehresini farketmiye, gözlerini görmiye çalıştı. İhtiyar adamın bir şeyler sezindiğini hissetmişti. Fakat biraz evvel kapıdan girerken çekiniyor görüldüğü halde bu defa nedense fazla ehemmiyet vermedi; babasını korkutmak istediği zamanlara mahsus titiz sesile:

— Aman sen de baba.. Amma ahret sualleri soruyorsun?

Dedi. Bu küstahlık Ali Rıza Beyi çıldırttı. İhtiyar adam korkunç bir hiddetle kızın üstüne yürüyerek bütün bildiklerini bağıra Bağıra söylemiye başladı. Hayriye Hanım:

— Ali Rıza Bey, kendine gel... Yalan, iftira...

Diye araya atılmak istedi. Leylâ da aynı şeyi yaparsa, hatta hiç ses çıkarmazsa ihtiyar adama belki yine bir tereddüt gelecekti. Fakat o ellerini kalçalrına dayıyarak, saçaklı şallara sarılı bedenlerini biraz yana çevirerek meydan okuma rolü oynayan İspanyol artistleri vaziyetile kadife manto-suna sarındı:

— Öyle de olsa ne çıkar.. Adam olaydım da kızını bu hale düşürmeyeydin! dedi.

Ayşenin elindeki ışık Leylânın yüzüne çarpıyor, onun alay ve hakaretle burkulan boyalı ağızını, etraflarındaki kara çember içinde nefretle küçülen gözlerini Ali Rıza Beye bir öldürme hissi verecek tarzda parlatıyordu.

İhtiyar adam birdenbire sopasını yakalılarak korkunç bir hiddetle:

— Defol... Şimdi evimden çık!..

Diye bağırırdı. Leylâ bu defa biraz ürkererek kapıya doğru geriledi:

— Zaten dur desen de duran kim? Lânet olsun senin evine! diye cevap verdi.

İsyan, ihtiyar adama bir canavar kuvveti vermişti. Kollarına, bacaklarına sarılan Hayrive H. ile Ayşeyi iki bez bohçası gibi silkip atarak Leylâya saldırdı. Bu hücum o kadar beklenmez bir şeydi ki genç kız toparlanıp kaçmıyacak olursa orada kapının dibinde ölmese bile mutlaka bir yerinden ağır surette yaralanacaktı. Eakat Ali Rıza B. birdenbire ayağı bir yere takılmış gibi yüzüstü yere kapandı, bastonu elinden iki adım öteye fırladı.

XXXII

Ali Rıza Beyi hafif bir nüzül örselemişti. O geceden sonra çenesi biraz yana çarpıldı. Dili belli belirsiz peltekleşti. Yürürken sol ayağını hafifçe sürümüye başladı. Maamafih kendisi bunun farkında görünmüyordu. Onu yiyip bitiren asıl hastalık içinde idi.

İnsan içine çıkacak yüzü kalmadığı için evvelâ zamanının en çoğunu küçük odada geçirmişti. Pencerenin karşısında yarı yıkılmış bir yangın duvarı vardı. İhtiyar adam bütün gün bu duvarın oyuklarında bitmiş cılız yeşilliği, taşların arasında kertenkele avcılığı yapan kedileri seyrediyordu. Bir meşguliyeti de öğleye doğru duvarın ortasında başlayarak ağır ağır yukarı çıkan aydınlık esası üzerine yeni bir güneş saati icadına çalışmaktı.

Leyla gittikten sonra ev büsbütün ıssız kalmıştı. Cılız vücudünün neresinden geldiği anlaşılamıyan bir kuvvetle senelerce didinip uğraşmış olan Hayriye H. bu netice karşısında birdenbire kendini bırakmıştı. İki günde bir bulaşık yıkamak, ara sıra bir yemek tenceresi, Ayşenin başına bir tarak vurmak ona gönül bulandırıcı bir angarya gibi geliyordu.

İhtiyar kadın uzun ve kanlı bir çarpışmadan dönen bir asker gibi idi. Aldığı yaraların acısını ve

nihayetsiz yorgunluğunu şimdi duyuyor, her gün bir yerinde bir hastalık ve sakatlık keşfediyordu.

Leylâ meselesi Ali Rıza Beyi de, onu da yüreğinin en nazik yerinden vurmuştu. Bu bir namus meselesi olduğu için kocasının gösterdiği şiddeti hak-sız bulmuyor, fakat aynı zamanda ona karşı sebep-siz bir nefret ve dargınlık duymaktan da kendini alamıyordu.

Karı koca bütün gün, bütün gece bir evde olduk-ları halde bazan haftalarca bir çift lâkırdı konuşmu-yorlardı.

Bu hal Ali Rıza Beye zaman zaman anlaşıl-maz bir muamma gibi görünüyordu:

— Çocuklarımızı birer birer kaybettik... İlk ev-lendiğimiz zaman olduğu gibi hemen hemen kuru başımıza kaldık... Bu felâketlerden sonra birbirimize bil'akis daha fazla bir yakınlık ihtiyacı duymamız lâzım gelmez mi idi? Halbuki biz adeta birbirimiz-den nefret ediyoruz... Şu insanlık ne acayip muam-ma yarebbi!

Ali Rıza Bey bu muammanın bir eşini de gerek kendisinin, gerek karısının Ayşeye olan muamelele-rinde buluyordu. Altı çocuktan ellerinde bir bu kü-çük kız kalmıştı. Bu vaziyette bütün ötekilerin mu-habbetini Ayşeye vermek, onu altı kere fazla sev-mek icap etmez mi idi? Halbuki çocuğa evin içinde dolaşan, hatta ayak altına geldikçe itilip kakılan bir kedi muamelesi yapılıyordu. Anlaşılan çocuklarla fincan takımları arasında pek fark yoktu. Kırıla kırıla bir tek kaldıkları gibi işe yaramaz oluyorlar, bir köşeye atılıyorlardı.

Ayşe şimdi on dördünü sürüyor, ablaları gibi gü-zel bir kız olmağa başlıyordu. Fakat onun bu ilk-baharını kimin gözü görüyor?

Eski Ően, geveze Ayşe korkak bir çocuk olmuştu. Evin her köşesinde 6lu, yahut, hasta yatıyormuŐ gibi g6lmiye, y6ksek sesle konuŐmaĐa, hızlı yur6miye cesaret edemiyor, fırsat bulduğu gibi kendini ya bahçeye, ya komşulara atıyordu,

Birkaç ay sonra Ali Rıza B. bu fel6kete de alıştı. Ara sıra bastonunu alarak sokağa çıkmıya başladı. Nihayet eski kahvelerin 6n6nden geçti. ArkadaŐları camı vurarak çağırdılar. Biraz nazlanır gibi olduktan sonra içeri girdi. Kendisine edilen muamelede, eskisine nispetle, pek fazla bir değişiklik bulmadı. İyi d6Ő6n6l6rse doğrusu da bu değil mi idi? Leylânın fena yola d6Őt6Đ6n6 6ğrendikten sonra g6z yummuŐ, kızını evinde alıkoymuŐ olsaydı ona namussuz demiye hakları olurdu. Fakat mademki hakikati 6ğrenir 6ğrenmez onu kapı dıŐaaı etmiş ve bir daha adını anmamıŐtı; Şu halde kendisini 6ocuğu 6lm6Ő bir babadan ayırt etmemek, hatta biraz acımak l6zım gelmez midir?

XXXIII

Ara sıra evde öteki çocuklardan bahsedildiği halde Leylânın ismi hiç geçmezdi. Yalnız bir gece Hayriye Hanım dalgınlıkla Ayşeye "Leylâ,, diye seslenmiş, ara sıra arka üstü yatarak uyur gibi gözlerini kapadığı zaman hep onu düşündüğünü Ali Rıza Beye anlatmıştı.

Duvarda Ali Rıza Beyin vaktile çocuklarını etrafına topluyarak çıkarmış olduğu eski bir resim vardı. İhtiyar adam bu resimde ayaklarının dibinde oturan Leylâyı makasla kesip çıkarmış, onun yalnız babasının dizlerine sarılmış elleri kalmıştı. Çocukların anlaşılmasız münasebetsizlikleri vardır. Bir gün Ayşe bu resmi seyrederken:

— Şu ellere bak baba... Leylâ ablam dizlerine sarılarak yalvarıyor gibi değil mi? demişti. Çocuğun saflığından mı, yoksa hınzırlığından mı söylediği pek anlaşılmiyan bu söz üzerine Hayriye Hanım birdenbire hıçkırma başlanmış, Ali Rıza Bey titriyen yumruğu ile çocuğu tehdit ederek;

— Yumurcak... Bir daha onun adını ağzına aldığını işitmiyeyim, diye bağırmişti. Fakat nedense o günden itibaren tılsım bozulmuş oldu. Hayriye Hanım kocasının hiddetlerine aldırış etmiyerek sık sık Leylâdan bahsetmeye başladı. Evvelâ her vesile ile onun çocukluk vak'alarını anlatıyordu. Sonra şimdi ne halde olduğuna dair öteden beriden kulağına ça-

İnan havadislere geçti: Kızcağızı baştan çıkaran avukat için pek fena bir adam demiyorlardı.

Leylâyı da Taksimde tuttuğu küçük bir apartmanda gayet iyi yaşatıyordu. Hatta onu nikâhla almakta istiyordu. Ama ne çare ki karısından ayrılmanın bir yolunu bulamıyordu. Herhalde bu adam ahlâksızlığından ziyade Leylâya olan fazla aşkından dolayı bu işi tutmuştu.

Ali Rıza Bey: "Allah rızası için sus Hayriye... Ârımdan öleleceğim," diye kulaklarını tıkamakla beraber bu havadislere memnun olmuyor da değildi. Evlât, ne de olsa evlâtı.

Hayriye Hanım oturduğu yerde her şeyi nasıl da öğreniyordu? İhtiyar kadın bir gece kocasına Leylânın on beş gündenbergi hasta yattığına dair bir haber verdi:

— Zavallı çocuk zaten çürük çarık bir şey... Korkuyorum geçen seneki hastalığı gelmiş olmasın dedi.

Bu hastalık kelimesi Ali Rıza Beyin zayıf kalbinde Leylâya karşı küçük bir merhamet ve muhabbet uyandırdı.

Küstah bir tavırla mantosuna sarılıp ellerini kalçalarına dayıyan, boyalı ağzını yana çarpıtarak, kara halkalı gözlerini hakaretle küçülterek meydan okuyan Leylâ birdenbire kayboldu, öteki hasta ve ümitsiz Leylâ solgun çehresile, yatağa uzandı.

Hayriye Hanım kocasının yüzündeki hüzünden cesaret alarak:

— İzin ver... Bir kere çocuğumu göreyim!

Diye yalvardı. Ali Rıza Bey kızmadı, sadece:

— Bu söz senin gibi namuslu bir kadının ağzından işitilecek söz mü, Hayriye? Ölüm var, bir daha onunla yüz yüze gelmek yok!

Dedi. Fakat bu dakikada istemeden gözünden iki damla yaş akıverdi. İhtiyar adam bu ağlamayı fazla ışıktan ileri gelmiş bir rahatsızlık gibi göstermek için aksi aksi lâmbaya baktı. Sonra başını önüne eğerek, hasta ayağını daha ziyade sürükleyerek odadan çıktı.

Hayriye Hanım bu saf hileye inanmıştı.

Leylâ vak'asından sonra kendini birdenbire koyveren, yattığı yerde ara sıra gözlerini açıp etrafına bakmayı, sorulan suallere dudak ucile cevap vermeyi bile lüzumsuz bir yorgunluk addeden Hayriye Hanımda o günlerde bazı anlaşılmaz uyanma alâmetleri belirmeye başlamıştı. İhtiyar kadın ara sıra eteğini beline dolayarak evi temizliyor, yemek pişiriyor, komşulara gidip geliyordu. Kocasına karşı politikası da yine değişmemişti. Arada bir sinsi sinsi Ali Rıza Beyin etrafında dolaşıyor, ona ufak tefek hizmetler ediyor; tatlı sözlerle gönlünü ahyordu.

Bu canlılık onun dikkatle ilk bozgun alâmetleri görüldüğü, evin sarsılmağa, çoluk çocuğun birbirine girmeye başladığı zamanlardaki haline ne kadar benziyordu. Ali Rıza Bey bu değişikliğe pek iyi bir mana veremiyor, kendi kendine: "Dur bakalım... bunun altından bir şey çıkacak ama hemen Allah hayırlara tebdil etsin..," diye düşünüyordu.

İhtiyar adam tahmininde yanılmamıştı. Çok geçmeden bu fevkalâdelikteki hikmetin sırrı meydana çıktı. Ali Rıza Bey bir gün elinde bir mendil zerzevatla kapıdan girdiği vakit karşısında kızı Leylâyı buldu.

Leylâ: "Baba... babacığım!," diye çırpınıp ağlıyarak Ali Rıza Beyin boynuna atılıyor, Hayriye Hanımla Ayşe ayaklarına kapanarak yalvarıyorlardı.

Ali Rıza Bey adım adım geri çekilerek ar kasını duvara dayadı. Gözlerini kapadı. Çehresinde fazla bir heyecan görünüyordu. Yalnız nefes almakta güçlük çekiyor gibi başını havaya kaldırıyor, elile yakasının düğmesini çözmeğe çalışıyordu. Demek Hayriye Hanımın sık sık Leylâdan bahsetmesinden maksat bu imiş. Bu kızla gizlice görüşerek bir plân tasarlamışlar.

Evvelâ Leylânın çocukluğuna ait masum hatıralarla onu yumuşatmaya çalışmışlar. Sonra hastalık hikâyesi uydurulmuş. Nihayet onun fazla hiddet şiddet göstermemesinden alınan cesaretle bu baskın yapılmış...Plân hiç fena değil..Ali Rıza Beye sadece: "Leylâ seninle barışmak istiyor.. derlerse belki razı olmaz. Fakat birdenbire kızının yüzünü görürse belki heyecana kapılacak, düşünmiye vakit bulmadan onu kucaklayacak... Bu baskının zaten hasta olan ihtiyar babayı öldürmesi ihtimali yok değil.. Fakat hangi baskın plânı düşünülebilir ki yüzde üç beş nispetinde bir tehlike ihtimalini göze alınmış olmasın!

Leylâ susuyor,Hayriye Hanım söylüyor, o yalvarmalarını bitirince Ayşe başlıyor ve hepsi bir ağzıdan ağlıyordu. Ali Rıza Bey eli hâlâ yakasının düğmesinde,kızını bir daha dünya gözile görmemek için ettiği yemine sadık kalmak istiyor gibi bir türlü gözlerini açmıyordu.

Nihayet söz sırası ona da geldi. İhtiyar adam gidilecek bir ikinci yolu olmıyanlara mahşus sükûnetle:

— Beyhude yoruluyorsunuz, dedi, benim artık Leylâ isminde kızım yok. Biz biribirimiz için ölmüş sayılırız ...

Hayriye Hanım, Leylâ ve Ayşe yarım saatten fazla uğraştılar, fakat Ali Rıza Beyin ağzından bundan başka söz alamadılar.

XXXIV

Leylâ gittikten sonra Ali Rıza Bey ile karısı arasında büyük bir kavga koptu.

Hayriye Hanım kocasını tatlılıkla yola getiremeyeceğini anladığı için birdenbire isyan bayrağını açtı.

— Seni adam sandım, otuz sene sözünden çıkmadım. Ne hale geldiğimiz meydanda. Artık müsaade et te bir zaman da benim dediğim olsun. Senin yüzünden evlâtlarımın herbiri bir türlü ziyan oldu. Elimde bir bu Leylâ ile Ayşe kaldı. Çocuğum bensiz yaşyamıyor. Ben de onsuz yaşyamıyacağım. Leylâya isterse dünya fena desin, o benim için herkesten iyidir. Ya Leylâ ile yaşyacağız, yahut...

Hayriye Hanım sözünün arkasını getirmedi, ağlamağa başladı.

Ali Rıza Bey gülümsiyerek:

— Üzülme Hanım; üzülme, dedi, ben de senin bi kararımı verdim. Ben aranızdan çıkarım. Belki inşallah daha iyi olursunuz. Haydi artık ferah ferah uyu, rahatına bak.

★

Ali Rıza bey hakikaten kararını vermişti. Ne olursa olsun artık bu evde oturmıyacaktı. Ertesi sabah erkenden bohçasını hazırladığını gören Hayriye Hanım onu bir çocuk gibi azarladı:

-- Haydi münasebetsizliği bırak... Sen sakat bir ihtiyarsın ... Bu hal ile nereye gidiyorsun... Gezip gezip geleceğin yer yine burası... Beyhude rezalete lüzum yok, dedi.

Ali Rıza Bey gürültüsüz, patırtısız evden çıkabilmek için bir yalan uydurdu :

— Birkaç gece Pendikteki süt kardeşime misafir gideceğim... yine gelirim, dedi.

Maksadı Fikrete gitmekti. Bütün gece onun üç sene evvel Haydarpaşa istasyonunda söylediği sözleri düşünmüştü:

“— Pek sıkılırsan bana gelirsin baba... Kocam iyi bir adam çıkarsa sana elimden geldiği kadar bakarım..”

İçinde gizli bir ümit vardı. Belki Fikret onu yanında alıyorsa, böylece sefalet ve namussuzluk içinde sürünmekten kurtulmuş olurdu. Gerçi çocuklarından hiçbirine yük olmak istemezdi ama ne yapar; düşmez kalkmaz bir Allahlı.

Ali Rıza Beyin bu ümidi ancak Adapazarına, geç vakit bir polislin yardımile damadının karanlık bir sokak nihayetindeki evini bulduğu saate kadar sürdü.

Taşlıkta sofrayı toplamakla meşgul bulunan Fikret onu görünce hayretten ziyade korku ve teredditle :

— Sen misin baba?... Hayırdır inşallah?.. dedi.

Ali Rıza Bey soğuk bir tavırla elini öpen kızını kucaklamaya cesaret edemiyerek hafif hafif omuzlarını okşarken vahşi tavırlı iki çocuğun merakla kendisine baktığını farkettiler. Sonra oda kapılarından birinde uzun boylu, beyaz bıyıklı bir adam göründü.

Genç kadın toz, toprağa bulanmış, yol yorgunluğu ile birkat daha düşgünlenmiş bu kılıksız ihtiyardan utanıyormuş gibi :

— Babam bize misafir gelmiş, dedi.

Misafir!.. Ali Rıza Bey daha kapıdan girerken söylenmeye lüzum görülen bu kelimeyi nasıl buldu?.

Fikret bu kelime ile kocasına:“Korkma,yahut, kızma... Bir iki gün sonra gidecek,, demek istememiş midir?

Damat, Ali Rıza Beyi soğuk bir tavırla karşıladı. Fikrete:

— Baban yoldan geldi. Açtır, yemek hazırla diye; emir verdi.

İhtiyar adam daha bu eve ayak atarken yüzüne çarpan havadan anlamıştı ki kızı burada mes'ut olamamıştır.

Fikret birkaç sene içinde adeta çökmüş, orta yaşlı bir dışarlık kadını olmuştu. Babasına yemek hazırlamak için gidip gelirken mütemediyen çocukları haşlaması, onun büsbütün hırçınlaştığını gösteriyordu.

Biraz sonra Ali Rıza Bey önüne konan bir sahan patatesi yemiye çalışırken ona İstanbuldakilerden havadis sordular. Baş başa kaldıkları zaman kızına şüphesiz,her şeyi anlatacaktı.

Yalnız ne de olsa bir el adamı olan damadının yanında birdenbire fazla açılmak istemedi, bu gecelik sorulan sualleri bazı beylik cevaplarla geçiştirmeye çalıştı.

Fakat onlar olan biten şeylerin onda birini bile öğrenmemiş olmalarına rağmen sınıtlılık, hiddet alâmetleri göstermeye başladılar.

Damat:

— Biz zaten bazı şeyler işitiyorduk, dedi.

Fikret çatkin bir çehre ile:

— Ah baba... Darılma ama kabahatin büyüğü sende... Bilirsin ya “Baba gözlerini aç.. Bunların

hepsi serseri.... Sakalını ellerine vermiye gelmez,, diye ne kadar çırpındım; dinlemedin, dinlemedin, diye çıkıştı.

Kocası ondan cesaret alarak daha ağır sözler sarfetmiye başladı:

— Fikretin hakkı var,.. Siz gün görmüş, büyük mevkiler işgal etmiş bir adamdınız..

Bu kadar gevşek davranmıyacaktınız... “Ben böyle istiyorum, böyle olacak,, derdiniz. Kim ağzını açarsa beline vurduğunuz gibi tekme atardınız kapı dışarı... Bitti, gitti... Evin efendisi, babası olayım da Fikretin dediği gibi, sakalımı, çoluk çocuk eline vereyim... Olacak şey mi bu?

Zaten yol yorgunluğundan tıkanmış olan Ali Rıza Beyin lokmalar boğazında düğümleniyordu. Acı bir gülümseme ile boynunu bükerek:

— Ne yapalım... Kader.. tali.. dedi.

Evde Fikretten başka iki çocuklu bir dul görümce de vardı. Başka boş bir oda olmadığı için Ali Rıza Beye kapının yanındaki misafir odasında bir yatak yaptılar.

Ali Rıza Bey Adapazarında on beş günden fazla tutunamadı. O da ne zahmetle! Fikreti o kadar yabancu bulmuştu ki ona söylemek istediği şeylerden hiçbirini söyleyemedi. Hem kızı istese bile kendi yanında alıkoyamayacak olduktan sonra buna ne lüzum kahrı?

Kızının gerçi: “pek darda kalırsan gel baba.. Sana bakarım!,” diye bir vadi vardı ama bu da bir şarta bağlı idi: Fikretin o vakit bunu söylerken “Belki rahat bir evin olur,, dediğini gayet iyi hatırlıyordu. Halbuki zavallı çocuğun bu ümidi boşa çıkmıştı. Burası da başka türlü bir cehennemdi. Burada yaşamak sıkıntısının bir başka şekli vardı.

Ali Rıza Bey, Fikretin hemen her gün kaynana ile, görümce ile, kocasile, üvey çocuklarile pençeleştiğini görüyordu. Bereket versin ki kızı dilli dişli bir kadın olmuştu.

Ali Rıza Bey bu kavgalardan bazılarının da kendi yüzünden çıktığını sezinlemeye başlamıştı. Bir gün Fikretin kaynanasına: "Bir daha babamın adını ağzınıza aldığınızı işitmiyeceğim. Evinizi başınıza yıkarım," diye haykırdığını kulağıle işitmişti.

Demek bu evde çektiği yetişmiyormuş gibi Fikret bir de kendi yüzünden söz altında kalıyordu.

Genç kadın o gece de, her zamanki gibi sırtında bir yığın yatak yorganla misafir odasına girince ihtiyar adam:

— Benim için yorulduğunu görünce içim parçalanıyor Fikret; dedi, fakat bu artık son gece... İzin verersen ben yarın gideyim...

Ali Rıza Bey "izin verersen," demekle kendini güya kovulmuş bir adam mevkiinden kurtarıyordu.

Fikret yatakları bıraktıktan sonra:

— Neden bu acele baba? dedi.

— Acele değil kızım, seni bu kadar gördüm ya..

Fikret biraz düşündükten sonra mahzun bir tavırla:

— Baba! dedi.

— Ne var kızım?

Genç kadın ona çok ehemmiyetli bir şey söylemiye karar vermiş gibidi.

Fakat kısa bir tereddüitten sonra bunun lüzumsuzluğuna hükmetmiş gibi vazgeçti.

— Demek yarın yolculuk? dedi. Bari erken yat.. Allah rahatlık versin.

O çıktıktan sonra ihtiyar adam:

— Ben bu tavrı, bu sesi nereden hatırlıyorum? diye düşündü, ve çok geçmeden buldu:

Oglu Şevket te vaktile birkaç defa böyle yapmıştı.

Netice

Ali Rıza Bey Adapazarından döndükten sonra evine gitmedi. İki gün orada üç gün burada serseri serseri dolaştı. Nihayet kışa doğru hastalandı; sol kolu ve sol bacağı büsbütün işlemez oldu. Eski tanıdıklarından birinin delâletiyle bir hastahaneye girdi. Fakat uzun müddet kalamadı. Bir gün Hayriye Hanım ile Leylâ otomobille hastahaneye geldiler; ağlıya ağlıya Ali Rıza Beyin boynuna sarıldılar.

Leylâ: — Baba, seni dünyada burada bırakamayız, dedi.

Hayriye:

— Ali Rıza Bey, artık inadi bırak; biraz da benim dediğim olsun, diye yalvarmaya başladı.

Hayriye Hanımın kocasının inadından korkması boş bir kuruntu idi. İhtiyarlık ve hastalık onun sinirlerini gevşetmiş, isyanlarını kökünden kurutmuştu. Kızının ve karısının nasıl olup ta bu kadar güzel elbiseler giydiklerine hayret etmiyor, onları tekrar gördüğü için çocuk gibi memnun, artık büsbütün ağırlamış dilile bir şeyler anlatmaya uğraşıyor, gözlerinden yaş çıkmadan hıçkırık tutmuş gibi kuru kuru ağlıyordu.

Hayriye Hanım Dolap sokağındaki evi kiraya vermiş, Ayşe ile beraber Leylânın Taksimdeki apart-

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, Adı :Nasser ALBISHARI

Uyruğu :YEMEN

Doğum tarihi ve yeri :28.11.1986 Ceyzan/ Suudi Arabistan

Medeni Hali :Evli

Telefon :05459266768

E-mail :nasseralbshari2009@gmail.com

Eğitim Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet Tarihi
Yüksek lisans	Gazi Üniversitesi	Devam ediyor
Lisans	Sana'a Üniversitesi	2010-2014
Lise	Alfawz Lisesi	2008-2009

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
2008-2009	Teknoloji ve Bilimler Hastanesi/ Yemen	Muhasebeci
2017- Devam ediyor	Suhail Yıldızı Turizm İth. İhr. Ltd Şirketi	Müdürü

Yabancı Dil

İngilizce ve Türkçe

Hobiler

Spor Yapmak, Kitap Okumak.

